HOMEROS ODYSSEÁJA.

I–III. ÉNEK.

ISKOLAI HASZNÁLATRA

MAGYARÁZTA ÉS BEVEZETÉSSEL ELLÁTTA

DR ÁBEL JENŐ

FŐGYMNASIUMI R. TANÁR, EGYETEMI M. TANÁR.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1881.

TARTALOMJEGYZÉK.

ELŐSZÓ.

Minthogy fölöslegesnek tartom tanférfiak előtt uj iskolai Homeroskiadás szükséges voltát kimutatni, csak egy pár pontra akarok figyelmeztetni, melyekben kiadásom az eddigi magyar és külföldi jegyzetes kiadásoktól eltér.

A szöveghez csatolt jegyzetek megírásánál többnyire az Ameis, Düntzer, Faesi-Franke és Crusius-féle kiadásokat tartottam szem előtt, a nélkül természetesen, hogy mindig követtem volna azokat. Veress kiadásából, melynek az a főhibája, hogy sokat és rosszúl etymologizál, de annál kevesebbet magyarázza a szöveget, csak egy pár jó magyar kifejezést vehettem át, a mint különben is oda törekedtem, hogy a tanulókat ne a szövegnek szószerinti, hanem szabatos és magyaros fordítására ösztönözzem.

A mi a terjedelmes irodalomtörténeti, nyelv- és verstani bevezetést illeti, iparkodtam a legszükségesebbre szorítkozni és hiszem, hogy könyvembe semmi olyat nem vettem fel, mit az iskola célját tekintve fölöslegesnek lehetne tartani, és hogy másrészről semmi szükségeset ki nem felejtettem belőle. A legkedveltebb iskolai Homeroskiadások épen abban a hibában szenvednek, hogy vagy a homerosi nyelv- és verstant felejtik ki, mint pl. a Faesi-féle kiadások és Veress Odysseája, vagy a Homeros költeményeinek történetére vonatkozó fejezetet, mint például La Roche és Veress Iliaskiadásai. Mindkét egyoldalúságot kerültem. Szerettem volna még a Homerosi hőskor régi-

ségeit e füzetben röviden összeállítani, de minthogy ezáltal a füzet terjedelme túlságosan nagygyá lett volna, kénytelen voltam a homerosi régiségekre vonatkozó adatokat a jegyzetek számára félretenni.

Végre meg kell még jegyeznem, hogy a Bevezetés irodalomtörténeti részének megírásánál az újabb philologiai szakirodalom egyéb termékein kívül nagy hasznát vettem Müller görög irodalomtörténetének és Faesi bevezetéseinek, bár épen a legfontosabb dolgokban, az Ilias és Odyssea keletkezésének kérdésében más felfogást kellett érvényre juttatnom.

A homerosi dialektusról és a metrikáról szóló rész első kisérlete egy tudományos alapon nyugvó homerosi nyelvtannak. A nyelvtani anyag részben megtalálható ugyan La Roche Bevezetésében és Ribbeck Woldemár «Homerische Formenlehre» czímü könyvében is, de a homerosi nyelvezet és metrika egyes sajátságainak a legújabb kutatások eredményeinek felhasználásával történt magyarázatát mindeddig még egy homerosi nyelvtanban sem találni. Reménylem, hogy kisérletem sikerült; arról, hogy a középiskola színvonalát a homerosi nyelvjárás sajátságainak magyarázása túl nem haladja, volt alkalmam meggyőződni.

Budapest, 1880. nov. 28-án.

Dr. Ábel Jenő.

Homeros és a homerosi eposok története.

1. Azon költő, kinek köszönhetjük, hogy a görög civilisatiónak kezdetét, a görög hőskort, behatóan ismerjük, Homeros volt, a görög irodalom legelső és a világirodalom legnagyobb epikus költője, ki nemcsak hogy az összes görög és római epikus költészetnek mintaképűl szolgált, hanem a költészet egyéb fajaira is, kivált a tragœdiára, a legnagyobb befolyással volt. Ennek daczára, és bár a görögök történeti s földrajzi tudományának is kiindulási pontját képezte, minek következtében költeményei az iskolai tanítás fő tárgyai voltak és a görögök belőlök merítették míveltségök legnagyobb részét, személyisége mégis mély homályba van burkolva. A görög nép legfőbb virágzásának idejében nem igen foglalkozott rendszeres irodalomtörténeti tanulmányokkal, és így történt, hogy legrégibb irodalmának történetéről csak kevés töredékes és csekély értékű adat jutott az alexandriai tudósok korára, és hogy a mi biztosat mondhatunk a legrégibb görög költőkről, pl. Hesiodosról, azt majdnem kizárólag csak saját költeményeikből tudjuk. És minthogy Homeros, sajnos, maga magáról mélyen hallgatott, természetesnek fogjuk tartani, hogy életkörülményeiről a legkalandosabb és legalaptalanabb adomák keletkeztek. Már nevéről, szülővárosáról és koráról is eltérő adatok keringenek. Herodotos (VI 99) és Thukydides (III 114, VIII 31) a Ὅμηρος

szót túsznak magyarázzák, és némely életrajzírója azt állítja, hogy Homerost vagy atyját a smyrnaiak a Kolophonbelieknek, illetőleg a cyprusbeliek a persáknak túszúl adták; Platon és az ál-Herodotos, ki Homerosról nem tudjuk mikor ión dialektusban terjedelmes életrajzot írt, azt mondják, hogy Kis-Ázsia Kyme városának és az iónok dialektusában ὅμηρος annyit jelentett, mint vak, és hogy Homeros (kinek neve eredetileg állítólag Altes volt) csak megvakulása után kapta ezen nevét. Végre modern tudósok, kik azon nézetnek hódolnak, hogy az Ilias és Odyssea apró epikus népköltemények össseillesztése utján keletkezett, a Ὅμηρος nevet «összeillesztőre» magyarázzák (ὁμοῦ és ἀραρίσκειν-től).

2. Nem kevésbé eltérők a vélemények Homeros születése helyét illetőleg. Ismeretes azon régi distichon, mely szerint:

Ἑπτὰ πόλεις μάρναντο σοφὴν διὰ ῥίζαν Ὁμήρου,
Σμύρνα, Χίος, Κολοφών, Ἰθάκη, Πύλος, Ἄργος, Ἀθῆναι,

vagy másképen:

Ἑπτὰ πόλεις διερίζουσιν περὶ ῥίζαν Ὁμήρου,
Σμύρνα, Ῥόδος, Κολοφών, Σαλαμίν (Kypros szigetén), Ἴος,
Ἄργος, Ἀθῆναι.

Sőt azonkívül még Kymét és Miletost is említik ezen városok közt, és voltak az ókorban olyanok, kik Homerost ægyptominak, chaldæinak, cyprosinak, rómainak, vagy syriainak tartották.

Ezen városok és tartományok igényei természetesen nincsenek mind egyenlően nyomós érvekkel támogatva, és a legjobb hagyomány alapján elég biztossággal állíthatjuk, hogy Homeros Smyrnában született egy ión családból és az Iliast és Odysseát későbbi tartózkodási helyén, Chios szigetén költötte. Alaptalanok Smyrna kivételével a többi városok igényei.

Az athenaeiek pl. (és úgy látszik Aristarchos is, a nagy Homeros-kritikus) csak azért mondották Homerost földiöknek, mert Smyrna, Homerosnak állítólagos szülőhelye, Athenae gyarmata volt (ἡμέτερος γὰρ κεῖνος ὁ χρύσεος ἦν πολιήτης, εἴ περ Ἀθηναῖοι Σμύρναν ἀπῳκίσαμεν mondja egy régi athenæi epigramm). A mi pedig Kyme, Kolophon és Chios igényeit illeti, nem valószínűtlen azon combinatio, mely szerint Homeros sarja volt egy Ephesosból Smyrnába költözött ión családnak, mely körülbelül három évtizeddel Smyrnában való letelepedése után, akkor mikor Kymebeli æolok elfoglalták Smyrnát, Kolophonba költözött, honnan később maga Homeros Chiosba ment lakni. Ez utóbbi helyen még későbbi időkben is élt epikus költőknek egy egyesülete, a homeridák nemzetsége, Ὁμηρίδαι, a mint eleinte állítólag csak Homeros utódait, később pedig a rhapsódokat és a homerosi költészet olyan barátait is nevezték, kik nem Homerostól származtatták magukat. A föntebb említett többi város azon állítása pedig, hogy Homeros az ő polgárjuk volt, talán nem egyéb, mint mondai kifejezése vagy elferdítése azon ténynek, hogy a kérdéses városok alapításuktól kezdve, vagy legalább jóval régibb idő óta mint más városok, ápolták a homerosi költészetet.

3. Homeros korának meghatározását illetőleg a régiek adatai közt több száz évnyi különbség van; némelyek szerint Homeros a trójai háborúval egykorú volt, mások szerint nyolczvan, száz, száznegyven, vagy végre ötszáz évvel a trójai háború után élt. Legvalószínűbb azonban valamennyi nézet közt a Herodotosé, ki azt állítja, hogy Ἡσίοδον γὰρ καὶ Ὅμηρον ἡλικίην τετρακοσίοισι ἔτεσι δοκέω μευ πρεσβυτέρους γενέσθαι καὶ οὐ πλέοσι, azaz, hogy Hesiodos és Homeros a Kr. előtti kilenczedik század közepe táján éltek.

4. Egészen másképen fogunk az imént tárgyalt kérdések megoldásáról vélekedni, ha azon tudósok álláspontjára helyezkedünk, kik az Iliást és Odysseát nem tartják Homeros művének, nem is egy költő művének; hanem a régibb görög epikus népköltészet maradványának és többé-kevésbbé számos epikus népköltemény gyűjteményének tekintik. Már az ókorban akadtak tudósok, kik hasonló nézeteket vallottak. Az Ilias X-ik énekéről a Δολώνεια-ról az alexandriai grammatikusok tudták, hogy csak a Kr. előtti VI. században vétetett fel az Iliasba, és a legtekintélyesebb Homeros-magyarázók megegyeztek azon véleményben, hogy az Ilias XXIV-ik éneke és az Odyssea vége (XXIII 296-tól kezdve) nem lehet azon költő műve, ki az Ilias és Odyssea többi részeit írta. Azonkívül egynehány alexandriai tudós, jelesen Xenon és Hellanikos a Kr. előtti második századból, az Ilias és Odyssea közt kétségkívül fennforgó egyes eltérésekből kiindúlva iparkodott kimutatni, hogy az Odyssea nem Homeros műve, miért is χωρίζοντες «elválasztók»-nak neveztettek. De csak az újabb korban lettek ezen és hasonló kételyek behatóbban indokolva. — Ha Gianbattista Vico, Bentley Rikárd és mások egyes elszórt megjegyzéseitől eltekintünk, Wolf Frigyes Ágostnak kell tulajdonítanunk az érdemet, hogy a homerosi költemények keletkezését ismét beható kutatás tárgyává tette és éles skepticismusa által a görög irodalom régibb történetének ismeretét nagyban előmozdította. Wolf «Prolegomena ad Homerum» czímű korszakot alkotó munkájában, mely 1795-ben jelent meg, és mely kiindulási pontját képezi Lachmannak, Grotenek, Kirchhoffnak és másoknak az Ilias és Odyssea keletkezésének módjára vonatkozó hypothesiseinek, azt állította, hogy az Ilias és Odyssea eredetileg önálló több kisebb költeményből áll, melyeknek mindegyike a trójai háborúnak, ille-

tőleg Odysseus bolyongásainak csak egyetlen egy mozzanatát tárgyalta és számos éven át csak szóbeli előadás utján szállott át nemzedékről nemzedékre, és hogy ilyenek lehettek azon dalok, melyeket Homeros költeményeinek tanusága szerint az aoidok a fejedelmek lakomái vagy költői versenyjátékok alkalmával különféle érdekes történetekről, pl. Trója elfoglalásáról, a görögök hazatéréséről, Orestes boszújáról stb. énekeltek. Az idők folyamában azután, Wolf nézete szerint, ezen apróbb népdalok több nagyobb énekké olvadtak össze, mígnem végre egy kiválóbb tehetségű költő, kit állítólag Homerosnak hittak, a Kr. előtti hatodik században ezen énekekből két nagy hősköltemény állított össze, melyeket legelőször Peisistratos foglaltatott írásba. Később az alexandriai grammatikusok, miután a «diaskeuasták» már jó sokat javítottak és változtattak szövegén, úgy állapították meg, mint a hogy mai nap nagyjában azt bírjuk. — Wolf ezen nézeteit azon körülménynyel indokolta, hogy véleménye szerint a görögök csak a hetedik században, a prózai irodalom kezdetével egyidejűleg kezdték ismerni és használni az írást, minek következtében lehetetlen lett volna az olyan nagy terjedelmű költeményeket, mint az Ilias és Odyssea, több száz éven át csupán szóbeli hagyomány utján átszármaztatni. Azonkívül hivatkozott még azon számos ellenmondásra, melyekkel a homerosi költeményekben találkozunk, és a régiek azon állítására, hogy Peisistratos «primus Homeri libros confusos antea sic disposuisse dicitur ut nunc habemus», mint Cicero mondja, vagy τὸν Ὅμηρον ἤθροισε σποράδην τὸ πρὶν ἀειδόμενον mint egy ismeretlen keltű athenaei epigramm állítja. Ehhez járul még Wolf szerint, hogy Homeros vagy bármely más kilenczedik századbeli költő alig lehetett hajlandó oly hosszú költemények megírására, melyeknek közönsége nem

akadhatott azért, mert az írás mestersége még nem lévén szélesebb használatban, képtelenség lett volna akár az Iliasnak, akár az Odysseának elszavalását végig hallgatni.

Wolfnak mindezen érveit, melyeket hosszú időn át számos tudós meg nem czáfolhatóknak tartott, újabb időben mégis megczáfolták. Mindenek előtt azt kell megjegyezni, hogy az írásnak használata a görögöknél sokkal régibbnek bizonyúlt be, mint a milyennek Wolf idejében hitték. Megvannak még azon fölíratok, melyekkel görög zsoldosok 589-ben Kr. előtt Nubiának Abusimbul nevű helységében egy hadjáratukat megörökítették, és ha ez időtájban az írás használata már oly általánosan el volt terjedve, hogy míveletlen zsoldosok portyázás alkalmával föliratok szerkesztésével tölthették pihenésük idejét, szabad feltennünk, hogy két vagy három századdal előbb, ha nem is általánosan, de legalább nagyobbszerű irodalmi művek feljegyzésére használatban volt az írás mestersége. De még azon esetben is, ha elhiszszük Wolfnak, hogy az Ilias és Odyssea keletkezése korában még nem használták az írást, még azon esetben sem kell lehetetlennek tartanunk, hogy az oly hosszú költeményeket, mint Homeros eposai, csupán élőszóval terjesztették és őrizték meg emlékezetükben az emberek. A rhapsódok, kiknek csaknem egyedüli feladata Homeros költeményeinek elszavalása volt, kétségkívül ép oly könnyen tanulták meg könyvnélkül az egész Iliast és Odysseát, mint ama Nikeratos, kit Xenophon említ és a Pontos melletti Olbia város lakosai, kiket Dion Chrysostomos hoz fel.

És ha már léteztek emberek, kik az egész Homerost betéve tudták, akkor nem kell Wolffal kétségbe vonnunk, hogy létezett közönség, melynek számára érdemes volt ily hosszú költeményeket írni, és mely hajlandó volt azokat

végig hallgatni. Mert ha az athenaeiek képesek voltak egy és ugyanazon ünnep alkalmával egymásután kilencz tragoediát, és három satyrdrámát végig hallgatni, miért ne lehetne feltennünk, hogy a régi görögök, kiknek úgy is alig volt az eposzon kívül más költészetük, szívesen hallgatták az Iliast vagy az Odysseát elejétől végig? És úgy látszik eleinte így is történt, és csak később, mikor már e rhapsódokon kívül a kitharódok és dithyrambos költők is fölléptek az ilyen költői előadásokon (μουσικὸς ἀγών), voltak a rhapsódok kénytelenek az idő szűke miatt Homeros egyes részleteinek elszavalására szorítkozni.

Azt azonban meg kell engedni Wolfnak, hogy az Iliasban és Odysseában szépszámú ellenmondással találkozunk. Így pl. Iphitos vagy Perimedes fia Schedios a Phokisbeliek vezére, Hippasos fia Apisaon, valamint Pylaimenes is kétszer öletik meg az Iliasban. Az Ilias szerint Charis, az Odyssea szerint Aphrodite Hephaistos felesége, és ilyen eltérés van még több is, de az ilyesmi nem ingathatja meg azon hitünket, hogy az Ilias és Odyssea egy és ugyanazon szerző műve, mert az efféle eltérésekkel modern költők műveiben pl. Shakespearenél is találkozunk. Arra sem fektethetünk nagy súlyt, hogy az Odysseában a görög társadalom egészen más színben tűnik föl előttünk, mint az Iliasban, a mennyiben sokkal finomabbnak és kevésbbé erőszakosnak s vadnak van föltüntetve. Ezen eltérést valószínüleg a két hősköltemény eltérő tárgyából kell magyaráznunk; az Odysseában, melynek cselekvénye csaknem kizárólag a legnagyobb béke idejében királyi palotában folyik le, méltán egyrészt nagyobb kényelemmel és fényűzéssel, másrészt szelídebb gondolkozásmóddal és erkölcsökkel találkozhatunk, mint az Iliasban, mely a görög hőskor legelkeseredettebb harczát

tárja elénk. De már sokkal nagyobb súlyt kell fektetnünk azon körülményre, hogy az Ilias és Odyssea egymástól mythologiai felfogás, valamint nyelvtani ès verstani sajátságok dolgában is eltérnek. Az Iliasban az istenek az embereknél alig különbek, rendesen az erősebb féllel tartanak, minden erőszakoskodásra készek, sőt csalástól és hazugságtól sem rettennek vissza, csakhogy czéljaikat elérhessék; az Odysseában úgy az embereknél, mint az isteneknél is, a méltányosság és az igazságosság uralkodik, az istenek a szegénynek és szerencsétlennek pártját fogják, és a gonoszt kiméletlenűl megbüntetik. Az Iliasban az istenek nem ritkán természetes alakjukban közlekednek az emberekkel és vesznek részt a harczban, az Odysseában rendesen valamely ember alakját öltik magukra és csak így közlekednek az emberekkel.

Az istenek lakhelye az Iliasban az Olympos, mely Ω 97 (v. ö. Ω 104) kivételével az éggel (οὐρανός) soha sincsen összetévesztve, az Odysseában az Ὄλυμπος és οὐρανός fogalma csaknem összeesik és pl. υ 31 és 103-ban, (v. ö. υ 55 és 113) egymással egészen azonos. Az Odysseában az Ἠλύσιον πεδίον, hol az istenek gyermekei és rokonai holtuk után tartózkodnak, már ismeretes, az Ilias nem csak hogy nem említi ezen helyet, hanem nyilván nem is bír róla tudomással, különben alig olvasnók Π 663—683, hogy Zeus a harczban elesett Sarpedon fiáért nem bírt egyebet tenni, minthogy holt testét az enyészettől megóvta és hazájában Lykiában eltemettette.

Mindehhez járúl még, hogy az Ilias és Odyssea közt még nyelvi tekintetben is mutatkoznak eltérések. Így pl. a χρήματα szó csak az Odysseában fordúl elő, az Iliasban e helyett a κτήματα és κτῆσις szót olvassuk; a πρῆξις szót az Iliasban csak az utolsó énekben találjuk, az Odysseában gyakran; a kenyér szó az Iliasban csak σῖτος által

van kifejezve, az Odysseában az ἄρτος szó által is. Csak az Odysseában fordúlnak elő a δέσποινα (háziasszony), φάεα (szemek) és ἐσθής (ruházat) kifejezések.

5. Mindezek után legvalószínübbnek kell tartanunk azon föltevést, hogy az Ilias és Odyssea eredetileg csakugyan több kisebb-nagyobb énekből állott, melyek különböző szerzőktől különböző időkben költettek, még pedig az Odysseus bolyongásait tárgyaló énekek általában később, mint az Ilias mondakörét tárgyalók. Majd egykét századdal ezen költemények keletkezése után egy kiváló tehetségű ión költő, kinek neve Homeros volt, a trójai háborúról és Odysseus bolyongásairól szóló eposi költemények közűl kiválasztotta nem azokat, melyeknek tárgya a legtöbb érdekkel bírt, mint pl. a Trója elfoglalásáról szólókat, hanem azokat, melyeknek egymás mellé sorozásából egy lélektanilag indokolt érdekes cselekvényt nyert. Az ilyen régibb költeményeket, bármennyire különböző időkben keletkeztek legyen is, Homeros egyszerűen fölvette hősköltemenyébe a nélkűl, hogy lényeges változásokat tett volna rajtok, és innen magyarázható az Ilias és Odyssea egyes részeinek eltérő mythologiai álláspontja, nyelvezete és metrikája; a mint hogy pl. az Ilias XIII. és XXIII. énekei között nagy az eltérés a metrika tekintetében. Főérdeme abban áll, hogy valószínüleg maga töltötte ki a mondai cselekvénynek egyes hézagait, és hogy a régi népköltemenyekben megénekelt számos esemény hosszú lánczából cselekvényt alkotott és közös központ körül csoportosított. A Kr. e. nyolczadik század elején az Ilias és Odyssea már nagyjában olyan alakban volt meg, mint a hogy most bírjuk; az első Olympias táján írta Arktinos Αἰθίοπις czímű eposát, mely közvetlenűl ott veszi föl a trójai háború elbeszélésének fonalát, hol az Ilias megszakítja, és ugyanakkor, vagy nem sokkal később ke-

letkeztek az „ἐπικὸς κύκλος“ megnevezés alatt egybefoglalt hőskölteményeк: Stasinos Κύπρια, Arktinos Ἰλίου πέρσις, Lesches Ἰλιὰς μικρά, Agias Νόστοι és Eugammon Τηλεγόνεια stb. stb. czímű eposai, melyeknek főczélja volt az egész trójai mondakört feldolgozni, mellőzve mindazt, mi Homeros Iliasában és Odysseájában már is meg volt örökítve; ezen költők közűl a legifjabbik, Eugammon, a Kr. előtti hatodik század közepe táján virágzott.

6. A homerosi hőskölteményeк keletkezési módjának meghatározásánál jóval kevesebb nehézséggel jár az Ilias és Odyssea későbbi történetének megállapítása, mely munkában részint magok a homerosi költemények, részint a classicus írókban szétszórt irodalomtörténeti adatok, becses fölvilágosítással szolgálnak.

Mindenek előtt valószínű, hogy az Ilias és az Odyssea, bár kezdettől fogva írásba voltak foglalva, a későbbi kornak legnagyobbrészt szóbeli előadás utján szolgáltattak át. A görög nép egészen a prózai irodalom keletkezéseig nem volt barátja az írott szónak, hanem sokkal inkább szerette költőinek műveit nagy ünnepek alkalmával költői versenyeken az élő szó minden bájaival előadva hallani. A művészek — ha szabad őket így nevezni — kik a homerosi költeményeket az ilyen ünnepélyek alkalmával előadták, az úgynevezett ῥαψῳδοί voltak, kik nevöket valószinűleg onnan nyerték, hogy előadásaikban tárgyuknál fogva szorosan egymáshoz tartozó dalokat fűztek egybe. (v. ö. az ἐν νεαροῖς ὕμνοις ῥάψαντες ἀοιδήν kifejezést Pseudo-Hesiodosnál).

A rhapsódok úgy szólván szellemi utódai voltak azon ἀοιδοί-nak, kik Homerosnál mint költők és énekesek oly nagy szerepet visznek. Nem szorítkoztak egyedűl a homerosi eposok elszavalására, hanem magok is megpróbálkoztak a költészetben; bár főérdemük mégis csak abból

állott, hogy a nép ünnepi összejöveteleinél az Ilias és Odysseát eleinte egész terjedelmében a cithera kisérete mellett elszavalták. Előadásuk nem volt ének, mint az ember hajlandó lehetne abból következtetni, hogy eleinte húros hangszer kisérete mellett adták elő Homeros énekeit, hanem ünnepélyes szavalás, melynek elején, végén és egyes szakaszai után a citherán egy pár accordot játszottak. Különben is bizonyos ünnepélyesség jellemezte előadásukat. Mikor az Iliast szavalták, vörös palástban, mikor az Odysseát, violaszínű palástban, kezökben — legalább a későbbi időkben — borostyánágat (αἴσακος, σκῆπτρον, ῥάβδος) tartva léptek föl, és előbb nem igen fogtak előadásukhoz, mielőtt azon istennek dicsőítésére, kinek tiszteletére az ünnep rendeztetett, kisebb vagy nagyobb terjedelmű hymnust el nem szavaltak.—Természetes, hogy a homerosi költemények szövege ezen szóbeli előadás által nem sokat nyerhetett. A rhapsódoknak, kik maguk is költők voltak, nem ritkán kedvük kerekedhetett a hagyományozott szövegen változtatni, illetőleg az ő felfogásuk szerint javítani, továbbá a végett, hogy az ünnepélyt rendező állam vagy város hiúságának vagy érdekeinek szolgáljanak, a szöveget valószínűleg majd megtoldották, majd megcsonkították, és már az által is, hogy később az Ilias és Odysseának mindig csak egyes részleteit adták elő, még pedig olyan sorrendben, mint a hogy nekik tetszett, nagy mértékben megzavarták az összefüggést. A chiosi homeridák alkalmasint szintúgy bántak Homeros költeményeivel és így történhetett, hogy egyfelől a homeridák, másfelől a rhapsódok a homerosi költeményeket, kivált az Iliast, egész episodokkal bővítették — ilyen terjedelmes interpolatiókról lesz még alkalmunk megemlékezni — és egyáltalában úgy összezavarták szövegüket, hogy hovatovább égető szükséggé vált ezen garázdálkodásnak véget vetni.

Solon volt az első, ki (594 táján Kr. e.) e tekintetben intézkedett, a mennyiben megparancsolta, hogy a Panathenaiákon a rhapsódoknak írott példányok alapján (ἐξ ὑποβολῆς) kellett Homerost elszavalni. Még tovább ment Peisistratos, ki alkalmasint harmadik tyrannisa (547—521) idejében elrendelte, hogy a rhapsódoknak az említett ünnepen ἐξ ὑπολήψεως kellett Homerost előadni, azaz fölváltva úgy, hogy az egyik rhapsód elfáradván, egy másik ott folytatta, hol az előtte való elhagyta, valószínűleg addig, míg ily módon az egész Iliast vagy Odysseát előadták. Peisistratos volt azonkívül az első, ki a homerosi költeményeknek kritikai kiadását adta, illetőleg athenaei Onomakritos, herakleiabeli Zopyros, krotoni Orpheus és még egy ismeretlen nevű (Konkylos?) tudós által elkészíttette. Mit tettek ezek a homerosi szöveg érdekében, nehéz meghatározni, már csak azért is, mert nem tudjuk, hogy milyen volt a szöveg Peisistratos előtt. Csak annyit tudunk biztosan, hogy Onomakritos és társai itt-ott interpolálták a szöveget a végből, hogy kedvencz orphikus tanaikat Homeros tekintélye által védhessék, és hogy azon szándékkal is interpoláltak egy helyet, (Il. II. 558) hogy Athenaenek politikai igényeit Salamis felett támogassák. A Homeros neve alatt hagyományozott énekek összegyüjtésében mindenesetre dicséretre méltó buzgalmat fejtettek ki — Peisistratos állítólag minden ismeretlen homerosi versre díjat tűzött ki, — de másrészt nem valószínűtlen, hogy épen az ő igyekezetük folytán került az Ilias és Odysseába azon számos interpolált vers és episod, többek közt, az Iliás egész tizedik éneke, melyek most annyira megnehezítik ezen költemények eredeti alakjának helyreállítását.

A homerosi költeményeknek Onomakritos és társai által megállapított szövege a későbbi időkre nézve mérvadó volt. Az ugynevezett *διασκευασταί* interpolátiói által

ugyan Peisistratos után is belekerültek egyes betoldások Homeros szövegébe még az alexandriai korszak előtt, de ennek daczára az alexandriai korszak kezdetén keletkezett Homeroskiadások alig térhettek el nagyon a Peisistratos-féle szövegtől, akár egyes tudósok (Antimachos, Aristoteles, Aratos, Rhianos) által lettek légyen azok rendezve (αἱ κατ' ἄνδρα), akár városok és államok megbizásából (αἱ πολιτικαί, αἱ κατὰ πόλεις, αἱ ἀπὸ τῶν πόλεων) mint pl. a massiliai, chiosi, sinopei és argosi kiadások. Végre az alexandriai könyvtárnál és museumnál alkalmazott tudósok a homerosi szöveg kritikájára nézve új korszakot alkottak. Eleinte ugyan kevés sikerrel, mert ephesosi Zenodotos (240 körül Kr. e.), azonkívül hogy régi nyelvtani alakok iránt való előszeretetétől gyakran félrevezettette magát, inkább ártott mint használt azáltal, hogy mindent kidobott a szövegből, mi a költő szavajárásától elütőnek vagy nem szépnek látszott neki ; és tanítványának byzantioni Aristophanesnek (200 körül Kr. e.) csak részben sikerült a Zenodotos által a szövegen ejtett sebeket az által orvosolni, hogy a homerosi nyelvtant, valamint a csak epikus költőknél előforduló szavak jelentését megállapította és interpolátiók kifürkészésében óvakodott Zenodotos erőszakoskodását követni. De ezek után az alexandriai grammatikusok legkitűnőbbike, samothrakei Aristarchos (150 körül Kr. e.) a legnagyobb érdemeket szerezte magának a homerosi szövegkritika körül. Bár ő is nem ritkán a közönséges morál és az epos méltóságát illető korlátolt nézetei által vezettette magát állítólag interpolált versek kiküszöbölésénél és talán túlságosan azon volt, hogy egyöntetűséget hozzon a homerosi dialektusba, mindazonáltal oly kitűnően ismerte a homerosi régiségeket és az epikus dialektust, oly lelkiismeretesen felhasználta a rendelkezésére álló számos kéziratot, hogy egyrészt Homeros

tárgyi és alaki magyarázatában, másrészt a szöveg megállapításában halhatatlan érdemeket szerzett magának. Homerosra vonatkozó kutatásainak eredményeit Aristarchos Homeroskiadásában közölte, melyben először volt az Ilias és Odyssea 24 könyvre felosztva és mely úgy volt berendezve, hogy a kézirat margóján alkalmazott jelek által az olvasót kivált a hely különös szépségére, vagy interpolátiókra, vagy Zenodotos eltérő olvasataira figyelmeztette. Kommentárokat Aristarchos maga nem írt, csak tanítványai: első sorban Ammonios, Dionysios Thrax, Ptolomaios ὁ Ἐπιθέτης, Seleukos, Chairis, Aristonikos, Pamphilos, Apion, Nikanor dolgozták fel szóbeli előadásait Homerosra vonatkozó elveszett műveikben, melyekből Didymos (Augustus idejében) összeállította az Aristarchosféle Homeroskiadásról (περὶ τῆς Ἀρισταρχείου διορθώσεως) szóló munkáját és kommentárját (ὑπομνήματα). Didymosnak ezen részben szintén elveszett műveiből vannak nagyrészt kivonatolva az ókorból és a középkorból reánk maradt Homeros-scholionok és a XII. századból való, kevésbbé értékes Eustathios-féle kommentár.

HOMEROSI HANG- ÉS ALAKTAN.

§ 1. Azon nyelvjárás, melyben a Homeros neve alatt ránk maradt eposi költemények írva vannak, az ó-ion nyelvjárás, melybe a Homeros korát megelőző időből való aeol epikus népkölteményekből számos aeol alak és állandó (stereotyp) kifejezés vegyült. Ezen nyelvjárásban iratott később valamennyi görög hősköltemény, miért is az ó-ion nyelvjárást más néven eposi nyelvjárásnak is hívják. E nyelvjárásnak az attikai dialektustól való eltérései nem «poetica licentia» rovására esnek, hanem az attikaiaknál rendszerint sokkal régibb és eredetibb alakoknak bizonyúlnak.

HANGTAN.

§ 2. A hangsúly.

1. A homerosi költeményeket az accentus jeleinek (az ékezeteknek) feltalálói, az alexandriai grammatikusok, első sorban Aristarchos, nagyrészt ugyanazon rendszer szerint látták el ékezetekkel, mint az attikai írókat; csak némely alakot, azokat t. i. melyekről azt hitték, hogy az aeol dialektusból vétettek át, hangsúlyoztak aeol szokás szerint harmadéleseknek. Így *ἀκάκητα*-t, *μητίετα*-t és *εὐρύοπα*-t írtak, daczára annak, hogy egészen hasonlóan képezett más hímnemű rövid *α*-töveknél, milyenek *νεφεληγερέτα, ἱππότα, ἱππηλάτα, ἠπύτα, Θυέστα, κυανοχαῖτα, αἰχμητά*, meghagyták a paroxytonont, illetőleg az oxytonont.

2. Néhány perfectumi alak aeol nyelvszokás szerint szintén visszavonta az ékezetet, pl. ἀλάλημαι Ψ 74, ἀλάλησαι ο 10, ἀλάληται υ 340, ἀλάλησθε γ 72, ἀλάλησο γ 313, ἀλάλησθαι β 370, ἀλαλήμενος ν 333, ἀκάχησθαι, ἀκαχήμενος.

3. Az anastrophéban, azaz mikor az elöljáró nem a hozzátartozó szó előtt, hanem mögötte foglal helyet és mikor az elöljáróval összetett igének elöljárója az összetételtől elválik és az ige mögé kerül, a kéttagú elöljárók, ἀνά διά ἀμφί és ἀντί kivételével, ékezetüket az utolsó szótagról rendesen az első szótagra helyezik vissza (szűkebb értelemben vett ἀναστροφή); pl. Ἰθάκῃ ἔνι δ 555, ὑῶν ἄπο ξ 525, γαῖαν ἔπι σ 131, γαμβροῖο πάρα Ζ 177, ἔχεν κάτα Β 699, φυγὼν ὕπο Φ 57. Az ékezet az anastrophéban vissza nem vonatik, ha a nomen és az azt vonzó elöljáró közt egy másik szó foglal helyet, pl. τοῖσι δ' ἐπὶ τρίτος ἦλθε υ 185, vagy ha nem a főnév, hanem a jelző előzi meg az elöljárót, pl. φίλης ἀπὸ πατρίδος α 203. Ellenkező esetben, valamint akkor is, midőn az elöljáró valamely tulajdonnév és appositiója közé kerül, több kiadó az elöljáró ékezetét visszavonja az első szótagra, pl. σκήπτρου ὕπο χρυσέου Β 268, Ξάνθου ἄπο δινήεντος β 877, ποταμοῦ ἄπο Σελλήεντος Β 659, Θρινακίης ἄπο νήσου τ 275. Végre nem vonatik vissza az ékezet, ha az elöljáró véghangzója elesik, pl. τῇσι παρ' Σ 400, δῶμα καθ' ὑψερεφές δ 46, νειὸν ἀν' ν 32. Ezen szabály ellenére vannak ékezve a következők: νῆας ἔπ' ἐσσεύοντο Β 150, Ἡφαίστοιο πάρ' οἰσέμεν Σ 191 hogy megkülönböztessék ἐπεσσεύοντο és παροισέμεν-től és ἄστυ κάτ' ρ 246 pont előtt. Szintén világosság kedvéért térnek el a kiadók az imént felhozott szabályoktól a következő esetekben: αὔριον ἔς η 318 (pont előtt), καύματος ἔξ Ε 865 (nehogy ἐξ-et a rá következő ἀνέμοιο-hoz kapcsolja az olvasó), κακῶν ἔξ Ξ 472, θεῶν ἔξ ρ 518, Σκύρῳ μοι ἔνι Τ 326, ὦρσε κακὴν ἔπι γ 161 stb.

Anastrophe áll be továbbá, ha az egyszerű előljáró εἰμί igének összetétele helyett áll, mint pl. ἔνι (=ἔνεισι) Ξ 141, ι 126, ἔπι (=ἔπεστι) Α 515, ξ 22, πάρα (=πάρεστι) Ε 603, Τ 148, (=πάρεισι) γ 324, ι 125, és elisióval: ἔπ' (=ἔπεστι) Γ 45, β 58, πάρ' (=πάρεισι) Α 174.

§ 3. Hehezet.

Az ión és még inkább az aeol nyelvjárás kiváló sajátságai közé tartozik a psilosis, mely szerint nemcsak hogy az eredeti spiritus lenis többnyire megőriztetett, hanem még gyakran eredeti spiritus asper helyett is spiritus lenis ejtettetett. Így pl. eredetileg spiritus asperrel bírtak a következő szók: ἄλοχος, ἀδελφός, ἀκοίτης, ἄκοιτις, ἀκόλουθος, ἆλτο (ἐπάλμενος), ἄμαξα, ἄμυδις, ἀψίς, εἱλίπους, ἕνεκα (de τοὔνεκα), ἔρδω, ἐσθής, ἦθος, ἦμαρ, ἰδίω, ἴρηξ, ἴστωρ, αὐτόδιον (de ὁδός), ὄθριξ, ὄπατρος, ὄρπηξ, οὖδας, οὖλος, ὄμμι. Az eredeti spiritus lenis meg van őrizve ezekben: ἄμμες, ἄμμι, ἄμμε (v. ö. az attikai ἡμεῖς, ἡμῖν, ἡμᾶς-t), εὔαδε (de e mellett ἕαδα), ἠέλιος (attikai ἥλιος). Az imént felhozott példák közül ἆλτο (ἐπάλμενος) és ἄμμες, ἄμμι, ἄμμε az aeol nyelvjárásból van véve; a psilosis többi esetei az ión nyelvjárásból valók.

A) *Magánhangzók.*

§ 4. I. Rövid magánhangzók.

1. Aeolismus az ε helyett a régibb α a ὕπαιθα igehatározó és előljáróban Ο 520, Φ 271, Χ 141, Σ 421, Φ 255, de v. ö. πρόσθε, ἔνερθε, ὕπερθε, ὄπισθε stb.; τέμνω és τρέφω mellett τάμνω és τράφω is előfordúl.

2. Szintén aeol nyelvszokás szerint a következő ρ befolyása következtében az α ε-vá vált a következő szókban:

Θερσίτης B 212, 'Αλιθέρσης β 157, Θερσίλοχος P 216, Πολυθερσείδης χ 287 (v. ö. θάρσος, Θρασυμήδης, πολυθαρσής), βέρεθρον Θ 14, μ 94 (Herodotosnál és az attikaiaknál βάραθρον), az ἐρι- præfixummal összetett melléknevekben: ἐριαύχην, ἐριβρεμέτης, ἐριβῶλαξ, ἐρίβωλος, ἐρίγδουπος, ἐρίηρος, ἐριθηλής, ἐρικυδής, ἐρίμυκος, ἐριούνιος, ἐρισθενής, ἐριστάφυλος, ἐρίτιμος, melyek csak az aeol népköltészetből átvett állandó (stereotyp) phrasisokban fordúlnak elő; vannak ezek mellett ἀρι præfixummal képezett melléknevek is, mint ἀρίγνωτος, ἀριδείκετος, ἀρίζηλος, ἀριπρεπής, ἀρισφαλής, ἀριφραδής.

3. ε származott eredeti ει-ből az iótának kikopása által βοέου-ban (βόειον mellett), βαθέης-ben (E 142, O 606), ὠκέα-ban (B 786, 790), és Αἰνέας-ban (N 541); χειρί mellett, mely a χειρ tőből van képezve, χερί is előfordúl.

4. Szintén aeolismus az α-nak és ο-nak υ-ba való átmenete ἄμυδις-ben (v. ö. ἅμα), πίσυρες-ben (v. ö. τέτταρα), ἐπασσύτερος-ban (v. ö. ἀσσοτέρω), ἐπισμυγερῶς-ban (v. ö. μογερός), ὄνομα összetételeiben (ἀνώνυμος, δυσώνυμος, ἐπώνυμος, νώνυμος, νώνυμνος, ὁμώνυμος) és ἄλλυδις-ben (v. ö. ἄλλοσε stb.). Ide tartozik talán még διαπρύσιον (v. ö. διαπρό), προθέλυμνος (v. ö. θέλεμνον), αἰσυμνήτης, αἰσυμνητήρ és Αἴσυμνός (αἰσομν. helyett), πύματος (v. ö. post), és ἀσύφηλος, Σίσυφος (v. ö. σοφός).

5. Említésre méltó végre, hogy nemcsak στ-vel (pl. ἄσταχυς, ἀστεροπή) hanem eredetileg digammával kezdődő több szó elé is már Homeros korában α vagy ε protheticum járult (szintén későbbi eredetű az α és ε ἀλείφω, ἀμεύω, ἐρυθρός és ἐλαχύς-ben). Ilyen szók: ἄ-(Ϝ)εθλον, ἀ-(Ϝ)έξω, ἔ-(Ϝ)εδνα vagy ἕ-(Ϝ)εδνα, ἐ-(Ϝ)εισάμενος, ἐ-(Ϝ)είκοσι, ἐ-(Ϝ)έλδομαι, ἐ-(Ϝ)έλδωρ, ἐ-(Ϝ)έλσαι, ἐ-(Ϝ)έργει, ἐ-(Ϝ)έρση, ἐ-(Ϝ)ίση és talán ἐ-(Ϝ)είσατο (=ment); υ-ba ment át a Ϝ az ilyen ε protheticum után εὔληρα-ban (gyöke Ϝελ).

§ 5. II. Hosszú magánhangzók.

1. Ámbár az iónok hosszú α helyett a legtöbb esetben η-t mondottak, mégis találkozunk Homerosnál több szóval, melyekben a hosszú α-t megőrízve találjuk, míg másrészről az oly szó sem ritka nála, melynek hosszú alphája nem eredeti, hanem pótnyujtás következtében rövid alphából keletkezett. Az előbbiekhez tartoznak ἡ θεά és casus obliquusai, Αἰνείας (Αἰνέας), Ἑρμείας (Ἑρμέας), Αὐγείας, Ναυσικάα, a ναυσι-val vagy ναυ-val összetett melléknevek és tulajdonnevek, mint Ναυσίθοος, Ναυσικάα, ναυσίκλειτος, ναυσίκλυτος, Ναυβολίδης, ναύλοχος, ναύμαχος, Ναυτεύς, azonkivűl még ναῦται, ναυτίλλεσθαι; — ἁμός, μάν, ἆλσο, ἆλτο, ἐπᾶλτο, ὑπερᾶλτο, ἐσᾶλτο. Pótnyujtás következtében vagy (föltéve, hogy Homeros a szó közepén még kiejtette a digammát) részben a digamma megnyujtó erejénél fogva lett hosszúvá az α a következő szókban: ᾄ(ϝ)εσα τ 342, ᾱ(ϝ)έσαμεν γ 151 (de ἄεσαν γ 490, ἀέσαι ο 40), ᾄ(ϝ)ϊον Ο 252, ᾱ(ϝ)ϊε Κ 532, Φ 388 (de ἄϊεν Λ 463, ἄϊον Σ 222), ᾱ(ϝ)ήρ Ε 864, δυσᾱ(ϝ)ής, εὐᾱ(ϝ)ής, ζᾱ(ϝ)ής, ᾱ(ϝ)είδω ρ 519, ἆ(ϝ)ορ, λᾱ(ϝ)ός, Ἰά(ϝ)ονες; szintén pótnyujtás következtében hosszú az α Ἀλκμᾶ(j)ονα (Μ 394), διψᾶ(j)ων (λ 584) és πεινᾶ(j)ων-ban (Γ 25), végre κᾱλός-ban (v. ö. κάλλος, καλλίων) e helyett hogy καλjος.

Majd rövid, majd hosszú, nem tudni miért, az alpha Ἄρης-ben (Ἄρες Ἄρες Ε 31); ἀνήρ-ben az α valószínűleg azért hosszú oly gyakran, mert régentén e szó ϝανήρ-nek hangzott. — Ἀπόλλων gyakran, és alpha privativummal összetett több oly szó, mely különben nem fért volna a hexameterbe, mint ἀκάματος és ἀθάνατος mindig, szintén hosszú alphával kezdődik.

2. Ott, hol az attikai nyelvjárásban a régibb eredetű hosszú alpha purum van (ε, ι és ρ-ra következő α), Home-

rosnál rendszerint η-val találkozunk; pl. Ἄδρηστος, ἀνιηρός, Γρήνικος, Ἐνιῆνες, Θρῆκες, θώρηξ, Ἰήσων, πρήσσω, τρηχύς, Φαίηκες, ἀεργίη, χρυσέη. Alpha impurum helyett a szó tövében csak a következőknél találkozunk η-val attikai α helyett: νηός, Παρνησός, Στύμφηλος, Τηΰγετος, Τιτῆνες, ψῆρας; αι helyett η áll Μηονίς és Μηονίη-ben.

Az ilyen alakok mint πόληος, βασιλῆος, νηός, θηέομαι, ληϊστός a jodnak, illetőleg a digammának befolyása alatt keletkeztek πολεjος, βασιλεϝος, νεϝος, θεϝεομαι, λεϝιστος-ból. Az iótából fejlődő parasiticus (nem eredeti) jodnak nyujtó befolyása következtében lett az ειο végzetből ηιο Μινυήιος és ἱερήιον-ban. — Ἠΰς és összetételeiben (ἠΰκομος, stb.) az η valószinüleg pótnyujtás következtében keletkezett ἐσυς (ἐΰς)-ből, ἠγάθεος ἠμαθόεις-ben pedig (v. ö. ἄγαν θεῖος és ἄμαθος) a görög nyelvnek több rövid szótag egymásra következése ellen való ellenszenve következtében. A mi az ἀγήνωρ, ῥηξήνωρ, ὑπερήνωρ, φθισήνωρ szókat illeti, v. ö. az α hosszúságát ἀνήρ-ben. Feltünő az η-nak és ε-nak váltakozása ξηρόν és ξερόν-ban (ε 402), ἀργῆτι (ε 128) és ἀργέτα-ban (Φ 127).

3. Sajátságos az iótának hosszúsága ἱερός-ban, ἵεμαι egyes alakjaiban, ἀεργίη (ω 251) és ἱστίη (ξ 159)-ben, ἴσος-ban és Ἐρινύς-ben. Ez utóbbi két szóban az ióta hosszúsága pótnyujtás következtében származott; v. ö. ἴσσος-t (ϝισϝος-ból) és Ἐριννύς-t; a többi alakban pedig a jod befolyása következtében; ἵεμαι-nak gyöke ugyanis *jije*, (vagy ϝιϝε), míg ἱερός, ἀεργίη és ἱστίη-ben a kyprosi nyelvjárás tanusága szerint az iótából később egy parasiticus jod fejlődött, mely azután az iótával összevonva hosszú ι-t eredményezett.

4. Hosszú ypsilont találunk ω helyett aeol szokás szerint ἀμύμων-ban (= ἄμωμος, v. ö. μῦμαρ = μῶμος), mely epitheton ornans csaknem mindig a vers végén vagy a

vers harmadik trochaeusa után áll és valószinüleg az aeol népköltészetből vétetett át.

Metrikus szükségből kell magyaráznunk, hogy az υ θυγάτηρ casus obliquusaiban az arsisban gyakran hosszú.

5. Pótnyujtásból vagy a digamma befolyása következtében keletkezett az ω ἀπήωροι-ban (gyöke ϝαρ v. ö. μετήοροι) és Διώνυσος-ban (Διϝονυσος-ból). Az ἀνώνυμος, δυσώνυμος, ἐπώνυμος, νώνυμος, ὁμώνυμος, γαμψώνυχες, κρατερώνυχες, κατωρυχής, οἰκωφελίη szókban az ω valószinüleg a görög nyelvnek egymásra következő sok rövid szótag ellen való ellenszenve folytán keletkezett ο-ból. Hasonló oka van a hosszú magánhangzónak az ilyen szókban is, mint σοφώτερος, ἡμιώβολος, δολιχήρετμος, πανήγυρις, ποδήνεμος, ἐκηβόλος stb. Ismeretlen az ω eredete δεύρω-ben δεῦρο mellett.

§ 6. III. Kettős magánhangzók.

1. A régibb αι diphthongust az iótának kiesése által támadt α helyett találjuk αἰεί, αἰετός, καίω, κλαίω-ban; az αἴκε αἲ γάρ, αἴθε-ben előforduló αἰ (σϝαι helyett) is eredetibb, mint a közönséges és Homerosnál is gyakori εἰ.

Régi locativusi végzet az αι a ὑπαί, παραί és καταί igehatározókban és talán μεσαιπόλιος és ἰθαιγενής-ben is. Az attikai ἑταῖρος mellett, mely alak Homerosnál sem ritka, ἕταρος-sal is találkozunk; ἑταῖρος valószínüleg ἑταριο-ς-ból származik és úgy viszonylik ἕταρος-hoz mint ὄνειρος ὄναρ-hoz és λοίσθιος λοῖσθος-hoz. Végre αι-t találunk α illetőleg ο helyett még a következőkben: αἴητον Σ 410 (de ἄητον Φ 395), Κλυταιμνήστρη, Ἰθαιμένης, Πυλαιμένης.

2. Az ει diphthongus ε helyett pótnyujtásból keletkezett a következő szókban: εἰς (v. ö. a kretai ἐνς-t), εἴσω

(ἐνσω-ból), εἵνεκα (l. aeol ἕννεκα-t), κεινός (κενjος-ból, aeol κέννος), ξεῖνος (ξένϝος-ból), δειρή (δερϝη-ből), πείρατα (aeol πέρρατα), ἀπείριτος, ἀπειρέσιος, ἀπερείσιος (v. ö. aeol ἄπερρος), στεινός (στενjος-ból, aeol στέννος), φαεινός (dór φαεννός, φαεσνος-ból), és talán φρείατα (φρεϝατα-ból), εἰαρινός (ϝεσαρινος-ból), εἰανός-ban is (ϝεσανος-ból).

Az εος végű melléknevek gyakran a régibb -ειος végzettel birnak, pl. χρύσειος stb.; hasonlóan áll πλεῖος πλε-ιο-ς helyett, ἀδελφειός ἀδελφε-ιο-ς helyett, ἐμεῖο, σεῖο εἷο e helyett, hogy ἐμε-σjο σε-σjο σϝε-σjο. — Ἑρμείας a szanszkrit Saramājas-nak felel meg; νειός νεϝ-ιο-ς-ból, νείατος νεϝ-ια-τος-ból lett. Az ει θείω, πλείω, πνείω, χείω-ban onnan magyarázható, hogy ezen igék a negyedik, j-s osztály szerint vannak képezve; κρειῶν κρεεῶν-ból összevonás által, εἰνί ἐνί-ből, θεμείλια θεμέλια-ból, ὑπείρ ὑπερι-ből az iótának a megelőző szótagba való áthelyezése (epenthesis) által lett, εἰρωτάω és εἶρος-ban az ει a digamma elé került ε protheticum összevonása által ἐϝερωταω és ἐϝερος-ból keletkezett. — δαείω, ἐφείω, μεθείω, κιχείω, ἐρείομεν, θείομεν, κιχείομεν, τραπείομεν, λείουσι, δείους, εἵως, τείως helyett talán δαήω, ἐφήω, μεθήω, κιχήω, ἐρήομεν, θήομεν, κιχήομεν, τραπήομεν, λήουσι, δήους, ἧος, τῆος-t kell írnunk.

Bizonytalan az ει keletkezésének oka az ilyen szókban mint εἰῶ, εἰλάτινος, σπεῖος, χρεῖος, ῥεῖα, τείρεα, ἡμείων, ὑμείων, σφείων.

3. πνοιή, ποίη, χροιή, ἀλοῖα (imperat.), πνοή, πόα, χροά, ἀλοάω mellett πνοϝ-ιη, ποϝ-ιη, χροσ-ιη (?), ἀλοϝ-ια-ból, ὀλοιός ὀλοϝ-ιος-ból keletkezett, ὁμοῖος οἶες és a dualis οιιν végzete ὁμοϝιος, ὀϝιες és -οϝιν-ból epenthesis által származott; — ὀλοοίτροχος ὀλοϝιτροχος-ból a ϝ-nak omikronná való változása következtében lett, végre ἠγνοίησε-ben (ἠγνοϝησε helyett) az οι diphthongus valószinüleg ἄγνοια (= ἀγνοϝ-ια) analogiája után támadt. Πυλοιγενής (B 54), ὁδοιπόρος (Ω 375),

és χοροιτυπίαι (Ω 261)-ben talán locativusokat lehet fölismernünk.

4. Eredeti o-ból keletkezett ου pótnyujtás folytán a következő szókban: γούνατα (aeol γόννατα), δούρατα (aeol δόρρατα), κοῦρος κούρη (dór κόρϝα), οὐλόμενος (v. ö. ὄλλυμι), πουλύς (v. ö. πολλός), οὔνομα (talán ὄγνομα-ból), οὐλαί (ὀλϝαι-ból), οὖλος (= ὅλος, v. ö. salvus), οὖρος (ὅρϝος határ). Ὄλυμπος-ban az ο valószinüleg assimilálódott a következő υ-hoz és így lett Οὔλυμπος; οὖρος hegy és οὐρεύς ϝορος és ϝορευς-ből származott. Bizonytalan az ου diphthongus eredete δουλιχοδείρων, κουλεός, μοῦνος és νοῦσος-ban. — Eredeti az ο βόλομαι-ban (βόλεται Λ 319, ἐβόλοντο α 234, βόλεσθε π 387); az attikai és több más nyelvjárásban a βολ gyökből νο képző által a βολνο præsenstő képeztetett, melyből az aeol nyelvjárásban βόλλομαι, az attikaiban pótnyujtással βούλομαι lett; míg a homerosi βόλομαι-ban a præsenstő az igetővel azonos.

§ 7. Diaeresis.

Az attikai dialektusban előforduló számos kettőshangzó Homerosnál még gyakran eredeti, össze nem vont alakjában fordúl elő, és a legtöbb esetben ki lehet még mutatni, hogy a később kettőshangzóvá összeolvadt két magánhangzó közt eredetileg mássalhangzó állott.

1. A szó belsejében: ἀρήιος, ἀρηΐφιλος (tő ἀρεϝ), χρηΐζω (χρηϝ?), Θρήϊκα, δαΐ, δαΐφρων, δήϊος, δηϊότης (δαϝ), Πληϊάδες (πλεϝ), πρηΰνει (πραj-υς), ῥηϊδίως, ληΐζομαι, ληΐς (λαϝ), λόεσθαι (λοϝ), λώϊον (λαϝ), πατρώϊος, μητρώϊος (πατροjιο-ς μητρο-jιο-ς parasiticus joddal), πρωΐζα (πραϝοιζα), δαΐδων (δαϝ), πάϊς (παϝις, ó-latin pover), θυμοραΐστης, σαόω, Χάος (χαϝ), ἀγλαΐη, εὐπλοΐη (πλοϝ), προΐκτης (προϝικτης), χλοερός (χλοϝ), ῥέεθρα (ῥεϝ).

Ἀργεῖος és casus obliquusai helyett mindenütt Ἀρ-

γέϊος-t lehet olvasni, κοῖλος helyett χ 385 kivételével mindig κόϊλος-t, θεῖος helyett a θεῖος ἀοιδός kitétel kivételével (talán δῖος ἀοιδός?) mindig θέϊος-t. Προῖτος helyett mindig Πρόϊτος-t, Πηνεῖος helyett Πηνέϊος-t, ἠῷος helyett ἠόϊος-t, αἰδοῖος helyett λ 360, ρ 578 kivételével αἰδόϊος-t lehet írni; továbbá a κλεΐω κλεϊτός ἀγακλεϊτός πολυκλεϊτός δουρικλεϊτός ναυσικλεϊτός τηλεκλεϊτός alakokat mindig fel lehet venni a szövegbe a hagyományozott — κλειτός helyett; az ιδης (ιαδης) és ιων-ra végződő patronymikák és metronymikákban szintén mindig diaeresissel lehet olvasni az ιδης (ιαδης) és ιων képző hozzájárúlása által keletkezett kettőshangzót, pl. Πηληϊάδης Πηλεΐων (ΠηλεϜ), Πειραΐδαο, Αἰγεΐδης (ΑἰγεϜ), Ἀτρεΐδης Ἀτρεΐων (ἈτρεϜ), Βοηθοΐδης, Πανθοΐδης (θεϜ, θοϜ), Λητοΐδης (ΛητοϜι), Καδμεΐων stb.

A magánhangzók assimilatiójával (v. ö. az összevont igéket) találkozunk az ilyenekben: θόωκος (θαϜοκος θαϜωκος θόωκος θῶκος), φόως (φαϜος φαως φόως φῶς), φαάνθη (φαϜενθη-ből).

2. A szó elején diaeresissel találkozunk az α és ε prothetikumra föntebb (§. 4, 5) felhozott példákon kivül a következőkben: ἀείδειν ἀοιδή (töve ἀ-Ϝιδ), ἀείρω (ἀ-σϜερ), ἀέξω (ἀ-Ϝαξ), ἀεσίφρων, ἀΐσσω, ἀϋσταλεός, ἀϋτή, ἀϋτμή (ἀϜ), ἔαρ (Ϝεσαρ, ver), ἐΰς (ἐσυς), ἠέ, ἠέλιος (ἀϜελιος), ἠέρι ἠέρα (ἀϜηρ), ἤϊα ἦα (ἤσια?), ἠΐθεος (Ϝιθ), ἠΰτε (ἤ σϜοτε), ἠώς (ἠϜως), Ἰάονες (ἸαϜονες), Ἰάωλκος, ὀαρίζω (Ϝερ), ὄϊες (ὀϜιες, ovis), ὀϊζύς ὀϊζυρός, ὀϊστός, οὔατα (ουσατα).

§ 8. Az összevonás, a krasis és az apokope.

1. Aránylag nagyon ritka Homerosnál két magánhangzónak egybevonása, mint ἆθλων, ἀθλοφόροι, ἀθλήσαντα, ἀθλεύων (ἀεθλ. mellett), αἴροντας P 724 (ἀείρω), ἱρός, ἱρεύς (ἱερ.), ἴρηξ (attikai ἱέραξ helyett? vagy ϜιρϜηξ-

ből?) κῆρ (κέαρ). A mi a declinátióban és coniugátióban előforduló összevonást illeti, legfontosabb, hogy εο Homerosnál rendesen ευ-vé vonatik egybe.

2. A krasis οὕνεκα τοὕνεκα (οὗ ἕνεκα, τοῦ ἕνεκα helyett) és προὔτυψαν (mely alak helyett προετ. írható) kivételével csak a következő esetekben fordúl elő: τἆλλα (vagy τἄλλα), χἠμεῖς (καὶ ἡμεῖς), ωὑτός (ὁ αὐτός), καὐτὸς καὐτή, (καὶ αὐτ.), οὑμός (ὁ ἐμός), ὥριστος ὥριστοι (ὁ ἄρ. οἱ ἄρ., mások ὤριστος-t irnak).

3. Apokopét szenvednek az ἄρα particulán kivül, mely ἄρ (ἄρ', ῥα, ῥ') alakban is előfordúl, az ἀνά, κατά, παρά elöljárók; pl. ἂμ φυτά, ἂμ πεδίον, κὰγ γόνυ, κὰδ δώματα, κὰμ μέσον, κὰπ πεδίον, κὰπ φάλαρα, κὰρ ῥόον, πὰρ δύναμιν, és leggyakrabban összetételekben, melyekben szintén assimilátió áll be, pl. ἀμβατός, ἀνδύεται, ἀγκλίνας, ἄλλεγον, ἀμμίξας, ἀννεῖται; — κάββαλεν, καδδῦσαι, κακκείοντες, κάλλιπεν, καμμονίη, καννεύσας, κάππεσον, καρρέζουσα, κάτθανε, κάτθεσαν és két mássalhangzó előtt a τ elesésével κάκτανε, καστόρνυσα, κάσχεθε; — παρμενέμεν. — 'Από és ὑπό csak ἀππέμψει és ὑβ βάλλειν-ben szenved apokopét.

B) *Mássalhangzók.*

§ 9. A digamma.

1. Az indogermán nyelvek labiális spiransának, v-nek, a görög nyelvben rendesen a digamma felelt meg, mely a legtöbb tájszólásban, többek közt az aeolban (innen digamma aeolicum) nagyon sokáig fentartotta magát, de az attikai és ión tájszólásban korán eltünt. Kiejtése semivocalicus volt és leginkább az angol w-hez hasonlított (pl. well-ben); nevét alakjától nyerte, a mennyiben a F két Γ összetételéhez hasonlít. A Ϝ jel a görög abc-ben a hatodik helyet foglalta el, és innen van, hogy az attikai számrendszerben, melynek alapját a régibb görög abc képezte, F

a hatos számnak megjelölésére használtatott, még akkor is, mikor a ϝ jel az attikai alphabetumból régen kiveszett volt.

2. Homeros a digammát a szók elején még széltiben használta, mint az kitünik nem csak ilyen helyekből, mint οὗ ἕθεν (οὗ ϝέθεν, nem οὐχ ἕθεν) A 114, οὗ οἱ B 392, οὗ ἑ Ω 214, δαΐέ οἱ (nem δαΐέν οἱ) E 4, ὥς κέ οἱ Z 281, ἀλλὰ τί κε ῥέξαιμι T 90, hanem azon körülményből is, hogy eredetileg digammával kezdődő szók előtt nagy számban egészen szokatlan helyeken találkozunk hiatusokkal, és hogy előttük csak egy mássalhangzóra végződő rövid szótagok az arsisban oly helyeken is megnyúlnak, a milyeneken különben magánhangzóval kezdődő szók előtt Homerosnál soha sem (példákat láss alant). Sőt még a thesisben is megnyúlnak egy mássalhangzóra végződő rövid szótagok rákövetkező ϝοῖ és (egyszer) ϝεῦ előtt, pl. ἐρρέτω· ἐκ γάρ εὑ I 377, ἶσον οἱ φάσθαι O 183 és számos más helyen. Szintén a digamma befolyásának kell tulajdonítanunk, hogy hosszú magánhangzókra és kettős magánhangzókra végződő szótagok a thesisben digammával kezdődő szók előtt nemcsak a négy főcæsura előtt, hanem másutt is hosszúak, míg magánhangzóval kezdődő szók előtt csak a legritkább esetekben tartják meg eredeti hosszúságukat a versnek más helyen, mint a négy főcæsura előtt.

3. Homerosnál még számos szó megőrizte a digammát, de csak kisebb nagyobb mértékben; Homeros ugyanis nem ejtette ki mindig a digammát (így történt a többi görög nyelvjárásban is), hanem a versmérték kedvéért néha, bár aránylag ritkán, el is ejtette. Így pl. ἀεικέα ϝέσσο-t olvasunk π 199, de már Γ 57 λάϊνον ἕσσο a digammának semmi nyoma. Hasonlóan ingadozik Homeros σῦς és ὗς, συφορβός és ὑφορβός, γαῖα és αἶα, λείβω és εἴβω használata között.

4. Több oly szó, mely eredetileg digammával kezdődött, már Homeros idejében elvesztette kezdő mássalhang-

zóját; ilyenek ἕλκος, ἕλος, ἐμέω, ἔριον, ὁράω, Ὀρτυγίη, ὠθέω, ὦνος.

5. A szók belsejében mily mértékben ejtette ki Homeros a digammát, nincsen módunkban meghatározni, csak azt mondhatjuk, hogy a különben digammával kezdődő szók összetételeiben a digammát valószinüleg kiejtette, így pl. nem ἀποειπεῖν-t mondott, hanem ἀποϝειπεῖν-t.

6. A szó belsejében υ-ná vált a digamma e szókban: εὔαδε (ἐσϝαδε, ἐϝαδε-ből), αὐέρυσαν, αὐερύοντα, αὐέρυον (ἀναϝερυσαν, ἀνϝερυσαν ἀϝερυσαν-ból, vagy α protheticummal ἀ-ϝερυσαν-ból), αὐίαχοι (α intensivum vagy protheticum vagy privativum és ϝιϝαχη-ből), δεύω δέω helyett δεϝω-ból; — ταλαύρινος (ταλα-ϝρινος-ból), καλαῦροψ (καλα-ϝροψ-ból), ἀπούρας és ἀπηύρα (?) (ἀπο-ϝρας-ból?), εὔληρα (ἐ-ϝληρα-ből ε protheticummal v. ö. a latin (v)lorum-ot). — εὔκηλος-ban (ἐϝεκηλος-ból) a ϝε szótag, τανaύποδα-ban (τανaϝο-ποδα-ból) a ϝο szótag átment υ-ba.

7. A szók, melyeket Homeros kisebb nagyobb következetességgel digammásan ejtett ki, a következők:

a.

ἄγνυμι Δ 214, Ε 161, Θ 403, 417, Ψ 341, 467.

ἀλῆναι (v. ö. εἰλέω) Ε 823, Π 403, Σ 286, Φ 571, 607, Χ 12, 47, 308, Ψ 420.

ἅλις Β 90, Γ 384, Ι 137, 279, Φ 352, Χ 340, 473, ε 38, ν 136, π 231, ψ 341.

ἁλῶναι Ξ 81, Μ 172, Φ 281, 495, ε 312, ω 34.

ἄναξ Α 7, 36, 75, 172, 390, 502, 506, Β 77, 102; ἄνασσα γ 380, ζ 149, 175; ἀνάσσω Α 180, Β 643, Ω 536.

ἀρνός ἄρνες Γ 310, Δ 158, 435, Θ 131, Π 352, Χ 310.

ἀρνειός Γ 197, ι 239, 432, 550, κ 572, λ 131, ψ 278.

ἄστυ B 803, Γ 116, 245, O 492, Ω 778; ἀστός Λ 242, ν 192.

ἀστυβοώτης Ω 703, és ἄστυ-vel összetett több tulajdonnév.

ε.

ἔαρ Z 148, τ 519, εἰαρινός B 89, Θ 307.

ἔθνος B 87, H 115, Λ 595, M 330, O 591, P 114, 581, κ 526, λ 34, 632, ξ 73.

Ἑκάβη Z 293, 451, Π 718, X 234, Ω 193.

Ἑκαμήδη Λ 624, Ξ 6.

ἑκάς (ἕκαθεν, ἑκαστέρω, ἑκαστάτω, ἑκάεργος, ἑκατηβόλος, ἑκατηβελέτης, ἑκηβόλος, ἑκηβολίη) A 75, 474, 479, E 54, 439, 444, 791, H 34, 83, I 246, Λ 624, N 179, Ξ 6, O 231, 740, Π 94, 711, Υ 71, 295, ο 35, υ 278.

ἕκαστος A 550, H 215, ξ 362. ἑκάστοθι γ 8. ἑκάτερθε B 233, Γ 340, Ψ 329, ζ 19, λ 578.

ἔκηλος E 759, Z 70, I 376, P 340, μ 301, ν 423.

ἑκών Δ 43, Θ 81, Z 523, N 234, δ 372, 647 (v. ö. ἀέκων A 301, ἀέκητι Λ 667, ἀεκαζόμενος Z 458). ἕκητι ο 319, τ 86, υ 42.

ἑλελίζω A 39, N 558.

ἑλίσσω Θ 340, M 74, Σ 372, Φ 11, υ 28. ἕλιξ I 466, Σ 542, α 92, μ 136. ἑλίκωψ A 98, Π 569.

ἔλπω, ἔλπομαι I 40, 371, M 261, N 309, O 288, P 406, Φ 605, γ 275. ἔολπα (ϝέϝολπα) β 275, γ 375, ε 379. ἐλπίς τ 84. ἐλπωρή β 280, ζ 314, η 76, φ 287. Ἐλπήνωρ λ 51, 57, μ 10.

ἕννυμι K 334, Ξ 282, 350, Σ 451, δ 253.

ἔπος Γ 222, Λ 652, O 234, Π 686, Υ 250, κ 246, ω 262. ἐπεσβόλος B 275.

ἔργον A 115, B 38, Γ 130, O 97, Σ 473, T 150. ἐργάζομαι Σ 469, ω 210.

ἔργω εἴργω Λ 437, ξ 411.
ἔρδω Ξ 261, ο 360. ἔοργα Β 272, ἐόργει δ 693.
ἐρέω Α 204, λ 126, ο 27.
ἕρκος Α 284, Ε 90. ἑρκίον σ 102. ἑρκεῖος χ 335.
ἔρρω Θ 239, Ι 364, 377, Σ 421.
ἐρύω Ε 298, 836, Π 781, Σ 174, Τ 252, γ 65. ἐρυσάρματες Ο 354, Π 370.
ἐσθής ε 38, ζ 192, η 6, ψ 290. ἔσθος Ω 94.
ἕσπερος ρ 191, σ 305, 306. ἑσπέριος ϑ 29, ο 505.
ἔτος Ω 765, η 261, λ 295.

ει.

εἶδος Γ 55, Κ 316, Χ 370, ε 213. εἴδωλον Ε 449, Ψ 104. Εἰδοθέη δ 366.
εἴδομαι Β 215, Ν 98, Ω 319, 607. v. ö. ἐείσατο, θεοειδής.
εἴκω Κ 238, Ν 807, Ω 718, ξ 262. v. ö. ἀπόεικε, ὑποείκειν, ἐπιεικτός.
εἴκελος Δ 253, Χ 134, τ 384. ἴκελος Δ 86, ρ 37, τ 54. v. ö. ἐπιείκελος, θεοείκελος, ἀεικής, ἀεικείη, ἀεικίζω, ἀεικέλιος, ἀεικελίως, ἐπιεικής, μενοεικής.
εἴκοσι Β 510, ι 209.
εἴλω, εἰλέω Β 294, Φ 8, λ 573. ἔλσα Α 409, 413, Φ 225, ε 132, η 250. ἀλείς Ε 823, Π 403, Φ 607, Χ 308, ω 538. ἔελμαι Σ 287, Ω 662.
εἰλύω Ε 186, Π 640, ξ 479.
εἷμα Γ 392, Ε 905, Χ 154, ξ 501.
εἶπον, ἔειπον. Α 85, 90, 543, Ζ 337, Η 121, Χ 361, γ 89, δ 204.
εἴρω mondok β 162, λ 137, ν 7.
ἐΐσκω Ε 181, ζ 152. ἔικτον, ἐΐκτην Α 104, δ 27.

η.

ἦνοψ Π 408, Σ 349, κ 360.

ἦρα Α 572, 578, σ 56. v. ö. ἐπιήρανος.

ι.

ἰάχω Ε 343, Λ 463, Ρ 317, δ 454. ἰαχή Δ 456, Ο 275.

ἰδεῖν Α 262, Β 237, Γ 33, Ε 845, Ο 488, ζ 113, π 470, σ 176.

ἴδρις ζ 233, η 108, ψ 160. ἰδρείη Η 198, 359.

Ἴλιος Ζ 478, Υ 216, Ψ 297, ϑ 495.

ἶνες Ψ 191, λ 219. ἰνίον Ε 73, Ξ 495.

ἰνδάλλομαι Ψ 460, γ 246, τ 224.

ἴον ε 72. ἰόεις Ψ 850. ἰοδνεφής δ 135, ι 426. ἰοειδής Λ 298, λ 107.

ἴς Η 269, Μ 320, Ψ 191. ἰνίον Ε 73, Ξ 495. ἶφι Α 38, Γ 375, Σ 14, ρ 443. ἴφια Ε 556, Ι 406, 466. Ἰφιάνασσα Ι 145, 287 és ἰφι-vel kezdődő több más tulajdonnév.

Ἶρις Β 786, Θ 409, Λ 186.

Ἶρος σ 73, 75, 334.

ἶσος Ι 284,603, Λ 295, 336, ξ 203 (v. ö. ἐΐση.). ἰσάζω Ω 607. ἰσόθεος Γ 310, Ψ 569. ἰσόπεδον Ν 122. Ἴσανδρος Ζ 197, 203.

ἵστωρ Σ 501.

ἰτέη κ 510. ἴτυς Δ 486.

ο.

οἶδα Α 70, 85, 124, 185, 343, 363, 385, Ζ 351, ϑ 215.

οἶκος, Β 158, 290, 354, 357, Δ 18, Ζ 189, Ι 147, Ψ 229, ν 17, φ 354. οἰκίον Μ 221, ξ 210. οἰκεύς ξ 4, ρ 533. οἰκέω Δ 18, ξ 204.

οἶνος Γ 246, Ι 489, 706, Λ 775, Π 226, ξ 78, ο 391. οἰνόω π 292, τ 11. οἰνίζομαι Θ 506, 546. οἰνοβαρείων ι 374. κ 555. οἰνοβαρής Α 225. οἰνόπεδος Ι 579, α 193, λ 193.

οἰνοπληθής ο 406. οἰνοποτάζω Υ 84, ζ 309. οἰνοποτήρ ϑ 456. οἰνοχοέω γ 472, ο 323. οἰνοχόος Β 128, ι 10. οἶνοψ Ν 703, Ψ 316, α 183. — Οἰνεύς Ι 581, Ψ 117. Οἰνόμαος Μ 140, Ν 506. Οἰνοπίδης Ε 707. Οἶνοψ φ 144.

ὄσσα α 282, β 216, ω 413.

οὐλαμός Δ 251, Υ 113, 379.

οὖλος Κ 134, Π 224, Ω 646, δ 50, 299, η 338, κ 451, ρ 89, τ 225.

ὦλξ Ν 707, σ 375.

Azon szókról, melyek eredetileg δϝ és ϝρ-val kezdődtek, alant lesz szó a Verstani Bevezetés 5-ik paragraphusában.

8. Eredetileg σϝ-val, de Homeros idejében már csak ϝ-val kezdődtek a következő szók:

ἁνδάνω Α 24, 378, β 114. Ugyanazon tőhöz tartozik ἄσμενος ι 63, κ 134. ἕδνα Π 178, 190, λ 282, ν 378. ἑδανός Ξ 172. ἡδύς Δ 17, Η 387, υ 69

ἕ, εἷο, ἕο, εὗ, ἕϑεν, οἱ, οἷ, a ὅς ἥ ὅν birtokos névmás Α 114, Β 392, Δ 400, Ε 343, Ι 155, Ο 241, Ρ 196, χ 19.

ἑκυρός Γ 172, ἑκυρή Χ 451, Ω 770.

ἕξ Ε 270, χ 252. ἑξήκοντα Β 587, 610. ἑκκαιδεκάδωρα Δ 109. ἑξέτε' Ψ 266, 265. ἑξῆμαρ κ 80, μ 397.

ἔτης Ζ 239, Η 295, Ι 464, Π 456, 674, δ 16, ο 273.

ἦϑος ξ 441. ἠϑεῖος Ζ 518, Χ 229, 239.

A σ kettőztetése περισσαίνουσι π 10 (v. ö. π 4 és κ 215), ἐσσείοντο Υ 59 (v. ö. Α 167, Ο 230, Τ 382, Χ 315, ι 385) és talán ἐπισσεύας-ban is ξ 399 (v. ö. Ο 347, Ρ 463, Ψ 198 stb.) onnan magyarázandó, hogy a σαίνω, σείω és σεύω igék régebben σϝαίνω, σϝείω és σϝεύω-nak hangoztak.

§ 10. A szó elejéről elveszett egyéb mássalhangzók.

Sokkal csekélyebb mértékben mint a digamma, tartotta fenn magát a szó elején a homerosi nyelvjárásban eredeti jod és sigma. Az eredetileg ezen betűkkel kezdődő

szók már Homerosnál is többnyire magánhangzóval kezdődnek, és nem lehetetlen, hogy Homeros a kérdéses mássalhangzókat azon helyeken sem ejtette ki, melyeken a versmérték megkivánja, hogy az illető szókat kezdő mássalhangzóval írjuk; az ilyen helyeket Homeros talán mind az őt megelöző epikus költészetből vette át, melynek idejében a kezdő j és σ még kiejtetett.

1. Eredetileg állítólag joddal kezdődtek:

ἧκα (jῆκα) Δ 87, Ξ 182, és ἵεμαι (? jιjεμαι) Λ 537, N 386, Υ 502.

ἰωκή (jιωκή) E 521, 740. ὥς (? jώς). B 781, Z 443, Λ 237, N 531, Υ 244, σ 323.

De minthogy csaknem biztos, hogy ὥς régibb alakja ϝως volt (v. ö. a ϝότι alakot az ugyanazon törzsből származó ὅτι helyett) és ἵεσθαι-t egy ϝι gyökből is lehet leszármaztatni, nagyon is valószinű, hogy a ἧκα és ἰωκή alakokban sem ejtette ki Homeros a jodot.

Ellenben már Homeros idejében kétségkívül magánhangzóval kezdődtek a következő, eredetileg joddal kezdődő szók:

ἅζομαι, εἰνάτερες, ἥβη, ἡνία, ἧπαρ, ἵημι præsens töve, ὑμεῖς, ὔμμες, ὑσμίνη, ὥρη.

2. Eredetileg és Homerosnál is σ-val kezdődtek a következő szók:

ἅδος Λ 88. ἅδην α 134, ε 290, μ 281.

ἅλλομαι Α 532; v. ö. ἐπιάλμενος.

ἄλοχος Z 299, 366, 495, ι 207, ν 192.

ἅλς B 165, 181, E 598, N 797, Ξ 273, Υ 207, Φ 125, Ω 84, ε 460, ν 108. V. ö. ἀμφίαλος.

ἅμα A 226, B 745, 822, Γ 376, Ω 573, α 331, β 11, δ 162, ο 100, σ 207, τ 601, χ 251.

ἕδος Ω 544.

Ἕκτωρ H 66, I 237, X 206, Ω 593.

ἕπω, ἕπομαι Γ 174, Λ 776, Ν 644, ζ 276, λ 493, ξ 298. V. ö. ἑσπόμην.

ἔχω Α 51, Δ 129, Ε 752, Θ 396, Κ 264, Σ 580, Τ 49, Χ 412, τ 113. V. ö. σῦνεχές Μ 26, ι 74, εἶχον, ἔσχον ἴσχω (= σισεχω).

3. Eredetileg és részben még Homerosnál is a következő szók is mássalhangzóval kezdődtek, mint az a versmértékből kitűnik, bár nincsen módunkban meghatározni, ϝ, j vagy σ volt-e ama kezdő mássalhangzó:

αἴνυμαι Λ 374, Φ 490, ι 225. V. ö. ἀποαίνυμαι Ν 262 μ 419, ξ 309, ρ 322.

αἱρέω Β 329, Ε 118, Ι 28. V. ö. ἀποαιρεῖσθαι Α 230 275 és εἷλον. Ugyanazon ϝελ (?) gyökből való ἕλωρ, ἑλώριον Α 4, Ε 684, Ρ 667.

ἅπτω Β 152, Φ 65. V. ö. ἄαπτος Α 557, ἑάφθη Ν 543, προτιάπτω Ω 110.

ἀραιός Ε 425, Σ 411, Υ 37.

ἔθειραι, Π 795, Χ 315.

Ἥρη Α 551, Δ 50, Θ 198. Ἡρακλέης Υ 145. Ἡρακληείη Β 658, 666, Ε 638, Λ 690, Τ 98.

ἠρίον Ψ 126.

Ἰάνασσα Σ 47.

§ 11. Egyéb mássalhangzók.

1. ν ἐφελκυστικόν-nal birnak az attikai dialektusban is előforduló eseteken kivül az ἄμμι(ν), ὔμμι(ν), σφί(ν) névmások, és a φι(ν) s θε(ν) suffixumok is, az utóbbiak azonban csak oly igehatározóknál, melyek nem főnevekből vagy névmásokból származtak; οὐρανόθεν-ben és ὅθεν-ben tehát a ν állandó. — A κεν particula, melynek νῦ-je eredetileg a tőhöz tartozott, (v. ö. sanskrit kam-t) νῦ-jét szintén gyakran elejti. Különben a ν ἐφελκ. a versmérték kedvéért positió előidézésére mássalhangzók előtt is szokott állani

2. A szó végén álló σ egyes elöljáróknál és igehatározóknál néha el is eshetik, így az attikai nyelvjárásban is található ἄχρι(ς), μέχρι(ς), οὕτω(ς)-on kivül Homerosnál előfordul még ἀμφί(ς), ἀντικρύ(ς), μεσσηγύ(ς), πολλάκι(ς), ἀτρέμα(ς) O 318, ἰθύ(ς) Ξ 403, Υ 99, πώ(ς), ὁσσάκι és τοσσάκι.

3. A szó elején eredeti σ meg lett őrizve σμικρός-ban (P 757) μικρός mellett, és ἐπι-σμυγερῶς-ban az attikai μογερός mellett; elesett a kezdő σ κεδάννυμι-ben. Hasonló csonkulást találunk αἶα δουπέω, εἴβω-ban γαῖα, ἐγδούπησεν (ἐρίγδουπος) és λείβω-val szemben. — ἔκτοσθεν és ὄπισθεν mellett az ἔκτοθεν és ὄπιθεν alakokkal is találkozunk; valószinű, hogy ἔκτοσθεν (v. ö. ἐκτός) és ὄπιθεν (ὀπι = ἐπὶ és θεν-ből) a régibb alakok.

4. A mi a dentalis mutákat illeti, a δ és θ aeol nyelvszokás szerint rákövetkező μ előtt σ-vá át nem változott ἴδμεν ἴδμεναι, ὀδμή és κεκορυθμένος-ban. — Későbbi σ helyett τ mutatkozik προτί és ποτί (πρός)-ban. — A τ πτόλεμος-ban és πτολίπορθος πτολίεθρον-ban, egy már régi időben a π-hez csatlakozott j-ből keletkezett. — ζ-t találunk δι helyett ἀρίζηλος és ἀίζηλος-ban (= ἀ(ρ)ίδηλος a δ után kifejlődött parasiticus joddal) ἀρίδηλος és ἀίδηλος mellett, és az erősítő δια particulával összetett melléknevekben: ζάθεος ζάκοτος ζατρεφής ζαφλεγής ζαχρηής ζαής (διαθεος-ból stb.), melyek mellett δάσκιος is előfordul δjα-σκιος helyett.

5. A θ és φ aspirata aeol szokás szerint váltakozik φήρ-ben (a Kentaurok) θήρ mellett, φλίψεται-ban ρ 221 θλίψεται mellett, és θλάω-ban atticai φλάω helyett.

§ 12. Kettős mássalhangzók.

1. A kettős λ ἄλλοφος és τρίλλιστος-ban valószinüleg onnan magyarázandó, hogy λόφος és λίσσομαι eredetileg két mássalhangzóval kezdődött, melyek később λλ-vé assimi-

lálódtak. ἔλλαβε-ben a kettős hangzó talán az ἔρρηξε-hez hasonló alakok hamis analogiája folytán támadt; folyékony természetüknél fogva a liquidák, mint később látni fogjuk, különben is a szó elején nem ritkán kettős mássalhangzóként szerepelnek. Ἀχιλλεύς Ἀχιλεύς etymologiája ismeretlen; ὀφέλλω eredeti ὀφέλjω helyett áll, melyből pótnyujtás következtében lett az attikai ὀφείλω.

2. φιλομμειδής, ἄμμες, ὔμμες, ἄμμορος, ἀμμορίη, ἔμμεναι-ban a kettős μ σμ-ből keletkezett, ἐΰννητος, ἔννεπε, ἀγάννιφος, ἀργεννός, ἐραννός, ἐρεβεννός-ban a kettős ν σν-ből, ἐννοσίγαιος-ban νϝ-ből, ἐννεσίη-ben νj-ből. Ismeretlen a kettős mássalhangzó oka ἐϋμμελίης-ben.

3. A kettős ρ καλλίρροος és ἐπιρρέει-ben σρ-ből, ἔρρηξεν, ἄρρηκτος, ἄρρητος, ἀπορρίπτω, διαρραίω, πολύρρηνος-ban ϝρ-ből keletkezett.

4. Kettős κ πελέκκω (N 612) ἡμιπέλεκκα és πελέκκησεν (ε 224)-ben fordul elő, hol κϝ-ból származott.

5. Az ἔδδεισεν és hasonló alakok helyett Homeros alkalmasint ἔδϝεισεν-t mondott; v. ö. δϝέος-t.

6. A kettős π ὅππη, ὁππότερος, ὅππως, ὅπποσος-ban ὀ-κϝη stb.-ból (töve a *quo* névmási tő; v. ö. ἵππος-t, ἴκϝος, equus-ból); a kettős τ ὅττι és ὅττεο-ban pedig ὀ-τjι-ből keletkezett, mely ὀ-τjι ὀ-κjι-ből(v. ö. a latin quis-t) fejlődött a κ-nak τ-vá való átváltozása által.

7. A kettős σ τόσσος-nál (v. ö. a latin tot-ot) eredeti τοτ-jo-ς-ban, ὅσσος-nál eredeti ὀτ-jo-ς-ban πρόσσω, ὀπίσσω-nál eredeti προ-τjω, ὀπι-τjω-ban találja magyarázatát, μέσσον (μεσσηγύς) mint a latin *medius* is mutatja μεδ-jo-ς helyett áll; a görögben foghang j-vel rendesen kettős sigmát ad. Assimilatió által támadt a σσ ἐπισσείω és ἐσσείοντο-ban (gyöke σϝα), ἐπίσσωτρα és λαόσσοος-ban (gyöke σϝυ). Ὀδυσσεύς-ben a kettős σ talán az ὀδύσσασθαι aoristosi forma analogiája után keletkezett. Az ilyen alakokról,

mint χείρεσσιν, καλέσσω, ὡπλίσσατο, ἀφυσσάμενος a declinatiónál, illetőleg a coniugátiónál lesz szó.

8. Nem ritka Homerosnál az úgynevezett *metathesis*, azaz egy mássalhangzónak és egy magánhangzónak helycseréje. Így eredeti θάρσος, καρδίη, τέταρτος, βάρδιστος mellett θράσος-, κραδίη, τέτρατος, βράδιστος-t, eredeti κράτος, κρατερός mellett κάρτος-t és καρτερός-t, ἀταρπιτός mellett ἀτραπιτός-t, attikai Κάρπαθος helyett Κράπαθος-t találunk Homerosnál. Hasonlóan τέρπω-hoz τραπείομεν, δέρκομαι-hoz ἔδρακον, δαρθάνω-hoz ἔδραθον, πέρθω-hoz ἔπραθον, δείρω-hoz δρατός tartozik.

ALAKTAN.

A declinátió.

§ 13. A névelő.

1. A névelő Homerosnál kevés kivétellel (mint A 54) rendesen mint mutató névmás, ritkábban (pl. α 254) mint visszahozó névmás szerepel, és megfordítva a visszahozó névmásnak ὅς és ὅ alakjai nem ritkán mutató névmásoknak szerepelnek (α 286, M 344).

2. Az előljárónak Homerosnál következő alakjai fordulnak elő:

Egyes szám.

ὁ vagy ὃ	ἡ vagy ἣ	τό
τοῦ, τοῖο	τῆς	τοῦ, τοῖο
τῷ	τῇ	τῷ
τόν	τήν	τό

Többes szám.

οἱ (vagy οἵ), τοὶ	αἱ (vagy αἵ) ταί	τά
τῶν	τῶν, τάων	τῶν
τοῖς, τοῖσι(ν)	τῇς, τῇσι(ν)	τοῖς, τοῖσι(ν)
τούς	τάς	τά.

Kettős szám.

τώ (hím és seml. nem)
τοῖιν (hímn.).

A közönséges attikai alakoktól való eltérések magyarázatát lásd alant az α- és ο-declinátióról szóló fejezetekben.

3. A névelőnek ép oly kevéssé vannak a nőnemű dualis kifejezésére külön alakjai, mint bármely névmásnak, melléknévnek, vagy részesülőnek.

Az első fő declinátió.

§ 14. Az α-tövek.

1. Az a-tövek egyes számának casusaiban, úgy a hímnemű, mint a nőnemű szóknál η-t találunk attikai rövid vagy hosszú α helyett, legyen az akár «alpha purum», mint Βορέης, ταμίης, ἀγορή, αἰδοίη, αἰτίη, χρυσέη, βαθέην, Λυκίη, ἀληθείη (-ήθειᾰ) ἀεικείη (-κειᾰ)-ban, akár «impurum», mint ἐέρση (ἔερσα), κνίση (κνίσσα), Σκύλλη (Σκύλλα)-ban. Kivételt képeznek Αἰνείας (Αἰνέας), Αὐγείας, Ἑρμείας, θεά (de Ἀμφιθέη, Εἰδοθέη, Λευκοθέη, Πασιθέη), Ναυσικάα, Ῥέα, Φειᾶς (H 135).

2. Több α-tövű hímnemű szó, mely rendesen a versnek egy és ugyanazon helyén ugyanazon összefüggésben fordul elő, és valószínűleg az aeol népköltészetből van átvéve, ης helyett ᾰ-ra végződik. Ezek: αἰχμητά, ἠπύτα, Θυέστα, ἱππηλάτα, ἱππότα, κυανοχαῖτα, νεφεληγερέτα, στεροπηγερέτα és a proparoxytonon ἀκάκητα, εὐρύοπα (mely többször accusativusnak is van használva) μητίετα (mely A 508 mint vocativus is előfordul). Ezen szók közül csak αἰχμητά-nak és κυανοχαῖτα-nak van ης-re végződő nominativusa: αἰχμητής, κυανοχαίτης (és az ezen nominativushoz tartozó κυανοχαῖτα vocativus).

3. A hímnemű α-tövek egyes számú genetivusa mindig vagy ᾱο-ra (α-σjο-ból) vagy felcserélt quantitással εω-ra végződik. Hímnemű α-tő genetivusa Homerosnál

sohasem végződik ου-ra; az attikai ου-végű genetivusok, mint πολίτου, a homerosi πολίταο-félékből származtak összevonás által, csakhogy a hímnemű o-tövek ου-ra végződő számos genetivusának analogiája miatt αο nem ω-vá, hanem ugyancsak ου-vá lett összevonva. Az εω szótagot ezen genetivusoknál mindig csak egy szótagnak kell kiejteni, pl. Ἄλτεω (– –) Φ 85, 86, Φυλεΐδεω (– ⏑ ⏑ –) O 519. Általában véve az αο-ra végződő genetivusok gyakoriabbak az εω-ra végződőknél; αο-ra végződő mellékalakja csak a következő genetivusoknak nincsen: ἀγκυλομήτεω, Ἁρμονίδεω, ἐριβρεμέτεω, Ἴδεω, κυβερνήτεω és συβώτεω. — Ἀργεστᾶο (Λ 306, Φ 334) kivételével az αο és εω-ra végződő genetivusok csak paroxytonon szóknál fordulnak elő.

Az αο végzet a következő szókban magánhangzó után ω-vá vonatik össze: Αἰνείω E 534, Ἀσίω (?) B 461, Βορέω Ξ 395, Ἑρμείω O 214, ἐϋμμελίω Δ 47, 165, Z 449.

4. A dualisnak csak ᾱ-ra végződő alakjai fordulnak elő: Ἀτρεΐδᾱ A 16, 375, T 310. ὠκυπέτα Θ 42, N 24. κορυστά N 201, Σ 163, αἰχμητά H 281.

5. A nőnemű főnevek egyes számú genetivusa és dativusa α purumnál is a fönntebb (§. 14, 1) felsorolt szókat kivéve ης-re, illetőleg ῃ-re végződik, pl. αἴης, ἀρούρης, εὐπατερείῃ, σφαίρῃ.

6. Szabálytalan νύμφη-nek egyes számú vocativusa: νύμφᾰ Γ 130, δ 743. (Csak a vocativusban fordul elő: ἄττα, πάππα, τέττα, αἰναρέτη).

7. A többesszámú genetivus rendesen α-ων-ra (az eredeti rag σων volt, v. ö. pl. *anima-rum*-ot *anima-sum* helyett), ritkábban a rendesen egy szótagnak olvasandó εων-ra végződik. Az ῶν-ná való összevonás csak magánhangzó után áll be, így pl. δμωῶν τ 121, κλισιῶν Ψ 112, Μαλειῶν τ 187, παλαιῶν β 118, παρειῶν O 794, δ 198, 223,

λ 529, π 190, Σκαιῶν Γ 263, Z 307, τρυφαλειῶν M 339, mely alakok mellett azonban δμωάων, κλισιάων, Μαλειάων, παρειάων, Σκαιάων is előfordul. Kivételt képez τῶν τάων helyett K 253, μ 64, és ἀλλήλων ἀλληλάων helyett ε 71.

8. A többes számú dativus ησι(ν)-re, ritkábban ης-re végződik; az ióta a többes szám dativusának végzetében eredeti, és a második fődeclinátióhoz tartozó szóknál az attikai dialektusban is fenntartotta magát (v. ö. ξίφε-σι, πόλε-σι stb.); αις-ra végződő többesszámú dativus Homerosnál csak kettő van: ἀκταῖς M 284 és θεαῖς ε 119.

9. Az összevonás Homerosnál sokkal ritkábban fordul elő, mint az attikai nyelvjárásban; az összevonatlan ἀργυρέη, ἀργυρέης, ἀργυρέην, ἀργυρέας, κυνέη, λυκέη, παρδαλέη, συκέη alakok az eredetiek, nem az összevontak. Kivételt képeznek: Ἑρμῆς ε 54, Ἑρμῇ ξ 435, Ἑρμῆν θ 334 (de e mellett Ἑρμείας, Ἑρμέᾳ), Κισσῆς Λ 223, Ποδῆς P 575, Ποδῆν P 590, συκῆ ω 246 (de e mellett συκέαι, συκέας ω 341).

§ 15. Az *o*-tövek.

1. A genetivus singularis οιο-ra (eredeti o-σjo-ból) és ου-ra (az o-σjo-ból támadt o-(j)o-ból összevonva) végződik; pl. φίλοιο és φίλου. Az οιο és ου között álló οο végzetet kiadásainkban nem találjuk, de valószínűleg helyre kell állítani a következő helyeken: ὅο κλέος οὔ ποτ' ὀλεῖται B 325, ὅο κράτος ἐστὶ μέγιστον α 70, (a ὅου alak, mely a kiadásokban áll οὗ helyett, megmagyarázhatatlan és hibás), Ἰλίοο προπάροιθε O 66, X 6 (Ἰλίου πρ. a kiadások), ἀνεψίοο κταμένοιο O 554 (ἀνεψίου κτ. a kiad.), ἀγρίοο πρόσθεν X 313 (ἀγρίου πρ. a kiad.), Αἰόλοο κλυτὰ δώματα κ 60, Αἰόλοο μεγαλήτορος κ 36 (Αἰόλου hosszú omikronnal a kiadásokban!).

2. Az egyesszámú vocativus gyakran egyenlő a nominativussal: ὦ φίλος Δ 189, I 601, Φ 106, Ψ 313, 343,

α 301, γ 199, ρ 17, 415. γαμβρὸς ἐμός τ 406. A semlegesnemű τέκνον mellett a vocativusban φίλε-t találunk: φίλε τέκνον X 84, τέκνον φίλε ο 125.

3. A kettős szám genetivusa és dativusa οιιν-re végződik οιν helyett; ὤμοιιν eredeti ὠμοφιν, ὠμοϝιν-ből az iótának a megelőző szótagba való áthangzása következtében (v. ö. τῇσι e h. hogy τῇσι) a ϝ kiesése után lett. Példák: E 13, 107, 622, Θ 194, N 66, Π 40, 64, Υ 336, δ 115, 154, ζ 19, 92, ϑ 124, σ 34.

4. A többes számú dativus οισι-ra és οις-ra végződik.

5. Az összevonás az o-töveknél is ritka: νοῦς κ 240, Πάνθου P 9, 23, 59, Πάνθῳ P 40 (Πάνθοον Γ 146), χειμάρρους Λ 493 (χειμάρροος N 138), χειμάρρῳ E 88, ἐΰξου K 373 (ἐϋξόου α 128). V. ö. διπλῆν, τριπλῆ, τετραπλῆ. — Ζωός helyett ζώς E 887 és az accusativusban ζών Π 445 is előfordul.

6. A mi az úgynevezett *attikai ejtegetés* szerint declinált szókat illeti, ezek Homerosnál eltérőleg az attikai nyelvjárástól, a többi o-tövek szerint rendesen hajtogattatnak: κάλος, λαός, λαγωός, νηός, ἵλαος, πλεῖος, Ἀρκεσίλαος, Μενέλαος, Πρωτεσίλαος, Τυνδάρεος. Ritkábban és csak tulajdonneveknél fordul elő az εως végzet a nominativusban, mint Ἀγέλεως χ 247 (de Ἀγέλαος χ 241), Ἀκρόνεως, Βριάρεως, Πετεώς, Πηνέλεως. A casus obliquusok közül előfordul az egyes számú genetivus: Ἀθόω Ξ 229, Πείρεω Υ 484, és a régibb (σj)o raggal Πετεῶο B 552, Δ 327, Πηνελέωο Ξ 489 (más kiadók Πετεῷο-t és Πηνελέῳο-t írnak), a dativus γαλόῳ Γ 122, Πηνέλεῳ Ξ 487, az accusativus Βριάρεων A 484, Κόων Ξ 255, O 28 (és Κῶν B 677), Πηνέλεων N 92, a többes számú nominativus γαλόῳ X 473, a többes számú genetivus γαλόων Z 378, 383. Felemlítendők még ἀγήρως, σῶς, ἀγήρων, ἀγήρω, σῶν, ὑψίκερων.

A második ődeclinátió.

§ 16.

1. Az egyszótagú szók ékezésére nézve az attikai nyelvjárásban fennálló szabályok Homerosnál is érvényesek; ezen szabályoktól eltérőleg ékeztetik az attikai nyelvjárásból is ismeretes több szón kívül δμώων, θώων, Τρώων, Θῶνος δ 228 és Ὦπος α 429, β 347, υ 148; csak látszólagos kivételt képeznek az ἦρι, κράτων alakok, melyek nem egyszótagú szók casus obliquusai, hanem ἔαρι, κραάτων-ból vannak összevonva.

2. A második ődeclinátió szerint menő szavak közül kettős számú genitivusa és dativusa csak a következő két szónak van: ποδοῖιν Ξ 228, 477, Ο 18, Σ 537, Φ 271, Ψ 770 és Σειρήνοιιν μ 52, 167.

3. A többes számú dativus három féleképen végződhetik: σι(ν)-re (vagy σσι(ν)-re), úgy mint az attikai nyelvjárásban (pl. χερ-σί, ποσσί ποδ-σι helyett, σάκεσ-σι a σακεσ tőből), εσι(ν)-re, mely rag talán egy eredeti εσϝι ragból a ϝ-nak kiesése folytán származott (pl. ἀνάκτεσιν), εσσι(ν)-re, mely rag εσϝι(?)-ből a ϝ-nak assimilálódása által származott. A σι és σσι végzet a leggyakoribb, az εσι és εσσι végzet alig négy-öt tőnél fordul elő. Mind a négy végzet (σσι-t külön végzetnek számítva) egyetlenegy tőnél sem fordul elő, három a következőknél: βέλεσιν, βέλεσσιν, βελέεσσιν; ἔπεσιν, ἔπεσσιν, ἐπέεσσιν; ποσίν, ποσσίν, πόδεσσιν; σάκεσιν, σάκεσσιν, σακέεσσιν; χερσίν, χείρεσιν, χείρεσσιν.

I. *Mássalhangzós tövek.*

§ 17. Torokhangú tövek.

φάρυγξ genetivusa φάρυγος, σμῶδιξ többes számú nominativusa σμώδιγγες.

§ 18. Foghangú tövek.

1. ἀελλόπος Θ 409, Ω 77, ἀρτίπος Ι 505, ϑ 310, τρίπος Χ 164-ben a δ pótnyujtás nélkül kiesett, a mint az kivétel nélkül a többi foghangú tőnél is megtörtént; ποὺς-ban a δ csak azért hagyott maga után pótnyujtást, mert a görög nyelv kerüli a quantitásra nézve rövid egyszótagú szókat.

2. ἄναξ-nak vocativusa (töve ἀνακτ) úgy mint az attikai nyelvjárásban többnyire megegyezik a nominativussal, kivételt képez Ζεῦ ἄνα Γ 351, Π 233, ρ 354.

3. Azon tulajdonnevek, melyeknek töve ντ-re végződik, a vocativusban vagy csak a τ-t ejtik el, mint Αἶαν, Θόαν, Κάλχαν, vagy a ν-t is, mint Πουλυδάμα Μ 231, Ξ 470, Σ 285, Λαοδάμα ϑ 141, 153. — Ποσειδῶν vocativusa mindig Ποσείδαον.

§ 19. Folyékony hangú tövek.

1. Az ηρ-re végződő főnevek az ε-t majd kilökik, majd megtartják, úgy a mint azt a versmérték megkivánja. Így egymás mellett előfordul Δήμητρος és (a szabály ellenére visszavont ékezettel) Δημήτερος, γαστρός és γαστέρος, γαστρί és γαστέρι.

2. ϑυγατέρος és ϑυγατρός, ϑυγατέρι és ϑυγατρί, ϑυγατέρα és ϑύγατρα, ϑυγατέρες és ϑύγατρες, ϑυγατέρων és ϑυγατρῶν, ϑυγατέρας és ϑύγατρας, — μητέρος és μητρός, μητέρι és μητρί, de mindig csak εἰνατέρες, εἰνατέρων; ϑυγατέρεσσιν; μητέρα, μητέρας.

3. 'Ανήρ-nek következő alakjai fordulnak elő: ἀνήρ – – vagy ⏑ –), ἀνέρος, ἀνέρι, ἀνέρα, ἄνερ, ἀνέρε, ἀνέρες, ἀνέρας; — ἀνδρός, ἀνδρί, ἄνδρα, ἄνδρε, ἄνδρες, ἀνδρῶν, ἀνδράσιν, ἄνδρεσσιν, ἄνδρας. — Az ἀρήν tőnek, mely a πο-

λύαρνι (B 106) dativusban és a πολύρρηνος, πολύρρηνες nominativusokban is előfordul, többes számú dativusa ἄρνεσσιν Π 352.

II. *Magánhangzós tövek.*

§ 20. Lágy magánhangzóra (ι és υ) végződő tövek.

1. Az ι-tövek az iótát a casus obliquusokban is többnyire megőrzik. Az egyes számú genetivus μήνιος γ 135, Πάριος Γ 325, πόλιος, de amellett πόληος (és μάντηος κ 493?) is, mely alak úgy mint az attikai πόλεως pótnyujtás utján keletkezett πολεj-ος-ból.

2. Az egyes számú dativus többnyire hosszú iótára végződik ιι helyett, pl. Θέτι Σ 407, κνήστι Λ 640, κόνι Ω 18, λ 391, μήτι Ψ 315, 316, 318, ν 299, νεμέσσι Z 335, παρακοίτι γ 381. A mellett előfordul ἀΐδρεϊ (ἀΐδρεjι-ből) Γ 219, μάντεϊ N 69, πόσεϊ E 71, πτόλεϊ és még ritkábban egy-két összevont alak, mint δυνάμει Ψ 891; πόληι Γ 50 πολεj-ι-re megy vissza.

3. Több ις-re végződő barytonon az attikai szabály ellenére vagy mindig α-val, vagy ν-vel is α-val is képezi egyes számú accusativusát, pl. ἑλικώπιδα, εὐώπιδα, Ἦλιδα, λευκάσπιδα, νῆιδα; ἄναλκιν és ἀνάλκιδα, γλαυκῶπιν és γλαυκώπιδα, ἔριν és ἔριδα, Κύπριν és Κύπριδα, ὄπιν és ὄπιδα, φύλοπιν és φυλόπιδα.

4. Vocativusnak szerepel a nominativusi γλαυκῶπις alak Θ 420, Θέτις Σ 385, 424.

5. A többes számú nominativus mindig összevonatlan marad, pl. ἐπάλξιες, μάντιες; a dativusban a tőbeli ι, úgy mint a legtöbb többi casusban, szintén megmarad, (pl. πολίεσσιν, ὀΐεσσιν) kivéve οἴεσιν-t (az οἶϊς nominativustól) és ἐπάλξεσιν-t X 3. Az accusativusnak összevonatlan alakjain (ἄκριας, πόσιας, Σίντιας) kivül előfordul πόληας is

(ρ 486) és több olyan alak, melyekben nem ας, hanem az νς rag lépett a tőhöz és a ν kiesése után a tőbeli rövid ióta meghosszabbúlt: ἀκοίτις κ 7, ἤνις Ζ 94, 275, 309, ὄϊς β 56, ι 244, 341, ρ 180, υ 250.

6. Az υ tövek közül különösen említésre méltók ἄστυ és πῶυ, melyeknek casusai sohasem vonatnak össze, πῆχυς, melynek πήχει a dativusa (v. ö. ἐννεαπήχεες); πέλεκυς és ἥμισυ, melyek a πελέκεων (⏑⏑ –) és ἡμίσεων attikai genetivusokat képezik; az indeclinábilis μέθυ és μῶλυ; ἔγχελυς, melynek csak ἐγχέλυες alakja fordul elő, κόρυς, melynek accusativusa κόρυν és κόρυθα, és εὐρύς, melynek egy εὐρέα accusativusa is van.

Az egyesszámú dativusban az υς υος végüek eltérőleg az attikai dialektustól δρυΐ és συΐ kivételével az υ és ι-t υι-vé vonják össze, pl. θρήνυι, ἰξυῖ, νέκυι, ὀϊζυῖ, ὀρχηστυῖ, πληθυῖ. A többesszámú accusativus majd ας-val, majd νς-vel van képezve, pl. ἐρινύας és ἐρινῦς, ἰχθύας és ἰχθῦς, νέκυας és νέκυς, ὀφρύας és ὀφρῦς, σύας és σῦς, γένυς, γραπτῦς, δρῦς, κλιτῦς.

§ 21. Kettős magánhangzóra végződő tövek.

1. Βοῦς-nak következő alakjai fordulnak elő Homerosnál: βοῦς, βοός, βοῦν és βῶν, βόε, βόες, βοῶν, βουσίν és βόεσσιν, βόας és βοῦς; az attikai γραῦς-nek pedig következő alakjai: γρηῦς és γρῆυς, γρηΐ, γρηῦ és γρῆυ; genetivusa γραίης egy γραῖα nominativustól.

2. Az ευ tövek csak a következő szóknál végződnek a ϝ kiesése után ε-ra: Ἀμαρυγκέα, Ἀτρέος Ἀτρέι, Δωριέες, Θησέα, Ἰφέα, Καινέα, Νηλέα, Ὀδυσσέος, Πηλέος, Πρωτέος, τοκέων, Τυδέος Τυδέι Τυδέα, Τυφωέος Τυφωέι, Φυλέος. A többi szóknál a ϝ kiesése után pótnyujtás állván be, a tőbeli ε-ból η lett.

Ezen ευς tövek egyesszámú genetivusa majd εος-ra, majd ηος-ra végződik, pl. Πηλέος és Πηλῆος, Ὀδυσσέος, Πρωτέος, Τυφωέος, Φυλέος; Ἀτρεύς és Τυδεύς genetivusa mindig Ἀτρέος és Τυδέος; ευς-vé van az εος végzet összevonva Ὀδυσεῦς-ben ω 398.

3. A dativus ηι-re és nagyon ritkán εῖ-re végződik, pl. Ἀχιλλεῖ Ψ 792, Ὀδυσεῖ ε 398, ν 35, Πηλεῖ[?] Ω 61, Πορθεῖ[?] Ξ 115; Ἀτρεύς és Τυδεύς dativusa mindig Ἀτρέϊ és Τυδέϊ.

4. Az accusativus εα végzete, mely mellett gyakran ηα is előfordul, η-vé van összehúzva Μηκιστῆ Ο 339, Οδυσῆ (?) τ 136 és Τυδῆ-ben Α 384.

5. A többesszámú nominativus ἱππεῖς Λ 151 és πολεῖς Λ 708 kivételével sohasem vonatik össze, ép oly kevéssé mint a többesszámú accusativus.

6. A többesszámú dativus rendesen ηεσσι-re végződik; kivételt képez ἁλιεῦσιν, ἀμφιφορεῦσιν, βασιλεῦσιν, ἱππεῦσιν és οὐρεῦσιν.

§ 22. *o*-tövek.

1. A hímnemű o-töveknél ἥρωϊ ἥρῳ-vá vonatik össze, Μίνωα, Μίνω-vá, különben itt összevonásnak nincs helye.

2. A nőnemű o-tövek mindig összevonatnak, pl. αἰδοῦς, Καλυψοῦς, Λητοῖ, Λητώ, Πυθώ, αἰδῶ, ἠῶ, bár αἰδῶ és ἠῶ helyett a versmérték az αἰδόα és ἠόα alakokat is megtűri.

III. *Elidáló tövek.*

§ 23. Sigmás tövek.

1. Az egyesszámú nominativusban ος-ra végződő semleges nemű σ tövek casus obliquusai rendesen nem vonatnak össze, (v. ö. pl. τείχεος, τείχεϊ, τείχεα, τειχέων); kivételt képeznek δείους (δεϝεος δήους helyett?), σπείους a σπεῖος nominativustól, γένευς ο 533, ἐρέβευς Θ 368, λ 37,

θάμβευς ω 394, θάρσευς P 573, θέρευς η 118; a dativusban σπῆι (σπεϝεσ-ι helyett a ϝ kiesése folytán beállott pótnyujtással és az ηε-nek η-be való összevonásával), ἄνθει, Ἄργει, γένει, τείχει stb.; — a többesszámú κλέα az egyik ε kiesése (hyphaeresis) által lett κλέεα-ból vagy κλέε'-re javítandó.

2. A nominativusban ης-re végződő σ tövek az egyesszámú genetivusban és a többesszámu accusativusban sohasem vonatnak össze (pl. Ἀγασθένεος, αἰθρηγενέος, Γανυμήδεος, εὐεργέα stb.); aránylag ritkán fordul elő az összevonás a többi casus obliquusban; az egyesszámú dativusban Ἄρει, Εὐπείθει, ἐϋστρεφεῖ, κελαινεφεῖ, καταπρηνεῖ, προαλεῖ, ὑπερμενεῖ, az accusativusban αἰνοπαθῆ, ἀκραῆ, a többesszámú nominativus és vocativusban ἐναργεῖς, ἐπιδευεῖς, ζαχρηεῖς, πρηνεῖς, πρωτοπαγεῖς, a genetivusban ζαχρηῶν. (V. ö. még az ἀϊκῶς igehatározót.)

Szabálytalan a ζαῆν accusativus. Ἄρης-nek casus obliquusai részben egy Ἀρεϝ tőtől Ἄρεος és Ἄρηος, Ἄρεϊ és Ἄρει (Ἄρῃ?), Ἄρηα és Ἄρην, Ἄρες és talán Ἄρες. Ἄρης-en kívül a tőbeli ε helyett η-t találunk δυσαήων-ban is (ν 99).

3. Az εής-re végződő melléknevek casus obliquusaiban az α és ι rag előtt a tőnek végén álló ε nem ritkán kiesik, pl. νηλέα (νηλεε(σ)-α helyett) νηλέϊ, ὑπερδέα (ὑπερδεής-hez), ἀκλέα, δυσκλέα. Hasonló hyphaeresist találunk az ἐϋκλείη főnévben, mely ἐϋκλεϝε(σ)-ιη helyett áll. Az ἀκληεῖς (ἀκλειῶς, ἐϋκλειῶς), εὐκλεῖας, ἐϋρρεῖος alakok összevonás által származtak ἀκλεϝε(σ)-ες és ἀκληε(σ)-ες, εὐκλεϝε(σ)-ας, ἐϋρρεϝε(σ)-ος-ból.

4. A κλης-re, eredetileg κλεϝης-re, végződő tulajdonnevek, melyek közül csak Ὀϊκλείης fordul elő a nominativusban, a casus obliquusokban a κλεϝης-ben a ϝ előtt álló ε-t a ϝ kiesése után pótnyujtás következtében megnyujtják és a végzetnek másik ε-ját kivetik, pl. v. ö.

ἀγακλῆος, Διοκλῆος (ΔιοκλεϜεσ-ος, Διοκληε(σ)ος), Ἡρακλῆι, Βαθυκλῆα. Πάτροκλος-nak egy elő nem forduló Πατροκλῆς nominativusához tartoznak a Πατροκλῆος, Πατροκλῆα és Πατρόκλεις alakok.

5. Az ας-ra végződő semleges nemü főnevek közül Homerosnál a következők fordulnak elő: γέρας, γῆρας, (δέμας) δέπας, κέρας, κνέφας, κρέας, κτέρας, κῶας, οὖδας, (σέβας), σέλας, (σκέπας), σφέλας, τέρας, a zárjelben levő szók csak az egyesszámú nominativus és accusativusban; az attikai πέρας helyett Homeros a πεῖραρ, πείρατος alakot használja.

Ezen ας-végü szók egyesszámú genetivusa nem vonatik össze (γήραος, κνέφαος), a dativusban sok kiadó γήρᾳ, δέπᾳ, κέρᾳ és σέλᾳ-t ír, de minthogy ezen töveknek α-ja rövid és a δέπᾰϊ, σέλᾰϊ alakok is előfordulnak, jobb γήραι, δέπαι, κέραι és σέλαι-t írni.

A többesszámú nominativus és accusativusban az össze nem vont τέραα-n kívül a γέρᾰ, δέπᾰ, κέρᾰ, κρέᾰ, σφέλᾰ alakokkal találkozunk, melyek vagy használatlan γερον, δεπον, κερον, κρεον, σφελον nominativusokhoz tartoznak, vagy hyphaeresis utján keletkeztek γεραα, δεπαα, stb.-ből. — A κτέρας, κῶας és οὖδας szók casus obliquusai egy különben elő nem forduló κτερες, κωες, οὐδες tőből vannak képezve, pl. κτέρεα, κτερέων, κώεα, κώεσιν, οὔδεος, οὔδεϊ és οὔδει; τέρας-tól is τέραα mellett τείρεα is előfordul. A többesszámú genetivus rendesen nem vonatik össze, pl. δεπάων, κεράων τεράων; — κρεῶν és κρειῶν κρεϜε(σ)-ων-ból az ε-nak hyphaeresise, illetőleg a Ϝ-nak kiesése és a két ε összevonása által lett.

§ 24. Tautövek.

Μέγης accusativusa Μέγητα és Μέγην, ἱδρῶς-tól Homerosnál csak ἱδρῷ és ἱδρῶ fordul elő; χρώς-tól χροός,

χροΐ, χρόα, és e mellett χρωτός és χρῶτα. — Γέλως és ἔρως aeol alakjai γέλος és ἔρος Homerosnál is előfordulnak, bár a γέλος alak Homerosnál nem biztos; ἔρος casus obliquusai ἔρῳ és ἔρον, γέλως dativusa γέλῳ (mások szerint γέλω) accusativusa γέλω vagy γέλων.

§ 25. N-tövek.

Κυκεών egyesszámú accusativusa κυκεῶ és κυκειῶ; Ἀπόλλων és Ποσειδάων-é mindig Ἀπόλλωνα és Ποσειδάωνα. Az ων-ra végződő középfoku mellékneveknél az összevont alakok, mint ἀμείνω, ἀρείω, ἀρείους, κακίους szerfelett ritkák.

§ 26. Rendhagyóságok a declinátióban.

1. *Tulajdonneveknél.* Egymás mellett fordulnak elő Homerosnál Ἀθήνη és Ἀθῆναι, Θήβη és Θῆβαι, Μυκήνη és Μυκῆναι, Μάλειαν és Μαλειάων, Φηρή és Φηραί. A későbbi Θεσπιαί és Πλαταιαί helyett Homeros az egyesszámú Θέσπεια és Πλάταια alakokat használja.

Ἀΐδης casus obliquusai Ἀΐδαο, Ἀΐδεω, Ἄϊδος és Ἄϊδι, mellékalakjai Ἀϊδωνεύς és Ἀϊδωνεῖ; Ἄρης-től előfordul Ἄρηος, Ἄρεος, Ἄρηι, Ἄρεϊ, Ἄρει, Ἄρῃ (?) Ἄρηα, Ἄρην, Ἄρες, Ἄρες (?); Αἰθίοπας mellett előfordul Αἰθιοπῆας; Ἀντιφάτης mellett Ἀντιφατῆα; Ζεύς-től Ζηνός, Ζηνί, Ζῆνα, Ζῆν, Διός, Διΐ, Δία; Μελανθεύς (vocat. Μελανθεῦ) mellett van Μελάνθιος; Μίνως genetivusa Μίνωος, accusativusa Μίνωα és Μίνω vagy Μίνων; Πατρόκλου, Πάτροκλον és Πάτροκλε mellett előfordul Πατροκλῆος, Πατροκλῆα, Πατρόκλεις; a Σαρπηδόνος genetivus mellett Σαρπηδόντος.

2. *Appellativa.* Az egyesszámban más nemmel bírnak mint a többesszámban ἄορ és ἄορας, θρόνος és θρόνα, ἰός és ἰά, κέλευθος és κέλευθα (de κέλευθοι is), κύκλος és

κύκλα, μηρός és μῆρα (de μηροί is), νευρή és νεῦρα, πλευρή és πλεῦρα; ἕσπερος-nak többesszámú ἕσπερα alakja annyit tesz mint esteli órák; ἄεθλος mellett ἄεθλον is előfordul.

Említést érdemelnek a következő metaplasmusok:

ἀγκάλη-tól ἀγκαλίδεσσι, αἰπύς-től αἰπήν és αἰπά, ἀλκή-től ἀλκί, ἀνδράποδον-tól ἀνδραπόδεσσι, ἀστήρ-től ἄστρα, δεσμός-tól δεσμοί és δέσματα, δίπτυχος-tól δίπτυχα (acc. sing.), ἐνωπή-tól ἐνῶπα, ἐρίηρος-tól ἐρίηρες ἐρίηρας, ἡνίοχος-tól ἡνιοχῆα ἡνιοχῆες; ἰχώρ accusativusa ἰχῶ, ἰωκή-é ἰῶκα; — μάστιξ-től μάστι μάστιν, ὄνειρος vagy ὄναρ-tól ὀνείρατα, πατροφόνος-tól πατροφονῆα, πρόσωπον-tól προσώπατα προσώπασι, ὑσμίνη-től ὑσμῖνι, φύλαξ-tól φυλάκους.

Egyéb rendhagyóságok:

γόνυ casus obliquusai: γούνατος és γουνός, γούνατα és γοῦνα, γούνασιν és γούνεσσιν.

δόρυ casus obliquusai: δούρατος és δουρός, δούρατι és δουρί, δοῦρε, δούρατα és δοῦρα, δούρασιν és δούρεσσιν. Az ου kettőshangzó keletkezésére nézve δόρυ és γόνυ-ben l. § 6, 4.

κάρη négyféleképen declináltatik: 1. κάρητος, κάρητι, 2. καρήατος, καρήατι, καρήατα, 3. κράατος, κράατι, κράατα, κράτων, 4. κρατός, κρατί, κρᾶτα. Említést érdemel még a κάρ accusativus és a κρῆθεν genetivus. V. ö. τὰ κάρηνα.

λᾶας: λᾶος, λᾶι, λᾶαν, λᾶε, λάων, λάεσσιν.

νηῦς: νηός és νεός, νηΐ, νῆα és talán νέα (egy szótagnak véve), νῆες és νέες, νηῶν és νεῶν, νηυσίν és νήεσσιν νέεσσιν ναῦφιν, νῆας és νέας.

οὖς: οὔατος, οὔατα, οὔασι és az ὀϝασι-ból összevonás által keletkezett ὠσί.

σπέος vagy σπεῖος: σπείους, σπῆι, σπέσσι és σπήεσσι.

υἱός: egyesszámú gen. υἱοῦ, υἱέος, υἷος; dat. υἱῷ, υἱέι, υἱεῖ, υἷι; accus. υἱόν, υἱέα, υἷα; vocat. υἱέ, υἷε; többesszámú nom. υἱέες, υἱεῖς, υἷες; gen. υἱέων; dat. υἱοῖσιν, υἱάσιν; accus. υἱέας, υἷας.

χείρ: egyesszámú dativusa χειρί mellett χερί, többes számú dativusa χείρεσσιν mellett χείρεσιν és χερσίν, többesszámú genetivusa mindig χειρῶν.

3. *Rendhagyó melléknevek:* ἐΰς (ἠΰς) casus obliquusai ἐῆος vagy ἑῆος, ἐΰν, ἠΰν; többes számú genetivusa ἐάων; πίων nőnemű nominativusa πίειρα, πρέσβυς-é πρέσβα, πρόφρων-é πρόφρασσα, λιγύς-é λίγεια (az ékezet olyan mint ϑάλεια, λάχεια-ban).

πολύς declinátiója a következő:

πολύς,	πουλύς,	πολλός	πολλή	πολύ	πολλόν
πολέος			πολλῆς	πολέος	
		πολλῷ	πολλῇ		πολλῷ
πολύν,	πουλύν,	πολλόν	πολλήν	πολύ, πουλύ	πολλόν
πολέες,	πολεῖς,	πολλοί	πολλαί		πολλά
πολέων		πολλῶν	πολλάων		πολλῶν
			πολλέων		
πολέσιν,	πολέσσιν,	πολλοῖσιν	πολλῇς,	πολέεσσιν	πολλοῖς, πολλοῖσιν
	πολέεσσιν,		πολλῇσιν		
πολέας		πολλούς	πολλάς		πολλά.

§ 27. Casusviszonyok jelölésére használt suffixumok.

A ragozáson kívül az esetviszonyok az epikus nyelvjárásban bizonyos képzők (suffixumok) által is kifejezhetők, melyeknek nagy része eredetileg csakis helyi viszonyok jelölésére szolgált. Ezen képzők:

δε, σε, ζε ezen kérdésre: hová? Ezek az egy Πηλεΐωνάδε (Ω 338) kivételével személyt jelentő szókhoz nem járulhatnak (Ἄϊδόσδε-hez οἶκον-t kell kiegészíteni, v. ö. ἡμέτερόνδε-t). — Σε κυκλό-σε kivételével csak pronominális tőkből igehatározókat képez. — Δε, mely enklitikonnak tekintetik, mindig a főnév egyesszámú accusativusához járul: φύγαδε és οἴκαδε-ben φυγή és οἶκος metaplasticus accusativusaival van dolgunk. Kétszer fordul elő a δε ὅνδε δόμονδε-ben. Az ἐνϑάδε, ἐνϑένδε-ben előforduló δε más termé-

szetű, v. ö. ὅδε, ὧδε. — Példák: ἀγορήνδε, Ἰθάκηνδε, Κόωνδε, ἤπειρόνδε, οἶκόνδε, πόλεμόνδε, ἄλαδε, φόωσδε, τέλοσδε, — ἀμφοτέρωσε, ἑτέρωσε, κεῖσε, κυκλόσε, παντόσε, τηλόσε, — ἔραζε, θύραζε, χαμᾶζε.

2. θεν ezen kérdésre: honnan? főnevek, melléknevek s névmások tövéhez járul és azonkívül előljárókból igehatározókat képez, melyek némelykor megtartják eredeti jelentésüket és előljárókúl is szerepelnek. Az ezen képzővel összetett mássalhangzós tövű szók ékezete többnyire másodéles. Példák: ἀγορῆθεν, Ἴδηθεν, κλισίηθεν, Τροίηθεν, — δημόθεν, νειόθεν, οὐρανόθεν, — ἁλόθεν, Διόθεν, λειμωνόθεν, πατρόθεν, — ἐμέθεν, σέθεν, ἕθεν, — ἀμφοτέρωθεν, ἑτέρωθεν, ὁπποτέρωθεν, — ἄλλοθεν, ἄνευθεν, ἑκάτερθεν, ἔνερθεν, ἔντοσθεν, ὄπισθεν, πάντοθεν, πρόσθεν, ὕπερθεν, ὑψόθεν. — A θεν képzővel ellátott szók csak ritkán fordulnak elő előljáróval, így ἐξ Αἰσύμηθεν, ἐξ ἁλόθεν, ἐξ ὁμόθεν; ἐξ és ἀπ' οὐρανόθεν, ἀπὸ Τροίηθεν, κατ' ἄκρηθεν. — Említést érdemelnek az αἰνόθεν αἰνῶς és οἰόθεν οἶος kifejezések, melyek αἰνῶς és οἶος erősítésére szolgálnak; v. ö. ezekkel az attikai δοῦλος ἐκ δούλου kifejezést. — Ha a θεν képző főnevek vagy névmások tövével van összetéve, ν-je sohasem esik el.

3. θι ezen kérdésre: hol? és mikor? Például: θύρηθ', — Ἀβυδόθι, Ἰλιόθι (mindig Ἰλιόθι πρό), Κορινθόθι, νειόθι, οἴκοθι, οὐρανόθι, ἠῶθι, — κηρόθι, — ἀγχόθι, ἄλλοθι, ἀπόπροθι, αὐτόθι, ἑκαστόθι, ἑτέρωθι, ἔκτοθι, ἔνδοθι, ὅθι, πόθι, τηλόθι, τόθι, ὑψόθι. Az ο-θι-vel képzett igehatározóknál némelykor az ου képző pótolja az ό-θι helyét, v. ö. ὅθι és οὗ, πόθι és ποῦ, τηλόθι és τηλοῦ, ὑψόθι és ὑψοῦ.

4. A φι(ν) képző eredetileg a casus instrumentalis ragja volt; Homerosnál elöljáróval vagy a nélkül is olyan viszonyok jelölésére használtatik, milyeneket különben dativussal vagy genetivussal járó præpositiók segítségével szokott kifejezni; ritkábban áll egyszerű genetivus vagy

dativus helyett. Példák: *a)* főnevek βίηφιν, κεφαλῆφιν, παλάμηφιν, ἐσχαρόφιν (ἐσχαρηφιν helyett) — δακρυόφιν, θεόφιν, κράτεσφιν, ὄχεσφιν, στήθεσφιν, ναῦφιν, *b)* más beszédrészek: ἀριστερόφιν, δεξιόφιν, δεξιτερῆφιν, ἑτέρηφιν, ἶφι βίηφι, αὐτόφιν, κρατερῆφιν, φαινομένηφιν. Ugyanazon φι képzővel találkozunk az ἶφι, νόσφι és ἀπονόσφι igehatározókban.

A melléknevek.

§ 28. A melléknevek neme.

1. Ugy mint későbbi költők és prózaírók, úgy már Homeros is gyakran használt háromvégzetű mellékneveket kétvégzetűeknek, pl. ἰφθίμους ψυχάς Α 3, ἰφθίμους κεφαλάς Λ 55, de ἰφθίμη ἄλοχος Ε 415, μ 452, ἰφθίμη βασίλεια π 332; κλυτὸς Ἱπποδάμεια Β 742, κλυτὸς Ἀμφιτρίτη ε 422, (κλυτή nem fordul elő Homerosnál); δεινὸς ἀήτη Ο 626, ἄγριον ἄτην Τ 88, ὀλοώτατος ὀδμή δ 442, αἰγανέης ταναοῖο Π 589, ἀσπάσιος γῆ ψ 233, ὄπα χάλκεον Σ 222, ἀγρίου αἰγός ξ 50, χρειὼ ἀνεκτός Κ 118, Λ 610, ἁλὸς πολιοῖο Υ 229, ε 410, de πολιὴν ἅλα ι 104, 180; πικρὸν ὀδμὴν δ 406; — ἡδὺς ἀϋτμή μ 369, θῆλυς ἀϋτή ζ 122, θῆλυς ἐέρση ε 467, πουλὺν ἐφ᾽ὑγρὴν Κ 27, δ 709, ὑλήεντι Ζακύνθῳ α 246, τ 131, de ὑλήεσσα Ζάκυνθος ι 24; Πύλου ἠμαθόεντος Β 77, Ι 153, 295, Λ 712, Πύλον ἠμαθόεντα α 93, β 214, 359.

2. Másrészről gyakran találkozunk Homerosnál összetett mellékneveknek külön nőnemű alakjaival, péld. ἀβρότη, ἀγακλειτή, ἀδμήτη, ἀθανάτη, ἀμφιβρότη, ἀμφιελίσση, ἀμφιρύτη, ἀριγνώτη, ἀριζήλη, ἀσβέστη, δορικτήτη, εἰναλίη, ἐΰξέστη, περιξέστη, πολυφόρβη, πολυμνήστη.

§ 29. A melléknevek fokozása.

1. A tőbeli ο a megelőző hosszú magánhangzó daczára néha megnyúlt, pl. ὀϊζυρώτερον P 446 ὀϊζυρώτατον ε 405, λαρώτατος β 350, κακοξεινώτερος υ 376.

2. ἀνιηρός-hoz tartozik ἀνιηρέστερον β 190, μέσος-hoz μεσσάτῳ Θ 223, Λ 6, úgy mint νέος-hoz νέατος I 153, 295, Λ 712 vagy νείατος B 824, E 293. Egészen szabálytalan a φαεινός-hoz tartozó φαάντατος felsőfok ν 93. Említést érdemel még μυχοίτατος φ 146, ἰθύντατα Σ 508 és ἀχαρίστερος υ 392.

3. Αἰσχρός és ἐχθρός mintájára van képezve κυδρός κύδιστος, οἰκτρός οἴκτιστος (de οἰκτρότερα, οἰκτροτάτην is), μακρός μᾶσσον μήκιστος (de μακρότερος, μακρότατος is). — A υ tövű melléknevek közül βαθύς-hez tartozik βάθιστον, βραδύς-hez βράσσων βάρδιστοι, γλυκύς-hez γλυκίων, παχύς-hez πάσσων, ὠκύς-hez ὤκιστος (de ὠκύτατος is).

Ἀγαθός fokozása: ἀμείνων, ἀρείων ἄριστος, βέλτερον és βέλτιον, κρείσσων κάρτιστος, λώιον és λωίτερον, φέρτερος φέρτατος és φέριστος (v. ö. προφερέστερος, προφερέστατος); κακός fokozása: κακώτερος, κακίων κάκιστος, χείρων és χειρότερος, χερείων és χερειότερος. Egy χερης tőből származnak κακός következő comparativusi alakjai: χέρηι, χέρηα, χέρηες.

μικρός-hoz tartozik: μείων és ἔλασσον, ὀλίγος-hoz ὀλίζονες ὀλίγιστος, πίων-hoz πιότατον, πολύς-hez πλέων és πλεῖον, (πλείους = πλέονες, πλέονας, nom. pl. πλέες, accus. pl. πλέας) πλεῖστος, ῥηΐδιος-hoz ῥηΐτεροι, ῥηΐτατα és ῥήϊστη, φίλος-hoz φίλτερος és φιλίων.

4. Mintegy ος-ra végződő semlegesnemű főnevektől vannak képezve a következő alakok: (ἄλγος) ἄλγιον ἀλγίστη, (ἔλεγχος) ἐλέγχιστον, (κέρδος) κέρδιον κέρδιστος, (κῆδος) κήδιστος, (ῥῖγος) ῥίγιον ῥίγιστα.

Más tövű főnevektől van képezve: ἀγρότερος, θεώτεραι,

κουροτέροισιν, μυχοίτατος, ὁπλότερος ὁπλότατος (?) — βασιλεύτερος βασιλεύτατος, κύντερος κύντατον, ὀρέστερος.

5. Igehatározókból, illetőleg elöljárókból vannak képezve: ἆσσον (v. ö. ἀσσοτέρω), ἄγχιστος (ἄγχι), ἀφάρτεροι (ἄφαρ), ἑκαστέρω ἑκαστάτω (ἑκάς), ἐνέρτεροι νέρτεροι (ἔνερθεν, νέρθεν), ὀπίστατον (ὀπίσω), παροίτεροι παροίτεραι (πάρος), τηλοτάτω (τηλοῦ), ὑπέρτερος ὑπέρτατος (ὑπέρ), ὕπατος (ὑπό), ὕστερος ὕστατος, ὑστάτιος (egy a görögben elő nem forduló *ud* elöljárótól).

6. Némely comparativusi alak ugyanoly jelentéssel bir, mint a positivus gradus, pl. ἀγρότερος, θηλύτερος.

A névmások.

§ 30. Személyes névmások.

1. Az első személy: ἐγώ és magánhangzók előtt a régibb ἐγών; egyesszáma ἐμεῖο (ἐμε-σjo-ból), ἐμέο, ἐμεῦ, μεῦ, ἐμέθεν; — ἐμοί, μοί; ἐμέ, μέ; kettős számu nom. mindig νῶι, accusativusa szintén νῶϊ és kétszer (E 219, ο 475) νώ (vagy νῴ), dat. és egyszer (X 88) gen. νῶιν, mely alak egy interpolált helyen Π 99 accusativusnak szerepel. Többesszáma: ἡμεῖς ἄμμες, ἡμέων ἡμείων, ἡμῖν ἥμιν ἧμιν ἄμμι(ν), ἡμέας ἧμας ἄμμε. Az ἄμμες, ἄμμι(ν) ἄμμε régibb alakok az aeol dialektusból vannak átvéve.

2. A második személy egyes száma σύ és a régibb τύνη (τύν-η), σεῖο (=σε-σjo) σέο σεῦ τεοῖο vagy τεεῖο σέθεν, σοί τοί τεΐν, σε, a kettős szám nom. acc. σφῶϊ (σφῴ), gen. σφῶιν σφῷν, a többes számban ὑμεῖς ὔμμες, ὑμέων ὑμείων, ὑμῖν (ὕμιν? ὔμμι, ὑμέας ὔμμε. — Ὕμμες ὔμμι(ν) ὔμμε aeol alakok.

3. A harmadik személy névmása ritkán αὐτοῦ stb., mely még nem bir visszaható értelemmel, és az attika

dialektusban reflexiv οὗ οἷ ἕ alakok. Az egyes számban εἷο (σϝε-σjo, v. ö. latin sui-t) ἕο εὗ ἕθεν, ἑοῖ (=σεϝοῖ) οἷ (ϝοί) ἑέ (=σεϝε, latin se) ἕ μίν, a kettős számban nom. acc. σφωέ, gen. dat. σφωίν, a többes számban σφέων σφείων σφῶν, σφίσι(ν) σφί(ν), σφέας σφάς σφέ; μιν κ 212, ρ 263, σ 191 talán többesszámú accusativusnak szerepel.

4. A személyes névmásoknál a σφ mássalhangzók σϝ-ból keletkeztek. Enklitikák μεῦ, μοί, μέ, — σέο σεῦ, σοί (? τοί, σέ, — ἕθεν εὗ, οἷ, ἕ μίν, σφωέ, σφωίν, σφέων, σφίσιν σφίν, σφέας σφάς σφέ. Ezek közül sohasem tartják meg ékezetüket μεῦ, μοί, μέ, τοί, σφωέ, σφωίν, σφίν, σφάς.

5. Az eddig felsorolt névmások Homerosnál reflexiv értelemben is előfordulnak, máskülönben Homeros, mikor a reflexiv jelentést ki akarja emelni, nem ἐμαυτοῦ-t stb. használ, hanem az egyszerű névmás mellé még az αὐτός szót teszi, pl. κατ' ἔμ' αὐτόν Α 271, ἓ αὐτόν ρ 387. De ugyanazon két névmás egymás mellett minden reflexiv értelem nélkül csak a 3-dik személy névmásának kiemelésére is szolgál, pl. Εὐρύαλος δέ ἑ αὐτόν (őt, őt magát) ἀρεσσάσθω ἐπέεσσιν θ 396.

§ 31. Birtokos névmások.

A birtokos névmások kétféleképen képeztetnek a személyes névmásokból; a személyes névmás tövéhez vagy az ό képző járul, mely előtt a tő ε-ja elesik (ἐμ-ός, τε-ός, ἑ-ός), vagy a τερο képző. Ezen utóbbi képző a személyes névmásnak csak kettős és többes számú töveihez (ἡμε- ὑμε- σφε-; νωϊ- σφωϊ-) járúl.

Az első személynél az egyes szám ἐμός, kettős szám νωΐτερος, többesszám ἡμέτερος és ritkábban ἁμός (v. ö. ἄμμες stb.); a második személynél σός τεός (latin tuus), σφωΐτερος, ὑμέτερος és ritkábban ὑμός (v. ö. ὔμμες stb.); a

harmadik személynél ἑός (= σεϝος, suus) ὅς (= σϝός); a többes számban σφέτερος és σφός. Ὅς tulajdonképeni jelentése *proprius*, azért áll ι 28 és ν 320 ἐμός helyett. Különben ὅς és σφέτερος nem csak azt teszik, hogy *sui*, *suorum*, hanem azt is, hogy *eius*, *eorum*. A birtokos névmás reflexiv viszonya az αὐτός névmás genetivusának hozzátétele által fejezhető ki, pl. τὰ σ'(ὰ) αὐτῆς ἔργα κόμιζε φ 350. — ἑαυτοῦ helyett mindig αὐτοῦ-t találunk, pl. τὴν αὐτοῦ φιλέει I 342.

§ 32. Egyéb névmások.

1. αὐτός annyit is tesz mint *egyedül*, pl. Θ 99. Nem ritkán ὁ αὐτός helyett áll αὐτός, pl. αὐτὴν ὁδόν ϑ 107, κ 263.

2. κεῖνος Homerosnál gyakrabban fordul elő mint ἐκεῖνος.

3. A határozatlan névmás τίς alakjai: τέο τεῦ, τέῳ τῷ, a többes számú accusativusban ἄσσα; ezen névmás genetivusának és dativusának attikai alakjai közül csak οὔ τινι fordúl elő P 68, ξ 96. — A kérdő névmás semleges nemű nominativusa az egyesszámban τί mellett τί ἤ vagy τίη, egyesszámú genetivusa τέο τεῦ, többesszámú genetivusa τέων.

4. Mint már föntebb (§. 13, 3.) láttuk, a névelő, melyhez nem ritkán a γέ, πέρ, τέ enklitikus partikulák járúlnak, rendesen mutató névmás és nem ritkán visszahozó névmás jelentésével bir; ὅτι helyett Homeros ὅ-t is használ coniunctio gyanánt, v. ö. a latin *quod*-ot. Ὅς szabálytalan mellékalakjai ὅου (helyesebben ὅο, B 325, α 70) és ἑῆς Π 208. — Ὅδε többesszámú dativusa τοίσδεσ(σ)ι egy használatlan ὁ δεις (v. ö. ὁ δεῖνα az «izé») nominativustól.

5. Az összetett visszahozó névmás feltünőbb alakjai az egyes számban ὅτις, ὅττι (= ὅ-τjι) ὅτευ ὅττεο ὅττευ, ὅτεῳ, ὅτινα ὅττι, a többes számban ὅτινα (seml.), ὅτεων, ὁτέοισιν, ὅτινας és seml. ἅσσα.

6. ὅσος és τόσος helyett Homeros ὅσσος és τόσσος-t használ (v. ö. még ποσσῆμαρ Ω 657), ὁπότερος stb. helyett ὁππότερος-t, ὁπόσος helyett ὁππόσος és ὁπόσσος-t; ὅσον helyett ὁσσάτιον is előfordul E 758.

7. ὧδε Homerosnál mindig csak azt teszi, hogy *így*; ποῖ, οἷ, ὅποι helyett πόσε, ὁππόσε-t használ Homeros. A pronominalis tőkből származó ἔνθα, ἐνταῦθα, ποῦ, οὗ, ὅπου helyett Homerosnál az ἐκεῖθι, κεῖθι, ἐνταυθοῖ, τόθι, ποθί, πόθι, ὅθι, ὁππόθι alakok is előfordulnak.

A számnevek.

§ 33.

1. Εἷς nőneme μία mellett ἴα (ἰῆς ἰῇ ἴαν), melynek a semleges nem dativusában ἰῷ (Z 422) felel meg. Δύο mellett a régibb dualisi végzetet még feltüntető δύω is előfordul, azonkivül még δοιώ és δοιοί δοιαί δοιά, δοιοῖς δοιοῖσι, δοιούς. Τέσσαρες aeol mellékalakja πίσυρες πίσυρας is előfordúl, δυώδεκα mellékalakjai δώδεκα és δυοκαίδεκα; εἴκοσιν mellett előfordúl ἐείκοσιν; nevezetesebb alakok még azonkivül τριήκοντα, ὀγδώκοντα, ἐννήκοντα és ἐνενήκοντα, διηκόσιοι, τριηκόσιοι, πεντηκόσιοι, τρισχίλιαι (de ἐννεάχιλοι és δεκάχιλοι).

2. A rendszámok közt van több olyan, melyeknek superlativusi képzővel biró mellékalakjai is előfordúlnak, pl. πρῶτος és πρώτιστος, δεύτερος (a második) és δεύτατος (a legutolsó), τρίτος és τρίτατος, ἕβδομος és ἑβδόματος, ὄγδοος és ὀγδόατος. Említést érdemelnek még a következő rendszámok: τέταρτος és τέτρατος, εἴνατος és ἐνάτη.

3. Δίχα helyett Homeros διχθά-t és διάνδιχα-t is mond (διχθά-hoz tartozik διχθάδιος), előfordúl azonkívül még τρίχα és τριχθά, τετραχθά, πένταχα, ἕπταχα.

Az elöljárók.

§ 34.

Nevezetesebb eltérések ἐνί εἰν εἰνί ἐν, εἰς ἐς, προτί ποτί πρός, σύν ξύν, ὑπό ὑπαί, παρά παραί, κατά καταί, ὑπέρ ὑπείρ. Az attikai alakoktól való eltérések magyarázatát, valamint az elöljárók apokopéjára és anastrophéjára vonatkozó szabályokat lásd a hangtanban.

Az igehatározók.

§ 35.

Leggyakoriabbak:

1. Az α végűek: αἶψα, ἅμα, ἦκα, θαμά, λίγα (és λιγέως), μάλα, πύκα, ῥίμφα, σάφα, τάχα (és ταχέως), τύτθα, ὦκα.

2. A δην végűek: ἀμβολάδην, βάδην, ἐπιγράβδην, ἐπιλίγδην, ἐπιστροφάδην, κλήδην, κρύβδην, μεταδρομάδην, ὀνομακλήδην, παραβλήδην, προτροπάδην, τμήδην, ὑποβλήδην.

3. A δον végűek: ἀγεληδόν, ἀνα- ἀπο- ἐπι- περι- σταδόν, ἀναφανδόν, βοτρυδόν, διακριδόν, ἰλαδόν, καταφυλαδόν, κατωμαδόν, κλαγγηδόν, πανθυμαδόν, φαλαγγηδόν. Ritkábbak a δα végűek: ἀποσταδά, ἀναφανδά.

4. A δις végüek: ἄλλυδις, ἀμοιβηδίς, ἄμυδις, ἀμφουδίς, χαμάδις.

5. Az ι végüek: ἀμαχητί, ἀμογητί, ἀναιμωτί, ἀνιδρωτί, ἀνουτητί, ἀνωιστί, αὐτονυχί, διαμελεϊστί; v. ö. ἀθεεί.

6. A ξ végüek: γνύξ, ἐπιμίξ, εὐράξ, κουράξ, λάξ, ὀδάξ, πύξ.

A conjugatió.

§ 36. Az igeragok.

1. Az activum kötőmódjának egyesszámú első személye több másodéles (azaz ω végű) igénél megtartotta az eredeti μι ragot, pl. ἀγάγωμι, ἐθέλωμι, ἴδωμι, κτείνωμι, τύχωμι.

2. Az activum kötőmódjának és óhajtómódjának egyes-

számú 2-dik személye több másodéles igénél σθα raggal bir, mely eredetileg csak a foghangra végződő perfectumi töveknél (οἶσθα = οἶδ-θα) fordult elő, pl. ἐθέλῃσθα, εἴπῃσθα, πάθῃσθα, πίῃσθα (másoknál talán hibásan ἐθέλησθα-nak stb. írva), βάλοισθα, κλαίοισθα, προφύγοισθα. A μι-végű igéknél ezen σθα végzet a jelentő módban is előfordúl, pl. τίθησθα, διδοῖσθα vagy δίδοισθα, εἶσθα, ἔξεισθα, φῆσθα, οἶσθα, ἤδησθα, ἦσθα és ἔησθα, ἔφησθα és φῆσθα.

3. Az activum kötőmódjának egyesszámú 3-ik személye gyakran megtartotta a τι-ből származó eredeti σι(ν) ragot (v. ö. τίθη-σι stb.) pl. ἀλάλκῃσιν, ἐθέλῃσιν, ἔλθῃσιν, λάβῃσιν, φύγῃσιν; az aljóta ezen alakokban talán a σι szótagban levő ι-ből fejlődött.

4. Az activum aoristosa óhajtómódjának 2-dik és 3-dik személye rendesen ειας-ra és ειεν-re végződik. Az αις végzet csak ὀρίναις Λ 792, ἐπακούσαις Υ 250, ἀντιβολήσαις δ 547, ν 229-ben fordul elő; gyakoribb az αι végzet, pl. γηθήσαι Α 255, ἀκούσαι Η 129, Τ 81, τ 207, ἀείραι Η 130, καλύψαι Ζ 464, σαώσαι Φ 611, γ 231, δ 753, ἐνείκαι Σ 147. Az activum aoristosa óhajtómódjának többesszámú harmadik személye két eset kivételével (κήαιεν Ω 38, κτερίσαιεν Ω 38) mindig ειαν-ra végződik.

5. A medium kettős számának 1-ső személye csak Ψ 485 fordul elő: περιδώμεθον, különben is az egész görögségben csak kétszer, Soph. El. 950, Philokt. 1079.

6. A kettős szám 3-ik személye την (σθην) helyett τον (σθον)-ra végződik a következő esetekben: διώκετον Κ 363, ἐτεύχετον Ν 346, λαφύσσετον Σ 583, θωρήσσεσθον Ν 301.

7. A medium egyes számának 2-dik személye úgy a jelentő módban mint a kötőmódban rendesen nem vonatik össze (εαι és ηαι), pl. δίζηαι (δίζημι-től), ἔσσεαι, κέλεαι, μαίνεαι, γένηαι, ἴδηαι. Összevonatik a következő esetekben: γνώσῃ Β 365, κεκλήσῃ Γ 138, μετατρέπῃ Α 160; ὄψεαι he-

lyett ὄψει-t olvasunk Ψ 620, μέμνησαι (így Ψ 648) helyett μέμνηαι-t Φ 442 és összevonva (?) μέμνῃ-t Ο 18, Υ 188, Φ 396, ω 115, de ezen utóbbi alak talán egy különben elő nem forduló μέμνομαι præsensből származik. — A σο végzet σ-ja magánhangzó után rendesen kilöketik, pl. imperat. ἄζεο és ἄζευ, μάρναο, φάο, imperf. δαίνυο ἐμάρναο, aorist. ἐλύσαο, θέο (ἐγκάτθεο, ὑπόθευ), sőt ἔσσυο; a σο-ból keletkezett ο megelőző α-val csak ἐκτήσω (ω 193) és ἐπεφράσω (Φ 410)-ban van összevonva.

8. A parancsoló mód többesszámú 3-dik személye mindig των, σθων-ra, sohasem τωσαν, σθωσαν-ra végződik, pl. ἔστων, φευγόντων, μενόντων, λεξάσθων, ἑπέσθων.

9. A medium többesszámú 1-ső személye nem ritkán a talán régibb μεσθα raggal van képezve, pl. νεμόμεσθα, φραζώμεσθα, ἱκόμεσθα, ἐσόμεσθα, δεδμήμεσθα.

10. A medium többesszámának 3-dik személye a perfectumban és plusquamperfectumban, valamint a præsens és erős aoristos óhajtó módjában eredeti ανται, illetőleg αντο-ból keletkezett αται-ra és ατο-ra végződik νται és ντο helyett; pl. εἰρύαται, βεβλήαται, ὀρωρέχαται, κέαται, εἵατο, κεχολώατο, πεφοβήατο, ἐέρχατο, γενοίατο, πυθοίατο, λαζοίατο. — οιντο-ra végződő optativus csak egy van: ἐκλελάθοιντ' χ 444 (μαχέοιντο Α 344?)

11. A passivum jelentő módjának és a μι végű igék imperfectuma és aoristosa activumának többes számú 3-ik személyében ησαν (σαν) rag helyett az eredeti ν raggal találkozunk, pl. κόσμηθεν, φόβηθεν, φάανθεν, ἔκταθεν, διέτμαγεν, ἔφανεν; — ξύνιεν, μέθιεν, ἷεν, πρότιθεν; ἔσταν, ἔβαν, ἔφαν, ἔτλαν, στάν, βάν, φάν, ἔδυν, ἔφυν. — Μιάνθην Δ 147-ben alkalmasint még megmaradt a szenvedő aoristost jelző η, mely az imént idézett többi alakokban, úgy mint φανέντος-ban is stb. ε-ná rövidült.

§ 37. Az igemódok.

1. *A coniunctivus.* Azon igetövek és -idők, melyek eredetileg a thematikus hangzó (=kötőhangzó) hozzájárulása nélkül hajtogattattak, eredetileg coniunctivusukat úgy képezték, hogy az ο illetőleg ε magánhangzókat az igető és a rag közé tették. Így pl. ἵστημι coniunctivus aoristija eredetileg στή-ο-μεν, melyből csak a thematicus (ω-ra végződő) coniugátió analogiája folytán (v. ö. φέρωμεν, φέρητε) lett στήωμεν, στέωμεν, στῶμεν. A coniunctivus régibb képzésének számos nyomai Homerosnál 1. a nem thematikus (μι végzetű) præsenseknél, 2. az erős aoristosoknál, 3. az aoristos passivumánál, 4. sigmásan képezett aoristosoknál és 5. perfectumoknál fordulnak elő pl. 1. ἴομεν (–⏑⏑ és ⏑⏑⏑); 2. ἅλεται (ἀλτο-hoz), ἐπιβήομεν καταβήομεν, στήομεν παρστήετον, θήομεν καταθήομεν ἀποθήομαι καταθήομαι, βλήεται, γνώομεν, δώομεν, κιχήομεν, φθίεται φθιόμεσθα; 3. δαμήετε, τραπήομεν és talán νεμεσσηθήομεν; 4. ἀβροτάξομεν, ἀγείρομεν, βήσομεν, ἐρύσσομεν, ἀλγήσετε, τίσετε, σαώσετον, ματήσετον, παραλέξομαι, μυθήσομαι, εὔξεαι, δηλήσεται, ἀμείψεται, ἱλασόμεσθα; 5. εἴδομεν, πεποίθομεν. Ezen alakok mellett az attikai alakok hosszú módjelzővel (ω, η) is előfordulnak, de a sigmás aoristosoknál aránylag ritkán. Különösen a 2. és 3. pontot illetőleg a thematikus coniugátio analogiája által keletkezett alakok közül nem csak olyanok, mint βήω δαήω ἐφήω, στήῃς στήῃ περιστήωσιν, ὑπερβήῃ ἐμβήῃ, φήῃ, φθήῃ, ἀνήῃ ἀφήῃ μεθήῃ, θήῃς θήῃ, γνώῃ ς γνώῃ γνώωσι és a passivumban δαμήῃς, μιγήῃς, σαπήῃ, φανήῃ, továbbá rövidített tőbeli magánhangzóval ἀφέῃ, κτέωμεν (–⏑), φθέωμεν (– –), μιγέωσιν, φθέωσι, hanem attikailag összevonva δῷς γνῷς, δῷ γνῷ, ἧσι μεθιῇσι, βῶσι ἐπιβῆτον, δαῶμεν μεθῶμεν γνῶμεν, συνώμεθα és az aoristos passivumában ἀμερθῇς ἰανθῇς χολωθῇς, ἐπαληθῇ ἰανθῇ φανῇ, πειρηθῆτον

πιστωθῆτον, διακρινθῆτε, már Homerosnál is előfordulnak. Mindezen alakokban az igető η-ja (θη στη δαμη μιγη stb.) helyett gyakran hibásan ει van hagyományozva, péld. θείομεν, κιχείομεν, τραπείομεν; δαείω, ἐφείω.

A thematikus (ω végű) coniugátió præsensében ο és ε módjelzővel biró coniunctivusok elő nem fordulnak; a sokáig ilyeneknek tartott alakokat máskép lehet magyarázni, illetőleg emendálni: ἐρείομεν Α 62, μίσγεαι Β 232, κατίσχεαι Β 233, ναυτίλλεται δ 672, βούλεται Α 67, εὔχεται Ξ 484, κελεύομεν ψ 659, 802, ἐπείγετον Κ 361, στρέφεται Μ 42.

2. *Az óhajtó módot* jellemző iota némelykor ι vagy υ-ra végződő igetők ι-jával, illetőleg υ-jával összevonatik, pl. ἐκδῦμεν Π 99, δαινῦτο Ω 665, λελῦτο vagy λελῦντο σ 238, δύῃ (vagy δύῃ) σ 348, υ 286, ἀναδύῃ (vagy ἀναδύῃ) ι 377, φθίμην κ 51, φθῖτο λ 330.

A μι végű igék és az aoristos passivumának óhajtómódja αιεν ειμεν ειτε ειεν οιμεν οιτε οιεν-re is végződik, péld. διακοσμηθεῖμεν Β 126, θεῖμεν μ 347, πειρηθεῖμεν π 305, δοῖμεν Ν 378, φαῖμεν Β 81, Ω 222; — ἐπιθεῖτε Ω 264, διακρινθεῖτε Γ 102, δοῖτε χ 61, διδοῖτε λ 387; — εἶεν Β 372, δαμεῖεν Γ 301, δοῖεν Α 18, διδοῖεν σ 142, γνοῖεν Σ 125, σταῖεν θ 218 (de σταίησαν Ρ 733), τλαῖεν Ρ 490, βαῖεν Θ 512.

3. A másodéles igék *infinitivusa* a præsens, erős aoristos és a jövő idő activumában μεναι-ra μεν-re (μενι helyett) és ειν-re végződik, pl. ἀμύνειν, ἀμυνέμεν, ἀμυνέμεναι; εἰπεῖν, εἰπέμεν, εἰπέμεναι; ἀρήξειν, ἀρηξέμεν, ἀρηξέμεναι.

Az aoristos passivumának infinitivusa ηναι-ra vagy ημεναι-ra végződik, pl. μιγῆναι μιγήμεναι, δαμῆναι δαμήμεναι, ὁμοιωθήμεναι, φανῆναι, ἀολλισθήμεναι. A μι végű igék aoristosa activumának és nem ritkán a perfectum

activumának infinitivusa is μεν, μεναι és ναι-ra végződik, pl. στῆναι στήμεναι, γνῶναι γνώμεναι, θεῖναι θέμεν θέμεναι, δοῦναι δόμεν δόμεναι, δῦναι δύμεναι, — ἑστάμεν ἑστάμεναι, γεγωνέμεν, τεθνάμεν τεθνάμεναι, δειδίμεν, ἴδμεν ἴδμεναι.

Szintén ημεναι-ra (de soha sem ημεν-re) végződik sok αω és εω-re végződő verbum contractum infinitivusa, pl. γοήμεναι, πεινήμεναι, πενθήμεναι, φιλήμεναι, καλήμεναι, ποθήμεναι, ἀρήμεναι. Φορέω infinitivusai φορέειν, φορήμεναι és φορῆναι. Az erős aoristos activumának infinitivusa néha a még össze nem vont έειν-re végződik, pl. ἑλέειν, κτανέειν, βαλέειν, πιέειν stb.

§ 38. Az augmentum és a reduplicátió.

1. Az augmentum syllabicum és temporale úgy az imperfectumban, mint az aoristosban és a plusquamperfectumban el is maradhat, a mint azt a versmérték kívánja, pl. ἔθηκεν A 3, τεῦχε 4, ἐτελείετο 5, ὦρσε és ὀλέκοντο 10, λίσσετο 15, ἄφίει 25, βῆ 34, ἠρᾶθ' 35, τέκε 36, γένετ' 49, βάλλ' és καίοντο 52, γεγήθει, δεδμήμην. Iterativ igék rendesen nem kapnak augmentumot; kivételt képez ἔφασκε, ἐμισγέσκοντο υ 7 és παρεκέσκετο ξ 52 (ἔβασκε nem iterativum, hanem βάσκω imperfectuma).

2. Olyan szók, melyek eredetileg digammával és ennek elesése után magánhangzóval kezdődnek, az augmentum syllabicumot a kezdő magánhangzó daczára megtartják és nem cserélik fel augmentum temporaléval, pl. ἔειπον, ἐέλπετο, ἐέσσατο, ἐάλην, ἐάγη, ἐείσατο, ἔωσα; hasonló módon magyarázandó az augmentum syllabicum az ἑάφθη (gyöke σεπ) és ἕηκε (gyöke jε) alakokban. — ἑήνδανε, ἐῳνοχόει, ἀνέῳξεν, ἐώλπειν, ἐῴκειν látszólag mind augmentum syllabicummal, mind temporaléval bír, de valószínű, hogy az η illetőleg ῳ a digammának kiesése után pótnyújtás

következtében keletkezett; hasonlóképen magyarázandó az ε kelyett álló η ἤειρε-ben K 499 és ἠείδης ἠείδη-ben X 280, ι 206, (ϝιδ gyöktől). Diæresis által keletkezett ὠΐγνυντο (v. ö. ᾤξε).

3. Az ἐκάθευδον ἐκάθιζον alakok helyett Homeros mindig καθεῦδον καθῖζον-t használ.

4. A kettős számban álló alakok többnyire nem kapnak augmentum syllabicumot, pl. διαστήτην A 6, Π 470; ἀνστήτην A 305; στήτην A 332, Γ 344, O 155; καμέτην Δ 27; τετάσθην Δ 536, Ξ 404; παραδραμέτην X 157; βάτην A 327, E 778, I 182, 192 és βήτην Θ 115, M 330, Ξ 281, 285; πειθέσθην B 833, Δ 332; βαλέτην E 574; μενέτην Θ 79, T 310; μεδέσθην Δ 21, Θ 458. Kivételt képez ἐμαρνάσθην H 301, Γ 382; ἐμισγέσθην Ξ 295; ἀπεβήτην Φ 298 és ἐβήτην Z 40; ἐδύτην Z 19, K 254, 272; ἐτραφέτην E 555; ἐταρπήτην Ψ 300; ἐτεύχετον N 346. Az augmentum temporale is gyakran hiányzik kettős számban álló alakoknál, pl. συναντέσθην H 22; συναντήτην π 333; προσαυδήτην Λ 136, X 90 (de mindig προσηύδων, προσηύδα); ἀρνύσθην X 160; ἀψάσθην K 377; ἀειρέσθην Ψ 501; ἀΐχθήτην Ω 97; ἀπειλήτην λ 313; ὁρμηθήτην E 12, P 530; ἑλέτην E 576, H 8, Δ 328; ἐχέτην E 569, Σ 580; ἀγέτην γ 439; ἱκέσθην A 328, I 185. Kivételt képez: ἠθελέτην K 228, ἠθέλετον Λ 782; ἱκέσθην Ξ 283; ὠρχείσθην ϑ 378.

5. A magánhangzóval kezdődő szók közül több nem kap augmentumot, pl. ἀγορεύω, ἀέξω, ἀλαπάζω, ἀλεγίζω, ἀλεείνω, ἀπατέω, ἀραβέω, ἀτιτάλλω, ἐλεαίρω, ἐλελίζω, ἐρεείνω, ἐρεθίζω, ὀαρίζω, ὀλολύζω, ὀλοφύρομαι, ὀνομάζω, azaz többnyire oly szók, melyek két rövid szótaggal kezdődnek. Szintén nem kap augmentumot ἅζομαι, ἀγκάζομαι, ἀηθέω, ἀΐσθω, ἀφρέω, ἕλκω, ἔλπομαι (ι 419 kivételével), ἔρδω, ἐρείδω, ἐρύκω és két magánhangzóval kezdődő néhány szó, mint αἴνυμαι, αἰδέομαι (φ 28 kivételével), οἰμάω,

οἰνίζω, οἰόω; — ἀάω, ἀέσα és ἄϊω-ben az augmentum syllabicum következtében megnyúlt az α; αὔω-hoz αὖε, de diæresissel ἤϋσεν tartozik; ἀϋτέω nem kap augmentumot.

6. Az augmentum után a liquidák gyakran megkettőztetnek (e tünemény okát lásd §. 12, 1.), pl. ἔλλαβεν, ἐλλιτάνευεν, ἔμμορεν, ἔννεον, ἔρρεον, ἐρρίγησεν, ἔρριψεν, ἐρρώσαντο, ἐσσείοντο, ἔσσευεν, ἔσσυτο; de némelykor még a ρ sincs megkettőzve, pl. ἐράπτομεν, ἔρεζε, ἔρεξα, ἐρύσατο.

7. A reduplicatio a præsens jelentésű δέχαται Μ 147 és ἕσσαι (gyöke Ϝες) ω 250, ἕσσο (plusq.), ἕστο, ἕσθην, ἔρχαται κ 283, ἔρχατο (gyöke Ϝεργ) ξ 73, ἀδηκότες Κ 98 (gyöke *sad*) kivételével csak eredetileg magánhangzóval kezdődő szóknál hiányozhatik, pl. ἀμφιαχυῖαν (de talán =ἀμϜιϜαχυῖαν?), ἀλιτήμενος, ἀνώγει(ν), ἐλέλικτο (de talán = ϜεϜέλικτο?), ἱέρευτο Ω 125.

8. Látszólag ε-nal, de tulajdonképen Ϝε-vel van reduplicálva, eredetileg Ϝ-val kezdődő számos ige: ἑαδότα Ι 173; ἐέλμεθα Ω 662, ἐελμένος Ν 524; ἐεργμέναι Ε 89; ἐερμένον σ 296; ἕεστο Μ 464; ἔοικα és ἔϊκτον ἐΐκτην; ἔολπα Χ 216, Υ 186, ἐώλπει φ 96; ἔοργα Γ 57, ἐώργει ξ 289. Εἴωθα Ε 766, mely alak mellett ἔωθεν is előfordul (Θ 408, v. ö. ἐώθειν) pótnyújtás által ἐσϜοθα εἰϜοθα-ból keletkezett. — A digamma kiesése után beállott összevonás folytán keletkezett az ει-féle reduplicatio ezen szókban: εἷμαι (gyöke Ϝες) τ 72, εἷται λ 191, εἷατ' Σ 596, εἱμένος Υ 381 és εἰρύαται (töve Ϝερυς) Ξ 75, εἰρυμέναι Ν 682, κατείρυσται θ 151, εἴρυντο Σ 69, εἰρύατο Ξ 30.

9. Sajátszerű a reduplicatio a következőkben: δείδοικα, δείδια, (δέδια is, v. ö. δειδίσσομαι); δειδέχαται, δείδεκτο, δειδέχατο δείκνυμι-től (v. ö. δειδίσκομαι); ῥερυπωμένα ζ 59, ἐκτῆσθαι Ι 402, ἔμμορε és ἔσσυμαι.

10. Gyakran fordulnak elő Homerosnál reduplicált erős aoristosok (v. ö. attikai ἤγαγον), pl. ἀγαγεῖν, ἀκαχεῖν,

ἀκαχέσθαι, ἀλαλκεῖν, ἀπαφεῖν, ἀραρεῖν, δέδαε, εἰπεῖν (ϝεϝεπεῖν-ből), ἐνένιπε és ἠνίπαπε ἐνίπτω-ból, ἐρύκακον (ἐρύκω), κεκαδεῖν κεκαδέσθαι (χάζομαι), ἐκέκλετο (κέλομαι), κεκύθωσι, λελαβέσθαι, λέλαθον λελάθοντο, λέλαχον, ὤρορε, ἀμπεπαλών, πεπιθεῖν, ἐπέπληγον, πεπυθέσθαι, ἑσπέσθαι (σεσπ. helyett), τεταγών, τετάρπετο, ἔτετμον, τετυκεῖν (τεύχω), πεφιδέσθαι, ἔπεφνον, ἐπέφραδον, κεχάροντο (χαίρω). Az ilyen reduplicált aoristosokból származnak a κεκαδήσει (κήδω), πεπιθήσω (πείθω), κεχαρησέμεν (χαίρω), és πεφιδήσομαι (φείδομαι) reduplicált futurumok.

11. Az úgynevezett attikai reduplicátió aránylag ritkán fordul elő, pl. ἀγηγέρατ' Δ 211, Υ 13; ἀκάχημαι θ 314, (ἀκηχέδατ', ἀκαχείατο vagy ἀκαχήατο, ἀκηχεμένη); ἀκαχμένος Ο 482; ἀλάλημαι Ψ 74 (ἀλάλησο γ 313); ἀλαλύκτημαι Κ 94; ἀρήρη ε 361 (ἀρηρός Λ 31, ἀραρυῖα Ο 737, ἠρήρει), ἀρηρομένη Σ 548; ἐγρηγόρθασι Κ 419 (ἐγρήγορθαι Κ 67); ἐδηδώς Ρ 542 (ἐδήδοται χ 56); ἐλήλαται Π 518 (ἠλήλατο Ε 400, ἐπελήλατο Ν 804, ἐληλάδατ' η 86); ἀπελήλυθα Ω 766, ἐπελήλυθα δ 268, εἰλήλουθα Α 202, Ε 204; ἐρηρέδαται Ψ 284 (ἐρηρέδατ' η 95, ἠρήρειστο Γ 358); ἐρέριπτο Ξ 15; ὀδώδει ε 60, ι 210; ὀδώδυσται ε 423; συν-οχωκότε Β 218; ὄλωλα Π 521 (ὀλώλει Κ 187); ὄπωπα Ζ 124 (ὀπώπει φ 123); ὄρωρε ὄρνυμι-től Η 388 (ὀρώρει Θ 59); ὀρώρει Ψ 112; ὄρομαι-tól; ὀρωρέχαται Π 834 (ὀρωρέχατο Λ 26).

§ 39. Rendhagyó verba pura.

Ἐάω-t kivéve, melynek aoristosa εἴᾱσεν, a tőbeli α mindig η-ra nyúlik meg a futurumban és az imperfectum kivételével a múlt időkben, pl. ἀγορήσατο stb. Az olyan igéknél, melyeknek töve eredetileg σ-ra vagy foghangra végződött, az α, illetőleg ε az említett igeidőkben meg nem nyújtatik; az ilyen igéknél tehát a két σ eredeti és

nem poetica licentiának köszöni létét; úgy, hogy pl. ἐκάλεσσα (töve καλες) régibb mint az egyik σ-nak kiesése által származott ἐκάλεσα. Ilyen sigmástövű igék Homerosnál ἄεσα ἀέσαμεν, ἔραμαι (ἠράσσατο Υ 223), ἐρύω (ἐρύσσεται Κ 44, de ἐρύσαιτ' Θ 21), ἕννυμι, ζέω, ζώννυμι, ναίω, ὀδυσσάμενος (ὀδώδυσται, ὠδύσαο), σβέννυμι, τρέω. Foghangra végződik eredetileg a következő igék töve: δατέομαι, πατέομαι, ἕζω, ῥαίνω; a verba derivativa (contracta) közül σ-ra végződő tővel bír αἰδέομαι, ἀκέομαι, ἀλέω, ἀρέσκω, ἐμέω, κοτέω, νεικέω, ποθέω, τελέω, τανύω. Valószínüleg -αζω-ra végződő mellékalakokból magyarázandók az ἄγαμαι és δάμνημι igének ἀγάσσατο ἀγάσσεσθαι ἀγάσησθε, δάμασσεν δάμασον ἐδαμάσθην mellékalakjai; v. ö. ἀγάζομαι és δαμάζω. — αἰνέω-ban eltérőleg az attikai nyelvjárástól az ε η-vá megnyúlik, pl. αἰνήσουσιν π 380.

§ 40. Az összevont igék.

1. Az άω-ra végződő igék rendesen összevonatnak; kivételt képeznek ὑλάω, ναιετάω és ἐάω sok alakja és azon kívül διψάων λ 584, ἀοιδιάει κ 227, ὁμοστιχάει Ο 635, οὔταε χ 356, γοάοιμεν Ω 664, γοάοιεν ω 190, κραδάων Η 213, πεινάοντα Σ 162, πέραον Π 367. A verba derivativa (contracta) képzésére használt jodnak kiesése miatt pótnyújtás következtében hosszú az α ezekben: ἀναμαιμάει Υ 490, διψάων λ 584, πεινάων (gyakran). Az összevonásra például szolgálhat ὁρῶ ὁρᾷς ὁρᾶν ὁρᾶσθαι ὅρα ὁρᾶτο ὁρώμενος ὁρῶμεν ὁρῶν ὁρῶσα ὁρῷτο (Τ 132), ἐῷμι (π 85), ἀμῷεν (ι 135), τρυπῷ (ι 384); a verba frequentativa rendesen összevonatnak, pl. πωτῶντο, τρωπᾶσθε ἀποτρωπῶμεν, τρώχων τρωχῶσι. Az ἀλόω imperativusi alak ε 377 (ἀλάομαι-tól) ἀλαε(σ)ο-ból keletkezett az αε összevonása (ἀλᾶο) és a quantitás áthelyezése által (ἀλάω) assimilátió (ἀλόω) utján.

2. Progressiv, illetőleg regressiv assimilatió által kell

valószínüleg az ilyen alakokat magyarázni, mint ὁρόω ὁράᾳς ὁράᾳ ὁράαν ὁρόων ὁράασθαι, ἡβώωσα ἡβώοντες, δρώωσι, μειδιόωσα, βοάᾳ βοόωντα, ὁρόῳτε, ἡβώῳμι és ἡβώοιμι (§ 468, 503, v. ö. δρώοιμι ο 317), γελόωντες (σ 40, υ 374) és γελώοντες (σ 111, υ 390). Így pl. ἡβώωσα e helyett áll, hogy ἡβαjουσα ἡβοjουσα, pótnyujtással ἡβωουσα és progressiv assimilatióval ἡβώωσα; γελόωντες és γελώοντες γελαjοντες-ből származnak: ebből assimilatió által γελοjοντες lett, ebből pedig a szerint a mint a jod kiesése után vagy a megelőző vagy a rá következő magánhangzó kapta meg a pótnyujtást γελώοντες és γελόωντες. A μενοινήῃσι coniunctivus (Ο 82), a προσαυδήτην (Λ 136, Χ 90), φοιτήτην (Μ 266), συλήτην (Ν 202), συναντήτην (π 333) dualis alakok, melyekben az αε látszólag η-vá lett összevonva, hasonló módon keletkeztek; így pl. φοιταjετην-ből pótnyujtás által φοιτηετην és összevonás által φοιτήτην vált. Az αω és εω-ra végződő verba contracta infinitivusainál (pl. γοήμεναι, πενθήμεναι) az η-t szintúgy kell magyaráznunk.

Némely άω-ra végződő ige az activum imperfectumának többesszámú 3-dik és 1-ső személyét úgy képezi mint az εω-ra végződő igék, pl. ἤντεον μενοίνεον, ὁμοκλέομεν ὁμόκλεον.

3. Az έω-ra (eredetileg εjω)-ra végződő igék közül egynémelyik a præsensben és imperfectumban az ε és ω közötti jodot nem veti ki, hanem ι-vá vocalisálja, pl. ἀκείομαι, μαγείομαι, νεικείω, οἰνοβαρείω, ὀκνείω, πενθείω, τελείω.

Az έω-ra végződő igékben rendesen elmarad az összevonás, pl. φιλέω φιλέεις, φιλέῃσιν, φιλέωμεν, φιλέοι, φιλέειν, φιλέουσα, φιλέοντες, φίλεον, φιλέεσθε; ᾕρεον, ᾕρεε; νείκεον; ἐφόρεον; οἰκέοιτο. Leggyakoribb az összevonás ει-vé, pl. αἱρεῖ, αἴτει, τρεῖν, ἐφίλει; és megjegyzendő, hogy az activum imperfectumának egyes számú 3-ik személye az összevonás daczára is felveszi néha a ν ἐφελκυστικόν-t, pl. ᾔσκειν εἴρια-ban

Γ 388. Eo mindig ευ-vé vonatik össze (pl. ἱκνεύμεναι, πωλεύμην, αὖτευν, καλεῦντες) az egy ἀνερρίπτουν (ν 78) kivételével. Nehány mediális alakban két egymás mellett álló ε közül az egyik kilöketik (hyphaeresis áll be), pl. ἀποαίρεο Α 275, (ἀποαιρέ-ε(σ)ο-ből), ἔκλεο Ω 202, μύθεαι β202, πώλεαι δ 811 (némelyek az ilyen alakokat paroxytonoknak ékezik), míg más igéknél ezen két ε ει-vé vonatik össze, a helyett hogy a két ε második (a «kötőhangzó») az igeraggal vonatnék össze, pl. αἰδεῖο (αἰδεεσο-ból αἰδεου helyett) Ω 503, ι 269, ἔρειο Λ 611 (helyesebben talán ἐρεῖο?), μυθεῖαι θ 180, νεῖαι λ 114, μ 141, σπεῖο-t Κ 285 (egy nem létező σπεω præsenstől?).

Az ἀπειλήτην λ 313, δορπήτην ο 302 és ὁμαρτήτην Ν 584 dualisok (ἀπειλείτην stb. helyett) épúgy keletkeztek mint az αω-ra végződő igéknek megfelelő προσαυδήτην stb. alakjai; είτην-re végződő dualis csak egy van, κοσμείτην.

4. Az οω-ra végződő igék rendesen összevonatnak, pl. χολοῦμαι, γουνοῦσθαι, ἱδρῶσαι, de gyakran összevonatlanok is maradnak, pl. ἀρόωσιν, δηϊόφεν, δηϊόων, δηϊόωντο, ἱδρώοντα ἱδρώουσα, ὑπνώοντας.

§ 41. A jövő idő.

1. A βέομαι, δήω, ἔδομαι, εἶμι és πίομαι præsens alakok Homerosnál (és gyakran attikai íróknál is) futurumi jelentésben is előfordulnak.

2. A verba liquida Homerosnál a futurumot úgy képezik, mint az attikai nyelvjárásban, csakhogy rendesen nem vonatnak össze, pl. βαλέω Θ 403, μενέω Λ 317, εὐφρανέω Η 297, — κτενέεις Χ 13, — ἐρέει Δ 176, ὀτρυνέει β 253, — ἀγγελέουσι Ι 617, ἀρτυνέουσιν α 277, — βαλέειν Θ 417, ἐρέειν Γ 83, πημανέειν Ω 781, — ἀγγελέων δ 24, ἐρέουσα ψ 42, θαυμανέοντες θ 108, — ὀλέεσθε Φ 133, ὑπερθορέονται Θ 179, — θανέεσθαι Δ 12; vagy összevonva κτενεῖ Ο 65, ἐκφανεῖ

T 104, ἀμφιβαλεῦμαι χ 103, καμεῖται B 389, ὀρεῖται Υ 140, φανεῖσθαι μ 230, ὀμοῦμαι A 233, I 132, Φ 373, υ 229, ὀμεῖται I 274; — kivételesen sigmás futurumot képez θερσόμενος τ 507, διαφθέρσει N 625, φύρσω σ 21.

3. A sigmaticus futurumok, melyekben az igeidőt jelző σ kiesett, a következők: *a)* α-tövüek: ἀντιόω M 368, ἀντιόων α 25 (de ἀντιάσεις χ 28); δαμᾷ A 61, δαμόωσιν Z 368; ἐλόωσι N 315, η 319 (de ἐλάσσω, παρελάσσεις Ψ 427); κρεμόω H 83; περάαν (πέρνημι vagy πιπράσκω-tól) Φ 454, *b)* ε-tövüek: γαμέω I 388; καλέουσ' Γ 383; κορέει Θ 379, κορέεις N 831; μαχεῖται Υ 26, μαχέονται B 366; τελέω Ψ 20, τελεῖ Δ 161 (de τελέσσω Ψ 559). Az ἀνύω Δ 56, ἐξανύω Λ 365; ἐρύουσι Λ 454; ἐντανύειν φ 97, 127, τανύουσι φ 174; νέομαι Σ 101, νεῦμαι Σ 136, νεῖται ξ 152, νεῖτ' δ 633 alakokról nem tudjuk biztosan, jövő idői értelemben használt jelenidői alakok-e, vagy pedig jövő idői alakok, melyek az igeidőt jelző σ-t elvesztették.

4. Úgynevezett attikai futurumok ἀγλαϊεῖσθαι K 331, ἐπαγλαϊεῖσθαι Σ 133; ἀεικιῶ X 256; κομιῶ ο 546; κτεριοῦσι Λ 455; dór futurumok ἐσσεῖται B 393, N 317, ἀπεσσεῖται τ 320; πεσέονται Λ 824, πεσέεσθαι I 235, M 107, 126, P 639.

5. A jövő idő passivuma helyett a medium szokott állani, pl. πέρσεται Ω 729, τρώσεσθαι M 66, τελευτήσεσθαι N 100, τεύξεσθαι E 653, τελέεσθαι B 36, κρανέεσθαι I 626, κατακτανέεσθε Ξ 481, διαρραίσεσθαι Ω 355; a futurum passivinek csak két alakja fordúl elő: δαήσεαι γ 187, τ 325, és μιγήσεσθαι K 365.

6. A futurum exactum aránylag gyakrabban fordul elő: κεχαρησέμεν O 98 és a mediumban κεχαρήσεται ψ 266, δεδέξομαι E 238, κεκλήσῃ Γ 138, μεμνήσομ' X 390, πεφήσεαι χ 217, τετεύξεται M 345, κεχολώσεται A 139, λελείψεται Ω 742 és magánhangzóval kezdődő tőből: εἰρήσεται Ψ 795.

§ 42. Az aoristos.

1. Sigmás aoristost képeznek a következő folyékony tövü igék: ἐπῆρσεν (gyöke ἀρ) Ξ 167, 339, ἄρσε φ 45, ἄρσον β 289, 353, ἄρσαντες Α 136; ἔλσαν Λ 413, ἔλσαι Α 409, Φ 225, ἐέλσαι Φ 295, ἔλσας η 250; ἀπόερσε Ζ 348, ἀποέρσῃ Φ 283, ἀποέρσειε Φ 329; ἐκέλσαμεν μ 5, ἐπέκελσεν ν 114, κελσάσῃσι ι 149; ἔκερσεν Ν 546, κέρσε Κ 456; κύρσας Γ 23, Ψ 428; ὄρσομεν Δ 16, ὄρσωμεν Η 38, ὄρσητε Ψ 210. — Az ιαίνω és ραίνω-ra végződő igék az aoristos activumában és mediumjában az α-t η-vá nyujtják meg, pl. ἰήνατε ϑ 426, ὑδρηναμένη δ 750, 759, ρ 48, 58; kivételt képez ἀγξηράνῃ Φ 347.

2. Sigma nélkül képezett aoristosok: ἀλεύατο Γ 360, ἠλεύατο Ν 184, ἀλεύεται (coni.) ξ 400, ἀλέηται δ 396, ἀλέαιτο Υ 147, ἄλευαι Χ 285, ἀλέασϑε δ 774, ἀλεύασϑαι μ 159, 269, ἀλέασϑαι Ν 436, ἀλευάμενος Ε 444; — ἔκηα Α 40, κατέκηε Ζ 418, κήομεν (coni.) Η 377, κήαιεν Ω 38, κῆον (imperat.) φ 176, κακκῆαι (imper.) λ 74, κήαντες ι 231, κήαντο Ι 88, κηάμενοι Ι 234; — ἔσσευα Ε 208, σεῦα Υ 189, ἔσσευεν Υ 325, ἐπέσσευεν σ 256, σεῦαν ζ 89, ἐσσεύαντο Λ 549. — ἔχευαν Γ 270, Δ 269, χεῦαν Ξ 436, χεύωσιν Η 86, χευάντων δ 214, χεῦαι λ 75 (ἔχεαν Σ 347). Ide járúl még εἶπας Α 106, 108, εἴπατε γ 427, φ 198; — ἀπένεικας Ξ 255, ἐνείκαμεν ω 43, ἤνεικαν δ 784, ἐνείκαι Σ 147, ἐνείκατε (Imper.) ϑ 393, ἐνεῖκαι Σ 334, ἐνείκας Ρ 39, ἀνενείκατο Τ 314, ἠνείκαντο Ι 127. Ezen aoristosok részben, t. i. a mennyiben sigmát nem vesznek fel, az erős aoristosok példája szerint vannak képezve.

3. Az ellenkező esettel, t. i. hogy a gyenge aoristost jellemző sigmát és az erős aoristos kötőhangzóját együtt birják, találkozunk a következő, intransitiv értelemmel biró alakoknál: ἄξετε Γ 105, Ω 778, ξ 414, ἄξοντο Θ 545,

ἀξέμεναι Ψ 50, ἀξέμεν Ψ 111, Ω 663, ἄξεσθε Θ 505; — καταβήσεο Ε 109, ἐπιβήσεο Ε 221, καταβήσεται (coni.) Ο 382, βήσετο Γ 262, ἀνεβήσετο ψ 1, προσεβ. Β 48, ἀπεβ. Α 428, κατεβ. Ζ 288, ἐπεβ. Θ 44 (v. ö. νὼ ἀναβησάμενοι-t ο 475 átható értelemmel); — δύσεθ' Ζ 136, κατεδύσεθ' Α 86, ὑπεδύσετο ζ 127, ἀνεδύσετο Α 496, δυσομένου α 24, καταδύσεο Σ 134, δύσεο Τ 36; — ἶξεν Β 667, ἶξον (3 pers. plur.) Ε 773, Κ 470, Ξ 433; — λέξεο (imper.) Ι 617, τ 598; — οἶσε (imperat.) χ 106, 481, οἰσέτω Τ 173, ϑ 255, οἴσετε Γ 103, Ο 718, υ 154, οἰσέμεναι Γ 120, οἰσέμεν γ 429; — ὄρσεο Γ 250, ὄρσευ Δ 264; — ὄψεσθε (imperat.) Ω 704, ϑ 313; — πελάσσετον (imper.) Κ 442.

4. A tiszta igetőből úgynevezett kötőhangzó nélkül Homerosnál jóval több ige képezi erős aoristosát, mint az attikai nyelvjárásban, pl. *a)* oly igék, melyeknek töve α-ra végződik: βαίνω: ἐβήτην Ζ 40, βήτην Μ 330, Ξ 281, 285, de βάτην Α 327, Ε 778, Ι 182, 192, Κ 469; ἔβησαν Θ 343, Δ 460, Μ 16, de ὑπέρβασαν Μ 469; — ἔδραν-tól ἀποδράς π 65, ρ 516; — πλῆτο Φ 670; — καταπτήτην Θ 136 (v. ö. πεπτηῶτες, πτήσσω-tól); ἔστην különböző alakjai (ἔστης, ἔστη, στῆν, στῆ, στήτην, στῆμεν stb.); ἔφθης λ 58, ἔφθη Π 314, φθῆ Δ 451, φθάν (3 pers. plur.) Λ 51, ὑποφθάς, φθάμενος Ν 387, ὑποφθαμένη ο 171; *b)* ε-ra végződő tövek: ἵημι (ἀφέτην, κάθεμεν, ἕσαν stb.) és τίθημι (ἔθεμεν, ἔθεσαν stb.) számos alakja, ἔσβη Ι 471; *c)* ο-ra végződő tövek: γιγνώσκω és δίδωμι (δόμεν, ἔδοσαν stb.) aoristosi alakjai; *d)* ι-ra végződő tövek: ἐϋκτίμενος Φ 77, 433, Ζ 391; ἐφθίμην ἔφθιτο, φθίσθαι, φθίμενος, φθίεται (coni.) Υ 173, ἀποφθίμην (optat.) κ 51; *e)* υ-ra végződő tövek: ἔδυν, ἔδυμεν, ἔδυσαν ἔδῡν (3 pers. pl.), δῦω (coni.), δύη (optat. 3. pers. sing.), imperat. δῦθι δύτω, infin. δῦμεναι és δῦναι, partic. δῦς, δύντος; — κλῦθι, κλῦτε; — λύτο Φ 114, 425, δ 703, és λῦτο Ω 1, λύντο Ο 435, ὑπέλυντο Π 341; — ἄμπνῡτο

Λ 359, Χ 475, ε 458, ω 349; — σύτο Φ 167; — ἔφυν egyes alakjai; — ἔχῦτο χ 88, χύτο Ν 544, σύγχυτο, ἔκχυτο, ἀμφέχυτο; *f)* mássalhangzóra végződő tövek: κατέκταν (1 pers. sing.) Δ 319, ἔκτα (3 sing.) Ζ 205, Μ 46, κατέκτᾰ Ν 170, ἔκτᾰμεν μ 375, κατέκτᾰμεν ψ 121, ἔκταν (3 pers. pl.) Κ 526, κτέωμεν (coni.), κτάμεναι (inf.), κτάς (partic.), ἀπέκτατο Ο 437, Ρ 472, κτάσθαι Ο 558, κτάμενος (part.) Χ 15 (az eredeti κταν gyök ezen alakokban elvesztette ν-jét); — ἄλσο Π 754, ἆλτο Γ 29, ἄλμενος; ἄρμενος; ἄσμενος; γέντο Ν 251, Θ 43, Σ 476; — δέκτο Β 420, Ο 88, ὑπέδεκτο Ι 480, δέξο (imperat.) Τ 10, δέχθαι Α 23, ἐδέγμην ι 513, μ 230, δέγμενος Β 794; — ἐλέλικτο Λ 39, Ν 558; — λέκτο (számolni) δ 451; — λέκτο (lefeküdni) δ 453, κατέλεκτο Ι 662, ν 75, παρκατέλεκτο Ι 565, 664, προσέλεκτο μ 34, λέξο Ω 650, καταλέχθαι ο 394, καταλέγμενος λ 62, χ 196; — μῖκτο Λ 354, Π 813, ἔμικτο α 433; — ὄρσο Δ 204, Ε 109, ὦρτο Ε 590 (ἐνῶρτο, ἐπῶρτο is előfordul), ὄρθαι Θ 474 ὄρμενος Λ 572, ὀρμένω Λ 326; — πάλτο Ο 645, ἔκπαλτ' Υ 483, ἀνέπαλτο Θ 85, ἐκκατέπαλτο Τ 351; — πέρθαι Π 708; — κατέπηκτο Λ 378.

5. Szintén kötőhangzó nélkül vannak képezve azon erős aoristosok, melyekben metathesissel találkozunk, mint ξυμβλήτην φ 15, ἔβλητο βλῆτο Δ 518, ξύμβλητο Ξ 39, βλήεται (coni.) ρ 472, βλεῖο (optat.) Ν 288, βλῆσθαι, βλήμενος, ξυμβλήμενος; — πλῆτο (v. ö. πελάζω) Ξ 438, ἔπληντο Δ 449, θ 16, πλῆντο Ξ 468; — ἐνίσπες Λ 186, Ξ 470 (de ἐνίσπε is), σχές, σχοίην, σχεῖν; — ἔτλην, τλῆμεν, (1 pl.) ἔτλᾰν (3 plur.), τλαίην, τλήτω, τλῆτε; — ἐπέπλως γ 15, ἀπέπλω ξ 339, παρέπλω μ 69, ἐπιπλώς Ζ 291, a πλοϝ gyöknek egy csonkított πλο alakjából származott metathesis által.

6. Eredetileg præsensi, illetőleg imperfectumi alakok a következők, melyeket később csak azért tartották aoristosoknak, mert az idők folyamában egy más præsens-

tőből képezték præsensi és imperfectumi alakjaikat: ἑάλων, coni. ἁλώω és ἁλῶ, opt. ἁλῴην és ἁλοίην, inf. ἁλῶναι és ἁλώμεναι, part. ἁλόντε (v. ö. ἁλίσκομαι); — ἀπούρας Α 356 (v. ö. ἀπηύρα), βιώτω Θ 429, βιῶναι Κ 174; — ἐγήρα Η 148, γηράς Ρ 197; — οὖτα Ε 376, Ζ 64, οὐτάμεναι (inf.) Φ 68, οὐτάμενος (v. ö. az οὐτάω præsenst és az οὔτησε gyenge aoristost); — ἀπόνητο Ρ 25, ἀπόναιο Ω 556, ὄνησο τ 68, ὀνήμενος β 33.

7. Ugyanazon ige Homerosnál gyakran erős és gyenge aoristost képez a passivumban, pl. ἐμίγην és ἐμίχθην, ἐφάνην és ἐφαάνθην, ἐβλάβην és ἐβλάφθην, ἐπάγην és ἐπήχθην, ἐτάρπην és ἐτάρφθην (ἐτέρφθην is), ἐδρύφην és ἐδρύφθην.

8. Némely igének passiv és medialis aoristosa ugyanazon jelentéssel bir, pl. κοιμήσαντο Α 476, Η 482, κοιμήθην Γ 355, δ 430; ἐχολωσάμην Γ 413, Ο 155, ἐχολώθην Α 9, Ν 206; ἐκορέσσατο Λ 87, 562, ἐκορέσθην δ 541, κ 499; ἐφρασάμην Α 83, ρ 161, ἐφράσθην ε 183, τ 485; ἐδυνησάμην Ζ 33, 423, ἐδυνάσθην Ψ 465, ε 319 (ἐδυνήθην Homerosnál nem fordúl elő); ἡδεσάμην φ 28, ἡδέσθην Δ 402, Η 93; ἐμνήσατο Ζ 112, Ω 602, ἐμνήσθην δ 118; ὀϊσάμην α 323, ι 213, 339, ὠΐσθην Ι 453, π 475; ἀασάμην Ι 116, 537, ἀάσθην Π 685, Τ 113; ἐρείσατο Ε 309, Λ 355, ἐρείσθη Η 145, Λ 144; ὡρμήσατο Φ 595, ὡρμήθην Ν 182, 188, 754; πειρήσατο Α 302, Θ 18, φ 410, πειρηθῆναι Ε 220, Τ 384; ὡπλίσσατο ι 291, 344, ὅπλισθεν ψ 143; ἀΐξασθαι Χ 195, ἠΐχθην Γ 368, Ε 854, Π 404; ἥψατο Α 512, Ε 799, ἑάφθη Ν 543, Ξ 419; χήρατο Ξ 270, ἐχάρην Γ 23, 27 (és e mellett κεχάροντο is); ἐνασσάμην Ε 629, ο 254, ἐνάσθην Ξ 119. Előfordúl egymás mellett ugyanazon igének activ és medialis aoristosa is ugyanazon értelemben, pl. ἔβη és ἐβήσετο, ἔδυ és ἐδύσετο, ἔκιχον és ἐκιχησάμην és e mellett ἐκίχην, melyhez tartozik a κιχείω coniunctivus, a κιχείη óhajtómód, a κιχῆναι határozatlan és a κιχείς részesülő.

§ 43. A perfectum, plusquamperfectum és adiectivum verbale.

1. K nélkül képezett perfectumi alakok: ἄνωχθι Ψ 158, ἄνωχθε χ 437, ἀνώχθω Λ 189; — βεβάασι Β 134, βεβαώς, βεβαυῖα és βεβῶσα υ 14, βεβάμεν Ρ 359, βέβασαν Ρ 286; — γεγάασι Δ 325, ἐκγεγάμεν Ε 248, γεγαῶτα Ι 456, ἐκγεγαυῖα Γ 199; — δεδαώς ρ 519; — δείδιμεν Ι 230, δεδίασι Ω 663, δείδιθι Ξ 342, δειδίμεν κ 381, δειδιότες Δ 431, ἐδείδισαν Ε 790; — ἐγρήγορθε Η 371; — ἔϊκτον δ 27, ἐΐκτην Α 104; — εἰλήλουθμεν Ι 49, γ 81; — τεθνᾶσι Χ 52, τέθναθι Χ 356, τεθνάτω Ο 496, τεθνάμεναι Ω 225, τεθνηώς Ρ 161, ἀποτέθνασαν μ 393; — ἴδμεν Β 486; — μέμαμεν Ι 641, μέμαθ' Η 160, μεμάασι Κ 208, μέματον Κ 433, μεμάτω Υ 355, μέμασαν Ν 337, μεμαώς; — ἐπέπιθμεν Β 341, Ξ 55; — πέποσθε Γ 99, κ 465, ψ 53; — πεπτηώς ξ 354, πεπτηῶτες, πεπτηυῖα; — ἕσταμεν λ 466, ἀφέστατε Δ 340, ἕστητε Δ 243, 246, ἑστᾶσ' Δ 245, ἕστατον Ψ 284, ἕσταθ' (imper.) χ 489, ἑστάμεναι (inf.) Λ 410, ἑστάμεν Μ 316, ἑσταότος Τ 79, ἕστασαν Ε 781; — τέτλαμεν υ 311, τέτλαθι Α 586, τετλάτω π 275, τετλάμεναι (inf.) ν 307, τετλάμεν γ 209, τετληότες Ε 873, τετληυῖα υ 23.

A præsens analogiája szerint hajtogatott perfectum ἀνώγει Ζ 439 (v. ö. az ehhez tartozó múltidőt ἤνωγον Ι 578) és κεκλήγοντες Μ 125.

2. Homerosnál mindössze húsz κ-val képezett perfectum fordul elő: ἀδηκότες Κ 98, ἀδηκότας μ 281; βέβηκας Ο 90, ἀμφιβέβηκεν Ζ 355, βεβήκει Α 221; βεβίηκεν Κ 145, Π 22; βεβλήκοι Θ 270, βεβλήκει Δ 108; βεβρωκώς Χ 94; δεδάηκε ϑ 134, δεδαηκότες β 61; δεδειπνήκει ρ 359; δέδυκεν Ε 811; δέδοικα Α 555; ὑπεμνήμυκε Χ 491; ἕστηκας Ε 485, ἕστηκ' Γ 231, ἑστήκει Δ 329; κέκμηκας Ζ 262; μέμβλωκε ρ 190, παρμέμβλωκε Δ 11; μέμυκεν (μύω-tól)

Ω 420; πεφύκῃ Δ 483, πεφύκασι η 114; τεθαρσήκασι I 420, 687; τέθνηκε Σ 12; τέτληκας Α 228, τέτληκε τ 347; τετυχηκώς Ρ 748; παρῴχωκε Κ 252, és talán συνοχωκότε Β 218.

3. ἐρηρέδαται Ψ 284, 329, ἐρηρέδατ' η 95, (ἐρείδω-tól) ἐρράδατ' Μ 431 ἐρράδαται υ 354-ben (ῥαίνω-tól) a δ nincsen közbeszúrva, hanem magához az igegyökhöz tartozik, ῥαίνω gyöke αρδ, ἐρείδω-é rid (v. ö. a latin rid-ica-t, szőlőkaró); ἀκηχέδατ' Ρ 637 és ἐληλέδατ' η 86 egy használatlan ἀκαχεζω és ἐλαζω præsensre megy vissza, melynek nyomát az ἀκαχίζω præsensben, az ἔλασσα (= ἐλαδ-σα) aoristosban és az ἀκηχεδ-όνες (=λύπαι) szóban találjuk.

4. A mi a perfectum végzeteit illeti, az activum többes szám 2-ik személyében τε helyett θε-t találunk πέποσθε-ben (Γ 99, κ 465, ψ 53), mely alak πεπονθ-τε πεποστε-ből származott a σ-nak aspiráló behatása következtében; — az ἄνωχθε χ 437, ἐγρήγορθε Η 371, Σ 299 és ἀνώχθω Λ 189 imperativusi alakokban az eredeti τ a perfectum mediumjának egynehány hasonló alakjának (τέτυφθε, ἔφθαρθε, ἐγρηγόρθαι) analogiája következtében ment át θ-ba. A perfectum activumának többes számú 3-ik személyének eredeti αντι ragjából ανσι és pótnyujtással ᾱσι lett; pótnyujtás nem állott be a λελόγχᾰσιν λ 304 és πεφύκᾰσι η 114 alakokban.

A perfectum activumja participiumjának eredeti ragja a himnemben *vants*, miért is Homeros az ilyen participiumokat soha össze nem vonja, sem nem képezi kappásan; pl. βεβαῶτα ε 130; γεγαῶτ' I 456, δ 144, γεγαῶτας Β 866; κεκμηῶτι Ζ 261; μεμαῶτε Ε 569, μεμαῶτος Θ 118, μεμαῶτες Β 473; ὑποπεπτηῶτες Β 312; τεθνηῶτα Ζ 464, Π 858, τεθνηῶτι κ 494, τεθνηώτων Π 16; τετριγῶτας Β 314; πεφυῶτας ε 477; az ω-t ο helyett ezen alakokban a digamma kiesése után bekövetkezett pótnyujtásnak tulajdonítjuk; — nem a ϝοτ képző ο-ja, hanem a perfectumi

tőnek utolsó magánhangzója lett a digamma kiesése után megnyújtva a μεμᾱότε N 197, μεμᾱότες B 818; τεθνηότος P 435, τεθνηότα P 402, τεθνηότας ψ 84 alakokban.

5. Az activum perfectuma participiumjának hímnemű alakjaiban az igegyök gyakran hosszú magánhangzót mutat föl, melynek helyén a nőnemben az eredeti rövid magánhangzóval találkozunk, pl. ἀρηρώς ἀραρυῖα, μεμηκώς μεμακυῖα, λεληκώς λελακυῖα, τεθηλώς τεθαλυῖα (de a mellett ποτιπεπτηυῖα τετρηχυῖα τετρῑγυῖα és πεπληγυῖα is).

6. A plusquamperfectum egyesszámú alakjai az activumban rendesen nincsenek összevonva: 1. sz. ᾔδεα Ξ 71, ᾔδε' δ 745, ἠνώγεα ι 44, κ 263, ρ 55, πεποίθεα δ 434, θ 181, ἐτεθήπεα ζ 166; 3-ik sz. ᾔδεε B 409, 832, Λ 330, P 402; v. ö. a latin *videram viderat* alakokat *videsam videsat* helyett, melyeknek az imént felhozott plusquamperfectumi alakok tökéletesen megfelelnek. Ezekből egészen szabályszerűen vannak képezve az összevont alakok, ἠείδης χ 280, ᾔδης α 337 (ἠείδεας ᾔδεας-ból), ᾔδησθ' τ 93, ἠείδη ι 206, ᾔδη A 70, B 38 (helyesebben ἠείδει ᾔδει), ἠρήρει M 56, ἐβεβήκει Λ 296, δεδήει B 93 és ν ἐφελκυστικόν-nal ἠνώγειν Z 170, βεβλήκειν Ξ 412. Az imperfectum analogiája szerint képezett plusquamperfectumi alakok ἐμέμηκον (3 pers. pl. μηκάομαι-tól) ι 439, ἄνωγον ι 331, ἄνωγε ε 276. A plusquamperfectum medialis alakjai szintén előfordulnak, pl. τετύγμην ξ 234, κεχόλωσο Π 585, ἐφῆπτο Z 241, δέδετο E 387, ἠρήρειστο Γ 358, ἐλέλειπτο B 700, ἐπέπυστο N 674, βεβλήατο Ξ 28, ἐσφήκωντο P 52, τετάσθην Δ 536.

A τέος-ra végződő adiectivum verbale Homerosnál nem fordul elő.

§ 44. A μι végü igék.

1. A μι végű igék, melyeknek száma Homerosnál sokkal nagyobb, mint az attikai nyelvjárásban, némelykor a verba contracta analogiája szerint képezik egyes alakjaikat, pl. τιθεῖ N 732, α 192, μεθιεῖς Z 523, δ 372, μεθιεῖ K 121, ἀνιεῖς E 880, διδοῖς I 164, διδοῖ I 515, δ 237, ρ 350, καθίστα (imperat.) I 202; az imperfectum activumának egyesszámú 3-ik személye nem ἐτίθη, ἀφίη, ἐδίδω, hanem ἐτίθει, ἀφίει, ἐδίδου. — τιθήμεναι Ψ 83, 247, τιθήμενος K 34 is nyilván φορήμεναι καλήμεναι analogiája szerint van képezve. A τιθεῖσιν Π 262, β 125, ἱεῖσιν Γ 152, Λ 270, διδοῦσιν B 255, T 265, α 313, ρ 450, σ 279, ῥηγνῦσιν P 751, præsensalakok hibásan úgy vannak ékezve, mintha τιθέασιν (ἱεασιν) διδόασιν ῥηγνυασιν-ból volnának összevonva; eredeti alakjok τίθεντι, ἵεντι, δίδοντι, ῥήγνυντι.

2. A parancsoló módban a δίδου (γ 58) ἵστη (Φ 313) καθίστα (I 202) és δαίνυ (I 70) alakok mellett előfordul δίδωθι γ 380, ἵληθ' π 184, ἐμπίμπληθι Φ 311 és a rag előtt rövid magánhangzóval ὄμνυθι Ψ 585 ὄρνυθι Z 363.

§ 45. A μι végü kisebb igék hajtogatása.

1. *εἰμί*: εἰμί εἶς (vagy εἶς εἰς) ἐσσί ἐστίν ἔστιν ἐστόν εἰμέν ἐστέ ἔασιν εἰσίν, ἔω ἔησιν ἧσιν ἔῃ (εἴῃ H 340?) ἔωσιν ὦσιν, εἴην εἴης ἔοις ἔῃ ἔοι εἶτε εἶεν, ἔσσο ἔστω ἔστων ἔστε ἔστων, ἔ(μ)μεναι ἔ(μ)μεν εἶναι, ἐών ἐοῦσα ἐόν de ὄντες τ 230 ὄντας η 94 οὔσης τ 489; — ἔα ἦα ἔον (ἔην Λ 762?) ἦσθα ἔησθα ἦν ἦεν ἔην ἤην ἤστην ἦμεν ἦτε ἦσαν ἔσαν (εἴατο υ 106?); — ἔσκον ἔσκεν; — ἔ(σ)σομαι ἔσεαι ἔσῃ ἔ(σ)σεται ἐσσεῖται ἔσται ἔσεσθον ἐσόμεσθα ἐσσόμεθα ἔσεσθε ἔ(σ)σονται ἔ(σ)σεσθαι ἐσσομένοισιν. Ezek közül nevezetesebb alakok: εἶς ἐσσί-ből és εἰμέν ἐσμέν-ből pótnyujtás által, ἔασιν eredeti

ἐσαντι-ból, εἰσί eredeti ἐντί-ből keletkezett, az össze nem vont ἔω stb. alakokban az eredeti *as* ἐς gyök még meg van őrizve; ἔμμεναι ἐσ-μεναι-ból assimilátió, εἶναι ἐσναι-ból pótnyujtás által keletkezett; ἔα és augmentummal ἦα a latin *eram* (= esam)-mal azonos, ἔην ἤην a latin *erāt*-tal; az ἦμεν ἦτε alakokban a tő sigmája nyom nélkül eltünt; a jövő időben a két sigma eredeti.

2. *εἶμι:* εἶμι εἶσθα εἶσιν ἴμεν ἴασιν, ἴω ἴῃς ἴῃσθα ἴῃσιν ἴῃ ἴομεν (◡◡◡ vagy —◡◡) ἴωσιν, ἴοι ἰείη, ἴθι ἴτω ἴτε, ἴμεναι ἴμεν ἴμμεναι (?) Υ 365, ἰέναι, ἰών ἰοῦσα ἰόν; — ἤια ἤιεν ἦεν ἴεν ᾔει ἴτην ᾔομεν ἴσαν ᾔϊσαν; — εἴσομαι (εἴσῃ π 313?) εἴσεται, εἴσατο ἐείσατο ἐεισάσθην. Az imperfectumban az étás augmentum ε helyett az iótából fejlődött parasitikus jodnak tulajdonítandó (v. ö. χρυσήιος ἀνθρωπήιος e helyett, hogy χρύσειος ἀνθρώπειος). Az εἴσομαι és εἴσατο stb. alakok alkalmasint egy az εἶμι gyökével ι-vel ugyanazon jelentésű *Ϝι* gyökre mennek vissza.

3. *φημί:* φημί φῄς φῆσθα φησίν φαμέν φατέ φασίν, (coni.) φῇσι φῇ φήῃ, φαίην φαίης φαίη φαῖμεν, φάς, — φάσθε (ind. med.), φάο φάσθω, φάσθαι, φάμενος; — ἔφην φῆν ἔφησθα φῆσθα φῆς ἔφη φῆ ἔφαμεν φάμεν ἔφασαν ἔφαν φάσαν φάν, ἐφάμην φάμην (?) ἔφατο φάτο ἔφαντο φάντο, — φήσει; πεφασμένον (pass.).

4. *οἶδα:* οἶδα οἶσθα οἶδας οἶδεν ἴδμεν ἴστε ἴσασιν (◡—◡ és ——◡), εἰδέω εἰδῶ εἴδομεν εἴδετε, ἴδμεναι ἴδμεν, εἰδώς ἰδυῖα εἰδός, — ᾔδεα ᾔδησθα ἠείδης ᾔδεεν ᾔδει ἠείδει ἠείδη (?) ἴσαν, — εἴσομαι stb, ; εἰδήσεις, εἰδήσειν εἰδησέμεν.

5. *κεῖμαι:* κεῖμαι κεῖσαι κεῖται κέαται κέονται; κῆται vagy κεῖται (coni. κείεται-ból rövid kötőhangzóval); κεῖσο κείσθω, κεῖσθαι, κείμενος; — ἐκείμην κείμην κεῖσο ἔκειτο κεῖτο ἐκείμεθα κείμεθα κεῖντο κείατο κέατο, κέσκετο, κείσομαι κείσεαι κείσεται κείσονται.

§ 46. Az iterativa.

1. A multban ismétlődő cselekvés kifejezésére szolgál az imperfectum és aoristos gyakorító alakja, mely az imperfectum, illetőleg aoristos tövéből σκον és σκομην képzővel képeztetik (v. ö. a σκω-val képezett præsenstöveket); különben némelykor az ilyen iterativalakok eredeti gyakorító jelentésüket elvesztették, pl. γενεῇ δὲ νεώτατος ἔσκον ἁπάντων Η 153, δαὴρ αὖτ' ἐμὸς ἔσκε κυνώπιδος Γ 180.

2. Az imperfectumból képezett iterativumok nagy számban vannak, pl. φάσχ' δ 191, κέσκετ' φ 41, ῥύσκευ Ω 730, ἔδεσκε Χ 501, ἔχεσκες Ε 472, φεύγεσκεν Ρ 461, πίνεσκεν Π 226, βοσκέσκονθ' μ 355, μισγέσκετο σ 325, κλαίεσκε Θ 364, μινύθεσκον ξ 17, ὀλέκεσκεν Τ 135, ἀριστεύεσκε Ζ 460, ῥήγνυσκε Η 141. Az összevont igékből vagy szabályszerűen képeztetnek az iterativa, pl. νεικείεσκε Β 221, βουκολέεσκες Φ 448, vagy assimilátió által, pl. γοάασκεν ϑ 92, περάασκε ε 480, ἰσχανάασκον Ο 723, πεδάασκον ψ 353, vagy hyphæresis által, pl. ὤθεσκε λ 596, καλέσκετο Ο 338, πωλέσκετο Ε 788, μυθέσκοντο Σ 289, οἴχνεσκον Ε 790. — A ῥίπτασκον Ο 23, ῥίπτασκε Ψ 827, ϑ 374, λ 592, διαρρίπτασκεν τ 575, κρύπτασκε Θ 272, ἰσάσκετο Ω 607 alakok valószínűleg szintén hyphæresis által keletkeztek különben használatlan ῥιπτάω, κρυπτάω és ἰσάω præsensekből. — Az erős és gyenge aoristos tövéből vannak képezve a következő iterativumok: δόσκον Ι 331, στάσκεν ϑ 217, δύσκεν Θ 271, οὔτασκε Ο 745; προβάλεσκε ε 331, γενέσκετο λ 208, εἴπεσκεν Β 271, ἔλεσκον ξ 220, μεθέλεσκε Γ 376, ἴδεσκε Γ 217, ἐσίδεσκεν ψ 94, ἀπολέσκετ' λ 586, φύγεσκε ρ 316; — καταζήνασκε λ 587, ἀΐξασκε Ψ 369, (ἐπαΐξασκε Ρ 462), αὐδήσασχ' Ε 786, δασάσκετο Ι 333, δη: σάσκετο Ω 15, εἴξασκε ε 332, ἐλάσασκεν Β 199, ἐρητύσασκε Β 189, ἐξερύ-

σασκεν K 490, θρέξασκον Σ 599, ἀποκινήσασκε Λ 636, μνησάσκετο Λ 566, ὁμοκλήσασκε B 199, ὄρσασκεν P 423, οὐτήσασκε X 375, σπείσασκε ϑ 89, στρέψασκον Σ 546 (ἀποστρ. X 197) ὤσασκε λ 599. A passivum tövétől csak φάνεσκε Λ 64, λ 587, μ 241, 242 van képezve, és ebben is megrövidült a passivum tövét jellemző η, úgy mint ἔφανεν, φανέντος φανείην-ben.

Említést érdemel végre, hogy νικάσκομεν λ 512, ἐφάσκεθ' χ 35, πελέσκεο X 433, ῥύσκευ Ω 730 és ἔχεσκες E 472 kivételével az iterativumnak csak egyes számú és többesszámú 3-ik személye fordul elő.

---

§ 1. A hexameter.

A homerosi költemények, úgy mint a görög és latin hősköltemények egyáltalában, a görög költészetnek a Kr. előtti VII. századig egyedüli versmértékében, hexameterekben vannak írva. A hexameternek (ἑξάμετρος), mint a heroikus költészet egyedüli versmértékének, más neve τὸ ἡρωικὸν μέτρον, és későbbi időben, a hősköltemény elrecitált szavai (ἔπη) után, ἔπος nevet nyert. A hexameter hat dactylusból álló verssor, melyben az utolsó láb csonka (azért ἑξάμετρος καταληκτικός), azaz, az utolsó dactylust, a verssor végének megjelölése és az egyhangúság elkerülése végett mindig vagy spondeus vagy trochæus helyettesíti:

— ⏑⏑ — ⏑⏑ — ⏑⏑ — ⏑⏑ — ⏑⏑ — ⏓

A dactylus helyett minden versłábban spondeus állhat, leggyakrabban az első lábban, legritkábban, nehogy a dactylusi rhythmus a verssor vége felé, hol legtisztábban kellene kihallatszania, az egymásra következő két spondeus által egészen elmosódjék, az ötödikben. Az olyan hexametert, melynek ötödik lába spondeus, στίχος σπονδειάζων-nak nevezték; az ilyen verset már Homeros is gyakran bizonyos festői hatás elérése végett használta (v. ö. A 600 ὡς ἴδον Ἥφαιστον διὰ δώματα ποιπνύοντα és ι 242 ἐσθλαὶ τετράκυκλοι ἀπ' οὔδεος ὀχλήσειαν), de rendesen

puszta véletlenből alkotta, mi már onnan is kitünik, hogy az Ilias és Odysseában átlag minden tizennyolcz versre *egy* «versus spondiacus» jut, míg a latin epikusoknál, kik a versus spondiacust csakis hangfestésre használták, a legnagyobb ritkaságok közé tartozik. — Csupa spondeusból álló hexameter (στίχος ὁλοσπόνδειος vagy δωδεκασύλλαβος) Homerosnál mindössze négy van (Ψ 221, ο 334, φ 15, χ 175 = χ 192), jóval gyakoriabbak a csupa dactylusból álló hexameterek (ὁλοδάκτυλοι), melyek gyakran gyors mozgás vagy nagy öröm megjelölésére szolgálnak; például:

αὖτις ἔπειτα πέδονδε κυλίνδετο λᾶας ἀναιδής (λ 588) és
ὥστε λέων ἐχάρη μεγάλῳ ἐπὶ σώματι κύρσας (Γ 23).

§ 2. A versmetszet.

1. A hexameter elszavalásánál a verssor hosszúsága miatt kénytelenek vagyunk közepében rövid ideig megállapodni, hogy friss erővel áttérhessünk a verssor hátravaló részének elszavalására. Ennek következtében már az ókor metrikusai a hexametert két részre osztották, és azon helyet, melyen e két része érintkezett és az előadó friss lélekzetet vett, versmetszetnek (τομή, incisio, cæsura) nevezték. Minthogy azonban a hexameter még sem oly túlságosan hosszú, hogy a szavaló mindig be nem várhatná valamely szó végét, mielőtt megállapodnék, *a caesura mindig közvetlenül valamely szó vége után következik,* sőt, ha lehetséges, valamely mondat vége után. Így pl. eme versben: λίσσομαι εἵνεκ' ἐμεῖο μένειν· πάρ' ἐμοί γε καὶ ἄλλοι (A 174) a cæsurát μένειν után, nem pedig ἐμεῖο után fogjuk keresni. Enklitikus szavak előtt nem szokás felvenni cæsurát, mert ezek, mint már nevük is mutatja, oly szorosan összefüggnek a megelőző szóval,

hogy attól nem szabad őket elszakítani. Az olyan vers, melyben cæsura nincsen, hibás; ilyen pl. Enniusnál: sparsis | hastis | longis | campus | splendet et | horret.

2. Tulajdonképen a legfölebb tizenhét szótagból álló hexameternek bármely szótagjával végződhetik valamely szó, és így tizenhat különböző cæsurát lehetne a hexameterben megkülönböztetni, de mégis leggyakoribb a következő négy cæsura:

1. A τομὴ πενθημιμερής az ötödik félversláb, azaz: a harmadik lábnak arsisa (emelkedése) után, pl.

πλάγχθη, ἐπεὶ Τροίης || ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσε (α 3).

Ezen cæsurát azért használták a régibb epikus költők leggyakrabban, mert azáltal, hogy a hexametert oly két részre osztotta, melynek elseje arsissal, másodika thesissel kezdődik is, végződik is, a legnagyobb változatosságot idézte elő.

2. Szintén gyakori a τομὴ κατὰ τρίτον τροχαῖον, a harmadik lábnak első rövid szótagja után; nevét onnan nyerte, hogy a harmadik verslábban trochæus áll előtte ‿́‿‿ | ‿́‿‿ | ‿́‿ || ‿. Az idyll költőknél (Theokritos, Bion, Moschos a Kr. előtti III. században), Quintus Smyrnæusnál, valamint Nonnosnál és követőinél, fordul elő leggyakrabban. Homerosi példák:

οἰωνοῖσί τε πᾶσι· || Διὸς δ'ἐτελείετο βουλή (A 5).

αὐτῶν γὰρ σφετέρῃσιν || ἀτασθαλίῃσιν ὄλοντο (α 7).

3. A τομὴ ἑφθημιμερής, a negyedik lábnak arsisa (a *hetedik* félversláb) után, mely igen gyakran a penthemimeressel vagy a τομὴ κατὰ τρίτον τροχαῖον-nal egy és ugyanazon versben fordul elő; pl.

πάντων μὲν κρατέειν | ἐθέλει || πάντεσσι δ' ἀνάσσειν (A 288).

és νοῦσον ἀνὰ στρατὸν ὦρσε | κακήν, || ὀλέκοντο δὲ λαοί (A 10).

Azon esetekben, mikor a hephthemimeres a versnek főmetszete, azaz, mikor a versben nincsen egyszersmind

penthemimeres is, gyakran egy a második láb arsisa után álló cæsura, az úgynevezett trithemimeres fordul elő a versben a hephthemimeresen kívül; pl.

ὅς κε θεοῖς | ἐπιπείθηται || (A 218), sokkal ritkábban a τομὴ κατὰ δεύτερον τροχαῖον, a második láb második szótagja után, pl. μήτηρ, ἥ μιν | ὑπ' Ἀγχίσῃ || τέκε βουκολέοντι (E 313).

Az olyan versben, melyben penthemimeres cæsura is van, a hephthemimeres csak akkor lehet főcæsura, ha a penthemimeres mint főcæsura szorosan egymáshoz tartozó szavakat szakítana szét; így pl. Δ 452:

ὡς δ' ὅτε χείμαρροι ποταμοὶ κατ' ὄρεσφι ῥέοντες-ben a versnek főcæsurája (ez esetben hephthemimeres) nem χείμαρροι után, hanem a szorosan χείμαρροι-hoz tartozó ποταμοί után van.

4. Mindig a cæsura penthemimeressel vagy a τομὴ κατὰ τρίτον τροχαῖον-nal együtt fordul elő a τομὴ βουκολική; a negyedik versláb végén, leggyakrabban a pásztordalok (ποιήματα βουκολικά) költőinél, az idyllköltőknél; pl.

ἐννῆμαρ μὲν ἀνὰ | στρατὸν ᾤχετο || κῆλα θεοῖο (A 53) és ἐν δ' ἐρέτας ἔκρινεν | ἐείκοσιν, || ἐς δ' ἑκατόμβην (A 309). Homerosnál a τομὴ βουκολικὴ főcæsura soha sem lehet.

§ 3. A szótagok mennyisége.

1. A szótagok vagy hosszúak, vagy rövidek, még pedig ha hosszúak, vagy természetüknél fogva (φύσει) azok, vagy helyzetüknél fogva (θέσει).

2. Természeténél fogva hosszú mindazon szótag, melyben hosszú magánhangzó vagy kettőshangzó fordul elő; mindig hosszúak a következő magánhangzók: ᾳ, η, ῃ, ω, ῳ, αι, αυ, ει, ευ, ηυ, οι, ου, υι. — αι és οι a versben még akkor is hosszú szótag gyanánt szerepel, mikor a decli-

nátióban és a coniugátióban az ékezetet illetőleg rövidnek tekintetik, pl. az αι λῦσαι, δέχεσθαι, πυραί-ban, az οι ἄνθρωποι-ban hosszú. Kivételt képeznek a következő szók: δήϊος (◡◡◡) B 415, H 241; υἱός (◡◡) pl. Δ 473, λ 270; οἶος (◡◡) pl. Σ 105, η 312; ἔμπαιον (—◡◡) υ 379 χαμαιεῦναι (◡◡——) Π 235, χαμαιευνάδες (◡◡—◡◡) κ 243, ξ 15; ἥρωος (—◡◡) ζ 103; βέβληαι (—◡◡) Λ 380; de minthogy az utóbbi két példában az ωο-t és az ηαι-t egy szótagnak is olvashatjuk, valószínű, hogy a többi diphthongus megrövidülését az iótának j-vé való változásának kell tulajdonítanunk. — Rendesen megrövidülnek a hosszú hangzók és kettős hangzók a dactylus thesisében következő magánhangzó előtt, pl. Ἀτρεΐδαι τε καὶ ἄλλοι ἐϋκνήμιδες (A 17); ἱερῆα καὶ ἀγλαὰ δέχθαι ἄποινα (A 23); πλάγχθη ἐπεὶ Τροίης (α 2); οἱ δὲ δὴ ἄλλοι (α 26); Ὀλυμπίου ἀθρόοι ἦσαν (α 27); τὴν δ' ἐγὼ οὐ (A 29); δυσμόρῳ ὃς δή (α 49); θέλγει ὅπως Ἰθάκης (α 57); κλῦθί μευ ἀργυρότοξ' (A 37). De e mellett nagyon gyakran következő magánhangzó előtt is hosszú marad a thesisben a szó végén álló hosszú magánhangzó vagy diphthongus, pl. Σμινθεῦ, εἴ ποτε σοί (A 39), δηθύνοντ' ἢ ὕστερον (A 27), τά τ' αἰδῶ ἀμφικαλύπτει (B 262), ὁμοίῃ ἔνθεο τιμῇ (Δ 410), φαεινῷ ἐν πυρὶ θείην (E 215), Ἀχαιοὶ ἤ κεν ἄγοιεν (Δ 484), Θηβαίου, Ἠνιοπῆα (Θ 120), τάς τε τρεῖ ἐσσύμενός περ (Λ 554).

3. Majd rövid, majd hosszú (δίχρονος) a következő három magánhangzó: α, ι, υ; hosszú, valahányszor összevonás vagy pótnyújtás folytán keletkezett. Így pl. az ἀθλεύω, φασί, Θόας, πᾶς, βιβάς szavakban hosszú az α, mert az említett alakok ἀεθλεύω, φαντι, θοαντς, παντς, βιβαντς-ból keletkeztek; κόνι-ben hosszú az ι, mert ιι-nek összevonása által származott; ἀκοίτις-ben, mert ezen alak régebben ἀκοιτινς-nek hangzott. Hasonló okoknál fogva hosszú az υ ἰχθῦς, δεικνύς, ἔφυ és más efféle alakokban.

4. Gyakran a δίχρονα ugyanazon szóban majd rövideknek, majd hosszúaknak méretnek: ἀᾰσάμην I 116, ᾱάσατο I 537, ᾱάσατο Λ 340; ᾱείδη ρ 520, ᾰείδει ρ 519; ᾱμήσοντες Ω 451, ἐπᾰμήσατο ε 482; ᾰνήρ Β 673, de a hexameter végén rendesen ᾱνήρ Β 553, 701, ᾰνέρες Β 1; ᾰορ λ 24, ᾱορας ρ 222; Ἀπόλλων Α 43, Ἀ̄πόλλωνα Α 21; Ἄρες Ἄρες Ε 31, 455; δαΐζων Λ 497, δαΐζων Η 247; ἵλᾰον I 639, ἵλᾱος Α 583; μεμᾰώς de μεμᾱότες Β 818; φάει φ 429, φάεα π 15.

ἀνίαζ' δ 460, ἀνῑάζουσιν δ 598; ἄτῐτος Ν 414, ἄτῑτος Ξ 484; ἥϊα de ἥῑα β 289; ἧμιν és ἡμῖν; ἱερή β 409, ἱερά Α 147; ἴσασιν Ζ 151, ἴσασ' I 36; ἱμάς Γ 371, ἱμάντεσσι Θ 544; ἴομεν Κ 251, ἴομεν I 625; Κρονίωνος Φ 230, Κρονῑονος Ξ 247; μήνῐε Α 488, μήνῑεν Β 769; μυρῐκήν Κ 466, μυρῑκίνῳ Ζ 39; ὀΐω de ὀΐω Α 289; πῐφαύσκω de πῑφαυσκε Κ 478; Πρίαμος Α 255, Πρῑαμίδαο Γ 356; Σίδονες Ψ 743, Σῑδῶνος ο 425; φίλ' α 158, φῖλε Δ 155.

εἰρύαται Α 239, εἴρῡτο Π 542; ἐρήτῠον Β 97, ἐρητῡοντο Ο 376; θῠγάτηρ Α 556, θῡγατέρα; κῠάνοιο Λ 24, κῡανέῃσιν Α 528; ὕδωρ Γ 270, ὕδατι Η 425, ῡδωρ Β 307, ῡδατος Θ 369; ὑλάει ὑλάκτει, de ῡλακόμωροι.

§ 4. A hangtorlasz (*positio*).

1. Két vagy több mássalhangzó vagy egy kettős mássalhangzó (ζ, ξ, ψ) a megelőző rövid szótagot megnyújtja. Az ilyen szótag «positione» „θέσει" hosszúnak mondatik.

A hangtorlaszt képező mássalhangzók lehetnek valamennyien ugyanazon egy szóban, mint a meghosszabult rövid szótag, péld. ἄνδρα, ἔννεπε, πολύτροπον, πλάγχθη, ἄναξ stb., vagy a hangtorlasz folytán hosszúvá vált rövid szótagra következő szó elején, pl. τὰ πρῶτα, ἔριδι ξυνέηκε, τε ζαθέην stb., vagy az egyik szó végén és a másik elején,

pl. ὃς μάλα, ἱερὸν πτολίεθρον, ἱέμενός περ stb. Hangtorlasz előidézése végett metrikus szükségből a ν ἐφελκυστικόν gyakran *egy* mássalhangzóval kezdődő szó előtt is alkalmaztatik, pl. ἔδδεισεν δ' Α 33, ἔπεσιν πείθηται Α 150, ἠπείλησεν μῦθον Α 388.

3. A hangtorlasz daczára gyakran rövid marad a hangtorlasz előtt álló szótag, ha a hangtorlaszt muta (κ, π, τ, γ, β, δ, χ, φ, θ) cum liquida (λ, ρ) képezi; pl. *a)* a szó belsejében Πάτροκλε Τ 287, τειχεσιπλῆτα Ε 31, ἀμφίβρότης Β 389, προτραπέσθαι Ζ 336, προσέκλινε φ 138, πρωτόπλοον θ 35, 'ἀβροτάξομεν Κ 65, ἀμφίδρυφής Β 700, δάκρύοισι σ 173, τετράκυκλον Ω 324, ἐπίφράσσετ' ο 444; *b)* a rövid szótagra következő szó elején, pl. οὐδὲ Δρύαντος Ζ 130, ἡγήτορι Θρῃκῶν Ε 462, διὰ Κλυταιμνήστρη γ 266, εἵλετο κρινάμενος Λ 697, οἵτε Πλάταιαν Β 504, Ἕκτορα Πριαμίδην Ξ 375, ἐσσὶ βροτῶν Ζ 142.

4. A következő esetekben metrikus szükség következtében ξ és σκ nem hosszabbítja meg a megelőző rövid magánhangzót: Οἳ δὲ Ζέλειαν Β 824, εἰς ἄστυ Ζελείης Δ 103, 121; οἵ τε Ζάκυνθον Β 634, ὑλήεντι Ζακύνθῳ α 246, π 123, ἐκ δὲ Ζακύνθου π 250; προχέοντο Σκαμάνδριον Β 465, λειμῶνι Σκαμανδρίῳ Β 467, Στροφίοιο Σκαμάνδριον Ε 49, ἠιόεντι Σκαμάνδρῳ Ε 36, ὅς ῥα Σκαμάνδρου Ε 77; ἔπειτα σκέπαρνον ε 237, μέγαν ἠὲ σκέπαρνον ι 391.

§ 5. Hangtorlasz egy mássalhangzóval kezdődő szók előtt.

1. Az egy mássalhangzóval kezdődő következő szók előtt is gyakran hosszúnak vétetik az arsisban a rövid magánhangzóra végződő szótag:

δείδω pl. ι 236, 396; δειλός Ε 574; Δεῖμος Λ 37, Ο 179; δεινός Γ 172; δέος Α 515, Ε 817; — δήν Α 416, Ζ 139; δηρόν Ι 415, α 203.

λαπάρη Ζ 64, Ξ 447, 517; λείβω Ω 285, ο 149; λέκτρον τ 516, ψ 32; λέων Ο 592; λήγω Ι 191, ϑ 87; Λητώ Ξ 327, Ω 607; λιαρός Λ 477, Ξ 164, Χ 307, ε 268, η 266, ω 45; λιγυρός Λ 532, Ν 590, Ξ 290; λιγύς Γ 214, Ν 334, 590, Τ 5, Ψ 215, γ 176, κ 201, λ 391, π 216, φ 56; λίϑος Μ 459, Ψ 202; λίπ' Ξ 171; λιπαρός Β 44, Κ 22, 132, Ξ 171, 186, β 4, δ 309, λ 136, ν 225, ο 332, τ 368, υ 126, ψ 283; λίς Λ 239, 480, Ρ 109, Σ 318; λίσσομαι Α 394, Δ 379, Ε 358; λόφος Ζ 469, Ν 615, λ 596; λωτός Φ 351.

Μαζός ι 483; μάλα Λ 378, λ 373; μαλακός Ι 618, Κ 75, Χ 504, α 56, χ 196; μάρπτω κ 116; μάστιξ Ε 748, 840, Ψ 510, 642, Τ 395; μέγας Β 43, 196, 239, 274, Γ 221, Δ 161, Ε 27; μεγάϑυμος Ε 547, Λ 459, Ν 456; μεγαλήτωρ Ι 255, 629, ι 299; μεγαλίζομαι Κ 69, ψ 174; μέγεϑος Β 58, ζ 152, λ 337, σ 249, ω 374; μέγαρον Α 396, Ε 270, Ζ 286, Ι 463; μεϑίημι Δ 516, Ν 229; μείων Β 29; μελίη Π 143, 767, Υ 322, Φ 174, Χ 133, 225; μέλινος ρ 339; μελιηδής Ρ 17; μέλος Η 131, Ν 672, ι 291, σ 339; μήτηρ Ξ 492; μινύϑω Υ 242; μιαρός Ω 420; μοῖρα Π 367, γ 331, 457; μόϑος Σ 159, 537, Φ 310; μυρίκη Κ 466.

Νευρή Δ 118, Θ 300, Λ 476, Ο 463; νέφος Δ 274, Ε 525, Ξ 350, Ρ 594; νημερτής γ 327; νῆσος κ 3; νητός β 338; νηῦς Ν 742; νίζω Η 425; νιφάς Μ 278, Υ 385; νότος μ 427, νότιος Λ 811; νύμφη Ξ 444, ζ 105, ι 154; νῦν Ο 99, Π 556; νυός Ω 166; νύσσα Ψ 758, ϑ 121.

Ῥά Π 228, χ 327; ῥάβδος Ω 343, ε 47, ω 2; ῥαδινός Ψ 583; ῥάκος ζ 178, ξ 342, 349, 512, τ 507; ῥέα Θ 179, Υ 101; ῥέζω Χ 309; ῥέω Μ 159; ῥήγνυμι Η 228, Μ 198, 308, Ν 323, Ο 617, Υ 55, Ψ 673; ῥηγμίν Α 437, Β 773, Θ 501, Π 67, Υ 229; ῥῆγος Ι 661; ῥηϑείς σ 414, υ 322; ῥηκτός Ν 323, ῥηξήνωρ Η 228, Π 146; ῥήσσω Σ 571, ῥητῆρ' Ι 443; ῥητός Φ 445, σ 411, Ι 443; ῥίζα Λ 846; ῥίν Ξ 467, Τ 39, Ψ 395; ῥινός Ε 308, Η 474, Κ 155, Μ 263, Ν 406;

ῥίον Θ 25, Ξ 154, ι 191; ῥιπή Μ 462, Ο 171; ῥοδανός Σ 576; Ῥόδιος Μ 20; ῥοδοδάκτυλος ε 121; ῥοῖζος Π 361, ι 315; ῥόπαλον Λ 559, ι 319; ῥοχθέω μ 60; ῥύομαι Ω 430, ξ 107; ῥύπα ζ 93; ῥυπόω ψ 115; ῥυσός Ι 503; ῥυτήρ Π 475, σ 262; ῥωγαλέος ν 438, ρ 198, σ 109; ῥώξ χ 143; ῥωπήϊον Ν 199, Φ 559, Ψ 122, ξ 473.

Σάρξ λ 219, ι 293; σε Υ 434; σεύω Ρ 463, Ψ 198; σῦς φ 219; συφεός κ 238.

2. Azon körülmény okát, hogy az imént felsorolt szók előtt rövid magánhangzóra végződő szótagok az arsisban megnyúlnak, abban kell keresnünk, hogy a kérdéses szók nagy része vagy még Homeros idejében, vagy pedig a Homeros által utánzott költők idejében nem egy mássalhangzóval kezdődött mint a görög nyelv későbbi korszakában, hanem kettővel. Ilyen szók: δϝείδω, δϝειλός, Δϝεῖμος, δϝεινός, δϝέος, δϝήν, δϝηρόν, ϝρέζω, ϝραδινή, ϝράκος, ϝρέα, ϝρήγνυμι, ϝρηγμίν, ϝρηκτός, ϝρηξήνωρ, ϝρηθείς, ϝρητήρ, ϝρητός, ϝρίζα, ϝρινός, ϝριπή, ϝρόδιος, ϝροδοδάκτυλος, ϝρόπαλον, ϝρυσός, ϝρυτήρ, ϝρωγαλέος, ϝρώξ, σνευρή, σνιφάς, σνιφόεις, σρόος; — két mássalhangzóval kezdődött eredetileg talán λίσσομαι, λόφος, μελίη, μοῖρα, ῥήσσω, ῥύομαι és σεύω is. A mi a többi szókat illeti, melyekről vagy kétes származásuk miatt nem birjuk eldönteni eredetileg egy vagy két mássalhangzóval kezdődtek-e, vagy biztosan tudjuk, hogy mindig egy mássalhangzóval kezdődtek (az utóbbiakhoz tartoznak: ῥά, λέκτρον, λέων, λίπα, λιπαρός, μάρπτω, μέγας, μεγάθυμος, μεγαλήτωρ, μεγαλίζομαι, μέγεθος, μέγαρον, μεθίημι, μελιηδής, μή, μήτηρ, μινύθω, μείων, μόθος, ναῦς, νέφος, νῦν, σύ, σῦς, συφεός) rövid magánhangzóra végződő szótagoknak előttük történő megnyújtását vagy metrikus szükségből magyarázzuk (mint a σ-val kezdődő szók előtt), vagy azon körülményből, hogy a görög nyelv régibb korszakában a λ μ ν betűket oly erővel

ejtették ki, hogy csaknem kettős mássalhangzóknak voltak tekintendők, amihez hozzájárul még, hogy a kérdéses szók nagy része két rövid szótaggal kezdődik, a miért a versmérték kedvéért a megelőző szótagot meg kellett nyújtani, és hogy nem csekély befolyással bírhatott azon szók analogiája is, melyek eredetileg két mássalhangzóval kezdődtek. Így pl. ὥστε νιφάδες (M 278) és ἔπεα νιφάδεσσιν (Γ 222) példája nagyon könnyen rábírhatta a költőt, hogy διὰ νεφέων-t (X 309) és κατὰ νεφέεσσι-t (P 594) mondjon, bár νιφάς eredetileg σν-val kezdődött, νέφος pedig mindig egyszerű νῦ-vel.

§ 6. Rövid szótagok megnyujtása magánhangzók elött.

A homerosi verselés legfeltünőbb sajátságai közé szokták számítani azon körülményt, hogy csak egy mássalhangzóra végződő rövid szótagok magánhangzók előtt, és magánhangzóra végződő rövid szótagok λ μ ν ρ σ-n kívül még egyéb mássalhangzók előtt is úgy az arsisban mint a thesisben megnyújtatnak. Ezen föltünő megnyújtások egy része abban leli magyarázatát, hogy — mint láttuk — sok olyan szó, mely később magánhangzóval vagy csak egy mássalhangzóval kezdődött, a homerosi nyelvjárásban egy (ϝ, σ, j) illetőleg két mássalhangzóval kezdődött, minek következtében a csak egy mássalhangzóra vagy magánhangzóra végződő rövid szótagoknak okvetlenül meg kellett nyúlniok az ilyen szók előtt. Más részről mássalhangzóra végződő sok olyan szótag, melyet a görög nyelv későbbi korszakaiban rövidnek tekintettek, régentén, Homeros idejében, még megőrzötte volt eredeti hosszúságát. Innen kell magyaráznunk a következő szók végszótagjainak magánhangzók előtt való megnyújtását: πληθύς B 278, O 305, πολύς N 705, πληθύν B 143, Λ 305, P 31,

Υ 197, βρωτῦν Τ 205, σ 407, Κάπῡν Υ 239, ἀκοντιστῦν Ψ 622, κλιτῦν ε 470, μνηστῦν π 294, τ 13; — βλοσυρῶπις (helyesebben βλοσυρώπις) Λ 36; ἔρις Δ 440; θοῦριν (helyesebben θούριν) Η 164, Θ 262, Σ 157; κληΐς Θ 325, Μ 456; Χλῶριν (helyes. Χλώριν) λ 281; ἦνιν vagy ἤνιν Κ 292; ὄρνῑς Ι 323, νῶῑν (helyes. νώϊν) ψ 211, 229, ὤμοιῦν Ε 622, Ν 511, Π 560, ζ 219; σφῶῑν π 171, ἵπποιῦν Τ 396; δάμᾱρ Ξ 583, εὐκλείᾱς Κ 281, πρῑν πάλῑν Κ 281. Valószínűleg ide tartoznak még a következők is: λαόν Δ 407, β 41, χρεῖος θ 35, μάντηος κ 493, μ 267, νηός μ 329, Ὀδυσσῆος χ 238, Ἀχιλλῆος Ξ 139, οἰκῆας Ζ 366, νῆας Β 165, 181, melyekben az utolsó szótag rövid magánhangzója vagy a megelőző digamma (v. ö. λαϝός, νηϝός, νῆϝας, Ὀδυσσῆϝος, Ἀχιλλῆϝος, οἰκῆϝας, χρεῖϝος) vagy a megelőző jod (v. ö. μάντηjος) miatt megnyúlt. Kevésbbé biztos, de korántsem lehetetlen, hogy a következő szókban is vagy az iótának és ypsilonnak eredeti hosszúsága, vagy egy megelőző semivocalis (ϝ j) okozta az utolsó szótag megnyújtását: νέκυς Σ 180, Χ 386, νέκυν Δ 492, Η 84, Ρ 394, 692, 724, Ψ 110, μεσσηγύς δ 845, ἔρις Δ 440, πάϊς Χ 492, 499, ἅλις Ρ 54, Φ 236, η 295, μόγις Χ 412, μῆτιν Β 169, 407, 636, Η 47, Κ 137, Λ 200, Ψ 313, ὄϊν κ 524, χάριν Ε 87, μιν Ε 385, Ζ 501, Κ 347, Λ 376, βοός Λ 776, Διός Σ 168, πλεῖον θ 475, Μίνωος λ 322, δμῶες λ 190, Τρῶες Ρ 730. A mi a többi esetet illeti, melyekben rövid szótagok következő magánhangzók előtt az arsisban megnyulnak, három hetedrészük azon körülmény által mentegethető, hogy a szótag quantitása a cæsura nyomásától eltekintve az utána következő interpunctio és pausa által a szokott hosszúságra és időtartamra kiegészíttetik (pl. ῥύσι' ἐλαυνόμενος. || ὁ δ' ἀμύνων ἧσι βόεσσιν Λ 674); hat esetben (Ω 569, Ξ 357, θ 408, σ 122, υ 199) vocativusnak rövid szótagja (γέρον, πάτερ, Ποσείδαον) nyult meg magánhangzó előtt

az arsisban, de itt is, mint több hasonló esetben, hol magánhangzóra végződő vocativusi alakok utolsó szótagjukat egyszerű mássalhangzó előtt megnyujtották (Δ 155 κασίγνητε̄ θάνατον stb. v. ö. E 359, Δ 338, Σ 385, T 400, Φ 474, Ω 88, ω 192), az arsis ereje, az interpunctio és a megszólítással járó nyomatékosabb kiejtés eléggé indokolja a rövid szótag megnyújtását. A még hátra való 127 megnyújtást a metrikus szükségből, illetőleg a kérdéses szók mértékéből kell magyaráznunk. Mindössze 33 esetben ugyanis tribrachyseknél (pl. ὄφελε̄ς ἄγονος Γ 40), 47 esetben első pæonra végződő alakoknál (pl. αὐτόετε̄ς οἰχνεῦσιν γ 322), 8 esetben antispastusra végződő alakoknál (pl. ἐλαύνωσῑν ἀνδρός Λ 68), 3 esetben palimbacchiusoknál (pl. ὤτρυνο̄ν Ὀδυσῆα η 341), 16 esetben pyrrhichiusoknál (pl. τέκο̄ς ἐλάφοιο ταχείης Θ 248), 7 esetben trochæusoknál (pl. πρῶτο̄ς Ἀγαμέμνονος Λ 219) és 13 esetben rövid egyszótaguaknál nyúlt meg következő magánhangzó előtt a rövid végszótag. Már pedig rövid végszótaggal bíró oly szók, melyek tribrachysre, első pæonra vagy antispastusra végződnek, a hexameterbe másképen nem illenek, mintha vagy mássalhangzóval kezdődő szók elé jutnak, mi a költő gondolatainak helyes kifejezése miatt nem mindig lehetséges, vagy végszótagjukat a metrika rendes szabályai daczára magánhangzóval kezdődő szók előtt is megnyújtják. Mindössze tehát 39 oly eset fordul elő Homérosnál, melyekben a rövid végszótagoknak magánhangzó előtt való megnyújtását egyedül az arsis befolyásának, az imént tárgyalt csak látszólag indokolatlan számos megnyújtás utánzásának, vagy ha úgy akarjuk, «poëtica licentiá»-nak kell tulajdonitanunk.

§ 7. A hiatus.

1. Hiatusnak (hangűrnek) tágabb értelemben két oly magánhangzónak találkozását értjük, melyek közül az egyik az előbb álló szó végén, a másik a következő szó elején áll; szűkebb értelemben azonban csak akkor nevezzük két ily magánhangzó találkozását hiatusnak, ha ezen magánhangzók elseje rövid. E szerint tehát ἐπαίτιοι ἀλλ' (A 335), κλῦθί μευ ἀργυρότοξ' (A 451), πλάγχθη ἐπεί (α 3)-ban nincsen hiatus, mer οι, ευ és η hosszú magánhangzók lévén, Homeros a magánhangzóknak ilyen találkozását nem iparkodott elisio vagy ν ἐφελκυστικόν által kikerülni, mint azt a tágabb értelemben vett hiatusnál tette. A mássalhangzói töveknél az egyes számú dativus ι-ja régibben szintén hosszú volt, úgy mint talán az α κρέα, κέρα, σφέλα, κλέα-ban is, miért is pl. Διΐ, ὄφρα μή αὖτε A 578, κλέᾱ ἀνδρῶν I 189, 524, ϑ 73 stb.-ben, Διΐ és κλέα nem képez hiatust. Digammával kezdődő szók előtt természetesen hiatus nem lehetséges, bár az ily szavak kiadásainkban magánhangzóval kezdődnek is.

2. Gyakrabban fordul elő a szűkebb értelemben vett hiatus a τομὴ κατὰ τρίτον τροχαῖον és a bukolikus cæsura előtt, mivel az ezen cæsura következtében a szavalás közben beálló pausa elmossa azon kellemetlen hatást, melyet két rövid magánhangzónak találkozása a fülre gyakorol. V. ö. καί ῥ' ἀκέουσα καθῆστο ‖ ἐπιγνάμψασα φίλον κῆρ A 569, vagy κυρτώ, ἐπὶ στῆθος συνοχωκότε ‖ αὐτὰρ ὕπερθεν B 218. Sokkal ritkább a hiatus a versnek egyéb helyein, miért is az ilyen hiatus tiltottnak (illicitus) neveztetik; pl. az első láb végén εἰς ἅλα | ἅλτο A 532, a második láb végén Ἄντιφον αὖ παρὰ | οὖς Λ 109, az ötödik láb végén τετελεσμένα ἦεν Σ 4, az első trochæus után δῶρα | ἐμῆς T 194, a második trochæus után βάσκ' ἴθι οὖλε | Ὄνειρε B 8.

Az ilyen «tiltott hiatusok» száma az Ilias és Odysseában alig haladja meg a negyvenet.

§ 8. Az elisió.

1. Ha két magánhangzó, melyeknek elseje a szó végén, másodika a következő szó elején áll, találkozik, és a versmérték nem kívánja meg, hogy e két magánhangzó hiatust képezzen, elsejük rendesen elesik, elidálódik. A rövid magánhangzó υ kivételével (α, ε, ι, ο) mind elidálható, a hosszúak közül egyik sem.

2. Az α a declinátióban és a conjugátióban és partikuláknál elidálódik, pl. μοῦσα, ἄλγεα, πῆμα, Θυέστα, μητέρα || κείμεθα, ἀνά, διά, κατά, μετά, παρά || τάχα, μάλα, αἶψα, αὐτίκα, ἔπειτα, ἅμα, ἕνεκα, ἔνθα, ἄρα, ὄφρα. Ritkán elidálódik a gyenge aoristos alphája; pl. ἄλειψ', ἐμὲ μ 200, διήρεσσ' ἀμφοτέρῃσιν ξ 351, ἔκη' οὐδ' τ 366; egyedüli a maga nemében ἔ' ξ 222, ἔα (= ἦν) helyett. Sohasem elidálódik az α τά-ban.

3. Az ε szintén a declinátiónál, a conjugátiónál és partikuláknál elidálódik, pl. ξεῖνε, φαίδιμε, ἐμέ, σέ, σφέ || μίμνετε, εἴδετε, εἰπέ, ἔρρε, ἔμελλε, ἔδωκε || ἐνθάδε ὕπερθε, ἄλλοσε, αὖτε, τότε, ὅτε, δέ, γέ, κέ, τέ. Ritkán elidálódik az ε a kettős számban, mint pl. Β 732, Γ 103, 345, Δ 285, 407, Ε 275, Θ 41, Ι 6, Κ 254, Λ 710, 750, 781, Μ 265, 400 és az ειε optativusi végzetnél, Δ 178, Ι 368, Ψ 191, Ω 672, β 248, λ 585, 591, σ 91.

4. Az ι elidálására nézve nagyjában ugyanazon szabályok állanak, mint az α és ε-éra nézve pl. Τρώεσσι, χερσί, ἄμμι, ὔμμι, σφί, εἴκοσι || ἔδουσι, ἐθέλωσι, φασί, εἶμι, εἰμί, ἐσσί, ἐστί, δείδιθι, ἴθι, ἵληθι, εἴποιμι, ἄγοιμι, ἔλθῃσι || ἀμφί, ἐπί || ἄγχι, νόσφι, ἔτι, αὖθι, ὅθι, αὐτόθι, ἄλλοθι, ὑψόθι. Nagyon ritkán elidálódik az ι a mássalhangzós tövek egyesszámú dativusában, valószínűleg azért, mert erede-

tileg hosszú volt; ilyen példák Δ 259, E 5, K 277, Λ 544, 589, M 88, N 289, Π 385, Ψ 64, 693, Ω 26, β 246, ε 62, ι 302, κ 106, ο 394, τ 480. Sohasem elidálódik ἀντί, νῶϊ, περί, τί és ὅτι; ὅτ' mindig ὅτε, τ' többnyire τε helyett áll.

5. Az ο δύο (E 272, γ 424, stb.) τοῦτο (ο 435) és ἄλλο-n (X 293) kívül csak igealakoknál, az ἀπό és ὑπό elöljárók-nál és a δεῦρο igehatározónál elidálódik; ilyen igealakok, ἐφέροντο, ὤλοντο, ἔφατο, κεῖτο, ἰδοίατο, ψεύδεο, παύεο, ἵστασο ἔσσο. Sohasem elidálódik az ο az o-tövűek οιο-ra végződő genetivusainál, melyek helyébe magánhangzó előtt metrikus szükség esetében az ου-végűek lépnek, továbbá az egy szótagú τό és πρό-ban.

6. A kettős hangzók közül csak οι és αι elidálódnak, még pedig οι csak μοι (Z 165, I 673, K 544, N 481, P 100, δ 367, ψ 21) és talán σοί-ban (A 170), αι pedig ὀξεῖ' ὀδύναι-n kívül (Λ 272) csakis a μαι, ται, σθαι igeragokban, pl. βούλομαι, νήξομαι, εἴαται, ἔσσεται, λύσασθαι, φεύξεσθαι, στρωφᾶσθαι-ban.

§ 9. A synizesisről.

1. Két oly magánhangzó, mely természeténél fogva diphthongust nem képezhet, a kiejtésben és a versmértékben gyakran egy szótagnak szerepel (synizesis):

αε: δᾱέρων (– –) Ω 769.

εα: πολέας (⏑–) A 559; — más példák: B 4, 96, 704, Γ 27, 237, 450, Δ 113, 365, E 151, 881, Θ 211, K 140.

εαι: κέλεαι (⏑–) δ 812; — ε 174, ζ 33, η 116, λ 590.

εε: ἀσκηθέες (– – –) ξ 255.

εη: χρυσέης (– –) Γ 64; — Δ 111, E 425, 427, Θ 42, N 24, T 282, Υ 272, X 470, δ 14, 131, ζ 79, ϑ 337, ρ 37, τ 54, ω 246.

εο: Πηλέος (– –) A 489; — B 490, Δ 308, Z 220,

320, H 310, Θ 495, Λ 282, Ξ 116, Π 743, P 142, Υ 218.

εοι: θεοί (–) A 18; — Δ 3, 18, E 727, Θ 436, Λ 31, O 491, η 86, ξ 251, τ 230.

εου: χρυσέου (– –) B 268; — τ 136.

εω: Πηληϊάδεω (– – ◡◡ –) A 1; — 15, 403, 495, B 131, 185, 294, Γ 152, E 16, 90, 387, 818, H 159.

ηϊ: ἠΐων (– –) ε 368.

ια: πόλιας (◡–) ϑ 560; — 574; ιαι Ἱστίαιαν (– – –) B 537.

ιη: σχετλίη (– –) Γ 414; — I 382, δ 127, 229.

ιο: πόλιος (◡–) B 811; — Φ 567.

ωο: ἥρωος (– –) ζ 303.

2. Synizesis gyakran akkor is beáll, mikor hosszú magánhangzóra vagy kettős hangzóra végződő szó magánhangzóval kezdődő szó előtt áll:

δὴ αὖτε vagy δὴ αὖ, mi helyett több kiadó δ' αὖτε-t és δ' αὖ-t ír: A 340, 540, B 225, H 24, 448, Θ 139, Ξ 364, O 287, T 134, Φ 421, ι 311, 344, κ 281, μ 116, χ 165.

δὴ οὕτως A 131, E 218, K 385, T 155.

δὴ Ἀντιμάχοιο Λ 138, δὴ ἀντίβιον Λ 386, δὴ ἄγρην μ 330, δὴ ἕβδομον μ 399, ο 477.

ἢ οὐ E 349, I 537, O 18, P 450, Υ 188, Φ 396, Ψ 670, α 298, β 312, ρ 376, ω 115.

ἢ εἰσόκεν E 466, ἢ εἰπέμεναι δ 682, ἄτῃ ἄασας Θ 237, μὴ οὔτις K 39, μὴ ἄλλοι δ 165, εἰλαπίνη ἠὲ α 226, ὄγχη οὐ ω 247.

ὦ ἀρίγνωτε ρ 375.

Ἐνυαλίῳ ἀνδρεϊφόντῃ B 651, H 166, Θ 264, P 259.

ἀσβέστῳ οὐδ' P 89.

ἐμῷ ὠκυμόρῳ Σ 458.

τῷ ἐμῷ Λ 608, δ 71 és τῇ ἐμῇ I 654, mi helyett némely kiadó τῷ 'μῷ-t és τῇ 'μῇ-t ír.

ἐπεὶ οὐ N 777, δ 352, χ 249, τ 314, υ 227.

3. Némelykor a synizesis következtében a szó végén egy szótaggá összevont két magánhangzó következő magánhangzó előtt a thesisben rövid szótagnak tekintetik, pl.

χρυσέῳ ἀ | νὰ σκήπτρῳ A 15, 374, δενδρέῳ ἐφ | εζόμενοι Γ 152, τί δέ | σε χρεὼ ἐ | μεῖο Λ 606, ὡς οἳ | χρύσεοι ἐ | όντες τ 230.

I. *(Odysseus hazatérésére megtörténnek az előkészületek.)* Tíz évvel Trójának elfoglalása után a Trója alá vonult görög hősök közül mindazok, kik a háborúból megmenekültek, már rég visszatértek volt hazájukba, Odysseust kivéve, kit akarata ellen a távol nyugatnak egy szigetén, Ogygián Kalypso nympha már hetedik esztendeje, hogy visszatartóztatott. Azalatt Odysseus házában, Ithakában nagy baj támadt. Ithakából és a körülfekvő szigetekről számos nemes származású ifjú a már megholtnak hitt Odysseus nejét, Penelopét arra akarják kényszeríteni, hogy egyikükhöz nőül menjen és egyetlen fiának, Telemachosnak tétlenül kell nézni, hogy prédálják el anyja kérői ősi birtokát, azon reményben, hogy ily módon rá fogják bírni Penelopét kivánságuk teljesítésére.

Ekkor az istenek gyülekezetében Athene megemlékezik Odysseusnek és családjának keserű sorsáról, és azt indítványozza, hogy Hermest azon izenettel küldjék Kalypsóhoz, bocsássa el azonnal Odysseust és legyen segítségére a hazautazásához szükséges készületeknél. Athene maga Odysseus egyik vendégbarátjának, a Taphosiak királyának Mentesnek alakját magára öltvén, elmegy Ithakába és buzdítja Telemachost, utasítsa ki a kérőket házából, keresse fel atyjának nem rég visszatért barátait,

Nestort és Menelaost, és tudakozódjék náluk atyja sorsa felől. Másnap (II. ének) Telemachos gyűlésre hívja össze a népet, a kérőket felszólítja, hogy hagyják el házát s anyját többé ne háborgassák, és végül kéri őket, hogy adjanak neki hajót, melylyel útra kelvén, atyja hollétét megtudhatná. A nép közül atyjának három barátja, Aigyptios, Halitherses és Mentor, Telemachos pártját fogja ugyan, de a kérők visszautasítják szemrehányásait, utalván arra, hogy az egész bajnak oka senki más mint Penelope, ki már negyedik éve, hogy házassági igéreteivel ámítgatja a kérőket, és végre megtagadják Telemachostól még a kivánt hajót is.

Ekkor ismét közbelép Athene Mentor alakjában és hajót szerez Telemachosnak, ki, miután Eurykleia gazdasszony segítségével egész titokban ellátta magát a szükséges útravalóval, az éj beálltával Athene-Mentor kiséretében útnak indul. Másnap reggel Pylosba érkeznek (III. ének), épen mikor Nestor családjával és népével együtt Poseidonnak nagyszerű áldozatot hoz. A vendégeket szívesen fogadják, de tulajdonképi czélját Telemachos még sem éri el, mert Nestor sok mindenfélét tud ugyan mondani saját hazatéréséről és Agamemnon haláláról, de Odysseust akkor látta utoljára, mikor Tróját odahagyta, és azóta mitsem hallott felőle. Miután Athenének, kit Nestor felismert azon, hogy elbeszélése után madáralakot öltött magára és elrepült, másnap áldozatot mutattak be, Telemachos Nestor tanácsára és fiának Peisistratosnak kiséretében kocsin Spartába utazik.

A következő éjt Diokles házánál Pheraiban töltik és csak más nap este érkeznek Spartába, hol Menelaos épen gyermekeinek, Hermionénak és Megapenthesnek kettős lakodalmát ünnepli (IV. ének). Menelaos Trójának elfoglalása után nyolcz évig bolyongott

különféle vidékeken és Aegyptomba és Phoenikiába is eljutott; de bár a Trója előtt táborba szállott hősök közül utolsó ért vissza hazájába, Odysseusról még sem tud egyebet mondani, mint azt, hogy Proteus tengeri isten állítása szerint Kalypso nympha visszatartja Ogygia szigetén. Telemachos ennélfogva hazatérni készül, és már azt várjuk, hogy a Menelaos által igért ajándékokat átvevén, mindjárt útnak kél, mikor megváltozik egyszerre a történet színhelye és ismét Ithakában vagyunk. Itt elhatározzák a kérők, hogy Telemachost láb alól elteszik és hajót küldenek ki, mely a Samos és Ithaka közt elterülő öbölben a hazatérőre leselkedjék. A kérők ezen tervét Medon hírnök Penelopéval közli, kit csak egy Athene által küldött álomkép bír bujában vigasztalni. Így végződik az Odyssea első főrésze.

II. *(Odysseus hazaérkezése.)* Az Odyssea második főrészének (V—XIII 125) elején az istenek gyűlésében Athene ismételt felszólítására elhatározzák, hogy végre elküldik Hermest Kalypsóhoz azon izenettel, hogy Odysseust azonnal bocsássa haza. Ez megtörténik; Kalypso engedelmeskedik, és segítségével Odysseus négy nap alatt elkészíti tutaját és útnak indul. Tizenhét napon át minden baj nélkül hajózik és a tizennyolczadikon már közel van első czélpontjához, a Phaiékok szigetéhez, Scheriához, mikor egyszerre észreveszi őt az Aethiopoktól visszajövő Poseidon, kinek fiát Polyphemost Odysseus megvakította, és roppant zivatart támaszt ellene; ennek következtében Odysseusnek csak két napi hánykolódás után sikerül Ino-Leukothea istennő segítségével Scheria szigetére kimenekülni, hol nem messze a tengerparttól száraz lombból fekhelyet készít magának és fáradalmaitól kimerülve mély álomba merül. Egy Athene által küldött álomkép intése folytán másnap reggel a Phaiékok királyának, Alki-

noosnak lánya, Nausikaa (VI. ének) több szolgálólány kiséretében elmegy a folyóhoz, hogy a szennyes ruhát — többek közt atyjáét és fivéreiét is — kimossa. Míg a mosott fehérnemű megszárad, a lányok lapdajátékkal mulatnak, és ekkor történt, hogy a lapda a vízbe esik, a lányok fölsikoltanak, Odysseus mély álmából fölébred, és rövid habozás után a már-már futni akaró lányok közé lép. Nausikaa megindulva az idegennek szánalmat gerjesztő kinézésén, szolgálóit visszatartja a futástól és meghagyja nekik, hogy adjanak a szegénynek egy pár ruhadarabot. Miután Odysseus megmosakodott és felöltözködött, tudtára adja Nausikaa, miként kell magát viselnie, hogy otthon atyjának és különösen anyjának kegyét megnyerje, és egyszersmind felkéri, hogy ne kisérje el a városba, nehogy valahogy rossz hírbe hozza. Odysseus tehát a városon kívül elválik Nausikaától és csak később megy Athene által kalauzolva Alkinoos házához. (VII. ének). Miután itt egy ideig csodálkozva legeltette szemeit a palotát környező pompás kerten, Athene által felhőbe burkolva a család körébe lép és váratlan megjelenése által oly zavarba hozza a jelenlevőket, hogy a háziúr csak egy véletlenül nála lévő öreg barátja figyelmeztetésére találja fel magát annyira, hogy vendégét illem szerint üdvözli. Ezután a királynő, Arete felszólítására Odysseus, anélkül, hogy elárulná, hogy tulajdonképen kicsoda, elmondja, mikép járt, mióta Ogygia szigetét elhagyta, és Alkinoos megigéri, hogy másnap este haza fogja szállítani Ithakába, bármennyire szeretné is, ha ott maradna Scheriában és elvenné Nausikaát feleségül. Hajnalhasadtakor Alkinoos elmegy az időközben Athene által egybehívott népgyűlésbe (VIII. ének) és meghagyja, hogy Odysseus hazakiséréséhez tegyék meg a szükséges előkészületeket, és azután a hajó legénysége gyüljön össze lakomára a

királyi palota előcsarnokában, a népnek tanácsa pedig a vendég tiszteletére a királynál.

Mindez megtörténvén, az Odysseus tiszteletére adott vendégség alkalmával Demodokos lantos Achilleus és Odysseusnek Trója előtt történt viszálykodásáról énekel, mi annyira megindítja Odysseust, hogy könnyekre fakad és Alkinoos kénytelen a lakomázást félbeszakítani és az egész vendégsereget a piaczra vezetni, hogy ott Odysseus előtt mindenféle játékokban ügyességüket kimutassák. Miután ez is megtörtént és Odysseus a diskosdobásban valamennyi vetélytársát felülmúlta, Demodokosnak Ares és Aphrodite szerelméről szóló dalának meghallgatása után a népnek tizenkét főembere Alkinoos parancsára gazdag ajándékokat hoz Odysseus számára, Odysseus maga pedig, mielőtt még a vacsorához a terembe visszamenne, Nausikaától, kinek szívére rokonszenves személyisége mély benyomást tett, érzékenyen elbúcsúzik. A vacsora alatt Demodokos ismét hallatja énekét, és ez alkalommal Odysseus határozott kivánságára Trójának bevételéről énekel, min Odysseus ismét annyira megindúl, hogy könnyekre fakad és Alkinoos végre is sürgeti, hogy mondja meg, ki és honnan való. Odysseus enged e felszólításnak és elbeszéli viszontagságait Trójának elfoglalása óta egészen Ogygiába való érkezéseig, azaz azon pontig, hol előbbi elbeszélését (a VII. énekben) elkezdette.

Trójából Odysseus társaival együtt először is a Kikonok földjére érkezett, kik támadását visszaverték és mindegyik hajójából hat emberét megölték. (IX. ének.) Több szerencséje volt a Lotophagok országában, a menynyiben azon egynehány társát, kik a lotosból evén nem akartak többé tovább utazni, erővel odakötöztette hajójához és tova evezett. De már a Kyklópok szigetén ismét megjárta. Polyphemos hat társát megette és bár sikerült is

Odysseusnek a kyklopst megvakítani és társaival a biztos halál elől megmenekülni, Polyphemos atyja, Poseidon, felbőszülvén a fián elkövetett sérelmen, addig nem nyugodott, míg Odysseust a végső nyomorba nem ejtette. Utközben Odysseus elért Aioloshoz, a szelek királyához, ki átadta neki egy börtömlőben valamennyi kedvezőtlen szelet, csak a kedvezőknek engedvén szabad fuvallatot, (X. ének) és így már nem messze volt hazájától, mikor egyszerre társai kiváncsiságukban kinyitották a tömlőt, a szelek kiszabadultak és hajóját visszahajtották Aioloshoz, ki azonban most már nem volt hajlandó Odysseusen másodszor is segíteni. Ezután Odysseus a Laistrygonokhoz jött, kik tizenegy hajóját legénységükkel együtt elpusztították, úgy hogy Odysseus csak nagy bajjal tudott egy hajójával és még megmaradt negyvenöt emberével megmenekülni és Aiaie szigetére eljutni. Itt Kirke társainak felét disznókká változtatta át; Odysseust magát a Hermestől kapott μῶλυ fű Kirkének varázsszere ellen megvédte, sőt ügyessége folytán nemsokára társai is visszanyerték alakjukat. Miután Odysseus és társai egy egész évig Kirkénél tartózkodtak, ez ismételt kérésükre elbocsátotta őket, de előbb meghagyta nekik, hogy szálljanak alá a Hadesbe, hol Teiresias Odysseusnek nemcsak hazatérésének módját, hanem még halálát is meg fogja jövendölni. Elutazásuk előtt egyik társuk, Elpenor, részeg állapotban leesvén a háztetőről, szörnyet halt, de a többiek a nélkül, hogy elhunyt társukat eltemették volna, az Okeanoson és a Kimmeriok sötét országán át az alvilágba indultak. (XI. ének.) Ott legelőször is Elpenor lelkével találkoztak, ki temetéseért könyörgött, azután Teiresiassal, ki tudtára adta Odysseusnek jövőjet, és Odysseus anyjával Antikleiaval, ki elmondta, mikép állanak a dolgok Ithakában. Látott azonkívül még számos, rég elhunyt

hősnőt, továbbá Agamemnont, Achilleust, Patroklost, Antilochost, a Salamisi Aiast, Minost, Oriont, Tityost, Tantalost, Sisyphost, Heraklest, és miután többekkel ezek közül beszélt, visszatért társaival Aiaie szigetére (XII. ének), honnan Elpenor eltemetése és Kirke tanácsainak meghallgatása után ismét hajóra szállott. Hazafelé való utjában a Seirenek csábító éneke mellett szerencsésen elhajózott, az összecsapkodó sziklákon átsurrant, a Skylla és Charybdis közt is aránylag csekély veszteséggel áthajózott, míg végre társai, kik Thrinakria szigetén határozott parancsa ellenére Helios teheneit leölték és megették volt, istentelenségük által magukra zudították Zeus haragját, minek következtében egyetlen hajóját egy mennykőcsapás elsülyesztette, társai mind belefúltak a tengerbe és Odysseus maga is csak nagy nehezen tudott Ogygia szigetére kimenekülni.

Odysseus elbeszélésének ('Ἀλκίνου ἀπόλογοι) befejezése után az Alkinoosnál egybegyűlt társaság nyugodni megy (XIII. ének). Másnap a Phaiékok az összes ajándékokat, melyekhez még újak járulnak, hajóra rakják és Odysseust, miután az egész napot áldozással és lakomázással töltötték, éjnek idején hazavitetik Ithakába, hol ajándékaival együtt kiteszik a partra, és azonnal visszahajóznak.

III. *(Odysseus ismét Ithakában van, előbb Eumaiosnál, azután XVII 182—XIX otthon, és megteszi az előkészületeket a kérők megbüntetésére.)* Miközben Poseidon Odysseus szerencsés hazatérése feletti boszankodásában a Phaiékok hajóját legényestűl együtt a tengerben Scheriával szemközt kővé változtatja, Odysseus fölébredvén, eleinte a sűrű köd miatt nem ismer rá szülőföldjére, míg végre Athene, ki ifjú nő alakjában közelít hozzá, később azonban valódi alakjában jelenik meg előtte, tájékoztatja őt.

Azután Athene tudatja vele az ügyek állapotát Ithakában és miután Odysseusnek ajándékait a nymphák barlangjában elrejtette, azt a tanácsot adja neki, hogy ne menjen egyenesen a városba, hanem egy ideig tartózkodjék a mezőn, hű kanászának Eumaiosnak házánál, míg Telemachos is oda érkezik. Ennek folytán Athene, miután előbb Odysseust vén koldussá átváltoztatta, elmegy Spártába Telemachosért, Odysseus pedig (XIV. ének) felkeresi Eumaiost, ki nagyon szívesen fogadja, bár nem akarja elhinni, hogy Odysseus, mint azt az állítólagos krétai vendégbarát a Thesprotoknál hallotta, nemsokára vissza fog térni hazájába. Azalatt Athene Spártában Telemachost álmában rögtöni hazatérésre buzdítja, mire az megkapván Menelaostól az igért ajándékokat, Peisistratos kiséretében rögtön visszautazik Pylosba, hol hajóját hagyta volt. Másnap szerencsésen elérkeznek Pylosba, honnan Telemachos, miután Peisistratost hazaküldötte atyjához, és Theoklymenost, egy gyilkosság miatt otthonról megszökött argosi jóst, hajójába fölvette, útra kél és a kérők által kiküldött lest szerencsésen kikerülve, Ithakába érkezik.

Itt Theoklymenost egy hű társának, Peiraiosnak oltalmára bizza, maga pedig, miután hajóját a városba küldötte, Athene parancsára Eumaioshoz siet, ki időközben Odysseust viszontagságos sorsainak elbeszélésével szórakoztatta.

Eumaioshoz érkezvén (XVI. ének), Telemachos előbb Odysseussel házi bajairól beszélget, azután elküldi Eumaiost a városba, hogy anyjának szerencsés hazaérkezését hírűl vigye. Míg Eumaios távol jár, Athene közbenjárása folytán Odysseus visszanyeri előbbeni alakját, megismerteti magát fiával és buzdítja őt, ne tartson a kérők nagy számától, hanem bátran nézzen a jövőnek elébe. Időközben Eumaios is és Telemachosnak egyik

társa is, kit hajójával előre küldött a városba, tudtúl adja Penelopének, hogy fia szerencsésen megérkezett. Másrészről visszatér a kérők hajója is, és a kérők a feletti boszankodásukban, hogy Telemachos ez egyszer megmenekült előlük, már újból el akarják határozni, hogy megölik, de különösen az erről értesült Penelopének felszólalására felhagynak szándékukkal. Másnap Telemachos korán reggel (XVII. ének) egyedül a városba megy és maga mellé vévén Theoklymenost, elmondja anyjának, mit tapasztalt útközben, Theoklymenos pedig azt jósolja, hogy Odysseus nemsokára vissza fog térni. Eközben Eumaios Odysseust, kit Athene még mielőtt Eumaios hazatért, nehogy ráismerjen, ismét koldussá változtatott át, a városba kiséri és útközben Melanthios kecskepásztor által mindketten kiméletlenűl bántalmaztatnak.

Megérkezvén házába Odysseus, Athene parancsára az épen lakomázó kérőktől ajándékokat kéreget, és mindnyájan szívesen adnak neki, Antinoost kivéve, ki nemcsak hogy szidalmakkal illeti, hanem még zsámolyt is hajít utána, Penelope nagy boszúságára, ki később Odysseust magához hívatja, hogy nála férje felől kérdezősködjék. Odysseus megigéri, hogy fog szolgálni felvilágosítással, mihelyt alkonyatfelé a kérők eltávoznak. Eközben megérkezik egy másik koldus, Iros, (XVIII. ének) és el akarja kergetni Odysseust, de ez ökölviadalban legyőzi és félholtan az ajtón kidobja, minek következtében Antimachos, egyike a legtisztességesebb kérőknek, valamivel szívesebben bánik vele. Athene tanácsára Penelope, szépségtől ragyogva, ismét lejön a kérők közé és tudatja velük, hogy elérkezett az idő, melyben Odysseus elmenetele alkalmával megengedte neki, hogy újra férjhez menjen, de természetesen nem olyan emberhez, ki a helyett, hogy ajándékokkal kedveskednék szíve választottjának, vagyo-

nát elprédálja. A kérők értvén e czélzást és nem tudván, hogy Penelope ismét csak rá akarja őket szedni, becses ajándékokat hoznak számára, és azután ismét az asztalhoz ülnek. Csak nagyon későn, miután Odysseusnek ismét sokat kellett tűrnie egy Melantho nevű szolgálóleány szemtelenségétől és Eurymachos kérő durvaságától, bírja őket Telemachos a hazatérésre rávenni. Miután ilyetén kép Telemachos és Odysseus egyedűl maradtak (XIX. ének), a nagy teremből, hol a kérők tartózkodni szoktak, minden fegyvert egy félreeső kamrába hordanak, miközben Athene világít nekik, és azután Telemachos is aludni megy. Most előlép Penelope és megtudja Odysseustől, ki Aithon nevü krétainak adja ki magát, hogy Odysseus nemsokára haza fog térni. Penelope e feletti örömében, bár alig mer vendégének hitelt adni, megkínálja lábfürdővel és fekhelylyel, de Odysseus csak az előbbit fogadja el. Mikor Eurykleia, Odysseus volt dajkája, lábait mossa, ráismer egy sebhelyen, de Odysseus megtiltja neki, hogy titkát elárulja. Ezután Penelope, ki mindebből semmit sem vett észre, felkéri Odysseust, hogy fejtse meg legújabb álmát, és bár megtudja, hogy az a kérők közel halálát jelenti, mégis tudtára adja, hogy másnap reggel annak fogja magát feleségűl odaigérni, ki Odysseus íját képes lesz kifeszíteni és nyilát tizenkét egymás mögé állított fejsze nyílásán keresztűlröpíteni.

IV. *(Odysseus megöli a kérőket, Penelopével és Laertessel megismerteti magát és végre a néppel kibékűl.)* A gondjai folytán elaludni nem tudó Odysseusnek megjelenik Athene és már-már lankadó bátorságát újra feléleszti. (XX. ének.) Így tehát Odysseus megnyugodva elalszik és csak arra ébred fel reggel, hogy Penelope keservesen jajgat sorsa felett és imádkozik az istenekhez, bárcsak mentenék meg akár a halál által a rá várakozó bajoktól.

Miután Odysseus Zeustől kedvező előjeleket kapott és a királyi palotát az újhold és az Apollon-ünnep tiszteletére feldiszíttették, a kérők ismét egybegyűlnek és arról tanakodnak, miként lehetne Telemachost láb alól eltenni, de a kedvezőtlen előjeleken megrettenve, abbahagyják a tanácskozást és a lakomázáshoz fognak. Telemachos ez alkalommal a kérők nagy csodálkozására szokatlan bátorságot mutat, és többek közt, mikor Ktesippos kérő Odysseust ökörlábbal megdobja, szigorúan megrója a vendégjognak ezen megsértését. A lakománál Athene mindinkább megzavarja a kérők eszét, úgy hogy még Theoklymenos jóst is, ki közel vesztüket jósolja meg nekik, kényszerítik, hogy hagyja el a társaságot. Mikor a zavar tetőpontjára hágott és már a kérők egyike felszólalt volt, hogy döntsék el végre vitás ügyüket, Penelope előhozatja a tizenkét fejszét és az íjat, mely egykor Eurytos híres íjász tulajdona volt és melyet Odysseus Iphitostól ajándékba kapott (XXI. ének). Telemachos felállítja sorba a tizenkét fejszét és iparkodik az íjat kifeszíteni, és ki is feszítette volna, ha Odysseus nem intett volna neki, hogy hagyjon föl kisérleteivel. Azután a kérők készűlnek hozzáfogni a nehéz munkához, de minthogy Leiodes az íjat nem bírja kifeszíteni, Antinoos megparancsolja, hogy hozzanak tüzet és puhítsák az íjat. Ezalatt Odysseus Eumaiossal és Philoitios pásztorral kilép a teremből, tudtukra adja, hogy ő a várvavárt Odysseus, és meghagyja nekik, hogy zárassák be a teremnek és az udvarnak ajtait. Miután Odysseus visszatért a terembe, Eurymachos is hiába iparkodik megbirkózni az íjjal, és ennek következtében már azon vannak a kérők, hogy Antinoos tanácsára a versenyt Apollon ünnepének ürügye alatt másnapra halaszszák, mikor íme előlép Odysseus és kéri őket, hogy engedjék meg neki is, hogy próbát tehessen. Bármennyire tiltakoznak is ez

ellen a kérők, Telemachos megadja az engedélyt, Odysseus a legnagyobb könnyűséggel kifeszíti az íjat és mind a tizenkét nyiláson átröpíti a nyilat. Egyszersmind felszólítja Telemachost, hogy már most lássanak a komolyabb munkához. S így, miután időközben Eurykleia és Philoitios már bezárták az ajtókat, Odysseus a terem küszöbére lép (XXII. ének) és onnan sorban lelövöldözi a kérőket, kik hiába keresik a szokott helyen, a falon, pajzsaikat és fegyvereiket. Legelőször Antinoost lövi le Odysseus, azután Eurymachost, ki eleinte iparkodott őt kiengesztelni, de azután látván, hogy czélt nem ér, nekirontott kardjával. Antimachost Telemachos öli meg, ki azonfölül még a felső emeletből fegyverekkel bőven ellátja magát is, Odysseust és a két pásztort is. De minthogy egy ilyen alkalommal elfelejtette ismét bezárni a fegyvertár ajtaját, Melanthios is hoz a kérőknek fegyvereket, mígnem Eumaios és Philoitios megkötözik és élve egy oszlopra felfüggesztik. Odysseusnek Athene is segítségére jön, előbb Mentornak, azután fecskének alakjában, és aegisével rettegésbe ejti a kérőket. Elesnek a kérők egytől-egyig mind, még a jámbor Leiokritost sem kivéve. Kiséretükből csak Phemiosnak az énekesnek és Medonnak a hírnöknek kegyelmez Odysseus Telemachos kérésére; azon tizenkét szolgálólányt is, kik Eurykleia tanubizonysága szerint a kérőkkel tartottak, felakasztják és Melanthiost nagy kínok közt kivégezik. Miután ily módon be volt fejezve a boszú műve, kitisztítják a házat és Eurykleia felmegy az emeletre és hírül adja Penelopének, hogy megjött Odysseus és a kérőket kipusztította. (XXIII. ének.) Penelope eleinte nem bírja ezt elhinni, de mikor pontos leírását adja Odysseus közös fekhelyüknek, melyet maga készített, örömest elhiszi, hogy végre is megjött Odysseus. A nap többi része és az Athene által meghosszabbított éj avval

múlik el, hogy Odysseus háznépe víg tánczokat lejt Phemios lantja kiséretében, nehogy a polgárok észrevegyék, mi történt a királyi palotában, Odysseus maga pedig röviden elmondja nejének hazatérésének egész történetét. Azalatt Hermes a megölt kérők lelkeit levezeti a Hadesbe (XXIV. ének), hol többek közt Agamemnonnal és Achilleussel találkoznak és elmondják nekik a történteket. Másnap reggel OdysseusTelemachosnak és a két pásztornak kiséretében elmegy a mezőre atyjához, az öreg Laerteshez és rövid beszélgetes után az öregnek nagy örömére megmondja, hogy kicsoda. Időközben a városban elterjedt a történtek híre; a nép gyűlést tart, melyben az elhunyt kérők rokonai, első sorban Eupeithes, a népet Odysseus és háza ellen fel akarják ingerelni, de nem nagy sikerrel, mert a nép nagy része Medon és Halitherses felszólalása után Odysseus pártját fogja. A többi ugyan felfegyverkezve a mezőre siet Odysseusnek utána, de miután Laertes a főczinkost, Eupeithest megölte, könnyen sikerül Athenének Mentor alakjában az ellenséges feleket kibékíteni.

Az Odysseának egész cselekvénye negyven napot vesz igénybe, természetesen az episodok kivételével, és ezen 40 nap közül is csak 15 van az események által kellőleg betöltve; 4 napig tart ugyanis a tutaj építése és 20 napig Odysseus hajózása Ogygiából Scheriába. Részletesen következőkép oszlik fel a cselekvény az egyes napokra:

1. nap: Az istenek első tanácskozása; Athene Ithakában. (α ének.)

2. nap: Népgyűlés Ithakában; Telemachos naplenyugta után Pylosba utazik. (β ének.)

3. nap: Telemachos Pylosban (γ 1—403).

4. nap: Nestor Athenének áldozik; Telemachos Spartába való utjában Pheraiban meghál (γ 404—490).

5. nap: Telemachos megérkezik Spartában (γ 491—δ 305).

6. nap: Telemachos Spartában; a kérők elhatározzák, hogy Telemachost megölik (δ 306—846).

7. nap: Az istenek újból tanácskoznak; Hermes rábírja Kalypsót, hogy Odysseust hazabocsássa (ε 1—227).

8—11. nap: Odysseus tutajt épít magának (ε 228—262).

12—28. nap: Odysseus ott hagyja Ogygiát és tizenhét napon át háborítatlanúl folytatja útját (ε 263—278).

29—31. nap: Alighogy megpillantja a távolból Scheria szigetét (ε 279), vihar támad, melynek következtében hajótörést szenved és két nappal és éjjel hányatik a tengeren, míg Ogygiából való elutazása után huszadnapra szerencsésen kimenekül Scheriára. Nausikaának álmában megjelenik Athene (ζ 47-ig).

32. nap: Odysseus találkozik Nausikaával és Alkinoos palotájában vendégszeretően fogadtatik (ζ 48—η 344).

33. nap: Népgyűlés Scherián, versenyjátékok, tánez és ének; Odysseus késő éjig élményeinek elmesélésével gyönyörködteti a társaságot (ϑ 1—ν 17).

34. nap: Odysseus este felé elutazik Ithakába. (18—92).

35. nap: Korán reggel a Phaiékok Odysseust kiteszik Ithaka partjára; Athene Odysseusnek megmondja, mi tevő legyen és elmegy Spartába, hogy Telemachost a hazatérésre buzdítsa. Odysseus Eumaiosnál. Telemachos hazafelé való útjában Pheraiban meghál (ν 93—ο 188).

36. nap: Telemachos megérkezik Pheiában; Odysseus a második napot tölti Eumaiosnál (ο 189—494).

37. nap: Telemachos Ithakába érkezik és azonnal kimegy Eumaioshoz, kinél atyjával találkozik. (ο 495—π 481).

38. nap: Telemachos bemegy a városba, hová később Odysseus is követi; összetűzés Irossal, lábmosás és beszélgetés Penelopével (ρ 1 – υ 90).

39. nap: Odysseus megteszi az előkészületeket a kérők megölésére, győz a czéllövésben, megöli a kérőket és megmondja Penelopének kilétét (υ 91—ψ 299).

40. nap: Odysseus kimegy Laerteshez és rövid harcz után kibékül egész népével (ψ 347-től végig).

Ha már most végig tekintünk az Odyssea imént vázolt tartalmán, el fogjuk ismerni, hogy az Odysseában a cselekvény és a jellemek egysége nincs meg csekélyebb mértékben mint az Iliasban, a mennyiben a cselekvénynek minden egyes főrészei szorosan összefüggnek egymással és egy közös czélpont felé irányulnak: Odysseus hazatérése és a kérőknek Penelopén és házán elkövetett sérelmeinek megboszulása felé. Az ügyesség, melylyel a költő a cselekvény egyes bonyolúlt szálait egymásba szőtte, valóban csodálatra méltó, annyival inkább, mert ezáltal alkalma nyílik a költőnek bennünket Görögországnak politikai és társadalmi állapotaival a trójai háború után megismertetni és elbeszélésébe beleszőni az azon hősöknek későbbi sorsáról szóló mondákat, kik az Iliasban rokonszenvünket oly nagy mértékben megnyerték.

Kiválóan leköti továbbá figyelmünket azon mély belátás, melylyel a költő az epikus költészet nyugodt, méltóságteljes folyása által annyira megkivánt késleltető («retardáló») mozzanatokat alkalmazza és indokolja.

Azon körülmény, hogy az istenek nem mindjárt első tanácskozásuk után küldik Hermest Kalypsóhoz, hanem beérik avval, hogy Athene Telemachost tettre bátorítja, és

csak második tanácskozásuk alkalmával határozzák el, hogy Hermes kieszközölje Kalypsónál Odysseus hazabocsáttatását, nyilván a görögöknek azon vallásos meggyőződéséből folyik, hogy az isteni gondviselés ugyan lassan készíti elő az eseményeket, de annál biztosabban éri el czélját. Odysseus apologosa még nagyobb mértékben felébreszti csodálatunkat. Nagy terjedelménél fogva azt hinné az ember, hogy zavarja a cselekvény kibonyolodását és kelleténél tovább feltartóztatja az olvasónak a történet vége felé feszülten irányzott figyelmét és kiváncsiságát, de ez korántsem így van. Nyilvánvaló, hogy a költő semmi áron sem hagyhatta említetlenűl Odysseus hazatéréséről szóló eposzában azon felette érdekes történeteket, melyeket a népmonda hazatérésének első éveibe helyezett, de másrészről eposzát nem kezdhette el azokon, mert ez esetben költeményének tárgya nagyrészt puszta események sorozata lett volna, melyeket csak Odysseus személyisége, nem pedig a cselekvés egysége tartott volna össze. A költő ezt természetesen nem akarhatta, és így nem is vette fel eposzának meséjébe hőse hosszú szenvedéseinek első és nagyobb szakaszát, melyben Odysseus mindig csak passiv szerepet játszik, hanem megfigyelte, hol kezdődik az Odysseusról szóló mondákban a tulajdonképeni cselekvés, Telemachos utazásával, és itten kezdette meg elbeszélését, a mikor már az istenek is elhatározták, hogy Odysseus épen fog visszatérni hazájába, és így mind az istenek, mind az emberek tettleg oda működtek, hogy Odysseus övéinek minél előbb visszaadassék. Ezért kellett az Odysseus első bolyongásairól szóló mondákat magával Odysseussel elmondatni.

Az Odyssea bonyolúlt cselekvésénél nem szabad azon csodálkoznunk, hogy egyrészt maga a költő egyes ellenmondásokba keveredett, másrészt pedig későbbi költők kapva-

kaptak az alkalmon, és főkép Odysseus elbeszéléseit egyes részletekkel megtoldották. Így a költemény meséjének nagy hibája, hogy Telemachos kelleténél sokkal tovább időz Menelaos udvaránál, pedig semmi dolga sincs többé ottan, miután atyja felől megkapta a kívánt felvilágosítást, és maga Telemachos már δ 594 kijelentette, hogy rögtön útra kél. Itt nyilván az vezette a költőt tévútra, hogy nem akarta Telemachost Spartából való hazaérkezése után sokáig atyjára várakoztatni, hanem vele egy időben akarta hazajuttatni, hogy így a Telemachos utazása és Odysseus utolsó bolyongásai közt fennforgó párhuzamosság annál inkább szembe ötöljék.

Ezen szerkezeti hibát kétségtelenűl a költő rovására kell írnunk, ellenben későbbi interpolátióknak kell tekintenünk egynehány olyan jelenetet, mely az Odyssea többi részeivel ellenkezik. Már tekintélyes régi kritikusok, többek közt Aristarchos is, azt gyanították, hogy az Odyssea vége XXIII 296-tól kezdve későbbi toldalék, és bár annak daczára, hogy Odysseusnek Laertessel való találkozása és a néppel való kibékülése az olvasó érdeklődésének kielégítésére nem épen szükségesnek mondható, az alexandriai kritikusok ezen itéletét nem tarthatjuk eléggé indokoltnak, annyit mégis be kell vallanunk, hogy mindenesetre későbbi toldalék a XXIV-ik ének elején olvasható alvilági jelenet, mely a XI. ének Nekyiájának csak gyenge utánzása és annak nem egy helyen ellentmond. Hasonló toldalékot kell felismernünk az első Nekyiának 567-től 626-ig való verseiben, melyeket az ókori hagyomány Onomakritos tulajdonának mond és melyek már azért sem lehetnek az Odyssea szerzőjéi, mert Odysseust úgy tüntetik fel, mint a ki az elhunytak lelkei között az alvilágban fel- és alá járkál, míg Homeros szerint Odysseus az alvilág kapuja előtt elterülő síkságon megállt és onnan

idézte fel magához az elhunytak lelkeit. Lehetne még több oly episodot felmutatni, melyeknek valódisága nem áll minden kétségen kívül, mint pl. Phemiosnak Ares és Aphrodite szerelméről szóló pajkos daláé (ϑ 266—369), de minthogy ezeket illetőleg kételyeink eléggé szilárd alapon nem nyugszanak, kár volna a szellemi élvezetet, melyet nyújtanak, holmi skeptikus gyanusítások által csökkenteni.

ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ Α.

Θεῶν ἀγορά. Ἀθηνᾶς παραίνεσις πρὸς Τηλέμαχον.

Ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροπον, ὃς μάλα πολλὰ
πλάγχθη, ἐπεὶ Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσε·
πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω,
πολλὰ δ' ὅ γ' ἐν πόντῳ πάθεν ἄλγεα ὃν κατὰ θυμόν,

Az Ilias és Odyssea egyes énekeinek czimét valószínűleg az alexandriai grammatikusok állapították meg, kiktől az Iliasnak és Odysseának egyes énekekre való fölosztása is származik. Különben már az alexandriai kort megelőző időben is a homerosi költemények egyes főbb szakaszai külön czímekkel birtak, melyeket azután az alexandriai grammatikusok nagyrészt átvettek.

v. 1—10 az úgynevezett prooemium, melyben a költő, miután a múzsához intézett felszólítása után egész általánosságban utalt az epos hősének, Odysseusnek, szenvedéseire, különösen kiemeli legnagyobb szerencsétlenségét, társainak halálát, mi által könnyű átmenet nyílik az epos cselekvényének kezdetére, Odysseusnek Ogygia szigetén való tartózkodására. Mindjárt társainak halála után ugyanis Odysseus Ogygia szigetére jut, hol v. 15 sk. Kalypso nymphánál találjuk.

1. Μοῦσα, későbbi neve Kalliope, a hősköltemény múzsája. — πολύτροπον, *versutum*, a ravaszt.

2. Τροίης πτολίεθρον, mint a magyarban: *Trója városát.* — ἱερόν, Trója azért szent, mert sok templommal bírt és falait a monda szerint Apollon és Poseidon építették. — Az aoristos ἔπερσε a plusquamperfectum helyett áll. Különben azért mondja a költő Odysseusről, hogy ő pusztította el Tróját, mert a faló feltalálása, melynek Trója elfoglalásában legnagyobb része volt, Odysseus érdeme.

3. A magyarban mellékmondattal fejezzük ki: «és a ki látott». — ἄστεα *lakhelyeit*, νόον *mores.*

4. πολλὰ δ' ὅ γε a helyett áll, hogy καὶ ὃς πολλά. — ὅ γε nyomatékosan jelöli az alanyt.— ὅν = ἑόν *suum.*

ἀρνύμενος ἥν τε ψυχὴν καὶ νόστον ἑταίρων.
ἀλλ' οὐδ' ὣς ἑτάρους ἐρρύσατο, ἱέμενός περ·
αὐτῶν γὰρ σφετέρῃσιν ἀτασθαλίῃσιν ὄλοντο·
νήπιοι, οἳ κατὰ βοῦς Ὑπερίονος Ἠελίοιο
ἤσθιον· αὐτὰρ ὁ τοῖσιν ἀφείλετο νόστιμον ἦμαρ.
τῶν ἁμόθεν γε, θεά, θύγατερ Διός, εἰπὲ καὶ ἡμῖν.
Ἔνθ' ἄλλοι μὲν πάντες, ὅσοι φύγον αἰπὺν ὄλεθρον,
οἴκοι ἔσαν, πόλεμόν τε πεφευγότες ἠδὲ θάλασσαν·
τὸν δ' οἶον, νόστου κεχρημένον ἠδὲ γυναικός,

5. ἀρνύμενος *meg akarván szerezni (menteni);* Odysseus élete és társainak hazatérése mintegy díjúl van feltüntetve, melyért Odysseus küzdött és melyért azt a sok bajt kiállotta. — ψυχή itt lélek, *élet*.

6. οὐδ' ὥς = ne sic quidem, utal ἀρνύμενος-ra, mely ἱέμενός περ által nyomatékosan ki van emelve. — περ participiumok mellett rendesen concessiv értelemmel bír, ἱέμενός περ *bármennyire iparkodott is.*

7. αὐτῶν γὰρ σφετέρῃσιν *sua ipsorum culpa, önnön maguk hibája által.*

8. νήπιοι *a dőrék!* — κατὰ ἤσθιον-hoz tartozik (tmesis), v. ö. a magyarban *meg* is *ették*. — Ὑπερίων (vagy Ὑπεριονίδης) «a magas ég fia», a nap. — νόστιμον ἦμαρ-ral *(a hazatérés napja)* v. ö. ἐλεύθερον ἦμαρ, δούλιον ἦμαρ. A görögben gyakran találunk melléknevet a megfelelő főnév genetivusa helyett, pl. Homerosnál Νεστορέη νηῦς, Ποιάντιος υἱός, Nestor hajója, Poias fia.

10. τῶν ἁμόθεν, az imént felsoroltak bármely pontjától kezdve. — θεά, θύγατερ Διός a múzsa; εἰπὲ καὶ ἡμῖν, úgy mint ennek előtte másoknak énekeltél, úgy most énekelj nekem a költőnek és hallgatóimnak is.

11—27 elmondja a költő, milyen körülmények között volt Odysseus az epos cselekvényének kezdetekor.

11. ἔνθα mindjárt in medias res vezeti az olvasót: *akkor*, mikor a költő elkezdi elbeszélését; hogy mikor volt az, a 7—9 versből gyaníthatták hallgatói, kik az Odysseus mondát különben is sokkal jobban ismerték, sem hogy az ἔνθα-féle határozatlan kifejezés zavarba ejthette volna őket. — ἄλλοι a görög hősök, kik Trója előtt harczoltak (πόλεμόν τε πεφευγότες) és hazatértükkor a tengeren sokat szenvedtek (ἠδὲ θάλασσαν). Menelaos, ki Odysseust kivéve legkésőbb tért vissza hazájába, Trója bukása után csak nyolcz évig bolyongott különféle tengereken: Odysseus ellenben akkor mikor az Odyssea kezdődik, már nyolczadik esztendeje, hogy Kalypsónál időzött, kihez Trója bukása után harmadik esztendőben érkezett. — αἰπύς *altus, arduus*, a mennyiben az enyészetet, a halált mintegy meredeknek képzelték.

12. πεφευγότες a φύγον aoristossal szemben a cselekvény tartósságát jelöli.

13. τὸν δ' οἶον egyedül őt, Odysseust.

νύμφη πότνι' ἔρυκε Καλυψώ, δῖα θεάων,
ἐν σπέεσσι γλαφυροῖσι, λιλαιομένη πόσιν εἶναι.
ἀλλ' ὅτε δὴ ἔτος ἦλθε περιπλομένων ἐνιαυτῶν,
τῷ οἱ ἐπεκλώσαντο θεοὶ οἶκόνδε νέεσθαι
εἰς Ἰθάκην, οὐδ' ἔνθα πεφυγμένος ἦεν ἀέθλων,
καὶ μετὰ οἷσι φίλοισι. θεοὶ δ' ἐλέαιρον ἅπαντες
νόσφι Ποσειδάωνος· ὁ δ' ἀσπερχὲς μενέαινεν
ἀντιθέῳ Ὀδυσῆϊ πάρος ἣν γαῖαν ἱκέσθαι.
Ἀλλ' ὁ μὲν Αἰθίοπας μετεκίαθε τηλόθ' ἐόντας —
Αἰθίοπας, τοὶ διχθὰ δεδαίαται, ἔσχατοι ἀνδρῶν,
οἱ μὲν δυσομένου Ὑπερίονος, οἱ δ' ἀνιόντος —
ἀντιόων ταύρων τε καὶ ἀρνειῶν ἑκατόμβης.
ἔνθ' ὅ γ' ἐτέρπετο δαιτὶ παρήμενος· οἱ δὲ δὴ ἄλλοι
Ζηνὸς ἐνὶ μεγάροισιν Ὀλυμπίου ἀθρόοι ἦσαν.

14. Καλυψώ (v. ö. καλύπτω) Atlasnak vagy Okeanosnak leánya. — δῖα θεάων a *felséges* istennő, v. ö. δῖα γυναικῶν, δῖοι Ἀχαιοί, δῖος ὑφορβός, δῖα θεά. Isteni Homerosnál annyi mint θεῖος.

15. πόσιν εἶναι, *hogy férje legyen.*

16. περιπλομένων ἐνιαυτῶν, az évek lefolyásával. V. ö. Verg. Aen. I 269 volvendis mensibus és I 254 volventibus annis.

17. τῷ t. i. ᾧ ἔτει, mind ἐπεκλώσαντο-hoz, mind νέεσθαι-hoz tartozik. — ἐπεκλώσαντο a parkákról, kik az ember életének fonalát szövik és elvágják, át van vive az istenek határozataira.

18. οὐδ' ἔνθα a 16. versben levő ἀλλ' ὅτε-re vonatkozik. Miután már az istenek határozata folytán Odysseus visszatért volt Ithakába (az hogy visszatért implicite benfoglaltatik vv. 17. 18-ban) akkor is még barátai közt sem (καὶ μετὰ οἷσι φίλοισι, «bár barátai közt volt») szabadult volt meg minden bajtól. — πεφυγμένος annyi mint v. 12-ben πεφευγότες. — ἀέθλων helyett πεφυγμένος mellett inkább ἄεθλα-t várnánk.

20. νόσφι Ποσ. Poseidont kivéve, ki azért haragudott Odysseusre, mert ez megölte Poseidon fiát, Polyphemos Kyklopsot.

21. πάρος úgy mint πρίν infinitivussal áll.

22. ὅ t. i. Poseidon. — Az istenfélő aethiopok kedvenczei voltak az isteneknek, kik gyakran ellátogattak hozzájuk áldozati lakomára.

24. δυσομένου praesens jelentésű partic. aor. δυσαμένου helyett (v. ö. ἐδύσετο). — A Ὑπερίονος δυσομένου és ἀνιόντος genetivusok localis jelentéssel birnak: egy részök keleten, más részök nyugaton.

25. ἀντιόων (part. fut.) *hogy részt vegyen.*

26. ἔνθ' ott az Aethiopoknál; a δαιτί dativus mind ἐτέρπετο-hoz, mind παρήμενος-hoz tartozik. — οἱ ἄλλοι t. i. θεοί.

28—95. *Az istenek Athene indítványára elhatározzák, hogy Odysseust hazabocsátják Ithakába.*

τοῖσι δὲ μύθων ἦρχε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε·
μνήσατο γὰρ κατὰ θυμὸν ἀμύμονος Αἰγίσθοιο,
τόν ῥ' Ἀγαμεμνονίδης τηλεκλυτὸς ἔκταν' Ὀρέστης·
τοῦ ὅ γ' ἐπιμνησθεὶς ἔπε' ἀθανάτοισι μετηύδα·
„Ὢ πόποι, οἷον δή νυ θεοὺς βροτοὶ αἰτιόωνται·
ἐξ ἡμέων γάρ φασι κάκ' ἔμμεναι· οἳ δὲ καὶ αὐτοὶ
σφῇσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μόρον ἄλγε' ἔχουσιν·
ὡς καὶ νῦν Αἴγισθος ὑπὲρ μόρον Ἀτρεΐδαο
γῆμ' ἄλοχον μνηστήν, τὸν δ' ἔκτανε νοστήσαντα,
εἰδὼς αἰπὺν ὄλεθρον· ἐπεὶ πρό οἱ εἴπομεν ἡμεῖς,
Ἑρμείαν πέμψαντες, ἐύσκοπον ἀργεϊφόντην,
μήτ' αὐτὸν κτείνειν μήτε μνάασθαι ἄκοιτιν·
ἐκ γὰρ Ὀρέσταο τίσις ἔσσεται Ἀτρεΐδαο,
ὁππότ' ἂν ἡβήσῃ τε καὶ ἧς ἱμείρεται αἴης.

28. τοῖσι *köztük.* — πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε, v. ö. Verg. Aen. I 65: Divom pater atque hominum rex.

29. κατὰ θυμόν (szivében) azért nem fölösleges e helyen, mert μιμνήσκεσθαι egymagában annyit is tehet mint megemlíteni. — ἀμύμων feddhetetlen Aigisthos annyiban, hogy nemes származású és derék külsejű volt. — Aigisthos, Thyestes fia, Mykenének egy része fölött uralkodott; Agamemnon távolléte alatt ennek nejét Klytaimnestrát elcsábította, és a Trója alól visszatérő Agamemnont megölte, miért is nyolcz évvel később Agamemnon fia, Orestes, Aigisthost is és Klytaimnestrát is megölte.

32. οἷον δή *mily igazságtalanúl!* — καὶ αὐτοί *magok is*, a mi közreműködésünk nélkül.

34. ὑπὲρ μόρον a sorson túl, azaz saját hibájuk miatt sokkal rosszabbúl járnak, sem mint azt a sors eredetileg megszabta volt nekik.

35. Ἀτρεΐδαο Atreus fiának Agamemnonnak.

36. ἄλοχον μνηστήν, *törvényes feleségét*, kit atyjától ajándékok (ἔεδνα) által törvényes úton megnyert.

37. εἰδώς *ámbár tudta.* — πρὸ εἴπομεν-hez tartozik *előre megmondottuk neki.*

A 39-ik vers versus spondiacus, melynek lassú rhythmusa szépen feltünteti az isteni parancs komoly méltóságát. — αὐτόν t. i. Agamemnont.

40. Ἀτρεΐδαο (t. i. Ἀγαμέμνονος) τίσις-től függő genetivus obiectivus. — ἔσσεται-ban a πρό οἱ εἴπομεν-től függő (v. 37) függő beszédet (v. ö. a κτείνειν és μνάασθαι infinitivusokat) egyenes beszéd (oratio directa) váltja fel, azaz v. 40—41-ben Hermes saját szavait adja a költő.

41. ἱμείρεται coniunctivus aoristi. — Agamemnon halála után Orestes nyolcz éven át külföldön tartozkodott, még pedig Od. γ 306—307 szerint Athenaeben ;

ὣς ἔφαθ' Ἑρμείας, ἀλλ' οὐ φρένας Αἰγίσθοιο
πεῖθ' ἀγαθὰ φρονέων· νῦν δ' ἁθρόα πάντ' ἀπέτισε."
Τὸν δ' ἠμείβετ' ἔπειτα θεά, γλαυκῶπις Ἀθήνη·
„ὦ πάτερ ἡμέτερε Κρονίδη, ὕπατε κρειόντων,
καὶ λίην κεῖνός γε ἐοικότι κεῖται ὀλέθρῳ,
ὡς ἀπόλοιτο καὶ ἄλλος, ὅτις τοιαῦτά γε ῥέζοι.
ἀλλά μοι ἀμφ' Ὀδυσῆϊ δαΐφρονι δαίεται ἦτορ,
δυσμόρῳ, ὃς δὴ δηθὰ φίλων ἄπο πήματα πάσχει
νήσῳ ἐν ἀμφιρύτῃ, ὅθι τ' ὀμφαλός ἐστι θαλάσσης,
νῆσος δενδρήεσσα, θεὰ δ' ἐν δώματα ναίει,
Ἄτλαντος θυγάτηρ ὀλοόφρονος, ὅστε θαλάσσης
πάσης βένθεα οἶδεν, ἔχει δέ τε κίονας αὐτὸς
μακράς, αἳ γαῖάν τε καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχουσι.

későbbi írók szerint Phokisnak Krisa nevű városában.

42. φρένας Αἰγίσθοιο annyi mint *Aigisthost.*

43. πεῖθ' az aoristos helyett imperfectumban áll, párhuzamosan az ἔφατο imperfectummal a 42-ik versben. — ἀγαθὰ φρονέων *bár javát akarta.* — ἁθρόα πάντα a házasságtörést is és Agamemnon halálát is.

44. γλαυκῶπις *a tüzes tekintetű*, a harczias Athene istennőnek állandó epitheton ornansa. V. ö. δεινὼ δέ οἱ ὄσσε φάανθεν Α 200.

45. πάτερ ἡμέτερε-vel v. ö. a πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε kifejezést (α 28), ὕπατε κρειόντων-nal pedig εὐρὺ κρείων, ὃς πᾶσι? ἀνάσσει-t (ν 25); a κρείοντες alatt nem csak a halandó fejedelmek, hanem az istenek is értetődnek.

46. καὶ λίην kiemeli az ἐοικότι szót: «nagyon is méltó». — κεῖνός γε Aigisthosra vonatkozik és a γε particula által ellentétbe van helyezve ἀμφ' Ὀδυσῆι-vel (v. 48). — ὀλέθρῳ locativus, v. ö. κεῖται ἐν ἄλγεσι θυμός φ 88.

47. ὡς ἀπόλοιτο καὶ ἄλλος, *a mint más is veszszenel.* — ὅτις (= ὅστις) *bárki* kövessen el hasonló ocsmány dolgokat (τοιαῦτά γε).

48. ἀμφ' Ὀδυσῆϊ *Odysseusért*, δαίεται ἦτορ *cor scinditur, dilaceratur, fáj a szivem.* — δαΐφρων az Iliasban rendesen annyit tesz, mint derék harczos, μάχης εὖ εἰδώς, az Odysseában pedig annyit mint okos, ποικιλομήτης.

49. Az ἄπο ékezetére nézve v. ö. Ny. Bev. § 2, 2.

50. ἀμφίρυτος daczára annak, hogy összetett melléknév, Homerosnál külön nőnemű alakkal bír, v. ö. Ny. Bev, § 28, 2. — ὅθι τε itt annyi mint az egyszerű ὅθι. — ὀμφαλὸς θαλάσσης a (délnyugati) tenger *kellő közepe*, távol a száraz földtől.

51. νῆσος δενδρ. appositiója ὀμφαλός-nak, helyette vonatkozással a νήσῳ ἐν ἀμφιρύτῃ főfogalomra νήσῳ δενδρηέσσῃ-t várna az olvasó. — ἐν itt igehatározó, *rajta.*

52. Atlas Hesiodos szerint Iapetos titan és Klymene fia, ki nyugaton az eget hordja vállain.

53. ἔχει *tartja, hordja*; αὐτός *egymaga.*

54. ἀμφὶς ἔχουσι *széjjeltartják.*

τοῦ θυγάτηρ δύστηνον ὀδυρόμενον κατερύκει,
αἰεὶ δὲ μαλακοῖσι καὶ αἱμυλίοισι λόγοισι
θέλγει, ὅπως Ἰθάκης ἐπιλήσεται· αὐτὰρ Ὀδυσσεύς,
ἱέμενος καὶ καπνὸν ἀποθρώσκοντα νοῆσαι
ἧς γαίης, θανέειν ἱμείρεται. οὐδέ νυ σοί περ
ἐντρέπεται φίλον ἦτορ, Ὀλύμπιε· οὔ νύ τ' Ὀδυσσεὺς
Ἀργείων παρὰ νηυσὶ χαρίζετο ἱερὰ ῥέζων
Τροίῃ ἐν εὐρείῃ; τί νύ οἱ τόσον ὠδύσαο, Ζεῦ;"
Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη νεφεληγερέτα Ζεύς·
„τέκνον ἐμόν, ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων.
πῶς ἂν ἔπειτ' Ὀδυσῆος ἐγὼ θείοιο λαθοίμην,
ὃς περὶ μὲν νόον ἐστὶ βροτῶν, περὶ δ' ἱρὰ θεοῖσιν
ἀθανάτοισιν ἔδωκε, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν;
ἀλλὰ Ποσειδάων γαιήοχος ἀσκελὲς αἰεὶ
Κύκλωπος κεχόλωται, ὃν ὀφθαλμοῦ ἀλάωσεν,

55. ὀδυρόμενον *bármennyire búsul is.*

56. A lágy kettős magánhangzók és a négy λ szépen festik Kalypso hizelgő beszédét.

57. θέλγει *ámitgatja.* — ὅπως czélhatározó mellékmondatban csak ritkán áll, úgy mint itt, indicativus futuri-vel (ἐπιλήσεται).

58. 59. Odysseus Kalypso nyájas beszédei daczára sem feledkezett meg hazájáról, hanem örülne, hacsak a füstöt látná is Ithaka földjéről fölgomolyogni, és minthogy nem meri remény-leni, hogy még ezen oly csekély kivánsága is teljesedésbe fog menni, kétségbeesésében meghalni szeretne.

59. A ἧς γαίης genetivus ἀποθρώσκοντα-tól függ. — οὐδέ νυ σοί περ, a περ szócska kiemeli a σοί névmást, «és még a te szived sem indúl meg rajta, Zeus, kit Odysseus mindig oly nagy tiszteletben tartott?»

60. τ' itt annyi mint τοί, σοί.

61. Ἀργείων παρὰ νηυσί a görögök táborában Trója előtt.

62. τί νύ οἱ (= αὐτῷ) *miért hát?* ὠδύσαο Odysseus nevére czéloz.

63. τὴν προσέφη-től függ.

64. σε ἕρκος ὀδόντων «fog*aid* kerítését». A ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων kifejezés nagyon gyakori a harag vagy bámulat kifejezésére, mintha azt mondanók: mit mondasz? jól hallom?

65. ἔπειτα itt nem bír temporalis jelentéssel, hanem annyi, mint a magyar *hát aztán.*

66. A βροτῶν genetivus a tmesisben álló περίεστι igétől függ; a másik περί annyi, mint *kiváló mértékben* és mint igehatározó szerepel. — νόον accusativus respectivus.

67. A τοὶ (vagy οἳ) οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν kifejezés az Odysseában gyakori, az Iliasban csak egy a mienkhez hasonló helyen (Γ 299) fordul elő.

68. γαιήοχος *a földet tartó,* azért, mert a szárazföld és a szigetek mintegy a tenger hátán nyugszanak.

69. Κύκλωπος *a kyklopsért;* ὀφθαλμοῦ és nem ὀφθαλμῶν azért,

ἀντίθεον Πολύφημον, ὅου κράτος ἔσκε μέγιστον
πᾶσιν Κυκλώπεσσι· Θόωσα δέ μιν τέκε νύμφη,
Φόρκυνος θυγάτηρ, ἁλὸς ἀτρυγέτοιο μέδοντος,
ἐν σπέσσι γλαφυροῖσι Ποσειδάωνι μιγεῖσα.
ἐκ τοῦ δὴ Ὀδυσῆα Ποσειδάων ἐνοσίχθων
οὔ τι κατακτείνει, πλάζει δ' ἀπὸ πατρίδος αἴης.
ἀλλ' ἄγεθ', ἡμεῖς οἵδε περιφραζώμεθα πάντες
νόστον, ὅπως ἔλθῃσι· Ποσειδάων δὲ μεθήσει
ὃν χόλον· οὐ μὲν γάρ τι δυνήσεται ἀντία πάντων
ἀθανάτων ἀέκητι θεῶν ἐριδαινέμεν οἶος."
Τὸν δ' ἠμείβετ' ἔπειτα θεά, γλαυκῶπις Ἀθήνη·
„ὦ πάτερ ἡμέτερε Κρονίδη, ὕπατε κρειόντων,
εἰ μὲν δὴ νῦν τοῦτο φίλον μακάρεσσι θεοῖσι,
νοστῆσαι Ὀδυσῆα πολύφρονα ὅνδε δόμονδε,
Ἑρμείαν μὲν ἔπειτα, διάκτορον ἀργεϊφόντην,

mert a kyklopsoknak csak egy szemük volt; különben ἀλαόω itt genetivussal van összekapcsolva, úgy mint rendesen a valamitől való megfosztást jelentő igék. — κεχόλωται perfectum, de praesens jelentésével.

70. ἀντίθεον Πολύφημον appositiója a ὃν visszahozó névmásnak; v. ö. az 51-ik vershez való jegyzetet. — ὅου alkalmasint hibás alak e helyett hogy ὅο, v. ö. Ny. Bev. §. 15, 1.

71. πᾶσιν Κυκλώπεσσι helyhatározó, *valamennyi kyklops között*.

72. Phorkys tengeri isten Pontos és Gaia fia volt.

74. ἐκ τοῦ *azóta* hogy Polyphemost megvakította; ἐκ τοῦ Homerosnál mindig időhatározó, sohasem okhatározó. — ἐνοσίχθων vagy ἐννοσίγαιος *a földet rázó*.

75. οὔ τι κατακτείνει *meg nem öli ugyan*.

76. ἡμεῖς οἵδε *mi itt*, ellentétben a távol levő Poseidonnal. — περιφραζώμεθα *vegyük fontolóra*.

77. νόστον ὅπως ἔλθῃσι *hazatérésének módját*; ὅπως ἔλθῃσι nem egyéb mint a νόστος szó bővebb magyarázata. — μεθήσει ὃν χόλον *biztosan fel fog hagyni haragjával*.

78. οὔ τι *semmi esetre sem*. — μέν = μήν. — ἀντία πάντων ἐριδαινέμεν éles ellentétben áll az οἶος szóval a vers végén, és az ἀθανάτων ἀέκητι θεῶν kifejezés által nemcsak közelebbről meg van határozva (hogy t. i. πάντες alatt az istenek értetődnek), hanem még fokozva is van.

82, 83. Ha tehát (δή) már (νῦν) úgy tetszik (τοῦτο φίλον scl. ἐστί) a halhatatlan isteneknek, hogy Odysseus visszatérjen hazájába stb. — τοῦτο a következő νοστῆσαι-ra vonatkozik és ez által lesz magyarázva: *az, hogy visszatérjen*. — μέν-nek a 84-ik versben ἔπειτα felel meg.

84. a μέν-nek a 88-ik versben αὐτάρ felel meg. — ἔπειτα *aztán, tehát, úgy hát*. — διάκτορος vagy διάκτωρ (hasonlóan χρυσάορος is előfordul χρυσάωρ mellett) vagy annyit tesz mint ψυχοπομπός, ki az elhunytak lelkeit az alvilágba

νῆσον ἐς Ὠγυγίην ὀτρύνομεν, ὄφρα τάχιστα
νύμφῃ ἐϋπλοκάμῳ εἴπῃ νημερτέα βουλήν,
νόστον Ὀδυσσῆος ταλασίφρονος, ὥς κε νέηται.
αὐτὰρ ἐγὼν Ἰθάκηνδ' ἐσελεύσομαι, ὄφρα οἱ υἱὸν
μᾶλλον ἐποτρύνω, καί οἱ μένος ἐν φρεσὶ θείω,
εἰς ἀγορὴν καλέσαντα κάρη κομόωντας Ἀχαιοὺς
πᾶσι μνηστήρεσσιν ἀπειπέμεν, οἵ τε οἱ αἰεὶ
μῆλ' ἁδινὰ σφάζουσι καὶ εἰλίποδας ἕλικας βοῦς.
πέμψω δ' ἐς Σπάρτην τε καὶ ἐς Πύλον ἠμαθόεντα,
νόστον πευσόμενον πατρὸς φίλου, ἤν που ἀκούσῃ,

kíséri, vagy annyit mint διαμπερὲς ἡγεμονεύων (ρ 194), ki szerencsésen elvezeti az embert a kívánt czélhoz. — ἀργεϊφόντης vagy annyi mint Argosölő (s ekkor gyöke φεν; talán ezen jelentésre vonatkozik Hermesnek εὔσκοπος *jól czélzó* (?) mellékneve), vagy annyi mint *a gyorsan megjelenő*, a gyors hírnök, φαίνω-tól.

85. Ὠγυγίη Kalypso szigete, melyről már az 50-ik versben szó volt. — ὀτρύνομεν = ὀτρύνωμεν coni. aor. — νημερτέα βουλήν *az istenek megmásíthatatlan határozatát*, melynek tartalmát a következő versben levő appositióból (νόστον stb.) tudjuk meg.

87. ταλασίφρων *a türelmes, kitartó*, Odysseus gyakori epithetonja, ép úgy mint τλήμων, πολύτλας, πολυτλήμων és ταλαπενθής. — ὥς κε νέηται bővebben magyarázza a νόστον szót, úgy mint ὅπως ἔλθῃσι is a 77-ik versben.

88. οἱ υἱόν *fiát;* οἱ itt dativus ethicus.

89. ἐποτρύνω-tól és μένος θείω-tól függ a καλέσαντα ἀπειπέμεν accusativus cum infinitivo: *feltüzeljem és buzdítsam, hogy hívja össze a népet* stb. — θείω coni. aor. θῶ helyett.

90. κάρη κομόωντας Ἀχαιούς. A szabad görög ember hosszú hajat viselt, a rabszolgák és az ázsiaiak rövidet. — Az Ἀχαιοί és Ἀργεῖοι név Homerosnál az összes görögséget is jelenti; a trójai háború idejében az achivok voltak a leghatalmasabb görög néptörzs nemcsak északi Görögországban és a Peloponnesosban, hanem Kreta és Ithaka szigetén is.

91. ἀπειπέμεν ,megtiltani eddigi garázdálkodásukat, melyet a οἵ τέ οἱ-val kezdődő mellékmondat jellemez.

92. μῆλ' ἁδινά *a szorosan egymáshoz simuló juhok;* a kecskékről, kik egymástól távol elszórva szoktak legelni, ξ 101 az αἰπόλια πλατέ' αἰγῶν kifejezést használja a költő. — εἰλίποδες *lábaikat csavaró*, mert az ökrök minden lépésnél térdeikkel és patáikkal csavaró mozdulatot tesznek; ellentéte a βόες εἰλίποδες-nek a ἵπποι ἀερσίποδες. — ἕλικες annyi mint görbe szarvú (v. ö. κεράεσσιν ἑλικτάς hymn. in Merc. 192), vagy nyakán és fején göndör (ἑλίσσω-tól), vagy fényes (σέλας-tól).

93. ἠμαθόεντα e helyett, hogy ἠμαθόεσσαν, v. ö. Ny. Bev. § 28, 1.

94. πευσόμενον *hogy megtudakolja.*

ἠδ' ἵνα μιν κλέος ἐσθλὸν ἐν ἀνθρώποισιν ἔχῃσιν."
Ὣς εἰποῦσ' ὑπὸ ποσσὶν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα,
[ἀμβρόσια, χρύσεια, τά μιν φέρον ἠμὲν ἐφ' ὑγρὴν
ἠδ' ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν ἅμα πνοιῇς ἀνέμοιο.
εἵλετο δ' ἄλκιμον ἔγχος, ἀκαχμένον ὀξέϊ χαλκῷ,
βριθύ, μέγα, στιβαρόν, τῷ δάμνησι στίχας ἀνδρῶν
ἡρώων, τοῖσίντε κοτέσσεται ὀβριμοπάτρη.]
βῆ δὲ κατ' Οὐλύμποιο καρήνων ἀΐξασα,
στῆ δ' Ἰθάκης ἐνὶ δήμῳ ἐπὶ προθύροις Ὀδυσῆος,
οὐδοῦ ἐπ' αὐλείου, παλάμῃ δ' ἔχε χάλκεον ἔγχος,
εἰδομένη ξείνῳ, Ταφίων ἡγήτορι, Μέντῃ.
εὗρε δ' ἄρα μνηστῆρας ἀγήνορας· οἱ μὲν ἔπειτα
πεσσοῖσι προπάροιθε θυράων θυμὸν ἔτερπον,
ἥμενοι ἐν ῥινοῖσι βοῶν, οὓς ἔκτανον αὐτοί·
κήρυκες δ' αὐτοῖσι καὶ ὀτρηροὶ θεράποντες

95. μιν κλέος ἐσθλὸν ἔχει annyi mint κλέος ἔλλαβε α 298, *nagy dicsőségre tesz szert.*

96—143. *Athene elmegy Ithakába, hol Telemachos vendégszeretően fogadja.*

97—101 e helyen nem Homerostól valók. A 97. 98. versben foglalt leírás különben csak Hermesnek szárnyas sarúról fordul elő, a 99—101. versek pedig csak ott, hol harczra valókészülésről van szó.

97. ἀμβρόσια *isteni.* — φέρον *vinni szokták.* — ὑγρή főnévvé vált nőnemű melléknév, *a tenger.*

98, ἅμα πνοιῇς ἀνέμοιο-t helyesen fordítja Vergilius Aen. IV 240 *rapido pariter cum flamine.* V. ö. még K 431 (ἵπποι) θείειν ἀνέμοισιν ὁμοῖοι.

101. τοῖσίντε κοτέσσεται = κοτέσσηται, *ha megharagszik rájuk.*

102. Οὐλύμποιο καρήνων, az Olymposnak több csúcsa volt.

103. στῆ *megállott.* — Ἰθάκης ἐνὶ δήμῳ *Ithaka földjén.* — πρόθυρον a ház előtt levő udvar (αὐλή) kapuja.

104. παλάμῃ δ' ἔχε χ. ἔγχος régi görög szokás szerint, a mint Telemachos is lándzsával kezében ment a népgyűlésre β 10. A későbbi korban a férfiak lándzsa helyett botot hordottak.

105. Τάφιοι Taphosbeliek, Taphos szigetének lakósai. Különben szélesebb értelemben Taphosiaknak hívták Akarnania nyugati partjainak és az Akarnania s Leukadia között fekvő kis szigeteknek lakósait, kik főkép kereskedéssel és tengeri rablással foglalkoztak.

106. ἀγήνωρ *férfias, nemes,* rosz értelemben: *dölyfös.* — οἱ μὲν ἔπειτα, *azok aztán* mikor Athene megpillantotta őket stb.; ἔπειτα temporalis jelentése e helyen nagyon gyenge.

107. A kérők a ház kapuja előtt az udvaron apró kavicsokkal (πεσσοί calculi) egy a mai sakkhoz vagy ostáblához hasonló játékban gyönyörködtek (θ. ἔτερπον).

109. A κήρυκες és θεράποντες, de kivált az utóbbiak, nemes szár-

οἱ μὲν οἶνον ἔμισγον ἐνὶ κρητῆρσι καὶ ὕδωρ,
οἱ δ' αὖτε σπόγγοισι πολυτρήτοισι τραπέζας
νίζον καὶ προτίθεντο ἰδὲ κρέα πολλὰ δατεῦντο.
Τὴν δὲ πολὺ πρῶτος ἴδε Τηλέμαχος θεοειδής·
ἧστο γὰρ ἐν μνηστῆρσι φίλον τετιημένος ἦτορ,
ὀσσόμενος πατέρ' ἐσθλὸν ἐνὶ φρεσίν, εἴ ποθεν ἐλθὼν
μνηστήρων τῶν μὲν σκέδασιν κατὰ δώματα θείη,
τιμὴν δ' αὐτὸς ἔχοι καὶ δώμασιν οἷσιν ἀνάσσοι.
τὰ φρονέων, μνηστῆρσι μεθήμενος, εἴσιδ' Ἀθήνην.
βῆ δ' ἰθὺς προθύροιο, νεμεσσήθη δ' ἐνὶ θυμῷ
ξεῖνον δηθὰ θύρῃσιν ἐφεστάμεν· ἐγγύθι δὲ στὰς
χεῖρ' ἕλε δεξιτερὴν καὶ ἐδέξατο χάλκεον ἔγχος,
καί μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·
„Χαῖρε, ξεῖνε, παρ' ἄμμι φιλήσεαι· αὐτὰρ ἔπειτα
δείπνου πασσάμενος μυθήσεαι, ὅττεό σε χρή.“

mazásuak voltak, úgy mint a középkorban az apródok (page).

110. A μέν szótag azért van hosszúnak véve, mert οἶνος régebben ϝοῖνος-nak hangzott. Különben ezen vers tartalma a κήρυκες-re megy, a 111-ik 112-iké pedig a θεράποντες-re. — οἶνον ἔμισγον, a régiek a bort rendesen vízzel vegyítve itták, úgy hogy három rész vízre egy rész bor jutott. A κρητήρ csak vegyítő edény volt, melyből kancsóval (πρόχοος) merítették a bort és serlegekbe (δέπας) öntötték.

112. προτίθεντο, benn a teremben (μέγαρον), hol a kérők étkezni szoktak, minden kérő széke elé külön asztalt tettek; a hőskorban ugyanis (úgy mint a régi germánoknál is) többnyire mindegyik vendégnek külön asztala volt, míg máskor persze ketten vagy többen is közösen egy asztalnál étkeztek. — κρέα πολλά *a sok húst.* — δατεῦντο *fölaprították;* a homerosi korban a húst ujjukkal ették.

113. πολὺ πρῶτος *legelőször.*

115. ὀσσόμενος elgondolkozva azon, hogy (mily jó volna), ha atyja visszatérne; az ὀσσόμενος *előrelátva, elgondolkozva* szó az óhajtásnak fogalmát is magába zárja.

116. μνηστήρων τῶν-ban a névelő a μνηστῆρες szót nyomatékosan kiemeli. — σκέδασιν θείη a. mint σκεδάσειε.

117. τιμήν *a királyi hatalmat.* — αὐτός *egyedül.*

119. ἰθὺς προθύροιο *egyenesen az ajtónak.*

121. ἐδέξατο *elvette tőle.*

122. ἔπεα πτερόεντα *szárnyas szavak;* v. ö. Hor. Ep. I 18, 71 «Semel emissum *volat* irrevocabile verbum» és a «*verba volant*, scripta manent» közmondást.

123. φιλήσεαι passiv értelemmel bír, *meg fogsz vendégeltetni.*

124. A δεῖπνον volt a fő lakoma, mely a nap bármely idejében történhetett; pl. csata előtt reggel, utazás alkalmával este. — ἔπειτα δείπνου πασσάμενος azután pedig, miután megebédelt, mondja meg mire van szüksége; illet-

Ὣς εἰπὼν ἡγεῖθ', ἡ δ' ἕσπετο Παλλὰς Ἀθήνη.
οἱ δ' ὅτε δή ῥ' ἔντοσθεν ἔσαν δόμου ὑψηλοῖο,
ἔγχος μέν ῥ' ἔστησε φέρων πρὸς κίονα μακρὴν
δουροδόκης ἔντοσθεν ἐυξόου, ἔνθα περ ἄλλα
ἔγχε' Ὀδυσσῆος ταλασίφρονος ἵστατο πολλά·
αὐτὴν δ' ἐς θρόνον εἷσεν ἄγων, ὑπὸ λῖτα πετάσσας,
καλὸν δαιδάλεον· ὑπὸ δὲ θρῆνυς ποσὶν ἦεν.
πὰρ δ' αὐτὸς κλισμὸν θέτο ποικίλον, ἔκτοθεν ἄλλων
μνηστήρων, μὴ ξεῖνος ἀνιηθεὶς ὀρυμαγδῷ
δείπνῳ ἀδήσειεν, ὑπερφιάλοισι μετελθών,
ἠδ' ἵνα μιν περὶ πατρὸς ἀποιχομένοιο ἔροιτο.
χέρνιβα δ' ἀμφίπολος προχόῳ ἐπέχευε φέρουσα
καλῇ χρυσείῃ, ὑπὲρ ἀργυρέοιο λέβητος,
νίψασθαι· παρὰ δὲ ξεστὴν ἐτάνυσσε τράπεζαν.

len dolog volt ugyanis a vendéget kikérdezni, mielőtt meg nem vendégelték.

126. δόμος *a ház*, itt szűkebb értelemben a *férfiak szobája*, a μέγαρον. — ὑψηλός úgy mint ὑψερεφής a háznak állandó jelzője.

127. 128. «Oda állította az oszlophoz, be a jól csiszolt dárdatartóba.» A δουροδόκη alkalmasint a férfiszobában nem messze a bejárattól oszlopba vájt csatorna, vagy két közel álló oszlop közötti szűk tér, vagy valamely oszlopon megerősített nehány gyűrű vagy szíj volt, melybe betették a lándzsát és az oszlopnak támasztották.

128. 129. ἄλλα ἔγχε' Ὀδυσσῆος *Odysseusnak más lándzsái* szokott pongyola kifejezés e helyett hogy *azonkívül Odysseus lándzsái*. V. ö. a 132., 133-ik vershez való jegyzetet.

130. θρόνος *karszék*, melyet rendesen a falnak vagy valamely oszlopnak támasztottak, alul zsámoly (θρῆνυς) volt rajta megerősítve. — ὑπὸ λῖτα πετάσσας az ülésre egy darab vászont terített; máskor λῖτα helyett szőnyeget (τάπητες) említ a költő. — καλὸν δαιδάλεον csak θρόνον-hoz tartozik.

131. ὑπό igehatározó *lenn*, ποσίν *a lábak számára*.

132. κλισμός *támlásszék*, melyen nem volt sem zsámoly, sem a karok számára támla. — θέτο a medialis alak azt fejezi ki, hogy a maga számára állította oda a támlás széket.

132. 133. ἔκτοθεν ἄλλων μνηστήρων nem azt teszi, hogy *távol a többi kérőtől*, mert hiszen sem Telemachos, sem Mentes (Athene) nem voltak kérők, hanem azt, hogy *távol a többiektől* (t. i. a kerőktől). Hasonló kifejezések a latinban is vannak, pl. plaustra aliaque iumenta.

134. δείπνῳ ἀδήσειεν, *megutálja az ételt.*

135. 137. A szolgáló szép arany kannában (προχόῳ) mosdóvizet (χέρνιβα) hozott és az ezüst mosdótál fölött Telemachos és Mentes kezeire öntötte, hogy mosdja-

σῖτον δ' αἰδοίη ταμίη παρέθηκε φέρουσα,
[εἴδατα πόλλ' ἐπιθεῖσα, χαριζομένη παρεόντων·]
δαιτρὸς δὲ κρειῶν πίνακας παρέθηκεν ἀείρας
παντοίων, παρὰ δέ σφι τίθει χρύσεια κύπελλα·
κῆρυξ δ' αὐτοῖσιν θάμ' ἐπῴχετο οἰνοχοεύων.
Ἐς δ' ἦλθον μνηστῆρες ἀγήνορες· οἳ μὲν ἔπειτα
ἑξείης ἕζοντο κατὰ κλισμούς τε θρόνους τε·
τοῖσι δὲ κήρυκες μὲν ὕδωρ ἐπὶ χεῖρας ἔχευαν,
σῖτον δὲ δμωαὶ παρενήνεον ἐν κανέοισι,
[κοῦροι δὲ κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο.]
οἳ δ' ἐπ' ὀνείαθ' ἑτοῖμα προκείμενα χεῖρας ἴαλλον.
αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο
μνηστῆρες, τοῖσιν μὲν ἐνὶ φρεσὶν ἄλλα μεμήλει,
μολπή τ' ὀρχηστύς τε· τὰ γάρ τ' ἀναθήματα δαιτός.

nak, azután pedig odaállította elébük a hosszú (két embernek szánt, azért ἐτάνυσσε) asztalt.

139. σῖτος *a kenyér.*

A 140-ik vers alkalmasint későbbi toldalék, mert a χαριζομένη παρεόντων kifejezéssel csak ott találkozunk, hol váratlanúl közbejött vendégről van szó, kinek azt tesznek elébe a mi épen kéznél van. De minthogy épen akkor készült el a lakoma a kérők számára és Telemachos rendesen ezekkel szokott étkezni, nem birjuk belátni, miért nem evett volna Telemachos vendégével együtt ezen friss ételekből és miért elégedett volna meg avval, mi esetleg az előbbi lakomáról fönmaradt.

141. ἀείρας t. i. leemelvén a tálalóasztalról (ἐλεός).

143. κῆρυξ, Odysseus házának hirnöke, Medon. — αὐτοῖσιν ἐπῴχετο-hoz tartozik.

148. ἐπεστέψαντο ποτοῖο *megtöltötték borral.* Mások az ἐπεστέψαντο kifejezést tévesen στέφανος-szal hozták összeköttetésbe, így többek közt Vergilius is, ki Aen. I 724 vina coronant, III 525 magnum cratera corona induittal adja vissza az ἐπεστέψαντο ποτοῖο-t. — Különben ezen vers e helyen interpolált, mert csak akkor szokott használtatni, mikor a lakoma után italáldozat vagy egyéb vallásos szertartás számára ujra megtöltik a vegyítő edényeket; azután pedig már a 110-ik versben is fel volt említve, hogy a hírnökök bort vegyítettek a kraterekben, nincs tehát helyén, hogy e 148-ik versben a θεράπων-okról (κοῦροι) ugyanazt mondja a költő.

149. ἐπ' ὀνείαθ' ἑτοῖμα προκείμενα *a készen álló ételekre.*

A 150-ik gyakran előforduló verset Verg. Aen. VIII 184 így fordítja: postquam exemta fames et amor compressus edendi.

151. τοῖσιν μὲν ἐνὶ φρεσὶν ἄλλα μεμήλει, *ezeknek más valamin jár az eszük.* — μέν-nek a 156-ik sorban αὐτάρ felel meg.

152. γάρ τε a. m. namque. — ἀναθήματα δαιτός a lakomának függeléke, a mennyiben a lakomával szokott járni.

κῆρυξ δ' ἐν χερσὶν κίθαριν περικαλλέ' ἔθηκε
Φημίῳ, ὅς ῥ' ἤειδε παρὰ μνηστῆρσιν ἀνάγκῃ.
ἤ τοι ὁ φορμίζων ἀνεβάλλετο καλὸν ἀείδειν,
αὐτὰρ Τηλέμαχος προσέφη γλαυκῶπιν Ἀθήνην,
ἄγχι σχὼν κεφαλήν, ἵνα μὴ πευθοίαθ' οἱ ἄλλοι·
„Ξεῖνε φίλ', ἦ καί μοι νεμεσήσεαι, ὅττι κεν εἴπω;
τούτοισιν μὲν ταῦτα μέλει, κίθαρις καὶ ἀοιδή,
ῥεῖ', ἐπεὶ ἀλλότριον βίοτον νήποινον ἔδουσιν,
ἀνέρος, οὗ δή που λεύκ' ὀστέα πύθεται ὄμβρῳ
κείμεν' ἐπ' ἠπείρῳ, ἢ εἰν ἁλὶ κῦμα κυλίνδει.
εἰ κεῖνόν γ' Ἰθάκηνδε ἰδοίατο νοστήσαντα,
πάντες κ' ἀρησαίατ' ἐλαφρότεροι πόδας εἶναι
ἢ ἀφνειότεροι χρυσοῖό τε ἐσθῆτός τε.
νῦν δ' ὁ μὲν ὣς ἀπόλωλε κακὸν μόρον, οὐδέ τις ἥμιν
θαλπωρή, εἴπερ τις ἐπιχθονίων ἀνθρώπων
φῇσιν ἐλεύσεσθαι· τοῦ δ' ὤλετο νόστιμον ἦμαρ.

153. κῆρυξ t. i. Medon. — τίθημι ἐν-nel és dativussal szokott állani, úgy mint a latinban pono in-nel és ablativussal: posuit in manibus.

155. φορμίζων, tehát a φόρμιγξ azonos volt a κίθαρις-szel (κιθάρα) melyet a 153-ik vers szerint a hirnök Phemiosnak adott.

155. ἀνεβάλλετο *sese accinxit*, elkezdett énekelni. A (négyhúrú) czithera zenéje nem folyvást kisérte az éneket, hanem csak előjáték volt és a szüneteket kitöltötte; azonkivül talán még az ének egyes nevezetesebb mozzanatait is kisérte.

158. «Kedves barátom, úgy-e bár nem fogsz haragudni rám azért a mit mondandó vagyok?»

159. τούτοισιν *ezeknek, a kérőknek*.

160. ῥεῖα, *könnyű nekik!* mert más ember jószágát falják büntetlenül (azaz a nélkül, hogy megtérítenék a kárt).

161. ἀνέρος stb. magyarázza az ἀλλότριον βίοτον kifejezést.— που *alkalmasint.*

162. κυλίνδει, scl. τὰ ὀστέα csontjait.

162. κεῖνον t. i. Odysseust, kiről a 161—2-ik versben szó volt.

164. 165. «Sokkal inkább szeretnének fürge lábuak, mint aranyban és drága ruházatban gazdagok lenni», hogy t. i. annál könnyebben megmenekülhessenek a veszély elől. Az ἐλαφρότεροι ἢ ἀφνειότεροι-féle sajátságos összehasonlitással vesd össze az ilyen latin kifejezéseket mint «triumphus dictatoris *clarior quam gratior* fuit (Liv. V 23.)», «Romani bella *fortius quam felicius* gesserunt (Liv. V 43).»

166. νῦν δέ *nunc vero.* — κακὸν μόρον *szerencsétlenül.*

167. θαλπωρή (scl. ἐστιν) *nem szolgál vigaszunkra, nem vigasztal bennünket.* — εἴπερ *még ha . . is.*

ἀλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπὲ καὶ ἀτρεκέως κατάλεξον·
τίς πόθεν εἰς ἀνδρῶν; πόθι τοι πόλις ἠδὲ τοκῆες;
ὁπποίης τ' ἐπὶ νηὸς ἀφίκεο· πῶς δέ σε ναῦται
ἤγαγον εἰς Ἰθάκην; τίνες ἔμμεναι εὐχετόωντο;
οὐ μὲν γάρ τί σε πεζὸν ὀΐομαι ἐνθάδ' ἱκέσθαι.
καί μοι τοῦτ' ἀγόρευσον ἐτήτυμον, ὄφρ' εὖ εἰδῶ,
ἠὲ νέον μεθέπεις, ἦ καὶ πατρώϊός ἐσσι
ξεῖνος, ἐπεὶ πολλοὶ ἴσαν ἀνέρες ἡμέτερον δῶ
ἄλλοι, ἐπεὶ καὶ κεῖνος ἐπίστροφος ἦν ἀνθρώπων."
Τὸν δ' αὖτε προσέειπε θεά, γλαυκῶπις Ἀθήνη·
„τοιγὰρ ἐγώ τοι ταῦτα μάλ' ἀτρεκέως ἀγορεύσω.
Μέντης Ἀγχιάλοιο δαΐφρονος εὔχομαι εἶναι
υἱός, ἀτὰρ Ταφίοισι φιληρέτμοισιν ἀνάσσω.
νῦν δ' ὧδε ξὺν νηῒ κατήλυθον ἠδ' ἑτάροισι,
πλέων ἐπὶ οἴνοπα πόντον ἐπ' ἀλλοθρόους ἀνθρώπους,
ἐς Τεμέσην μετὰ χαλκόν, ἄγω δ' αἴθωνα σίδηρον.
νηῦς δέ μοι ἥδ' ἕστηκεν ἐπ' ἀγροῦ νόσφι πόληος,

169. εἰπὲ κ. ἀτρ. κατ. *mond meg és beszéld el igazán.*

170. τίς πόθεν εἰς ἀνδρῶν *ki és honnan való vagy?* v. ö. Herod. I 35 ὤνθρωπε, τίς τε ἐὼν καὶ κόθεν τῆς Φρυγίης ἥκων, ἐπίστιος ἐμοὶ ἐγένεο? — εἰς = εἶ *vagy.* — πόλις *szülővárosod.*

171. ὁπποῖος csak függő kérdésekben szokott előfordúlni, miért is ezen kérdést κατάλεξον-tól (v. 169) függőnek kell tekinteni; πῶς δέ σε-vel ismét a független kérdés folytatódik.

172. τίνες ἔμμ. εὐχετόωντο *kiknek vallották magukat?* t. i. mikor velük ide hajóztál.

173. μέν = μήν. — οὐ és τι egymáshoz tartoznak.

174. καὶ τοῦτο *még azt is.*

175. Homerosnál kettős kérdésben *(utrum — an)* a kérdés első tagját ἢ vagy ἠέ, második tagját ἦ vagy ἦε szokta bevezetni; az attikai dialectusban πότερον-ἤ. — νέον igehatározó.

175. ἦ καὶ *vagy talán? vagy már?*

176. ἡμέτερον δῶ (= δῶμα) egyszerü accusativus ezen kérdésre, hová? V. ö. a 409-ik vershez való jegyzetet.

177. ἄλλοι *idegenek.* — ἐπεὶ καί *minthogy, ugyanis.* — ἐπίστρ. ἦν ἀνθ. *figyelmetes,* vendégszerető volt.

181. ἀτάρ *és.*

182. ὧδε Homerosnál sohasem tesz annyit mint *ide,* hanem mindig annyit mint *ilyetének, épen.*

183. πλέων egyszótagú. — ἐπὶ πόντον *a tengeren,* ἐπ' ἀλλοθρ. ἀνθρ. *idegen emberekhez.*

184. Τεμέση, a későbbi Ταμασός érczben gazdag helység Kypros szigetén, honnan a réz (χαλκός, cuprum, aes Cyprium) nevét nyerte. — Mentes állítólag rezet akart vasért becserélni Temesében. — αἴθων *csillogó.*

185. ἥδε, a magyarban e helyett azt mondjuk hogy *itt.* — ἐπ' ἀγροῦ *künn a mezőn, a vidéken.*

ἐν λιμένι Ῥείθρῳ, ὑπὸ Νηΐῳ ὑλήεντι.
ξεῖνοι δ' ἀλλήλων πατρώϊοι εὐχόμεθ' εἶναι
ἐξ ἀρχῆς, εἴπερ τε γέροντ' εἴρηαι ἐπελθών,
Λαέρτην ἥρωα, τὸν οὐκέτι φασὶ πόλινδε
ἔρχεσθ', ἀλλ' ἀπάνευθεν ἐπ' ἀγροῦ πήματα πάσχειν
γρηῒ σὺν ἀμφιπόλῳ, ἥ οἱ βρῶσίν τε πόσιν τε
παρτιθεῖ, εὖτ' ἄν μιν κάματος κατὰ γυῖα λάβῃσιν
ἑρπύζοντ' ἀνὰ γουνὸν ἀλωῆς οἰνοπέδοιο.
νῦν δ' ἦλθον· δὴ γάρ μιν ἔφαντ' ἐπιδήμιον εἶναι,
σὸν πατέρ'· ἀλλά νυ τόν γε θεοὶ βλάπτουσι κελεύθου.
οὐ γάρ πω τέθνηκεν ἐπὶ χθονὶ δῖος Ὀδυσσεύς,
ἀλλ' ἔτι που ζωὸς κατερύκεται εὐρέϊ πόντῳ,
νήσῳ ἐν ἀμφιρύτῃ, χαλεποὶ δέ μιν ἄνδρες ἔχουσιν,
ἄγριοι, οἵ που κεῖνον ἐρυκανόωσ' ἀέκοντα.
αὐτὰρ νῦν τοι ἐγὼ μαντεύσομαι ὡς ἐνὶ θυμῷ
ἀθάνατοι βάλλουσι καὶ ὡς τελέεσθαι ὀΐω,
οὔτε τι μάντις ἐών, οὔτ' οἰωνῶν σάφα εἰδώς.
οὔ τοι ἔτι δηρόν γε φίλης ἀπὸ πατρίδος αἴης
ἔσσεται, οὐδ' εἴπερ τε σιδήρεα δέσματ' ἔχῃσι·

186. A Ῥεῖθρον kikötőt csak itt találjuk említve; a Νήϊος hegy (v. ö. ἐξ' Ἰθάκης ὑπονηΐου γ 81), alkalmasint a Νήριτον hegység egyik ága, Ithaka városától északra feküdt.

188. ἐξ ἀρχῆς *régóta.* — εἴπερ elott hozzá kell gondolni, hogy: *a mint megtudhatod, ha* stb.

189. τὸν οὐκέτι φασί *a kiről azt mondják, hogy.*

190. πήματα πάσχειν az agg korral járó bajokat szenvedi.

191. γρηΐ, ω 366 szerint neve Σικελή volt, Doliosnak neje.

192. εὖτ' ἄν *ha netalán.* — μιν καταλάβῃσι γυῖα, *tagjait*, a kettős accusativus ugy mint a 64-ik versben; ἀνά *végig;* γουνός *domb;* ἀλωὴ οἰνόπεδος *szőlő.* V. ö. ezen leirással azt mit λ 187 sk. ω 205 sk. 226 sk. olvasunk az öreg Laertesről.

194. Az imperfectum ἔφαντο arra utal, hogy már otthon Taphosban vagy útközben hallotta Mentes (Athene), hogy Odysseus már otthon (ἐπιδήμιος) van.

195. βλάπτουσι κελεύθου *akadályozzák hazatérésében;* a genetivus κελεύθου itt ablativusi értelemmel bir.

196. οὔ πω *még nem.*

197. που *alkalmasint.*

198. χαλεποί *gonosz.* — ἔχουσιν *birják hatalmukban.*

199. ἀέκοντα *akarata ellenére, erőszakkal.*

201. βάλλουσι *sugallják.*

201. A μάντις az istenek sugallatából jósolt, az οἰωνοπόλος a madarak röptéből, az ὀνειροπόλος az álomképekből.

203. ἔτι δηρόν-ban az ι azért van hosszú szótagnak véve, mert δηρόν eredetileg δϜηρόν-nak hangzott. V. ö. Verst. Bev. § 5, 2.

204. ἔχῃσι *kötve tartják*, t. i. őt, Odysseust.

φράσσεται, ὥς κε νέηται, ἐπεὶ πολυμήχανός ἐστιν.
ἀλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπὲ καὶ ἀτρεκέως κατάλεξον,
εἰ δὴ ἐξ αὐτοῖο τόσος πάϊς εἰς 'Οδυσῆος·
αἰνῶς γὰρ κεφαλήν τε καὶ ὄμματα καλὰ ἔοικας
κείνῳ· ἐπεὶ θαμὰ τοῖον ἐμισγόμεθ' ἀλλήλοισι,
πρίν γε τὸν ἐς Τροίην ἀναβήμεναι, ἔνθα περ ἄλλοι
'Αργείων οἱ ἄριστοι ἔβαν κοίλης ἐνὶ νηυσίν·
ἐκ τοῦ δ' οὔτ' 'Οδυσῆα ἐγὼν ἴδον οὔτ' ἔμ' ἐκεῖνος."
Τὴν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ηὔδα·
„τοιγὰρ ἐγώ τοι, ξεῖνε, μάλ' ἀτρεκέως ἀγορεύσω.
μήτηρ μέν τέ μέ φησι τοῦ ἔμμεναι, αὐτὰρ ἐγώ γε
οὐκ οἶδ' · οὐ γάρ πώ τις ἑὸν γόνον αὐτὸς ἀνέγνω.
ὡς δὴ ἐγώ γ' ὄφελον μάκαρός νύ τευ ἔμμεναι υἱὸς
ἀνέρος, ὃν κτεάτεσσιν ἑοῖς ἔπι γῆρας ἔτετμε.
νῦν δ' ὃς ἀποτμότατος γένετο θνητῶν ἀνθρώπων,
τοῦ μ' ἔκ φασι γενέσθαι, ἐπεὶ σύ με τοῦτ' ἐρεείνεις."
Τὸν δ' αὖτε προσέειπε θεά, γλαυκῶπις 'Αθήνη·
„οὐ μέν τοι γενεήν γε θεοὶ νώνυμνον ὀπίσσω
θῆκαν, ἐπεὶ σέ γε τοῖον ἐγείνατο Πηνελόπεια.
ἀλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπὲ καὶ ἀτρεκέως κατάλεξον·
τίς δαίς, τίς δαὶ ὅμιλος ὅδ' ἔπλετο; τίπτε δέ σε χρεώ;

207. εἰ δή *vajjon igazán.* — τόσος t. i. ἐών *ekkora létedre.* E sor gondolatjára nézve v. ö. α 301.

208. αἰνῶς *roppant.*

209. Az ἐπεί-vel kezdödő mellékmondat indokolja, hogyan képes Mentes azt állítani, hogy Telemachos hasonlít atyjára. — θαμὰ τοῖον *oly gyakran.*

210. ἐς Τροίην ἀναβήμεναι *Trójába (Trója ellen) hajóra szállt.* — ἔνθα περ *a hová tudniillik.*

211. 'Αργείων οἱ ἄριστοι *a görögök színe java, legjava.* — βαίνειν ἐν νηυσίν annyi mint *hajózni.*

215. μήτηρ *anyám.* — μέν τε-nek αὐτάρ felel meg. — τοῦ *az ő fia.*

216. ἑὸν γόνον származását atyai részről. — αὐτός *saját tapasztalatából.*

217. ὡς δή (= utinam) ὄφελον infinitivussal nem teljesithető óhajtásokról. — τευ = τινός.

218. ἔπι κτ. ἑοῖς volna a közönséges szórend.

220. τοῦ μ' ἔκ φασι γενέσθαι = τοῦ ἐκγενέσθαι μέ φασι. — ἐπεὶ σύ με τοῦτ' ἐρεείνες-szel mentegeti Telemachos fájdalmának heves kitörését.

222. οὐ μέν (= μήν) *bizony nem.* — γενεήν ki van emelve a γε szócska által, mert épen származásáról panaszkodott Telemachos. Az egésznek értelme: «Atyádnak szerencsétlen sorsa daczára is biztositva van családod örök dicsősége, a *te* emberséged következtében»; azért van a következő sorban a σε névmás is γε által kiemelve. — ὀπίσσω *jövőre.*

225. τίς δαί *ugyan micsoda.* —

εἰλαπίνη ἠὲ γάμος; ἐπεὶ οὐκ ἔρανος τάδε γ' ἐστίν.
ὥστε μοι ὑβρίζοντες ὑπερφιάλως δοκέουσι
δαίνυσθαι κατὰ δῶμα· νεμεσσήσαιτό κεν ἀνὴρ
αἴσχεα πόλλ' ὁρόων, ὅστις πινυτός γε μετέλθοι."
Τὴν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ηὔδα·
„ξεῖν', ἐπεὶ ἂρ δὴ ταῦτά μ' ἀνείρεαι ἠδὲ μεταλλᾷς,
μέλλεν μέν ποτε οἶκος ὅδ' ἀφνειὸς καὶ ἀμύμων
ἔμμεναι, ὄφρ' ἔτι κεῖνος ἀνὴρ ἐπιδήμιος ἦεν·
νῦν δ' ἑτέρως ἐβόλοντο θεοὶ κακὰ μητιόωντες,
οἳ κεῖνον μὲν ἄϊστον ἐποίησαν περὶ πάντων
ἀνθρώπων, ἐπεὶ οὔ κε θανόντι περ ὧδ' ἀκαχοίμην,
εἰ μετὰ οἷς ἑτάροισι δάμη Τρώων ἐνὶ δήμῳ,
ἠὲ φίλων ἐν χερσίν, ἐπεὶ πόλεμον τολύπευσε.
τῷ κέν οἱ τύμβον μὲν ἐποίησαν Παναχαιοί,
ἠδέ κε καὶ ᾧ παιδὶ μέγα κλέος ἤρατ' ὀπίσσω.
νῦν δέ μιν ἀκλειῶς ἅρπυιαι ἀνηρείψαντο·
οἴχετ' ἄϊστος, ἄπυστος, ἐμοὶ δ' ὀδύνας τε γόους τε

ἔπλετο, az aoristos tekintettel azon időpontra, mikor Mentes a kérőket észrevette. — ὅδ' ἔπλετο *ez itt.* — τίπτε δέ σε χρεώ *ugyan mi szükséged van neked erre!*

226. εἰλ. ἠὲ γάμος *vendégség vagy lakodalom.* — ἔρανος coena collaticia, később δεῖπνον ἀπὸ συμβολῶν, oly étkezés, hová mindegyik vendég a maga részéről hozzájárult a költségek födözésére.

227. ὥστε ὑβρίζοντες-hez, μοι δοκέουσι-hez, ὑπερφιάλως δαίνυσθαι-hoz tartozik.

229. αἴσχεα *dedecora, gyalázatosság.* — «Méltán boszankodhatik e gyalázatosság láttára az ember, a ki közibük kerül, legalább (γε) ha okos ember.»

231. μεταλλᾷς után gondold hozzá: *ugy hát megmondom.*

232. 233. μελλεν . . . ἀφνειὸς ἔμμεναι *gazdag lehetett*, a mint azt abból következteti Telemachos, a mit hallott e dologról.

233. κεῖνος ἀνήρ, Odysseus.

234. ἑτέρως ἐβόλοντο *másképen akarták*; másutt ἄλλῃ vagy ἄλλως áll olyan értelemben, mint itt ἑτέρως.

235. ἄϊστον ποιεῖν másutt ἀϊστοῦν.

236. θανόντι *(halálán)* ellentétben áll ἄϊστον-nal v. 235.

237. Τρώων ἐνὶ δήμῳ *Trója földjén.*

238. φίλων ἐν χερσίν (in manibus) *otthon barátainak* (családjának) *karjai között.*

239. τῷ, akkor, ha Trója előtt halt volna meg. — Παναχαιοί (így I 301, ξ 369, ω 32, v. ö. ἀριστῆες Παναχαιῶν az Iliasban) az összes görögség.

240. μέγα κλέος azáltal, hogy sirhantjának láttára felemlítették volna nevét. V. ö. H 86 sk.!

241. νῦν ellentétben τῷ-val v. 239. — ἅρπυιαι Homerosnál még nem szörnyetegek, hanem az elragadó viharok. V. ö. υ 66, hol helyettük a θύελλαι említtetnek.

242. οἴχετ' ἄϊστος ἄπυστος *se híre*

κάλλιπεν· οὐδέ τι κεῖνον ὀδυρόμενος στεναχίζω
οἶον, ἐπεί νύ μοι ἄλλα θεοὶ κακὰ κήδε' ἔτευξαν.
ὅσσοι γὰρ νήσοισιν ἐπικρατέουσιν ἄριστοι,
Δουλιχίῳ τε Σάμῃ τε καὶ ὑλήεντι Ζακύνθῳ,
ἠδ' ὅσσοι κραναὴν Ἰθάκην κάτα κοιρανέουσι,
τόσσοι μητέρ' ἐμὴν μνῶνται, τρύχουσι δὲ οἶκον.
ἡ δ' οὔτ' ἀρνεῖται στυγερὸν γάμον οὔτε τελευτὴν
ποιῆσαι δύναται· τοὶ δὲ φθινύθουσιν ἔδοντες
οἶκον ἐμόν· τάχα δή με διαρραίσουσι καὶ αὐτόν."
Τὸν δ' ἐπαλαστήσασα προσηύδα Παλλὰς Ἀθήνη·
„ὢ πόποι, ἦ δὴ πολλὸν ἀποιχομένου Ὀδυσῆος
δεύῃ, ὅ κε μνηστῆρσιν ἀναιδέσι χεῖρας ἐφείη.
εἰ γὰρ νῦν ἐλθὼν δόμου ἐν πρώτῃσι θύρῃσι
σταίη, ἔχων πήληκα καὶ ἀσπίδα καὶ δύο δοῦρε,
τοῖος ἐὼν οἷόν μιν ἐγὼ τὰ πρῶτα νόησα
οἴκῳ ἐν ἡμετέρῳ πίνοντά τε τερπόμενόν τε,

se hamva. — ὀδύνας τε γόους τε a 240-ik versben említett μέγα κλέος helyett.

243. οὐδέ τι *de korántsem.*

245. A kik ἐπικρατέουσιν és v. 247 κοιρανέουσι nem királyok, hanem nagy befolyással bíró nemes emberek.

246. Az itt említett szigetek Odysseus birodalmához tartoztak, az ő főuralma alatt állottak, bár Dulichion különben külön királylyal bírt. — ὑλήεντι itt ὑληέσσῃ helyett áll.

249. Penelope vonakodott ujra férjhez menni, mert Odysseus haláláról biztos tudomása nem volt; azért nevezi Telemachos a γάμος-t utálatosnak, στυγερός. — τελευτὴν ποιῆσαι δύναται, *véget vetni* azáltal, hogy a kérők valamelyikéhez nőül megy.

250. τοί, a kérők. — φθινύθουσιν ἔδοντες *agyoneszik.*

251. τάχα nem annyi mint *talán*, hanem annyi mint *nemsokára.* — διαρραίσουσι *széjjel fognak tépni.*

253. ἦ δὴ πολλὸν *bizony nagyon.*

254. χεῖρας ἐφιέναι vagy ἐπιφέρειν annyi mint manus adferre vagy inferre. — ὅς κε χεῖρας ἐφείη *a ki rájuk tehetné kezeit.*

255. εἰ γὰρ σταίη feltételt is és óhajtást is magában foglal, *bárha*; a hosszú közbeszúrt mondat miatt (260—264) a 265-dik versben ismételve van a feltételes előmondat (255—259) tartalma és csak akkor következik az utómondat (266). — ἐν πρώτῃσι θύρῃσι (= ἐπὶ προθύροις α 103) *elöl az ajtóban.*

256. ἔχων πήληκα κ. ἀσπ. κ. δ. δοῦρε azaz teljes fegyverzetben, milyent csata előtt és némelykor nagyobb biztosság kedvéért is mielőtt útra keltek, magukra szoktak venni a régi görögök.

257 τοῖος t. i. oly férfias, erőteljes. — τὰ πρῶτα *először.*

258. πίνοντά τε τερπόμενόν τε *ivás közt mulatva, inni és mulatni.*

ἐξ Ἐφύρης ἀνιόντα παρ' Ἴλου Μερμερίδαο·
ᾤχετο γὰρ καὶ κεῖσε θοῆς ἐπὶ νηὸς Ὀδυσσεὺς
φάρμακον ἀνδροφόνον διζήμενος, ὄφρα οἱ εἴη
ἰοὺς χρίεσθαι χαλκήρεας· ἀλλ' ὃ μὲν οὔ οἱ
δῶκεν, ἐπεί ῥα θεοὺς νεμεσίζετο αἰὲν ἐόντας,
ἀλλὰ πατήρ οἱ δῶκεν ἐμός· φιλέεσκε γὰρ αἰνῶς·
τοῖος ἐὼν μνηστῆρσιν ὁμιλήσειεν Ὀδυσσεύς·
πάντες κ' ὠκύμοροί τε γενοίατο πικρόγαμοί τε.
ἀλλ' ἤ τοι μὲν ταῦτα θεῶν ἐν γούνασι κεῖται,
ἤ κεν νοστήσας ἀποτίσεται, ἠὲ καὶ οὐχί,
οἷσιν ἐνὶ μεγάροισι· σὲ δὲ φράζεσθαι ἄνωγα,
ὅππως κε μνηστῆρας ἀπώσεαι ἐκ μεγάροιο.
εἰ δ' ἄγε νῦν ξυνίει καὶ ἐμῶν ἐμπάζεο μύθων·
αὔριον εἰς ἀγορὴν καλέσας ἥρωας Ἀχαιοὺς
μῦθον πέφραδε πᾶσι, θεοὶ δ' ἐπιμάρτυροι ἔστων.
μνηστῆρας μὲν ἐπὶ σφέτερα σκίδνασθαι ἄνωχθι,
μητέρα δ', εἴ οἱ θυμὸς ἐφορμᾶται γαμέεσθαι,

259. Ἐφύρη, itt alkalmasint az Elis belsejében a Selleeis folyó mellett fekvő Ephyra várost kell értenünk. — ἀνιόντα *visszatérve.*

261. Az ὄφρα-val kezdődő czélt határozó mellékmondat alanya φάρμακον; magyarúl: *„hogy legyen mivel nyilait bekenni“.*

262. Mérges nyilakról csak itt történik említés Homerosnál.

263. ἐπεί stb.; ebből az következik, hogy mérges nyilakat használni tiltott dolog volt.

265. ὁμιλεῖν τινι valakivel találkozni, ellenséges értelemben, összetűzni.

266. πικρόγαμοι sarkastikus kifejezés.

267. ταῦτα mind arra vonatkozik, mit Mentes (Athene) az imént (255—266) Telemachos-nak mondott és a mi a 268-ik versben foglalt kettős kérdés által közelebbről részleteztetik. — θεῶν ἐν γούνασι κεῖται, *azt csak az istenek tudják.* Ugy mint a versenyjátékoknál a bírák a jutalmakat térdeiken tartották (v. ö. πέντε κριτῶν ἐν γούνασι κεῖται) úgy az istenekről is, kik még a homerosi korban is ülő helyzetben ábrázoltattak, azt hitték a görögök, hogy minden egyes ember életsorsát térdeiken tartják.

268. ἀποτίσεται indic. futuri, nem pedig coni. aoristi.

270. ἀπώσεαι indic. futuri, *ki fogod kergetni.*

271. Az εἰ δ' ἄγε kifejezésben az εἰ nem a közönséges föltételes kötőszó, hanem valószinűleg azonos a későbbi εἶα *(nosza)* interiectióval. — ἄγε *rajta.*

273. μῦθον πέφραδε *add tudtukra akaratodat.* — πᾶσι, az egész népnek.

274. ἐπὶ σφέτερα *haza.*

275. μητέρα ἄνωχθι-től függ, minek következtében ἂψ ἴτω (v. 276) helyett ἂψ ἰέναι-t várnánk, de minthogy a μητέρα ἂψ ἰέναι ἄνωχθι kifejezés kelleténél szigo-

ἂψ ἴτω ἐς μέγαρον πατρὸς μέγα δυναμένοιο·
οἳ δὲ γάμον τεύξουσι καὶ ἀρτυνέουσιν ἔεδνα
[πολλὰ μάλ', ὅσσα ἔοικε φίλης ἐπὶ παιδὸς ἕπεσθαι.]
σοὶ δ' αὐτῷ πυκινῶς ὑποθήσομαι, αἴ κε πίθηαι·
νῆ' ἄρσας ἐρέτῃσιν ἐείκοσιν, ἥτις ἀρίστη,
ἔρχεο πευσόμενος πατρὸς δὴν οἰχομένοιο,
ἤν τίς τοι εἴπῃσι βροτῶν, ἢ ὄσσαν ἀκούσῃς
ἐκ Διός, ἥτε μάλιστα φέρει κλέος ἀνθρώποισι.
πρῶτα μὲν ἐς Πύλον ἐλθὲ καὶ εἴρεο Νέστορα δῖον,
κεῖθεν δὲ Σπάρτηνδε παρὰ ξανθὸν Μενέλαον·
ὃς γὰρ δεύτατος ἦλθεν Ἀχαιῶν χαλκοχιτώνων.
εἰ μέν κεν πατρὸς βίοτον καὶ νόστον ἀκούσῃς,
ἦ τ' ἄν, τρυχόμενός περ, ἔτι τλαίης ἐνιαυτόν·
εἰ δέ κε τεθνηῶτος ἀκούσῃς μηδ' ἔτ' ἐόντος,

rúbb lett volna, a költő a mondat közepében megváltoztatta a constructiót (ez az úgynevezett anacoluthia) és ἂψ ἰέναι helyett a kíméletesebb ἂψ ἴτω-t *(hadd térjen vissza apjához)* használja.

276. μέγα δυνάμενος *opulens.* Penelope atyját Ikariosnak hívták.

277. οἳ δέ stb. *amazok pedig* t. i. a kérők ki fogják állítani a mennyegzőt és elő fogják készíteni a menyajándékokat (ἔεδνα, ἕδνα), melyeket a férj neje apjának adni szokott.

278. E verset olyan ember szúrta közbe, ki a megelőző versben az ἔεδνα szót tévesen nászajándéknak tekintette, melyet a szülők leányuknak adtak. — ἐπὶ παιδός *a leány után.*

279. σοὶ δ' αὐτῷ; eddig arról volt szó, mit tegyenek a kérők és Penelope, most Mentes az iránt akar okos tanácsot adni (πυκινῶς ὑποθήσομαι) mittevő legyen maga Telemachos. Azért áll itt az adversativ σοὶ δ' αὐτῷ.

280. ἐείκοσιν; utazásra szánt hajó rendesen húsz evezőssel birt; az ilyen hajót ἐεικόσοροςnak (ι 322) hívták.

281. ἔρχεο πευσόμενος πατρός *menj és tudakozódjál atyád után.*

282. ἤν *vajjon.* — ὄσσα a homályos hír, melynek eredetét sűrű homály födi, s melyet ennélfogva Zeustől eredőnek gondoltak. V. ö. Β 94 ὄσσα . . . Διὸς ἄγγελος.

283. μάλιστα φέρει *első sorban megviszi.* — κλέος *hír.*

285. ξανθός *szőke;* v. ö. ο 133. κάρη ξανθὸς Μενέλαος.

286. ὅς itt mutató névmás. — δεύτατος ἦλθεν *novissimus venit* (= rediit), *utoljára (utolsó) tért vissza.*

287. βίοτον καὶ νόστον ἀκούσῃς *azt hallanád, hogy él és hazatér.*

288. ἦ τε *akkor bizony.* — τρυχόμενός περ *bármennyire zaklatnak is a kérők;* v. ö. α 248. — ἐνιαυτόν, egy év letelte előtt ugyanis, azt reményli Mentes, vissza fog térni Odysseus hazájába.

289. τεθνηῶτος ἀκούσῃς *azt hallanád, hogy meghalt. (Valakit* hallani szintén annyit tesz, hogy ἀκούειν τινός).

νοστήσας δὴ ἔπειτα φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν
σῆμά τέ οἱ χεῦαι καὶ ἐπὶ κτέρεα κτερεΐξαι
πολλὰ μάλ', ὅσσα ἔοικε, καὶ ἀνέρι μητέρα δοῦναι.
αὐτὰρ ἐπὴν δὴ ταῦτα τελευτήσῃς τε καὶ ἔρξῃς,
φράζεσθαι δὴ ἔπειτα κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν,
ὅππως κε μνηστῆρας ἐνὶ μεγάροισι τεοῖσι
κτείνῃς ἠὲ δόλῳ ἢ ἀμφαδόν· οὐδέ τί σε χρὴ
νηπιάας ὀχέειν, ἐπεὶ οὐκέτι τηλίκος ἐσσί.
ἢ οὐκ ἀΐεις, οἷον κλέος ἔλλαβε δῖος Ὀρέστης
πάντας ἐπ' ἀνθρώπους, ἐπεὶ ἔκτανε πατροφονῆα,
Αἴγισθον δολόμητιν, ὅ οἱ πατέρα κλυτὸν ἔκτα;
καὶ σύ, φίλος, — μάλα γάρ σ' ὁρόω καλόν τε μέγαν τε —
ἄλκιμος ἔσσ', ἵνα τίς σε καὶ ὀψιγόνων εὖ εἴπῃ.
αὐτὰρ ἐγὼν ἐπὶ νῆα θοὴν παρελεύσομαι ἤδη
ἠδ' ἑτάρους, οἵ πού με μάλ' ἀσχαλόωσι μένοντες·
σοὶ δ' αὐτῷ μελέτω, καὶ ἐμῶν ἐμπάζεο μύθων."

290. δὴ ἔπειτα *akkor aztán* térj vissza hazádba és stb.

291. A σῆμα ez esetben csak síremlék (κενοτάφιον) volna. — καὶ ἐπί *és azonfelül.* — κτέρεα κτερεΐξαι *iusta facere, solvere; a végső tiszteletet megadni.*

292. πολλὰ μάλ', ὅσσα ἔοικε *oly nagy mértékben, a mint illik.* — ἀνέρι μητέρα δοῦναι *bírd rá anyádat, hogy menjen férjhez.* A κτερεΐξαι és δοῦναι infinitivusok imperativus jelentésével bírnak.

294. κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν *mente et animo, eszedben és lelkedben*, gondolkozzál azon, hogyan öld meg a kérőket, t. i. azon esetben, ha anyád nem akarna egyikükhez sem nőül menni és ők ennek következtében folytatnák eddigi garázdálkodásukat. Föntebb is előfordult (239 sk.), hogy a beszédnek további folyamában két lehetség közül csak az elsőre volt tekintettel a költő; hasonlóan van az itt is, hol nem mondja meg a költő mi történjék akkor, ha sikerül Telemachosnak az ἀνέρι μητέρα δοῦναι (v. 292).

296. 297. «Hiszen az már még sem való, hogy a te korodban levő ember gyerekeskedjék». — νηπιάας, Homerosnál gyakran találkozunk elvont főnevekkel a többes számban, pl. ἀτασθαλίαι, ἀνάλκειαι, πολυΐδρειαι, ὑποθημοσύναι, ποδώκειαι, δαιτροσύναι és felváltva az egyesszámmal ἱπποσύναι, ὑπερβασίαι. V. ö. a latinban *irae, timores, astutiae, cruores.*

299. πάντας ἐπ' ἀνθρώπους *az egész világon,* ἐπί itt tulajdonképen annyit jelent mint: valamin *végig.*

300. ὅ οἱ πατέρα κλ. ἔκτα epexegesise (magyarázatja) a megelőző πατροφονῆα szónak. V. ö. N 482 ἐπιόντα, ὅς μοι ἔπεισιν.

301. καὶ σύ *te is.*

302. ἔσσ' = ἔσσο, ἴσθι, *legyél.* — εὖ εἴπῃ *dicsérjen.*

304. ἀσχαλόωσι με μένοντες *türelmetlenül várnak, alig győznek várni.*

Τὴν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ηὔδα·
„ξεῖν', ἦ τοι μὲν ταῦτα φίλα φρονέων ἀγορεύεις,
ὥστε πατὴρ ᾧ παιδί, καὶ οὔ ποτε λήσομαι αὐτῶν.
ἀλλ' ἄγε νῦν ἐπίμεινον, ἐπειγόμενός περ ὁδοῖο,
ὄφρα λοεσσάμενός τε τεταρπόμενός τε φίλον κῆρ,
δῶρον ἔχων ἐπὶ νῆα κίῃς, χαίρων ἐνὶ θυμῷ,
τιμῆεν, μάλα καλόν, ὅ τοι κειμήλιον ἔσται
ἐξ ἐμεῦ, οἷα φίλοι ξεῖνοι ξείνοισι διδοῦσι."
Τὸν δ' ἠμείβετ' ἔπειτα θεά, γλαυκῶπις Ἀθήνη·
„μή μ' ἔτι νῦν κατέρυκε, λιλαιόμενόν περ ὁδοῖο.
δῶρον δ' ὅττι κέ μοι δοῦναι φίλον ἦτορ ἀνώγῃ,
αὖτις ἀνερχομένῳ δόμεναι οἶκόνδε φέρεσθαι,
καὶ μάλα καλὸν ἑλών· σοὶ δ' ἄξιον ἔσται ἀμοιβῆς."
Ἡ μὲν ἄρ' ὣς εἰποῦσ' ἀπέβη γλαυκῶπις Ἀθήνη,
ὄρνις δ' ὣς ἀνόπαια διέπτατο · τῷ δ' ἐνὶ θυμῷ
θῆκε μένος καὶ θάρσος, ὑπέμνησέν τέ ἑ πατρὸς
μᾶλλον ἔτ' ἢ τὸ πάροιθεν. ὁ δὲ φρεσὶν ᾗσι νοήσας
θάμβησεν κατὰ θυμόν· ὀΐσατο γὰρ θεὸν εἶναι.
αὐτίκα δὲ μνηστῆρας ἐπῴχετο ἰσόθεος φώς.

307. φίλα φρονέων *barátságos indulattal.*

309. ἐπειγόμενός περ ὁδοῖο *bármennyire sietős is az utad.*

310. τεταρπόμενος jóllakván étellel, itallal.

311. δῶρον ἔχων *megajándékozva, ajándékkal.*

312. ἐξ ἐμεῦ *tőlem.* — οἷα *a minőt.* — φίλοι ξεῖνοι ξείνοισι διδοῦσι *egyik kedves vendégbarát a másiknak* (kedves vendégbarátok egymásnak) *szokott adni.*

315. ἔτι *tovább.* — περ itt okadatoló értelemmel bír.

316. ὅττι κε *melyet netalán, esetleg.*

317. οἶκόνδε φέρεσθαι *hogy haza vigyem.*

318. καὶ μάλα καλὸν ἑλών *még pedig aztán akár milyen szépet választhatsz nekem ;* σοὶ δ' ἄξιον ἔσται ἀμοιβῆς *neked pedig viszonzásul olyan ajándékot fogok adni* (σοὶ δ' ἔσται) *mely bezzeg fölér a tieddel* (ἄξιον ἀμοιβῆς érdemes, hogy méltó viszonzásnak tekintessék).

319—366. *Athene ott hagyja Ithakát. Penelope megjelenik a kérők között.*

320. Azután hogy Athene otthagyta Odysseus palotáját (ἀπέβη v. 319) és kiért a szabadba, oly gyorsan mint a madár eltávozott (felrepült) a magasba (ἀνόπαια) az Olymposra. — ἀνόπαια eredetileg egy ἀνόπαιος melléknév semleges nevű accusativusa a többesszámban, aztán igehatározó.

322. φρεσὶ νοήσας *észre vevén.* Épen azon ismerte fel Telemachos, hogy istennel volt dolga, hogy szokatlan bátorság (μένος καὶ θάρσος) szállotta meg.

323. ὀΐσατο *sejtette.*

Τοῖσι δ' ἀοιδὸς ἄειδε περικλυτός, οἳ δὲ σιωπῇ
εἵατ' ἀκούοντες· ὃ δ' Ἀχαιῶν νόστον ἄειδε
λυγρόν, ὃν ἐκ Τροίης ἐπετείλατο Παλλὰς Ἀθήνη.
Τοῦ δ' ὑπερωϊόθεν φρεσὶ σύνθετο θέσπιν ἀοιδὴν
κούρη Ἰκαρίοιο, περίφρων Πηνελόπεια·
κλίμακα δ' ὑψηλὴν κατεβήσετο οἷο δόμοιο,
οὐκ οἴη, ἅμα τῇ γε καὶ ἀμφίπολοι δύ' ἕποντο.
ἡ δ' ὅτε δὴ μνηστῆρας ἀφίκετο δῖα γυναικῶν,
στῆ ῥα παρὰ σταθμὸν τέγεος πύκα ποιητοῖο,
ἄντα παρειάων σχομένη λιπαρὰ κρήδεμνα·
ἀμφίπολος δ' ἄρα οἱ κεδνὴ ἑκάτερθε παρέστη.
δακρύσασα δ' ἔπειτα προσηύδα θεῖον ἀοιδόν·
„Φήμιε, πολλὰ γὰρ ἄλλα βροτῶν θελκτήρια οἶδας,
ἔργ' ἀνδρῶν τε θεῶν τε, τάτε κλείουσιν ἀοιδοί·
τῶν ἕν γέ σφιν ἄειδε παρήμενος, οἳ δὲ σιωπῇ
οἶνον πινόντων· ταύτης δ' ἀποπαύε' ἀοιδῆς
λυγρῆς, ἥτε μοι αἰεὶ ἐνὶ στήθεσσι φίλον κῆρ
τείρει, ἐπεί με μάλιστα καθίκετο πένθος ἄλαστον.

326. νόστον, az ének tartalma kitünik γ 130—198. 254—312. δ 351 sk.-ből.

327. ἐκ Τροίης nyelvtanilag szorosan ὅν-hoz, az értelem szerint pedig νόστον-hoz tartozik, *Trójából való hazatérése.*

328. ὑπερωϊόθεν *a felső szobából, az emeletből,* hol a család női tagjainak szobái voltak. — τοῦ ἀοιδήν *énekét.* — φρεσὶ σύνθετο *észrevette, hallotta.*

330. κλῖμαξ *lépcső.* — A δόμος itt nem azonos a 328-ik versben említett ὑπερώϊον (ὑπερῷον)-nal, hanem egy a μέγαρον mögött fekvő női terem, melybe levezetett a lépcső a ὑπερώϊον-ból.

331. Fejedelmi rangú egyének mindig több (rendesen két) férfi, illetőleg női szolga kiséretében jelentek meg.

333. «Oda állott a férfiterem ajtófélfájához», régi görög és keleti szokás szerint sűrűen befátyolozva. — Az ajtó, melyről itt szó van, az, mely a 330-ik versben említett δόμος-ból a férfiterembe (μέγαρον) nyilt.

334. A medium σχομένη-ben azt jelenti, hogy *maga* elé tartotta a fátyolt (κρήδεμνα).

336. δακρύσασα *könnyekre fakadva;* könnyezve annyi mint δακρύουσα.

337. γάρ *hiszen.*— βροτῶν genetivus obiectivus. — οἶδας ritka ión alak e helyett hogy οἶσθα.

338. τάτε *a milyeneket*; a τε szócska itt általánosító értelemmel bir.

339. σφιν *(nekik a kérőknek)* mind ἄειδε-től, mind παρήμενος-tól függ.

341. ἥτε = ἥ.

τοίην γὰρ κεφαλὴν ποθέω μεμνημένη αἰεὶ
[ἀνδρός, τοῦ κλέος εὐρὺ καθ' Ἑλλάδα καὶ μέσον Ἄργος."]
Τὴν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ηὔδα·
„μῆτερ ἐμή, τί τ' ἄρα φθονέεις ἐρίηρον ἀοιδὸν
τέρπειν, ὅππῃ οἱ νόος ὄρνυται; οὔ νύ τ' ἀοιδοὶ
αἴτιοι, ἀλλά ποθι Ζεὺς αἴτιος, ὅστε δίδωσιν
ἀνδράσιν ἀλφηστῇσιν, ὅπως ἐθέλῃσιν, ἑκάστῳ.
τούτῳ δ' οὐ νέμεσις Δαναῶν κακὸν οἶτον ἀείδειν·
τὴν γὰρ ἀοιδὴν μᾶλλον ἐπικλείουσ' ἄνθρωποι,
ἥτις ἀκουόντεσσι νεωτάτη ἀμφιπέληται.
σοὶ δ' ἐπιτολμάτω κραδίη καὶ θυμὸς ἀκούειν·
οὐ γὰρ Ὀδυσσεὺς οἶος ἀπώλεσε νόστιμον ἦμαρ
ἐν Τροίῃ, πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι φῶτες ὄλοντο.
[ἀλλ' εἰς οἶκον ἰοῦσα τὰ σ' αὐτῆς ἔργα κόμιζε,
ἱστόν τ' ἠλακάτην τε, καὶ ἀμφιπόλοισι κέλευε

343. μεμνημένη αἰεί *felejthetetlenül.*

344. E vers későbbi interpolatió, mert Homerosnál különben Ἑλλάς mindig csak Achilleus birodalmának egy részét jelenti, sohasem Görögországnak később Hellasnak nevezett részét, mint itt. — ἀνδρός, a genetivus nem μεμνημένη-től függ, hanem τοίην κεφαλήν-hez tartozik. — μέσον Ἄργος, *Argos* (itt a Peloponnesos) *legközepén* is nagy Odysseus dicsősége.

346. τί τ' ἄρα φθ. *ugyan hát miért nem szenveded, hogy* stb.

347. τ' = τοί, σοί.

348. αἴτιοι *az okai* t. i. annak, hogy a görögök hazatéréséről szóló énekek oly szomoruak. — ποθί alkalmasint, inkább, opinor.

349. ἀλφηστής ἄλφι és ἔδειν-ből *a kenyeret evők,* οἳ ἀρούρης καρπὸν ἔδουσι (Z 142) ellentétben az istenekkel, kik οὐ γὰρ σῖτον ἔδουσ', οὐ πίνουσ' αἴθοπα οἶνον.

350. τούτῳ δ' οὐ νέμεσις *tőle nem lehet rosz néven venni, hogy* stb.

351. μᾶλλον *inkább* mint más dalt, *leginkább.* — ἐπικλείουσι *dicsérik.*

352. ἥτις quaecumque, nem pedig ἥ, mit csak akkor használhatott volna a költő, ha az említett ἀοιδή közelebbről meg lett volna határozva. — ἀμφιπέληται (ugy mint ἀμφήλυθε ζ 122) «füleit körülzengi».

353. «*Neked pedig legyen elég erős a szived meghallgatni a dalt*"; hiszen Penelopén kivül mások is ott vesztették el szeretetteiket Trója előtt.

356—359. E versek, melyek a legjobb kéziratokban hiányoznak, csekély változtatással φ 350, Z 490, λ 352-ből vannak interpolálva és itt épen nincsenek helyükön; főképen a μῦθος-szal kezdődő mondat épen nem illik a jelen situatióhoz.

356. τὰ σ' αὐτῆς = τὰ σὰ αὐτῆς, attikailag egy szóban τὰ σ(ε)αυτῆς.

ἔργον ἐποίχεσθαι· μῦθος δ' ἄνδρεσσι μελήσει
πᾶσι, μάλιστα δ' ἐμοί· τοῦ γὰρ κράτος ἔστ' ἐνὶ οἴκῳ."]
Ἡ μὲν θαμβήσασα πάλιν οἶκόνδε βεβήκει·
παιδὸς γὰρ μῦθον πεπνυμένον ἔνθετο θυμῷ.
ἐς δ' ὑπερῷ' ἀναβᾶσα σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξὶ
κλαῖεν ἔπειτ' Ὀδυσῆα, φίλον πόσιν, ὄφρα οἱ ὕπνον
ἡδὺν ἐπὶ βλεφάροισι βάλε γλαυκῶπις Ἀθήνη.
Μνηστῆρες δ' ὁμάδησαν ἀνὰ μέγαρα σκιόεντα·
πάντες δ' ἠρήσαντο παραὶ λεχέεσσι κλιθῆναι.
τοῖσι δὲ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἤρχετο μύθων·
„Μητρὸς ἐμῆς μνηστῆρες ὑπέρβιον ὕβριν ἔχοντες,
νῦν μὲν δαινύμενοι τερπώμεθα, μηδὲ βοητὺς
ἔστω, ἐπεὶ τόδε καλὸν ἀκουέμεν ἐστὶν ἀοιδοῦ
τοιοῦδ', οἷος ὅδ' ἐστί, θεοῖς ἐναλίγκιος αὐδήν.
ἠῶθεν δ' ἀγορήνδε καθεζώμεσθα κιόντες
πάντες, ἵν' ὑμῖν μῦθον ἀπηλεγέως ἀποείπω,

358. ἔργον ἐποίχεσθαι *hogy lássanak a munkához.* — μ. δ' ἀνδρ. μελήσει *a beszédre majd nekünk férfiaknak lesz gondunk.*

359. τοῦ γὰρ κράτος ἔστ' ἐνὶ οἴκῳ, *mert én vagyok az úr a háznál.* — τοῦ visszamutat ἐμοί-ra.

360. Az οἶκος itt azonos a 330-ik versben említett δόμος-szal, honnan felment a ὑπερῷον-ba. — βεβήκει βαίνω plusquamperfectuma, ugy mint οἶδα-é és ἔοικα-é gyakran imperfectum vagy aoristos jelentésével bír.

363. ἔπειτα ἀναβᾶσα-ra vonatkozik, miután felment a ὑπερῷον-ba.

365. A férfiterem (μέγαρα vagy μέγαρον) csak az ajtón és egy pár magasan fekvő ablakból nyerte a világosságot, ezért σκιόεντα, *homályos* állandó jelzője. Mások σκιόεντα-t *hűvösnek* magyarázzák. — ὁμάδησαν *kiabáltak;* kétségkivül Peneloperől volt szó, kit ritkán volt alkalmuk látni.

366. ἠρήσαντο *(hangosan) kivánkoztak;* ezáltal ingerelték fel a kérők Telemachost, ki szokott szerénységét abbahagyva erélyesebben lép fel ellenük mindjárt a következő beszédben. — παραὶ λεχέεσσι *mellette az ágyban;* παραί itt igehatározó.

367. τοῖσι *közöttük.*

367—419. *Telemachos és a kérők első összekoczczanása.*

369. νῦν μέν ellentéte ἠῶθεν δέ a 372-ik versben. — δαινύμενοι τερπώμεθα *epulando delectemur, együnk és mulassunk.*

370. τόδε-t a következő ἀκουέμεν közelebbről megmagyarázza; *mert szép dolog hallgatni* stb.

372. ἀγορήνδε κιόντες-hez tartozik. — ἀγ. καθεζ. κιόντες *üljünk össze gyülésbe.*

373. μ. ἀπηλ. ἀποείπω *nyiltan megmondjam véleményemet.*

374—380. E versek a második énekből (β 139—145) vannak interpolálva. Hogy interpolálták, kitünik abból, hogy sem Antinoos, sem Eurymachos nem hi-

[ἐξιέναι μεγάρων· ἄλλας δ' ἀλεγύνετε δαῖτας,
ὑμὰ κτήματ' ἔδοντες, ἀμειβόμενοι κατὰ οἴκους.
εἰ δ' ὔμιν δοκέει τόδε λωΐτερον καὶ ἄμεινον
ἔμμεναι, ἀνδρὸς ἑνὸς βίοτον νήποινον ὀλέσθαι,
κείρετ' · ἐγὼ δὲ θεοὺς ἐπιβώσομαι αἰὲν ἐόντας,
αἴ κέ ποθι Ζεὺς δῷσι παλίντιτα ἔργα γενέσθαι·
νήποινοί κεν ἔπειτα δόμων ἔντοσθεν ὄλοισθε."]
Ὣς ἔφαθ', οἳ δ' ἄρα πάντες ὀδὰξ ἐν χείλεσι φύντες
Τηλέμαχον θαύμαζον, ὃ θαρσαλέως ἀγόρευε.
Τὸν δ' αὖτ' Ἀντίνοος προσέφη, Εὐπείθεος υἱός·
„Τηλέμαχ', ἦ μάλα δή σε διδάσκουσιν θεοὶ αὐτοὶ
ὑψαγόρην τ' ἔμεναι καὶ θαρσαλέως ἀγορεύειν·
μὴ σέ γ' ἐν ἀμφιάλῳ Ἰθάκῃ βασιλῆα Κρονίων
ποιήσειεν, ὅ τοι γενεῇ πατρώϊόν ἐστι."
Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ηὔδα·
„Ἀντίνο', ἦ καί μοι νεμεσήσεαι, ὅττι κεν εἴπω;
καί κεν τοῦτ' ἐθέλοιμι Διός γε διδόντος ἀρέσθαι.

vatkoznak azokra beszédeikben (α 384—387. 400—411) és hogy ügyetlenség lett volna Telemachos részéről terveit ily módon elárulni.

374. ἄλλας stb.-vel a függő beszéd egyenesbe megy át.

376. λωΐτερον καὶ ἄμεινον *üdvösebbnek és jobbnak.*

377. νήποινον ugy mint a 160-ik versben. — ἐπιβώσομαι = ἐπιβοήσομαι.

379. αἴ κέ ποθι *vajha.* — παλίντιτα ἔργα annyi mint τίσις.

380. νήποινοι *boszulatlanúl.* — δόμων ἔντοσθε, t. i. garázdálkodásaitok szinhelyén.

381. ὀδὰξ | ἐν χείλεσι φύντες *ajkukba harapva*; v. ö. az ἐν δ' ἄρα οἱ φῦ χειρί (megfogta kezénél) kifejezést.

382. ὅ *quod* = ὅτι.

383. A kérők legkiválóbb emberei már első fellépésük alkalmával elárulják természetüket; Antinoos csupa dacz és durvaság, Eurymachos telve álnok, csalárd barátságossággal.

384. 385. Antinoos csodálkozását fejezi ki Telemachosnak szokatlanúl bátor beszédén. «Bizonyára az istenek magok tanítottak, hogy egyszerre oly büszkén és bátran beszélsz.»

A 386. és 387-ik vers gúnyosan van mondva: «tartok, hogy még egyszer királylyá fog tenni Zeus» stb., annál gúnyosabban, minél inkább hitegette magával Antinoos, hogy ő maga fog Ithaka királya lenni, ha majd sikerülnie fog Penelopét nőül venni.

387. ὅ τοι γ. π. ἐστι, addig mindig Odysseus családjából való volt a kephalleni birodalom (Ithaka, Zakynthos stb.) királya.

389—398. Telemachos beszédének első fele szintén gúnyos, második felén a 394-ik verstől kezdve, tettetett szerénység vonul végig.

390. καί κεν τοῦτο *akár azt is,*

ἦ φῂς τοῦτο κάκιστον ἐν ἀνθρώποισι τετύχθαι;
οὐ μὲν γάρ τι κακὸν βασιλευέμεν· αἶψά τέ οἱ δῶ
ἀφνειὸν πέλεται καὶ τιμηέστερος αὐτός.
ἀλλ' ἦ τοι βασιλῆες Ἀχαιῶν εἰσὶ καὶ ἄλλοι
πολλοὶ ἐν ἀμφιάλῳ Ἰθάκῃ, νέοι ἠδὲ παλαιοί,
τῶν κέν τις τόδ' ἔχῃσιν, ἐπεὶ θάνε δῖος Ὀδυσσεύς·
αὐτὰρ ἐγὼν οἴκοιο ἄναξ ἔσομ' ἡμετέροιο
καὶ δμώων, οὕς μοι ληΐσσατο δῖος Ὀδυσσεύς.
Τὸν δ' αὖτ' Εὐρύμαχος, Πολύβου πάϊς, ἀντίον ηὔδα·
„Τηλέμαχ', ἦ τοι ταῦτα θεῶν ἐν γούνασι κεῖται,
ὅστις ἐν ἀμφιάλῳ Ἰθάκῃ βασιλεύσει Ἀχαιῶν·
κτήματα δ' αὐτὸς ἔχοις καὶ δώμασιν οἷσιν ἀνάσσοις.
μὴ γὰρ ὅ γ' ἔλθοι ἀνὴρ ὅστις σ' ἀέκοντα βίηφι
κτήματ' ἀπορραίσει, Ἰθάκης ἔτι ναιετοώσης.
ἀλλ' ἐθέλω σε, φέριστε, περὶ ξείνοιο ἐρέσθαι,
ὁππόθεν οὗτος ἀνήρ· ποίης δ' ἐξ εὔχεται εἶναι
γαίης; ποῦ δέ νύ οἱ γενεὴ καὶ πατρὶς ἄρουρα;
ἠέ τιν' ἀγγελίην πατρὸς φέρει ἐρχομένοιο,

t. i. βασιλεύειν. — Διὸς διδόντος, mi azt mondanók, hogy: ha isten úgy akarja.

391. ἦ φῂς τοῦτο κ. *valóban, azt hiszed, hogy annál* (t. i. az uralkodásnál) *nincs is rosszabb dolog széles e világon!* Telemachos itt Antinoosnak már emlitett merész tervére czéloz.

392. μέν = μήν. — οἱ t. i. a királynak, βασιλεῖ, mely szót a megelőző βασιλευέμεν-ből kell kiegésziteni.

394. ἀλλ' ἦ τοι *csakhogy persze.* — βασιλῆες *nemesek, előkelő Achaiok.* — Ἀχαιῶν itt genetivus partitivus.

396. κεν ἔχῃσιν *talán el fogja nyerni*, τόδε t. i. a királyságot.

397. ἔσομαι *akarok lenni.*

398. δμώων, a szolgákat, kiket Odysseus ellenséges földre való berohanások alkalmával szerzett magának (ληΐσσατο), azért említi itt Telemachos, mert π 108 sk. szerint a kérők rosszúl bántak velük.

401. Az Ἀχαιῶν genetivus ὅστις-től függ.

402. δώμασιν οἷσιν *saját házadban*; a ὅς pronomen reflexivum a görög nyelv régibb korszakában nem csak az egyes szám harmadik személyére vonatkozhatott.

403. μή fenyegető értelemben van mondva.

404. ἀπορραίειν itt kettős accusativussal van construálva, úgy mint συλᾶν, ἀπαυρᾶν, βιάζεσθαι, ἀφαιρεῖσθαι. — ναιετοώσης, a ναιετᾶν *lakni* ige jelentése nem ritkán az egyszerű εἶναι *lenni, fennállani* ige jelentésévé gyengült.

406. ὁππόθεν-nel függő kérdés, ποίης és που-val egyenes kérdés kezdődik.

408. πατρὸς ἐρχομένοιο *atyád hazatéréséről.*

ἠ ἑὸν αὐτοῦ χρεῖος ἐελδόμενος τόδ' ἱκάνει;
οἷον ἀναΐξας ἄφαρ οἴχεται, οὐδ' ὑπέμεινε
γνώμεναι· οὐ μὲν γάρ τι κακῷ εἰς ὦπα ἐῴκει."
Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ηὔδα·
„Εὐρύμαχ,' ἦ τοι νόστος ἀπώλετο πατρὸς ἐμοῖο·
οὔτ' οὖν ἀγγελίῃς ἔτι πείθομαι, εἴ ποθεν ἔλθοι,
οὔτε θεοπροπίης ἐμπάζομαι, ἥντινα μήτηρ
ἐς μέγαρον καλέσασα θεοπρόπον ἐξερέηται.
ξεῖνος δ' οὗτος ἐμὸς πατρώϊος ἐκ Τάφου ἐστί,
Μέντης δ' Ἀγχιάλοιο δαΐφρονος εὔχεται εἶναι
υἱός, ἀτὰρ Ταφίοισι φιληρέτμοισιν ἀνάσσει."
Ὣς φάτο Τηλέμαχος, φρεσὶ δ' ἀθανάτην θεὸν ἔγνω.
οἱ δ' εἰς ὀρχηστύν τε καὶ ἱμερόεσσαν ἀοιδὴν
τρεψάμενοι τέρποντο, μένον δ' ἐπὶ ἕσπερον ἐλθεῖν
τοῖσι δὲ τερπομένοισι μέλας ἐπὶ ἕσπερος ἦλθε·
δὴ τότε κακκείοντες ἔβαν οἶκόνδε ἕκαστος·
Τηλέμαχος δ', ὅθι οἱ θάλαμος περικαλλέος αὐλῆς
ὑψηλὸς δέδμητο περισκέπτῳ ἐνὶ χώρῳ,

409. ἐελδόμενος (elintézni) *kívánva*; ἑὸν αὐτοῦ χρ. ἐελδ. *saját ügyében*. — τόδε *ide*; erre a kérdésre hová, jövést vagy menést jelentő igék után Homerosnál nem ritkán egyszerű accusativus áll elöljáró nélkül; pl. κλέος δέ μοι οὐρανὸν ἵκει stb.

410. ἄφαρ οἴχεται-hoz tartozik.

411. γνώμεναι *hogy meg lehetett volna ismerni;* az οὐ μὲν γάρral kezdődő mondatban megmondja Eurymachos, miért nem kellett volna az idegennek az ismeretséget kerülnie. — κακῷ származására nézve *közönséges*. — εἰς ὦπα (máskor ἔσαντα) ἐῴκει *hasonlított*, ha szeme közé nézett az ember.

414. οὔτ' οὖν ἀγγελίῃς ἔτι πείθομαι *nem is hagyom már magamat hirek által rábeszélni (mint eddig)*; πείθομαι nem annyit tesz mint bízni (πέποιθα). — εἴ ποθεν ἔλθοι t. i. valamely ἀγγελίη, mint a megelőző ἀγγελίῃς-ból ki kell egészíteni a mondatot.

416. μέγαρον, szélesebb értelemben, *a házba*.

417. Az alany οὗτος, a mondomány ξεῖνος ἐμός ἐστι. Az ἐκ Τάφου kifejezés nem ἐστι-hez, hanem ξεῖνος-hoz tartozik.

420—444. *Odysseus házában késő estig mulatnak, azután elmennek aludni.*

421. οἵ, a kérők.

422. μένον δ' ἐπὶ ἕσπερον ἐλθεῖν *és bevárták az est beálltát;* ἐπὶ ἐλθεῖν-hez tartozik.

423. τοῖσι τερπομένοισι a magyarban időhatározói mellékmondattal fejezendő ki.

424. κακκείοντες *hogy lefeküdjenek, lefeküdni*.

425. Az αὐλῆς genetivus ὅθι-tól függ.

426. περισκέπτῳ ἐνὶ χώρῳ *körös-körül széles (messze) kilátással biró helyen;* Odysseus palotája

ἔνθ' ἔβη εἰς εὐνὴν πολλὰ φρεσὶ μερμηρίζων.
τῷ δ' ἄρ' ἅμ' αἰθομένας δαΐδας φέρε κεδνὰ ἰδυῖα
Εὐρύκλει', Ὦπος θυγάτηρ Πεισηνορίδαο,
τήν ποτε Λαέρτης πρίατο κτεάτεσσιν ἑοῖσι,
πρωθήβην ἔτ' ἐοῦσαν, ἐεικοσάβοια δ' ἔδωκεν,
ἶσα δέ μιν κεδνῇ ἀλόχῳ τίεν ἐν μεγάροισιν,
εὐνῇ δ' οὔ ποτ' ἔμικτο, χόλον δ' ἀλέεινε γυναικός·
ἥ οἱ ἅμ' αἰθομένας δαΐδας φέρε, καί ἑ μάλιστα
δμῳάων φιλέεσκε, καὶ ἔτρεφε τυτθὸν ἐόντα.
ὤϊξεν δὲ θύρας θαλάμου πύκα ποιητοῖο,
ἕζετο δ' ἐν λέκτρῳ, μαλακὸν δ' ἔκδυνε χιτῶνα·
καὶ τὸν μὲν γραίης πυκιμηδέος ἔμβαλε χερσίν.
ἡ μὲν τὸν πτύξασα καὶ ἀσκήσασα χιτῶνα,
πασσάλῳ ἀγκρεμάσασα παρὰ τρητοῖσι λέχεσσι,
βῆ ῥ' ἴμεν ἐκ θαλάμοιο, θύρην δ' ἐπέρυσσε κορώνῃ
ἀργυρέῃ, ἐπὶ δὲ κληῗδ' ἐτάνυσσεν ἱμάντι.
ἔνθ' ὅ γε παννύχιος, κεκαλυμμένος οἰὸς ἀώτῳ,
βούλευε φρεσὶν ᾗσιν ὁδόν, τὴν πέφραδ' Ἀθήνη.

ugyanis magaslaton épült (v. ö. π 351).

427. ἔνθα *oda.* — φρεσί *szivében, eszében.*

428. ἅμα itt igehatározó, *vele együtt menve.*— κεδνὰ ἰδυῖα *gondos.*

430. κτεάτεσσιν ἑοῖσι instrumentalis, *saját pénzén.*

431. ἐεικοσάβοια, nagyon magas ár volt; Ψ 795 szerint egy ügyes rabszolganőt csak négy ökörre becsültek (τίον δέ ἑ τεσσαράβοιον).

432. χόλον *féltékenységét.* — δέ itt annyi mint γάρ.

434. καί ἑ (t. i. Telemachost) stb. okát adja annak, hogy ő kisérte é gő fáklyával kezében.

436. ὤϊξεν t. i. Telemachos. — πύκα ποιητοῖο *erősen épült.*

438. πυκιμηδής *okos* = πυκινὰ φρεσὶ μήδε' ἔχουσα τ 353. — βάλλειν nem ritkán annyi mint τιθέναι.

439. τόν-nak appositiója χιτῶνα. — ἀσκήσασα *kisimítva.*

440. Az ágyat azért nevezi Homeros gyakran τρητός-nak, *jól fúrtnak*, mert a görögöknél az ágyfába lyukakat fúrtak, ezeken szíjjakat húztak át s ezekre tették az ágyneműt. (V. ö. ψ 198. 201). Nálunk deszkákat szoktak használni ezen szíjak helyett.

441. κορώνη karika, mely arra szolgált mint nálunk a kilincs.

442. A κληΐς, a retesz, a befelé nyiló ajtó belső oldalán volt; ha a rajta megerősített szíjat (ἱμάς), mely az ajtónak az ajtófélfa mellett levő egy nyílásán átment, kívülről meghúzták (ἐτάνυσσεν), a κληΐς-t a szemközt levő falnak egy mélyedésébe tolták.

444. ὁδόν *iter, az utat, az utazást.*

ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ Β.

Ἰθακησίων ἀγορά. Τηλεμάχου ἀποδημία.

Ἦμος δ' ἠριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἠώς,
ὤρνυτ' ἄρ' ἐξ εὐνῆφιν Ὀδυσσῆος φίλος υἱός,
εἵματα ἑσσάμενος, περὶ δὲ ξίφος ὀξὺ θέτ' ὤμῳ,
ποσσὶ δ' ὑπὸ λιπαροῖσιν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα,
βῆ δ' ἴμεν ἐκ θαλάμοιο θεῷ ἐναλίγκιος ἄντην.
αἶψα δὲ κηρύκεσσι λιγυφθόγγοισι κέλευσε
κηρύσσειν ἀγορήνδε κάρη κομόωντας Ἀχαιούς.
οἱ μὲν ἐκήρυσσον, τοὶ δ' ἠγείροντο μάλ' ὦκα.
αὐτὰρ ἐπεί ῥ' ἤγερθεν ὁμηγερέες τε γένοντο,
βῆ ῥ' ἴμεν εἰς ἀγορήν, παλάμῃ δ' ἔχε χάλκεον ἔγχος,
οὐκ οἶος, ἅμα τῷ γε κύνες δύω ἀργοὶ ἕποντο.
θεσπεσίην δ' ἄρα τῷ γε χάριν κατέχευεν Ἀθήνη·
τὸν δ' ἄρα πάντες λαοὶ ἐπερχόμενον θηεῦντο.
ἕζετο δ' ἐν πατρὸς θώκῳ, εἶξαν δὲ γέροντες.
τοῖσι δ' ἔπειθ' ἥρως Αἰγύπτιος ἦρχ' ἀγορεύειν,
ὃς δὴ γήραϊ κυφὸς ἔην καὶ μυρία ᾔδη.
καὶ γὰρ τοῦ φίλος υἱὸς ἅμ' ἀντιθέῳ Ὀδυσῆϊ
Ἴλιον εἰς εὔπωλον ἔβη κοίλῃς ἐνὶ νηυσίν,
Ἄντιφος αἰχμητής· τὸν δ' ἄγριος ἔκτανε Κύκλωψ
ἐν σπῆϊ γλαφυρῷ, πύματον δ' ὁπλίσσατο δόρπον.

1—34. *Az Ithakabeliek népgyülésre sereglenek össze; Aigyptios kérdezi, ki hívta egybe a gyülést.*

1. ἦμος *mihelyst.* — ἠριγένεια jelző, nem mondományi nominativus. — ῥοδοδάκτυλος-nak azért hívták a hajnalt, mert déli tartományokban hajnalhasadta előtt öt csík mutatkozik az égen.

3. περί igehatározó.

5. βῆ δ' ἴμεν *útnak indult.* — ἐναλίγκιος ἄντην-nel v. ö. α 411 εἰς ὦπα ἰδέσθαι.

9. ἤγερθεν ὁμηγερέες τε γένοντο *összegyülekeztek és együtt valának.*

10. παλ. δ' ἔχε χ. ἔγχος közbeszúrt mondat, *lándzsával a kezében.*

12. χάρις *báj.* — κατέχευεν *öntött rajta végig, elárasztotta.*

13. πάντες λαοί *az egész nép.*

14. εἶξαν helyet engedtek, hogy hozzá férhessen, és ezáltal elismerték, hogy joggal igényt tarthat a királyi méltóságra. — A γέροντες nem a nép vénei, hanem tágabb értelemben *az előkelők, a nemesek.*

16. δή *már.*

17 καὶ γάρ megfejti, hogy m ért szóllaltfel Aigyptios elsőnek.

20. ἐν σπῆι *barlangjában.* —

τρεῖς δέ οἱ ἄλλοι ἔσαν, καὶ ὁ μὲν μνηστῆρσιν ὁμίλει,
Εὐρύνομος, δύο δ' αἰὲν ἔχον πατρώϊα ἔργα·
ἀλλ' οὐδ' ὧς τοῦ λήθετ' ὀδυρόμενος καὶ ἀχεύων.
τοῦ ὅ γε δάκρυ χέων ἀγορήσατο καὶ μετέειπε·
„Κέκλυτε δὴ νῦν μευ, Ἰθακήσιοι, ὅττι κεν εἴπω·
οὔτε ποθ' ἡμετέρη ἀγορὴ γένετ' οὔτε θόωκος,
ἐξ οὗ Ὀδυσσεὺς δῖος ἔβη κοίλης ἐνὶ νηυσί.
νῦν δὲ τίς ὧδ' ἤγειρε; τίνα χρειὼ τόσον ἵκει
ἠὲ νέων ἀνδρῶν, ἢ οἳ προγενέστεροί εἰσιν;
ἠέ τιν' ἀγγελίην στρατοῦ ἔκλυεν ἐρχομένοιο,
ἥν χ' ἡμῖν σάφα εἴποι, ὅτε πρότερός γε πύθοιτο;
ἠέ τι δήμιον ἄλλο πιφαύσκεται ἠδ' ἀγορεύει;
ἐσθλός μοι δοκεῖ εἶναι, ὀνήμενος· εἴθε οἱ αὐτῷ
Ζεὺς ἀγαθὸν τελέσειεν, ὅ τι φρεσὶν ᾗσι μενοινᾷ."
Ὣς φάτο, χαῖρε δὲ φήμῃ Ὀδυσσῆος φίλος υἱός,
οὐδ' ἄρ' ἔτι δὴν ἧστο, μενοίνησεν δ' ἀγορεύειν·
στῆ δὲ μέσῃ ἀγορῇ· σκῆπτρον δέ οἱ ἔμβαλε χειρὶ

πύματον nem τόν-hoz (v. 19), hanem δόρπον-hoz tartozik; *mikor Polyphemos az utolsó lakomát készitette magának,* t. i. Odysseus két társából, kiknek egyike Antiphos volt.

21. οἱ, Aigyptiosnak. — ἔχον *gondozták.* — πατρώια ἔργα *opera rustica* és aztán *a mezei jószágot.*

23. οὐδ' ὥς, ámbár három fia még életben volt. — ὀδυρ. κ. ἀχ. a magyarban: *hanem fájlalta és siratta sorsát.*

24. τοῦ *miatta.*

25. δή *immár.* — *„Hallgassátok meg immár, a mit mondani fogok".*

26. ἡμετέρη *nálunk.* — ἀγορή *népgyülés,* θόωκος, különben βουλή, *a γ έ ρ ο ν τ ε ς gyülése.*

27. ὧδε *igy,* v. ö. az α 182-höz való jegyzetet.

28. ἵκει *ér.*

29. οἵ, *azok közül, kik.*

30. στρατοῦ ἐρχομένοιο *seregünk visszatéréséről.*

31. *„Melyet megmondhatna* (κε ... εἴπῃ) *nekünk, miután ő tudta meg legelőször".*

32. δήμιον ἄλλο *más valami közérdekü dolgot.* — πιφαύσκεται ἠδ' ἀγορεύει *akar kinyilvánitani és elmondani.*

33. ὀνήμενος *a boldog,* itt felkiáltásként szerepel: *isten megáldja!* Ellentéte οὐλόμενος, úgy-mint ὄναιο-nak ὄλοιο.

35—79. *Telemachos panasza.*

35. φήμη vagy κληδών annyi mint *(bonum) omen,* (szerencsés) *előjel.* Az omen itt Aigyptios kivánságában (vv. 33. 34) áll.

36. ἔτι δήν-hez v. ö. az α 203-hoz való jegyzetet.

37. στῆ δὲ μ. ἀγ. *megállt a gyülés közepén,* hová rendesen ki szoktak állani a szónokok. — σκῆπτρον, az arany szögekkel kivert pálczát, mely az állam tulajdona volt s melyet a hírnökök őriztek, a hírnökök a szónok kezébe szokták adni, annak jeléül, hogy övé a szó, nem másé.

κῆρυξ Πεισήνωρ, πεπνυμένα μήδεα εἰδώς.
πρῶτον ἔπειτα γέροντα καθαπτόμενος προσέειπεν·
„Ὦ γέρον, οὐχ ἑκὰς οὗτος ἀνήρ — τάχα δ' εἴσεαι αὐτός —
ὃς λαὸν ἤγειρα· μάλιστα δέ μ' ἄλγος ἱκάνει.
οὔτε τιν' ἀγγελίην στρατοῦ ἔκλυον ἐρχομένοιο,
ἥν χ' ὑμῖν σάφα εἴπω, ὅτε πρότερός γε πυθοίμην,
οὔτε τι δήμιον ἄλλο πιφαύσκομαι οὐδ' ἀγορεύω,
ἀλλ' ἐμὸν αὐτοῦ χρεῖος, ὅ μοι κακὸν ἔμπεσεν οἴκῳ
δοιά· τὸ μὲν πατέρ' ἐσθλὸν ἀπώλεσα, ὅς ποτ' ἐν ὑμῖν
τοίσδεσσιν βασίλευε, πατὴρ δ' ὣς ἤπιος ἦεν·
νῦν δ' αὖ καὶ πολὺ μεῖζον, ὃ δὴ τάχα οἶκον ἅπαντα
πάγχυ διαρραίσει, βίοτον δ' ἀπὸ πάμπαν ὀλέσσει.
μητέρι μοι μνηστῆρες ἐπέχραον οὐκ ἐθελούσῃ,
τῶν ἀνδρῶν φίλοι υἷες, οἳ ἐνθάδε γ' εἰσὶν ἄριστοι,
οἳ πατρὸς μὲν ἐς οἶκον ἀπερρίγασι νέεσθαι
Ἰκαρίου, ὥς κ' αὐτὸς ἐεδνώσαιτο θύγατρα,
δοίη δ' ᾧ κ' ἐθέλοι καί οἱ κεχαρισμένος ἔλθοι.
οἳ δ' εἰς ἡμετέρου πωλεύμενοι ἤματα πάντα,
βοῦς ἱερεύοντες καὶ ὄϊς καὶ πίονας αἶγας,

39. Az accusativus γέροντα προσέειπεν-tól függ, καθαπτόμενος-hoz αὐτοῦ-t kell kiegészíteni.

41. ὃς λαὸν ἤγειρα *ki a népet összegyűjtöttem.* — δέ annyi mint γάρ, *ugyanis.*

43. κε . . . εἴπω *meg akarok mondani*, míg fenn a 31-ik sorban κε . . . εἴποι optativussal annyi mint *megmondhatna.*

45. ἐμὸν αὐτοῦ χρεῖος *(saját ügyemet)* πιφαύσκομαι-tól függ. — ὅ annyi mint ὅτι.

46. δοιά nem igehatározó, hanem κακά-hoz tartozó appositió. — τὸ μέν *(egyrészt)*-nek megfelel νῦν δέ (τὸ δέ helyett) a 48. versben.

47. τοίσδεσσιν-t úgy mint οἶδε-t a 76 igehatározóval kell fordítani, *itt.*

48. πολὺ μεῖζον-hoz egészíts ki κακόν ἐστι-t vagy κακὸν ἔμπεσεν οἴκῳ-t. — δή *bizonyára.*

49. ἀπὸ ὀλέσσει-hez tartozik.

50. μοι dativus ethicus. — οὐκ ἐθελούσῃ (= ἀεκούσῃ) *invitae.*

52. ἀπερρίγασι *irtóznak* Ikariostól Penelope kezét megkérni, és a helyett a mi házunkat pusztítják.

53. Ikarios régi hagyomány szerint Same szigetén lakott. — ἐεδνοῦσθαι az atyáról van mondva, ki meghatározza, hogy mily nagy nászajándék (ἔεδνα, ἕδνα) fejében adja oda lányát a kérőnek.

54. καί οἱ annyi mint καὶ ὅς κέ οἱ, a ὅς κε-t a megelőző ᾧ κε-ből kell kiegészíteni.

55. εἰς ἡμετέρου, *hozzánk, házunkba;* v. ö. εἰς Αἰγύπτοιο δ 581. — πωλεύμενοι *járogatva.*

56. A βοῦς, ὄϊς, αἶγας és οἶνον

εἰλαπινάζουσιν πίνουσί τε αἴθοπα οἶνον
μαψιδίως· τὰ δὲ πολλὰ κατάνεται· οὐ γὰρ ἔπ' ἀνήρ,
οἷος 'Οδυσσεὺς ἔσκεν, ἀρὴν ἀπὸ οἴκου ἀμῦναι.
ἡμεῖς δ' οὔ νύ τι τοῖοι ἀμυνέμεν· ἦ καὶ ἔπειτα
λευγαλέοι τ' ἐσόμεσθα καὶ οὐ δεδαηκότες ἀλκήν.
ἦ τ' ἂν ἀμυναίμην, εἴ μοι δύναμίς γε παρείη.
οὐ γὰρ ἔτ' ἀνσχετὰ ἔργα τετεύχαται, οὐδ' ἔτι καλῶς
οἶκος ἐμὸς διόλωλε· νεμεσσήθητε καὶ αὐτοί,
ἄλλους τ' αἰδέσθητε περικτίονας ἀνθρώπους,
οἳ περιναιετάουσι· θεῶν δ' ὑποδείσατε μῆνιν,
μή τι μεταστρέψωσιν ἀγασσάμενοι κακὰ ἔργα.
λίσσομαι ἠμὲν Ζηνὸς 'Ολυμπίου ἠδὲ Θέμιστος,
ἥτ' ἀνδρῶν ἀγορὰς ἠμὲν λύει ἠδὲ καθίζει·
σχέσθε, φίλοι, καί μ' οἶον ἐάσατε πένθεϊ λυγρῷ
τείρεσθ', εἰ μή πού τι πατὴρ ἐμὸς ἐσθλὸς 'Οδυσσεὺς

szókhoz hozzá kell gondolni a birtokos névmást, *őkreinket* stb.

58 μαψιδίως, *temere, kíméletlenül*, τὰ δὲ πολλά *ez pedig nagy mennyiségben.* — ἔπι = ἔπεστι; ezen szótól függ ἀμῦναι a következő sorban: *a ki képes volna elhárítani* stb. vagy *hogy elhárítsa* stb.

60. ἡμεῖς alatt csak Telemachost kell érteni. — οὔ νύ τι *semmi esetre sem.* — τοῖοι *képes vagyok.* — ἦ καὶ ἔπειτα *s bizony később is.*

61. λευγαλέοι-t *nyomorultak*, közelebbről megmagyarázza a következő καὶ οὐ δεδαηκότες ἀλκήν *és nem fogunk érteni a védelemhez.*

63. οὐ ἔτι-vel együtt ἀνσχετάhoz tartozik. — τετεύχαται annyi mint ἐστί. — οὐδ' ἔτι καλῶς *és már nem illő módon* azaz, *gyalázatosan.*

64. διόλωλε *egészen* (διά) *tönkre megy.* — καὶ αὐτοί *ti is*, úgy a mint én teszem. Telemachos itt nem csak a kérőkhöz, hanem valamennyi Ithakaihoz szól.

65. περικτίονας *szomszéd.*

67. μή τι *attól tartok, hogy*, önálló intés és nem függ ὑποδείσατε-től. — μεταστρέψωσιν, mihez tulajdonképen νόον-t kell kiegészíteni (v. ö. O 12), euphemisticus kifejezés a helyett hogy *megtorolják.* — A κακὰ ἔργα accusativus ἀγασσάμενοι-tól függ.

68. λίσσομαι *kérlek benneteket.* — Ζηνός *Zeusre.* — Themis, a jog istennője, a jog megállapítása czéljából gyüléseket létesít (καθίζει) és ennek magállapítása után ismét feloszlatja (λύει).

70. σχέσθε *hagyjatok fel.* Telemachos haragjában úgy szól az Ithakabeliekhez, mintha közönyösségük miatt nekik is részük volna a kérők vétségében. — οἶον, a nélkül, hogy még a kérők garázdálkodása háborgasson és nagyobbítsa fájdalmamat. — πένθεϊ, atyám miatt.

71. εἰ μή που *nisi forte*, ironikusan van mondva. — ἐσθλός nem πατήρ-hoz, hanem 'Οδυσσεύς-hez tartozik.

δυσμενέων κάκ' ἔρεξεν ἐϋκνήμιδας Ἀχαιούς,
τῶν μ' ἀποτινύμενοι κακὰ ῥέζετε δυσμενέοντες,
τούτους ὀτρύνοντες. ἐμοὶ δέ κε κέρδιον εἴη
ὑμέας ἐσθέμεναι κειμήλιά τε πρόβασίν τε·
εἴ χ' ὑμεῖς γε φάγοιτε, τάχ' ἄν ποτε καὶ τίσις εἴη.
τόφρα γὰρ ἂν κατὰ ἄστυ ποτιπτυσσοίμεθα μύθῳ
χρήματ' ἀπαιτίζοντες, ἕως κ' ἀπὸ πάντα δοθείη·
νῦν δέ μοι ἀπρήκτους ὀδύνας ἐμβάλλετε θυμῷ."
Ὣς φάτο χωόμενος, ποτὶ δὲ σκῆπτρον βάλε γαίῃ,
δάκρυ ἀναπρήσας· οἶκτος δ' ἕλε λαὸν ἅπαντα.
ἔνθ' ἄλλοι μὲν πάντες ἀκὴν ἔσαν, οὐδέ τις ἔτλη
Τηλέμαχον μύθοισιν ἀμείψασθαι χαλεποῖσιν·
Ἀντίνοος δέ μιν οἶος ἀμειβόμενος προσέειπε·
„Τηλέμαχ' ὑψαγόρη, μένος ἄσχετε, ποῖον ἔειπες
ἡμέας αἰσχύνων, ἐθέλοις δέ κε μῶμον ἀνάψαι.
σοὶ δ' οὔ τι μνηστῆρες Ἀχαιῶν αἴτιοί εἰσιν,
ἀλλὰ φίλη μήτηρ, ἥ τοι περὶ κέρδεα οἶδεν.
ἤδη γὰρ τρίτον ἐστὶν ἔτος, τάχα δ' εἶσι τέταρτον,
ἐξ οὗ ἀτέμβει θυμὸν ἐνὶ στήθεσσιν Ἀχαιῶν.
πάντας μέν ῥ' ἔλπει, καὶ ὑπίσχεται ἀνδρὶ ἑκάστῳ,
ἀγγελίας προϊεῖσα· νόος δέ οἱ ἄλλα μενοινᾷ.

72. Az Ἀχαιοί alatt itt az Ithakabeliek értetődnek.

73. τῶν (t. i. κακῶν) ἀποτινύμενοι-tól függ. — τῶν μ' ἀποτινύμενοι *a melyekért rajtam boszút akarván állni.* — κακὰ ῥέζετε t. i. engemet.

74. τούτους t. i. a kérőket. — ὀτρύνοντες *bujtogatva.* — τούτους ὀτρ. magyarázza a megelőző κακὰ ῥέζετε-t; *a mennyiben azokat ellenem bujtogatjátok.*

75. ὑμέας ἐσθέμεναι *ha ti* (ellentéte τούτους-nak) *ennétek meg* stb. — κειμ. τε πρόβ. τε *ingó és ingatlan birtokomat.*

76. τίσις εἴη *kilátásom volna, hogy visszakapom*, mert a nép, kihez itt szavait intézi Telemachos, nem oly keményszívű, mint a kérők.

78. ἀπαιτίζοντες *visszakéregetve.*

79. νῦν δέ, mikor nem gátolják a kérők garázdálkodásait.

80. ποτί igehatározó, *oda dobta a földre a pálczát.*

81. δάκρυ ἀναπρήσας *könyekre fakadva.* — ἕλε *fogta el.*

82. ἔτλη *mert, bírt.*

85. ὑψαγόρη *szájas*, v. ö. α 385. — μένος ἄσχετε *fékhetetlen.*

86. αἰσχύνων *hogy gyalázz.* — μῶμον ἀνάψαι *gyalázattal illetni.*

87. Ἀχαιῶν *az achaiok között.*

88. φίλη μήτηρ *édes anyád.* — τοι = σοί. — περί *felette jól.* — οἶδεν *ért* (valamihez). — A mellékmondat okhatározó.

89. ἐστίν ἔτος *esztendeje.* — εἶσιν *abit, el fog múlni.*

91. ῥα *ugyanis.* — ἔλπει *hiteget.*

92. ἀγγελίας (ἀγγελίης-től) *hírnököket, követeket.*

ἡ δὲ δόλον τόνδ' ἄλλον ἐνὶ φρεσὶ μερμήριξε·
στησαμένη μέγαν ἱστὸν ἐνὶ μεγάροισιν ὕφαινε,
λεπτὸν καὶ περίμετρον· ἄφαρ δ' ἡμῖν μετέειπε·
κοῦροι, ἐμοὶ μνηστῆρες, ἐπεὶ θάνε δῖος Ὀδυσσεύς,
μίμνετ' ἐπειγόμενοι τὸν ἐμὸν γάμον, εἰς ὅ κε φᾶρος
ἐκτελέσω — μή μοι μεταμώνια νήματ' ὄληται —
Λαέρτῃ ἥρωϊ ταφήϊον, εἰς ὅτε κέν μιν
μοῖρ' ὀλοὴ καθέλῃσι τανηλεγέος θανάτοιο,
μή τίς μοι κατὰ δῆμον Ἀχαιϊάδων νεμεσήσῃ,
αἴ κεν ἄτερ σπείρου κεῖται πολλὰ κτεατίσσας.
ὣς ἔφαθ', ἡμῖν δ' αὖτ' ἐπεπείθετο θυμὸς ἀγήνωρ.
ἔνθα καὶ ἠματίη μὲν ὑφαίνεσκεν μέγαν ἱστόν,
νύκτας δ' ἀλλύεσκεν, ἐπεὶ δαΐδας παραθεῖτο.
ὣς τρίετες μὲν ἔληθε δόλῳ καὶ ἔπειθεν Ἀχαιούς,
ἀλλ' ὅτε τέτρατον ἦλθεν ἔτος καὶ ἐπήλυθον ὧραι,
καὶ τότε δή τις ἔειπε γυναικῶν, ἣ σάφα ᾔδη,
καὶ τήν γ' ἀλλύουσαν ἐφεύρομεν ἀγλαὸν ἱστόν.
ὣς τὸ μὲν ἐξετέλεσσε καὶ οὐκ ἐθέλουσ', ὑπ' ἀνάγκης·
σοὶ δ' ὧδε μνηστῆρες ὑποκρίνονται, ἵν' εἰδῇς
αὐτὸς σῷ θυμῷ, εἰδῶσι δὲ πάντες Ἀχαιοί.

93. δόλον τόνδ' ἄλλον *azonkivül ezt a cselt*; ἄλλος-t illetőleg v. ö. az α 128-hoz való jegyzetet. — μερμήριξε *gondolta ki.*

94. στήσασθαι ἱστόν az egyenest álló szövőszékben *felfesziteni a szövetet.* A ἱστόν accusativus mind στησαμένη-től, mind ὕφαινε-től függ. — ἐνὶ μεγάροισιν, a ὑπερῷον-ban.

95. λ. καὶ περίμ. a megelőző sorban levő ἱστόν (szövet)-re vonatkozik és στησαμένη-től is függ.

96. κοῦροι *ifjak*-hoz ἐμοὶ μν. appositió; ἐμοί birtokos névmás.

97. ἐπειγόμενοι concessiv értelemben. — τὸν ἐμὸν γ. (várjatok) *arra az én lakodalmomra.*

98. μεταμ. v. ὄληται *hasztalanúl elvesszen a szövetem.*

99. εἰς ὅτε *arra az időre, mikor majd.*

100. τανηλεγής *fájdalmas, sokáig gyászolt.*

101. A μή-vel kezdődő mellékmondat megmondja, miért akart Penelope Laertesnek halotti takarót (ταφήιον) késziteni. — Az Ἀχαιϊάδων genetivus τις-től függ.

102. κεῖται (= κέηται) *ott fekszik.*

104. καὶ ἠματίη *nappal csakugyan.*

105. ἐπήν után ritkán áll optativus.

106. ἔληθε δόλῳ azaz *nem vettük észre cselét.*

107. καὶ ἐπήλυθον ὧραι annyi mint περιπλομένων ἐνιαυτῶν.

109. ἀλλύουσαν ἐφεύρομεν *rajta kaptuk, hogy* (vagy *mikor*) stb.

110. τό, a munkát. — καὶ οὐκ ἐθέλουσα *akarata ellen is.*

111. 112. ἵν' εἰδῇς σῷ θυμῷ *hogy tudd meg jól.*

μητέρα σὴν ἀπόπεμψον, ἄνωχθι δέ μιν γαμέεσθαι
τῷ ὅτεῴ τε πατὴρ κέλεται καὶ ἁνδάνει αὐτῇ.
εἰ δ' ἔτ' ἀνιήσει γε πολὺν χρόνον υἷας 'Αχαιῶν,
τὰ φρονέουσ' ἀνὰ θυμόν, ὅ οἱ περὶ δῶκεν 'Αθήνη,
ἔργα τ' ἐπίστασθαι περικαλλέα καὶ φρένας ἐσθλὰς
κέρδεά θ', οἷ' οὔ πώ τιν' ἀκούομεν οὐδὲ παλαιῶν,
τάων αἳ πάρος ἦσαν ἐϋπλοκάμιδες 'Αχαιαί,
Τυρώ τ' 'Αλκμήνη τε ἐϋστέφανος τε Μυκήνη·
τάων οὔ τις ὁμοῖα νοήματα Πηνελοπείῃ
ᾔδη· ἀτὰρ μὲν τοῦτό γ' ἐναίσιμον οὐκ ἐνόησε.
τόφρα γὰρ οὖν βίοτόν τε τεὸν καὶ κτήματ' ἔδονται,
ὄφρα κε κείνη τοῦτον ἔχῃ νόον, ὅντινά οἱ νῦν
ἐν στήθεσσι τιθεῖσι θεοί· μέγα μὲν κλέος αὐτῇ
ποιεῖτ', αὐτὰρ σοί γε ποθὴν πολέος βιότοιο·
ἡμεῖς δ' οὔτ' ἐπὶ ἔργα πάρος γ' ἴμεν οὔτε πῃ ἄλλῃ,
πρίν γ' αὐτὴν γήμασθαι 'Αχαιῶν ᾧ κ' ἐθέλῃσι."

113. ἀπόπεμψον *küldd haza.*

114. ὅτεῴ τε t. i. γαμέεσθαι. — ἁνδάνει-hez az alanyt (ὅς) ὅτεῳ-ból kell kiegészíteni.

115. Minthogy az előmondat (115—122) igen hosszúra nyúlt, az utómondat hiányzik, illetőleg önálló mondatalakjában a 123-ik versben van kifejezve.

116. ὅ *hogy, mert.* — *azon hiszemben, hogy bennünket bolonddá tarthat, azért mert Athene* stb. — περὶ *felette.*

117 ἐπίστασθαι δῶκεν-től függ. — φρένες ἐσθλαί *józan ész.*

118. A οἷα . . . τινα accusativus egy ἀκούομεν-hez kiegészítendő ἐπίστασθαι igétől függ; magyarúl: *a milyenekhez tudtunkkal még a régiek közül sem értett senki.*

119. τάων αἳ *azok közül, kik.* — ἦσαν *éltek.* — ἐϋπλοκάμιδες 'Αχαιαί appositio αἵ-hoz, és tulajdonképen a főmondatba való: τάων ἐϋπλοκαμίδων 'Αχαιῶν αἳ stb.

120. Τυρώ · Elis királyának Salmoneusnek leánya, Neleus, Pelias és Aison anyja, v. ö. λ 234. — 'Αλκμήνη Elektryon leánya, Herakles anyja, v. ö. λ 266. — Μυκήνη Inachos leánya, kitől Mykene városa nevét nyerte.—Tyrót,Alkmenét és Mykenét Antinoos nem azért említi, mintha különös eszességükről lettek volna ismeretesek, hanem azért, mert a görög monda hősnői között kiváló helyet foglaltak el.

121. ὁμοῖα Πηνελοπείῃ e helyett hogy τοῖς τῆς Πηνελόπης.

122. ἀτὰρ μέν (= μήν) *csakhogy persze.* — γε *bizony.* — ἐναίσιμον (= κατ' αἶσαν) *helyesen, okosan,* nem igehatározó.

123. γὰρ οὖν *mert mindencsetre.* — ἔδονται t. i. οἱ μνηστῆρες.

124. ὄφρα κε *amig épen.* — ὅντινα annyi mint οἷον.

125. αὐτῇ = ἑαυτῇ, οἷ αὐτῇ.

126. ποιεῖται *szerez magának.*

127. ἐπὶ ἔργα-val szemben πῃ ἄλλῃ a mulatság fogalmát zárja magába.

128. Az 'Αχαιῶν genetivus partitivus ᾧ-tól függ.

Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ηὔδα·
„'Αντίνο', οὔ πως ἔστι δόμων ἀέκουσαν ἀπῶσαι
ἥ μ' ἔτεχ', ἥ μ' ἔθρεψε· πατὴρ δ' ἐμὸς ἄλλοθι γαίης,
ζώει ὅ γ' ἢ τέθνηκε· κακὸν δέ με πόλλ' ἀποτίνειν
'Ικαρίῳ, αἴ κ' αὐτὸς ἑκὼν ἀπὸ μητέρα πέμψω.
ἐκ γὰρ τοῦ πατρὸς κακὰ πείσομαι, ἄλλα δὲ δαίμων
δώσει, ἐπεὶ μήτηρ στυγερὰς ἀρήσετ' 'Ερινῦς
οἴκου ἀπερχομένη· νέμεσις δέ μοι ἐξ ἀνθρώπων
ἔσσεται· ὣς οὐ τοῦτον ἐγώ ποτε μῦθον ἐνίψω.
ὑμέτερος δ' εἰ μὲν θυμὸς νεμεσίζεται αὐτῶν,
ἔξιτέ μοι μεγάρων, ἄλλας δ' ἀλεγύνετε δαῖτας
ὑμὰ κτήματ' ἔδοντες, ἀμειβόμενοι κατὰ οἴκους.
εἰ δ' ὔμιν δοκέει τόδε λωΐτερον καὶ ἄμεινον
ἔμμεναι, ἀνδρὸς ἑνὸς βίοτον νήποινον ὀλέσθαι,
κείρετ'· ἐγὼ δὲ θεοὺς ἐπιβώσομαι αἰὲν ἐόντας,
αἴ κέ ποθι Ζεὺς δῷσι παλίντιτα ἔργα γενέσθαι·
νήποινοί κεν ἔπειτα δόμων ἔντοσθεν ὄλοισθε."
῝Ως φάτο Τηλέμαχος, τῷ δ' αἰετὼ εὐρύοπα Ζεὺς
ὑψόθεν ἐκ κορυφῆς ὄρεος προέηκε πέτεσθαι.
τὼ δ' ἕως μέν ῥ' ἐπέτοντο μετὰ πνοιῇς ἀνέμοιο,

130. δόμων ἀέκουσαν ἀπῶσαι *házamból akarata ellenére kiüzni.*.

132. ζώει ὅ γ' ἢ τέθνηκε *nem tudni, él-e vagy sem.* — πόλλ' ἀποτίνειν *birság* fejében, azért hogy leányát jogtalanúl kiűztem saját házából.

133. ἑκών *önkényesen.*

134. A következő sorokban más okokat hoz fel, miért nem kényszerítheti anyját, hogy menjen vissza atyja házába. — τοῦ πατρός *atyámtól*, ki még hazatérhet és anyámon elkövetett sérelmemért felelősségre vonhat. — δαίμων *az istenség*, melyet csak tetteiből ismerünk, míg θεός a személyes *isten.*

135. Homerosnál az 'Ερινύες nemcsak a gyilkosságot boszúlják meg, hanem egyéb nagyobb bűnt is, pl. a hamis esküvést és a fiúi kegyelet megsértését.

137. ὥς, *igy tehát*, mindezt megfontolva. — Az ἐνίψω-hoz tartozó οὐ nyomatékosan a mondat élére van állítva. — τοῦτον μῦθον, hogy t. i. hagyja el házamat.

138. ὑμέτερος és αὐτῶν együvé tartoznak, v. ö. α 7. — νεμεσίζεται *ha magatok is restellitek* t. i. a mit rajtunk elkövettetek. Antinoos elismerte volt, hogy van oka Telemachosnak a kérők ellen panaszt emelni.

139—145 = α 374—380.

146. τῷ *neki*, a mennyiben a 145-ik versben kifejezett kivánságának teljesitését helyezte közel kilátásba az *omen.*

147. προέηκε π. *hagyott repülni.*

148. ἕως itt annyi mint τέως; *egy*

πλησίω ἀλλήλοισι τιταινομένω πτερύγεσσιν·
ἀλλ' ὅτε δὴ μέσσην ἀγορὴν πολύφημον ἱκέσθην,
ἔνθ' ἐπιδινηθέντε τιναξάσθην πτερὰ πυκνά,
ἐς δ' ἰδέτην πάντων κεφαλάς, ὄσσοντο δ' ὄλεθρον·
δρυψαμένω δ' ὀνύχεσσι παρειὰς ἀμφί τε δειρὰς
δεξιὼ ἤϊξαν διά τ' οἰκία καὶ πόλιν αὐτῶν.
θάμβησαν δ' ὄρνιθας, ἐπεὶ ἴδον ὀφθαλμοῖσιν·
ὥρμηναν δ' ἀνὰ θυμόν, ἅ περ τελέεσθαι ἔμελλον.
τοῖσι δὲ καὶ μετέειπε γέρων ἥρως Ἁλιθέρσης
Μαστορίδης· ὁ γὰρ οἶος ὁμηλικίην ἐκέκαστο
ὄρνιθας γνῶναι καὶ ἐναίσιμα μυθήσασθαι·
ὅ σφιν ἐὺ φρονέων ἀγορήσατο καὶ μετέειπε·
„Κέκλυτε δὴ νῦν μευ, Ἰθακήσιοι, ὅττι κεν εἴπω.
μνηστῆρσιν δὲ μάλιστα πιφαυσκόμενος τάδε εἴρω.
τοῖσιν γὰρ μέγα πῆμα κυλίνδεται· οὐ γὰρ Ὀδυσσεὺς
δὴν ἀπάνευθε φίλων ὧν ἔσσεται, ἀλλά που ἤδη
ἐγγὺς ἐὼν τοίσδεσσι φόνον καὶ κῆρα φυτεύει
πάντεσσιν. πολέσιν δὲ καὶ ἄλλοισιν κακὸν ἔσται,

ideig. — μετὰ πν. ἀν. helyett ἅμα πν. ἀν. áll α 98.

149. τιταιν. πτερ. *szárnyaikat kifeszítve.*

150. πολύφημος *hangos, orationibus frequens.*

151. τιναξάσθην *csapdosták.* — πυκνά *sűrűn egymás után.*

152. ἐς δ' ἰδέτην *lepillantottak.* — ὄσσοντο δ' ὄλεθρον *szemükkel vészt jósoltak.*

153. δρυψαμένω, a medium a reciprocitást fejezi ki. — ἀμφί *köröskörül*, mind παρειάς-hoz, mind δειράς-hoz tartozik.

154. δεξιώ *jobb kéz felé*, azaz kelet felé, mert a görögök madárjósláskor északra az Istenek lakhelye az Olympos felé fordultak: a jobb kéz felől mutatkozó jelenségeket szerencsés előjeleknek tartották. — διά *fölött el.* — αὐτῶν t. i. τῶν Ἰθακησίων.

156. ἅ περ τ. ἔμ. *hogy mi fog bekövetkezni, történni.*

157. καί *is*, azok után, kik már előbb beszéltek volt.

158. ὁμηλικίην az elvont főnév itt gyűjtőnév helyett áll, *kortársait.*

159. ἐναίσιμα μυθ. *előjeleket megfejteni.*

160. σφιν nem εὐ φρονέων-tól, hanem ἀγ. κ. μετέειπε-től függ. — εὐ φρονέων *jóakarólag, okosan.*

162. τάδε *(azt a mit mondandó vagyok)* mind πιφαυσκόμενος-tól, mind εἴρω-tól függ.

163. πῆμα κυλίνδεται a kép a hullámok hömpölygésétől van véve.

165. ἐγγὺς ἐών *közel van és.* — τοίσδεσσι t. i. a kérőknek — φόνον καὶ κῆρα *gyilkos halált.*

166. πάντεσσιν *valamennyiöknek*, nagyobb nyomaték kedveért a vers élén áll. — πολέσιν δὲ καὶ ἄλλοισιν *sok másnak is*, t. i. a kérők rokonainak és barátainak, kik közül ω 523 sk. szerint töb-

οἵ νεμόμεσθ' Ἰθάκην εὐδείελον. ἀλλὰ πολὺ πρὶν
φραζώμεσθ', ὥς κεν καταπαύσομεν· οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ
παυέσθων· καὶ γάρ σφιν ἄφαρ τόδε λώϊόν ἐστιν.
οὐ γὰρ ἀπείρητος μαντεύομαι, ἀλλ' εὖ εἰδώς·
καὶ γὰρ κείνῳ φημὶ τελευτηθῆναι ἅπαντα,
ὥς οἱ ἐμυθεόμην, ὅτε Ἴλιον εἰσανέβαινον
Ἀργεῖοι, μετὰ δέ σφιν ἔβη πολύμητις Ὀδυσσεύς.
φῆν κακὰ πολλὰ παθόντ', ὀλέσαντ' ἄπο πάντας ἑταίρους,
ἄγνωστον πάντεσσιν ἐεικοστῷ ἐνιαυτῷ
οἴκαδ' ἐλεύσεσθαι· τὰ δὲ δὴ νῦν πάντα τελεῖται."
Τὸν δ' αὖτ' Εὐρύμαχος, Πολύβου πάϊς, ἀντίον ηὔδα·
„ὦ γέρον, εἰ δ' ἄγε δὴ μαντεύεο σοῖσι τέκεσσιν
οἴκαδ' ἰών, μή πού τι κακὸν πάσχωσιν ὀπίσσω·
ταῦτα δ' ἐγὼ σέο πολλὸν ἀμείνων μαντεύεσθαι.
ὄρνιθες δέ τε πολλοὶ ὑπ' αὐγὰς ἠελίοιο
φοιτῶσ', οὐδέ τε πάντες ἐναίσιμοι· αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς
ὤλετο τῆλ', ὡς καὶ σὺ καταφθίσθαι σὺν ἐκείνῳ

ben elvesztek az Odysseus elleni harczban.

167. πολὺ πρὶν *jóval előbb*, azaz mielőtt még késő.

168. καταπαύσομεν (coni. aor.) t. i. μνηστῆρας. — καὶ αὐτοί *maguktól is.*

169. ἄφαρ a mennyiben az előny, a haszon *azonnal* mutatkozik.

170. ἀπείρητος cselekvő értelemben annyi mint *tapasztalatlan, járatlan.*

171. κείνῳ, Odysseusnek.

172. Ἴλιον, az accusativus az εἰσανέβαινον-ban levő εἰς praepositiótól függ.

174. παθόντα és ὀλέσαντα (t. i. αὐτόν, Odysseust) φῆν-től függ.

175. A jövendölésnek eme része ugyan még nem teljesült be, de azért mégis hivatkozhatott rá Halitherses, mivel az imént a két sas röptéből megtudta, hogy helyesen jövendölt, és Odysseus nem sokára vissza fog térni hazájába.

176. τελεῖται praesens, nem futurum.

177—223. *Eurymachos újra felszólítja Telemachost, küldje Penelopét haza Ikarioshoz; Telemachos vonakodik ezt tenni és felszólítja a kérőket, adjanak neki hajót, melylyel elmehetne Pylosba és Spartába apja felől tudakozódni.*

179. οἴκαδ' ἰών *menj haza és* stb. — κακὸν πάσχωσιν *bajuk történjék.*

180. ταῦτα *(azt a mi Odysseust illeti)* μαντεύεσθαι-tól függ. ἀμείνων t. i. εἰμί *jobban tudom.*

181. Eurymachos nem ad semmit sem Halitherses jóslatára, mert nem minden madár röptéből lehet jósolni. — ὑπ' αὐγὰς ἠελίοιο *az ég alatt.*

182. φοιτῶσι *röpdösnek.* — ἐναίσιμοι *jelentőséggel birnak.*

183. τῆλε vonatkozással ἐγγύςre a 165-ik versben. — ὡς *a mint,* azaz: oly bizonyos, hogy Odysseus elpusztult, mint a milyen

ὤφελες. οὐκ ἂν τόσσα θεοπροπέων ἀγόρευες,
οὐδέ κε Τηλέμαχον κεχολωμένον ὧδ' ἀνιείης,
σῷ οἴκῳ δῶρον ποτιδέγμενος, αἴ κε πόρῃσιν.
ἀλλ' ἔκ τοι ἐρέω, τὸ δὲ καὶ τετελεσμένον ἔσται·
αἴ κε νεώτερον ἄνδρα παλαιά τε πολλά τε εἰδὼς
παρφάμενος ἐπέεσσιν ἐποτρύνῃς χαλεπαίνειν,
αὐτῷ μέν οἱ πρῶτον ἀνιηρέστερον ἔσται,
[πρῆξαι δ' ἔμπης οὔ τι δυνήσεται εἵνεκα τῶνδε·]
σοὶ δέ, γέρον, θωὴν ἐπιθήσομεν, ἥν κ' ἐνὶ θυμῷ
τίνων ἀσχάλλῃς· χαλεπὸν δέ τοι ἔσσεται ἄλγος·
Τηλεμάχῳ δ' ἐν πᾶσιν ἐγὼν ὑποθήσομαι αὐτός.
μητέρ' ἑὴν ἐς πατρὸς ἀνωγέτω ἀπονέεσθαι·
οἱ δὲ γάμον τεύξουσι καὶ ἀρτυνέουσιν ἔεδνα
[πολλὰ μάλ', ὅσσα ἔοικε φίλης ἐπὶ παιδὸς ἕπεσθαι.]
οὐ γὰρ πρὶν παύσεσθαι ὀΐομαι υἷας Ἀχαιῶν
μνηστύος ἀργαλέης, ἐπεὶ οὔ τινα δείδιμεν ἔμπης,

bizonyos, hogy szívem mélyéből kívánom neked, bár vele együtt elpusztultál volna.

184. οὐκ ἄν, azaz ha tönkre mentél volna. — θεοπρ. ἀγόρ. *jósoltál volna.*

185. κεχολωμένον *a már úgyis haragvó Telemachost.* — ἀνίημι *uszítok ;* a kép a vadászkutyától van véve.

186. σῷ οἴκῳ *házad számára, magadnak.* — πόρῃσιν, t. i. Telemachos.

187. ἐκ ἐρέω-hoz tartozik. — τοι = σοί. — τετελεσμένον ἔσται *teljesülve lesz, teljesülni fog.*

188. νεώτερον ἄνδρα, Telemachost. — παλαιά τε πολλά τε εἰδώς *noha sok régi dolgot tudsz,* azaz *sokat tapasztaltál.*

189. ἐπέεσσιν παρφάμενος-hoz tartozik. — ἐποτρύνῃς χαλεπαίνειν *tovább ingerelnéd, hogy bennünket sértegessen.*

A 191-ik vers, mely Α 562 mintájára van képezve és az összefüggést zavarja, a legjobb kéziratokban hiányzik és későbbi interpolátio. — εἵνεκα τῶνδε *miattunk,* mert mi kérők akadályozni fogjuk.

192. θωή *birság.* — ἥν τίνων-hoz, ἐνὶ θυμῷ ἀσχάλλῃς-hoz tartozik. — κε coniunctivussal itt czélt fejez ki.

194. ἐν πᾶσιν *coram omnibus.* — ἐγὼν αὐτός *részemről.*

195. 196. = α 277. 278. Eurymachos ugyanazon követelésekkel áll elő mint Antinoos β 113 sk., de jóval szelídebb modorban és saját nevében, nem a kérőkében beszél, és nem is annyira követel, mint inkább tanácsot ad Telemachosnak.

198. πρίν, míg vissza nem küldi Penelopét apja házába.

199. ἀργαλέης Telemachosra nézve. — δείδιμεν felindulásában az objectiv harmadik személy (υἷες Ἀχαιῶν) helyett egyszerre a subiectiv első személyben (δείδιμεν) beszél. — ἔμπης *mégsem* Telemachos fenyegetései és Halitherses jövendölései daczára.

οὔτ' οὖν Τηλέμαχον, μάλα περ πολύμυθον ἐόντα·
οὔτε θεοπροπίης ἐμπαζόμεθ', ἣν σύ, γεραιέ,
μυθέαι ἀκράαντον, ἀπεχθάνεαι δ' ἔτι μᾶλλον.
χρήματα δ' αὖτε κακῶς βεβρώσεται, οὐδέ ποτ' ἶσα
ἔσσεται, ὄφρα κεν ἥ γε διατρίβῃσιν 'Αχαιοὺς
ὃν γάμον· ἡμεῖς δ' αὖ ποτιδέγμενοι ἤματα πάντα
εἵνεκα τῆς ἀρετῆς ἐριδαίνομεν, οὐδὲ μετ' ἄλλας
ἐρχόμεθ', ἃς ἐπιεικὲς ὀπυιέμεν ἐστὶν ἑκάστῳ."
Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ηὔδα·
„Εὐρύμαχ' ἠδὲ καὶ ἄλλοι, ὅσοι μνηστῆρες ἀγαυοί,
ταῦτα μὲν οὐχ ὑμέας ἔτι λίσσομαι οὐδ' ἀγορεύω·
ἤδη γὰρ τὰ ἴσασι θεοὶ καὶ πάντες 'Αχαιοί.
ἀλλ' ἄγε μοι δότε νῆα θοὴν καὶ εἴκοσ' ἑταίρους,
οἵ κέ μοι ἔνθα καὶ ἔνθα διαπρήσσωσι κέλευθον.
εἶμι γὰρ ἐς Σπάρτην τε καὶ ἐς Πύλον ἠμαθόεντα,
νόστον πευσόμενος πατρὸς δὴν οἰχομένοιο,
ἤν τίς μοι εἴπῃσι βροτῶν, ἢ ὄσσαν ἀκούσω
ἐκ Διός, ἥτε μάλιστα φέρει κλέος ἀνθρώποισιν.
εἰ μέν κεν πατρὸς βίοτον καὶ νόστον ἀκούσω,
ἦ τ' ἄν, τρυχόμενός περ, ἔτι τλαίην ἐνιαυτόν·
εἰ δέ κε τεθνηῶτος ἀκούσω μηδ' ἔτ' ἐόντος,
νοστήσας δὴ ἔπειτα φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν

201. οὔτε θεοπροπίης ἐμπαζόμεθα helyett Τηλέμαχον-nak (v. 200) megfelelően οὔτε θεοπροπίην-t vagy οὔτε σὲ θεοπροπέοντα-t várna az ember.

202. ἀκράαντον *mely azonban sohasem fog beteljesülni.*

203. αὖτε *megint*, úgy mint azelőtt. — βεβρώσεται *el fogjuk prédálni.* — ἶσα itt főnév, *kártérítés.*

204. διατρίβω csak itt áll kettős accusativussal, valakit valamivel *áltatni.*

206. εἵνεκα τῆς (a. m. ταύτης, Penelopére vonatkozva) ἀρετῆς, *az ő*, Penelope, (testi és lelki) *jelességeért.* — μετ' ἄλλας t. i. γυναῖκας.

207. ἅς ὀπυιέμεν-től függ. — ἑκάστῳ *mindegyikünknek.* — ἅς — ἑκάστῳ, azaz a kik velünk egyenlő rangúak.

209. ἄλλοι, *ti többi.* — ὅσοι t. i. ἐστέ.

210. ταῦτα, hogy hagyjatok föl garázdálkodástokkal. — οὐχ ἔτι-hez tartozik. — οὐδ' ἀγορεύω *és nem is beszélek többet e dologról.*

212. εἴκοσι-hez v. ö. az α 280-hoz való jegyzetet.

213. κέ ... διαπρήσσωσι v. ö. a β 192-hez való jegyzetet. — ἔνθα καὶ ἔνθα *ide oda, ide is oda is.*

214—223 = α 281—283, 287—292.

σῆμά τέ οἱ χεύω καὶ ἐπὶ κτέρεα κτερεΐξω
πολλὰ μάλ', ὅσσα ἔοικε, καὶ ἀνέρι μητέρα δώσω."
Ἦ τοι ὅ γ' ὣς εἰπὼν κατ' ἄρ' ἕζετο, τοῖσι δ' ἀνέστη
Μέντωρ, ὅς ῥ' Ὀδυσῆος ἀμύμονος ἦεν ἑταῖρος,
καί οἱ ἰὼν ἐν νηυσὶν ἐπέτρεπεν οἶκον ἅπαντα,
πείθεσθαί τε γέροντι καὶ ἔμπεδα πάντα φυλάσσειν·
ὅ σφιν ἐῢ φρονέων ἀγορήσατο καὶ μετέειπε·
„Κέκλυτε δὴ νῦν μευ, Ἰθακήσιοι, ὅττι κεν εἴπω.
μή τις ἔτι πρόφρων ἀγανὸς καὶ ἤπιος ἔστω
σκηπτοῦχος βασιλεύς, μηδὲ φρεσὶν αἴσιμα εἰδώς,
ἀλλ' αἰεὶ χαλεπός τ' εἴη καὶ αἴσυλα ῥέζοι·
ὡς οὔτις μέμνηται Ὀδυσσῆος θείοιο
λαῶν, οἷσιν ἄνασσε, πατὴρ δ' ὣς ἤπιος ἦεν.
ἀλλ' ἦ τοι μνηστῆρας ἀγήνορας οὔ τι μεγαίρω
ἔρδειν ἔργα βίαια κακορραφίῃσι νόοιο·
σφὰς γὰρ παρθέμενοι κεφαλὰς κατέδουσι βιαίως
οἶκον Ὀδυσσῆος, τὸν δ' οὐκέτι φασὶ νέεσθαι.
νῦν δ' ἄλλῳ δήμῳ νεμεσίζομαι, οἷον ἅπαντες
ἧσθ' ἄνεω, ἀτὰρ οὔ τι καθαπτόμενοι ἐπέεσσι

222. χεύω és κτερεΐξω a jövő értelmével bíró coniunctivi aoristi.

224. ἦ τοι *hát, tehát.* — τοῖσι *közöttük.*

225. ἑταῖρος *barátja.*

226. καί οἱ a visszahozó szerkezetből átmegy a mutatóba, miért is καί οἱ-t úgy lehet fordítani, hogy *és a kire.* — ἰὼν ἐν νηυσίν *hajóra szállva.* — ἐπέτρεπεν *bízta*, t. i. Odysseus.

227. πείθεσθαί τε γέροντι, *hogy engedelmeskedjenek az öregnek*, t. i. Mentornak; az alany itt οἶκον, Odysseus háznépe, míg ἔμπ. .π. φυλάσσειν-hez Μέντορα-t kell alanynak kiegésziteni.

228—229. = 160—161.

230. τις σκηπτοῦχος βασιλεύς-hez tartozik. — πρόφρων ἀγανὸς καὶ ἤπιος *igazán barátságos és szelíd;* πρόφρων mindig azzal a jelentéssel bír, hogy προφρονέως, πρόφρονι θυμῷ *jóakarólag, igazán.*

231. φρεσὶν αἴσιμα εἰδώς *igazságosan gondolkodó, méltányos.*

232. αἴσυλα (ἴσος-ból) *iniqua.*

233. ὡς *a mint hogy.*

235. μνηστῆρας ἔρδειν-nel együtt μεγαίρω-tól *(restellem)* függő accusativus cum infinitivo.

236. κακορραφίῃσι νόοιο *gonosz lelkületükkel ;* v. ö. a κακὰ ῥάπτειν *rosszat mivelni* kifejezést.

237. σφὰς γὰρ παρθέμενοι κεφαλάς (másutt ψυχάς mint γ 74) *saját életüket koczkáztatva*, a mondat főgondolata.

239. νῦν δέ *nunc vero, igy tehát*, minthogy a kérök saját életüket koczkáztatva prédálják el Odysseus vagyonát. — ἄλλῳ *a többi.* — οἷον feddőleg, *hogy ott ültök valamennyien és hallgattok a helyett hogy* stb.

παύρους μνηστῆρας καταπαύετε πολλοὶ ἐόντες.“
Τὸν δ' Εὐηνορίδης Λειώκριτος ἀντίον ηὔδα·
„Μέντορ ἀταρτηρέ, φρένας ἠλεέ, ποῖον ἔειπες
ἡμέας ὀτρύνων καταπαυέμεν· ἀργαλέον δὲ
ἀνδράσι καὶ πλεόνεσσι μαχήσασθαι περὶ δαιτί.
εἴ περ γάρ κ' Ὀδυσεὺς Ἰθακήσιος αὐτὸς ἐπελθὼν
δαινυμένους κατὰ δῶμα ἑὸν μνηστῆρας ἀγαυοὺς
ἐξελάσαι μεγάροιο μενοινήσει' ἐνὶ θυμῷ,
οὔ κέν οἱ κεχάροιτο γυνή, μάλα περ χατέουσα,
ἐλθόντ', ἀλλά κεν αὐτοῦ ἀεικέα πότμον ἐπίσποι,
εἰ πλεόνεσσι μάχοιτο· σὺ δ' οὐ κατὰ μοῖραν ἔειπες.
ἀλλ' ἄγε, λαοὶ μὲν σκίδνασθ' ἐπὶ ἔργα ἕκαστος,
τούτῳ δ' ὀτρυνέει Μέντωρ ὁδὸν ἠδ' Ἁλιθέρσης,
οἵτε οἱ ἐξ ἀρχῆς πατρώϊοί εἰσιν ἑταῖροι.
ἀλλ', ὀΐω, καὶ δηθὰ καθήμενος ἀγγελιάων
πεύσεται εἰν Ἰθάκῃ, τελέει δ' ὁδὸν οὔ ποτε ταύτην.“
Ὣς ἄρ' ἐφώνησεν, λῦσαν δ' ἀγορὴν αἰψηρήν.

241. πολλοὶ ἐόντες *mikor oly sokan vagytok.*

243. ἀταρτηρός *borzasztó*, φρένας ἠλεέ *eszeveszett.*

244. ἡμέας καταπαυέμεν-től függ. — ἀργαλέον *nehéz dolog, bajos.*

245. ἀνδράσι καὶ πλεόνεσσι *férfiak ellen és pedig többek ellen* μαχήσασθαι-tól függ. A 241-ik verssel ellentétben Leiokritos azért mondja, hogy ők, a kérők, nagyobb számban vannak (καὶ πλεόνεσσι), mert meg van győződve, hogy nem fog Mentornak és Telemachosnak sikerülni a népet ellenük fölzúdítani. — περὶ δαιτί gúnyosan van mondva, — mintha a kérők tulajdonképen nem is akarnának mást, mint Odysseus és Telemachos költségén dőzsölni, — tekintettel Mentor beszédjére (237, 238), ki csakugyan csak falánkságukat emlegette.

246. εἴ περ γάρ κ' Ὀδυσεὺς αὐτὸς ἐπελθών *mert ha akár maga Odysseus jönne és* stb.

249. οἱ . . ἐλθόντι *megérkeztének.*

250. αὐτοῦ hely- és időhatározó, *nyomban, legott, illico.*

252. λαοί appositio a σκίδνασθε-ben rejlő ὑμεῖς-hez.

253. τούτῳ, Telemachosnak. — ὁδόν *útját.* — ὀτρυνέει *siettetni fogják, siettessék;* mi kérők nem fogjuk azt tenni.

255. καὶ δηθὰ καθήμενος *még sokáig fog itt ülni Ithakában és* stb.

256. εἰν Ἰθάκῃ *itt Ithakában*, gúnyosan szembe állítva a Telemachos emlegette Pylossal és Spartával. — τελέει futurum.

257. λῦσαν személytelenül, *feloszlatták* Leiokritos tanácsa szerint. — αἰψηρήν prolepticusan van mondva, *a gyorsan széjjel menőt.*

οἳ μὲν ἄρ' ἐσκίδναντο ἑὰ πρὸς δώμαθ' ἕκαστος,
μνηστῆρες δ' ἐς δώματ' ἴσαν θείου Ὀδυσῆος.
Τηλέμαχος δ' ἀπάνευθε κιὼν ἐπὶ θῖνα θαλάσσης,
χεῖρας νιψάμενος πολιῆς ἁλός, εὔχετ' Ἀθήνῃ.
„Κλῦθί μευ, ὃ χθιζὸς θεὸς ἤλυθες ἡμέτερον δῶ
καί μ' ἐν νηῒ κέλευσας ἐπ' ἠεροειδέα πόντον
νόστον πευσόμενον πατρὸς δὴν οἰχομένοιο,
ἔρχεσθαι· τὰ δὲ πάντα διατρίβουσιν Ἀχαιοί,
μνηστῆρες δὲ μάλιστα κακῶς ὑπερηνορέοντες.“
Ὣς ἔφατ' εὐχόμενος, σχεδόθεν δέ οἱ ἦλθεν Ἀθήνη,
Μέντορι εἰδομένη ἠμὲν δέμας ἠδὲ καὶ αὐδήν,
καί μιν φωνήσασ' ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·
„Τηλέμαχ', οὐδ' ὄπιθεν κακὸς ἔσσεαι οὐδ' ἀνοήμων,
εἰ δή τοι σοῦ πατρὸς ἐνέστακται μένος ἠύ, 271
οἷος κεῖνος ἔην τελέσαι ἔργον τε ἔπος τε.
οὔ τοι ἔπειθ' ἁλίη ὁδὸς ἔσσεται οὐδ' ἀτέλεστος.
[εἰ δ' οὐ κείνου γ' ἐσσὶ γόνος καὶ Πηνελοπείης,
οὐ σέ γ' ἔπειτα ἔολπα τελευτήσειν ἃ μενοινᾷς.
παῦροι γάρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ πέλονται,

260—295. *Athene Telemachosnak megmondja, mily előkészületeket tegyen az utazásra.*

260. ἀπάνευθε *távol el*, *félre* a gyüléstől.

261. χεῖρας νιψάμενος, mert nem volt szabad az imádkozásnál mosdatlan kezeket az ég felé emelni. — Ἀθήνῃ, hogy az isten, kihez épen imádkozott, Athene volt, Telemachos nem tudta, azért beszél róla a 262-ik versben oly határozatlanul.

262. θεός tulajdonképen mint vocativus a főmondatba való.

263. ἐν νηΐ ἔρχεσθαι-hoz (v. 265) tartozik.

265. τὰ δὲ πάντα, t. i. a mit parancsoltál.

267. σχεδόθεν tulajdonképen annyi, mint *közelről*, azután *közel*.

269. μιν προσηύδα-tól függ. — φωνήσασα *megszólalván*.

270. Az első οὐδὲ ὄπιθεν-hez tartozik, *jövőben sem*, úgy a mint az imént a gyülésben sem voltál ügyetlen.

271. εἰ δή *ha csakugyan*, azaz *mivel*. — τοι = σοί.

272. τελέσαι οἷος-tól függ, mely előtt ὥστε τοιοῦτον εἶναι-t kell hozzágondolni.

274—280 kétségkívül interpolálva van, mivel a 271-ik vers után nagyon föltünő Mentornak Telemachos származása iránt való kételye (v. 274) és mivel e versek épen nem alkalmasak Telemachost vigasztalni és bátorítani, már pedig ez Athene beszédjének czélja.

274. οὐ κείνου egy fogalmat képez és a helyett áll hogy ἄλλου. Ellenkező esetben οὐ helyett μή-t mondott volna a költő tagadó feltételes mondatban.

276. Athene tehát οὐ κεῖνος-nál

οἱ πλέονες κακίους, παῦροι δέ τε πατρὸς ἀρείους.
ἀλλ' ἐπεὶ οὐδ' ὄπιθεν κακὸς ἔσσεαι οὐδ' ἀνοήμων,
οὐδέ σε πάγχυ γε μῆτις Ὀδυσσῆος προλέλοιπεν,
ἐλπωρή τοι ἔπειτα τελευτῆσαι τάδε ἔργα.]
τῷ νῦν μνηστήρων μὲν ἔα βουλήν τε νόον τε
ἀφραδέων, ἐπεὶ οὔ τι νοήμονες οὐδὲ δίκαιοι·
οὐδέ τι ἴσασιν θάνατον καὶ κῆρα μέλαιναν,
ὃς δή σφι σχεδόν ἐστιν, ἐπ' ἤματι πάντας ὀλέσθαι.
σοὶ δ' ὁδὸς οὐκέτι δηρὸν ἀπέσσεται, ἣν σὺ μενοινᾷς·
τοῖος γάρ τοι ἑταῖρος ἐγὼ πατρώϊός εἰμι,
ὅς τοι νῆα θοὴν στελέω καὶ ἅμ' ἕψομαι αὐτός.
ἀλλὰ σὺ μὲν πρὸς δώματ' ἰὼν μνηστῆρσιν ὁμίλει,
ὅπλισσόν τ' ἤϊα καὶ ἄγγεσιν ἄρσον ἅπαντα,
οἶνον ἐν ἀμφιφορεῦσι, καὶ ἄλφιτα, μυελὸν ἀνδρῶν,
δέρμασιν ἐν πυκινοῖσιν· ἐγὼ δ' ἀνὰ δῆμον ἑταίρους
αἶψ' ἐθελοντῆρας συλλέξομαι· εἰσὶ δὲ νῆες
πολλαὶ ἐν ἀμφιάλῳ Ἰθάκῃ, νέαι, ἠδὲ παλαιαί·
τάων μέν τοι ἐγὼν ἐπιόψομαι, ἥτις ἀρίστη,
ὦκα δ' ἐφοπλίσσαντες ἐνήσομεν εὐρέϊ πόντῳ."
Ὣς φάτ' Ἀθηναίη, κούρη Διός· οὐδ' ἄρ' ἔτι δὴν
Τηλέμαχος παρέμιμνεν, ἐπεὶ θεοῦ ἔκλυεν αὐδήν.
βῆ δ' ἰέναι πρὸς δῶμα, φίλον τετιημένος ἦτορ,

(v. 274) egy Odysseusnél sokkal silányabb embert gondolt.

279. οὐδὲ πάγχυ-hez tartozik, *korántsem.*

280. τοι = σοί.

281. ἔα *hadd, ne törődjél (vele).*

284. ὅς grammatikailag csak a főfogalomra, θάνατον-ra vonatkozik. — ἐπ' ἤματι *egy* (és ugyan azon) *napon.*

286. ἑταῖρος πατρώϊος *atyád barátja.*

288. ὁμίλει az imperativus praesentis egy már elkezdett cselekvény folytatásának jelölésére, *tovább is társalogj,* míg ὅπλισσον és ἄρσον-ban az imperativus aoristi egy új cselekvény kezdetét jelöli.

291. πυκινός annyi mint εὐρραφής a 354-ik versben.

293 = α 395.

294. τοι = σοί. — ἐπιόψομαι *meg fogok tekinteni, ki fogok szemelni,* ἐπόψομαι *meg fogok látogatni.*

295. ἐνήσομεν t. i. νῆα, *tengerre fogjuk bocsátani a hajót,* azaz *hajóra fogunk szállani.*

296—336. *Telemachos a kérők között.*

298. φ. τετιημένος ἦτορ, mert daczára Athene biztatásának, atyja távolléte és a kérők garázdálkodása sok gondot okozott neki.

εὗρε δ' ἄρα μνηστῆρας ἀγήνορας ἐν μεγάροισιν,
αἶγας ἀνιεμένους σιάλους θ' εὕοντας ἐν αὐλῇ,
'Αντίνοος δ' ἰθὺς γελάσας κίε Τηλεμάχοιο·
ἔν τ' ἄρα οἱ φῦ χειρὶ ἔπος τ' ἔφατ' ἔκ τ' ὀνόμαζε·
„Τηλέμαχ' ὑψαγόρη, μένος ἄσχετε, μή τί τοι ἄλλο
ἐν στήθεσσι κακὸν μελέτω ἔργον τε ἔπος τε,
ἀλλά μοι ἐσθιέμεν καὶ πινέμεν, ὡς τὸ πάρος περ.
ταῦτα δέ τοι μάλα πάντα τελευτήσουσιν 'Αχαιοί,
νῆα καὶ ἐξαίτους ἐρέτας, ἵνα θᾶσσον ἵκηαι
ἐς Πύλον ἠγαθέην μετ' ἀγαυοῦ πατρὸς ἀκουήν."
Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ηὔδα·
„'Αντίνο', οὔ πως ἔστιν ὑπερφιάλοισι μεθ' ὑμῖν
δαίνυσθαί τ' ἀκέοντα καὶ εὐφραίνεσθαι ἕκηλον.
ἦ οὐχ ἅλις, ὡς τὸ πάροιθεν ἐκείρετε πολλὰ καὶ ἐσθλὰ
κτήματ' ἐμὰ μνηστῆρες, ἐγὼ δ' ἔτι νήπιος ἦα;
νῦν δ' ὅτε δὴ μέγας εἰμὶ καὶ ἄλλων μῦθον ἀκούων
πυνθάνομαι, καὶ δή μοι ἀέξεται ἔνδοθι θυμός,

299. ἐν μεγάροισιν a házban, beleértve az udvart (αὐλή) is.

300. ἀνιεμένους *(nyúzva)* μνηστῆρας-hoz tartozik. — εὕοντας, a hőskorban a disznók sertéit leperzselték, nem pedig leforrázták.

301. A Τηλεμάχοιο genetivus ἰθὺς κίε-től függ.

302. ἔν τ' ἄρα οἱ φῦ χειρί tulajdonképen *belenőtt a kezébe*, azaz *erősen megfogta kezét*; v. ö. α 381. — ἔπος τ' ἔφατ' ἔκ τ' ὀνόμαζε tulajdonképen *kimondotta a szót és kijelentette.*

303. ἄλλο *más valami*, t. i. nem valami jó, hanem rosz.

304. ἔργον τε ἔπος τε appositio κακόν-hoz.

305. μοι dativus ethicus, mely szintén jól jellemzi Antinoos álnok nyájasságát. — ἐσθιέμεν καὶ πινέμεν parancsoló értelemmel bíró infinitivusok, *egyél és igyál.*

306. ταῦτα *azt a mit kivánsz.* — τοι = σοί. — μάλα fokozza a πάντα fogalmát, *mind mind.* — 'Αχαιοί, nem a kérők, hanem a többi Ithakabeliek.

307. ἔξαιτος *válogatott.* — θᾶσσον *minél gyorsabban.*

311. ἀκέοντα t. i. με, *csendesen, békében*, a nélkül hogy kénytelen volnék boszankodásomnak kifejezést adni. — ἕκηλον *kényelmesen.*

312. ἦ οὐχ egy szótagot képez. — τὸ πάροιθεν, mi is: *az* elébb. — A καί szócska a fordításban kimarad.

313. μνηστῆρες az ἐκείρετε-ben rejlő ὑμεῖς appositiója, *mint kérők*, azaz azon ürügy alatt, hogy anyám kezét akarjátok megnyerni. — Az ἐγὼ δ' ἔτι νήπιος ἦα mellérendelt főmondat helyett inkább időhatározói mellékmondatot vártunk volna.

314. ὅτε δή *hogy már.* — ἄλλων μῦθον ἀκούων πυνθάνομαι *mások beszédeiből tudom*, h. t. vagyonomat elprédáljátok.

315. κ. δ. μοι ἀέξεται *(nő)* ἔνδοθι θυμός *(bátorságom)* logikailag az

[πειρήσω, ὥς κ' ὔμμι κακὰς ἐπὶ κῆρας ἰήλω,
ἠὲ Πύλονδ' ἐλθών, ἢ αὐτοῦ τῷδ' ἐνὶ δήμῳ.]
εἶμι μέν, — οὐδ' ἁλίη ὁδὸς ἔσσεται, ἣν ἀγορεύω —
ἔμπορος· οὐ γὰρ νηὸς ἐπήβολος οὐδ' ἐρετάων
γίγνομαι· ὥς νύ που ὔμμιν ἐείσατο κέρδιον εἶναι."
Ἦ ῥα, καὶ ἐκ χειρὸς χεῖρα σπάσατ' Ἀντινόοιο
[ῥεῖα· μνηστῆρες δὲ δόμον κάτα δαῖτα πένοντο].
οἳ δ' ἐπελώβευον καὶ ἐκερτόμεον ἐπέεσσιν·
ὧδε δέ τις εἴπεσκε νέων ὑπερηνορεόντων·
„Ἦ μάλα Τηλέμαχος φόνον ἧμιν μερμηρίζει.
ἤ τινας ἐκ Πύλου ἄξει ἀμύντορας ἠμαθόεντος,
ἤ ὅ γε καὶ Σπάρτηθεν, ἐπεί νύ περ ἵεται αἰνῶς·
ἠὲ καὶ εἰς Ἐφύρην ἐθέλει, πίειραν ἄρουραν,
ἐλθεῖν, ὄφρ' ἔνθεν θυμοφθόρα φάρμακ' ἐνείκῃ,
ἐν δὲ βάλῃ κρητῆρι καὶ ἡμέας πάντας ὀλέσσῃ."
Ἄλλος δ' αὖτ' εἴπεσκε νέων ὑπερηνορεόντων·
„τίς δ' οἶδ', εἴ κε καὶ αὐτὸς ἰὼν κοίλης ἐπὶ νηὸς

utómondatot kell hogy képezze, de itt nyelvtanilag az előmondathoz van csatolva.

316. 317. Ezen két vers, melyeket még Aristarchos kivetett a szövegből, interpolálva van és nem csak hogy Telemachos szájában nagyon meggondolatlan lett volna, hanem 325—330-val is ellenkezik.

316. ὥς κ' ὔμμι . . . ἐπὶ . . . ἰήλω *quomodo vobis immittam.*

318. Ha a 316., 317. sort mint interpoláltakat kizárjuk, azt kell feltennünk, hogy a 318-ik versben foglalt gondolat előtt Telemachos okosan elhallgatta azon fenyegetését, hogy: *boszút akarok rajtatok állni*, és e helyett sokkal szerényebben tudatja a kérőkkel, hogy el van határozva atyja után útnak indulni.

318. μέν *bizony*, bármit is mondjon Leiokritos (v. 255 sk.)

319. ἔμπορος, idegen hajón, *mint utas.* — ἐπήβολος γίγνομαι *kapok.*

320. ὥς νύ που ὔμμιν ἐείσατο κέρδιον εἶναι gúnyosan van mondva, *mert nektek alkalmasint így jobbnak tetszett.*

321. Az Ἀντινόοιο genetivus χειρός-hoz tartozik. — χεῖρα *kezét.*

322. Ezen fölösleges verset már az alexandriai kritikusok interpoláltnak tekintették; a következő versben álló οἳ δέ (ők *pedig*) mutatja, hogy megelőzőleg a kérőkről nem lehetett szó.

324. τις *egyik másik.*

325. ἦ μάλα *csakugyan.* A következő versek (325—330) gúnyosan vannak mondva.

326. ἄξει *magával fog hozni.*

327. νύ περ *épen most.* — ἵεται αἰνῶς *roppantúl szeretne* minket megölni.

329. θυμοφθόρα *gyilkos.*

332. εἴ κε . . . ἀπόληται *vajjon nem fog-e tönkre menni.*

τῆλε φίλων ἀπόληται ἀλώμενος ὥσπερ Ὀδυσσεύς
οὕτω κεν καὶ μᾶλλον ὀφέλλειεν πόνον ἄμμι·
κτήματα γάρ κεν πάντα δασαίμεθα, οἰκία δ' αὖτε
τούτου μητέρι δοῖμεν ἔχειν ἠδ' ὅστις ὀπυίοι."
Ὣς φάν· ὁ δ' ὑψόροφον θάλαμον κατεβήσετο πατρός,
εὐρύν, ὅθι νητὸς χρυσὸς καὶ χαλκὸς ἔκειτο
ἐσθής τ' ἐν χηλοῖσιν ἅλις τ' εὐῶδες ἔλαιον·
ἐν δὲ πίθοι οἴνοιο παλαιοῦ ἡδυπότοιο
ἕστασαν, ἄκρητον θεῖον ποτὸν ἐντὸς ἔχοντες,
ἑξείης ποτὶ τοῖχον ἀρηρότες, εἴ ποτ' Ὀδυσσεὺς
οἴκαδε νοστήσειε καὶ ἄλγεα πολλὰ μογήσας.
κληϊσταὶ δ' ἔπεσαν σανίδες πυκινῶς ἀραρυῖαι,
δικλίδες· ἐν δὲ γυνὴ ταμίη νύκτας τε καὶ ἦμαρ
ἔσχ', ἣ πάντ' ἐφύλασσε νόου πολυϊδρείῃσιν,
Εὐρύκλει', Ὦπος θυγάτηρ Πεισηνορίδαο.
τὴν τότε Τηλέμαχος προσέφη θάλαμόνδε καλέσσας·
„Μαῖ', ἄγε δή μοι οἶνον ἐν ἀμφιφορεῦσιν ἄφυσσον
ἡδύν, ὅτις μετὰ τὸν λαρώτατος, ὃν σὺ φυλάσσεις,
κεῖνον ὀϊομένη τὸν κάμμορον, εἴ ποθεν ἔλθοι
διογενὴς Ὀδυσεὺς θάνατον καὶ κῆρας ἀλύξας·
δώδεκα δ' ἔμπλησον καὶ πώμασιν ἄρσον ἅπαντας.

333. ὥσπερ Ὀδυσσεύς nem anynyira ἀλώμενος-hoz, mint inkább ἀπόληται-hoz tartozik.

334. A kérő tréfálódzva emlegeti, mennyi bajuk lesz, ha majd Telemachos halála után kénytelenek lesznek örökségét átvenni.

335 δασαίμεθα *felosztanók egymás közt.*

336. ἔχειν *birtokul.* — ὀπυίοι t. i. αὐτήν, τὴν Πηνελόπην.

337. θάλαμος itt az éléskamra, mely egyszersmind kincstár is volt; a ház hátulsó részében feküdt a női lakosztály mögött. — κατεβήσετο, mert lépcsökön kellett oda lemenni.

338. νητός ἔκειτο-hoz tartozik., *halomra feküdt.*

339. ἅλις *sok.*

340. ἡδυπότοιο *édes.*

342. ἀρηρότες *támasztva.* — εἴ ποτε *arra az időre, mikor végre valahára* stb.

343. καὶ ἄλγεα πολλὰ μογήσας *bár sok szenvedés eltürése után.*

344. πυκινῶς ἀραρυῖαι *jól összeillesztett.*

345. δικλίδες *kétfele nyiló.* — γυνὴ ταμίη *gazdasszony.* — νύκτας τε καὶ ἦμαρ *éjjel nappal.*

346. ἔσκε *szokott tartózkodni.* — ἐφύλασσε νόου πολυϊδρείῃσιν *okosan gondját viselte.*

349. μαῖα *anyjuk.* — ἀφύσσω itt úgy mint τίθημι (pono) ἐς helyett ἐν-nel áll.

351. ὀϊομένη *várva.*

353. δώδεκα t. i. ἀμφιφορέας. — πώμασιν ἄρσον *erősen csukd rájuk a fedelet.*

ἐν δέ μοι ἄλφιτα χεῦον ἐϋρραφέεσσι δοροῖσιν·
εἴκοσι δ' ἔστω μέτρα μυληφάτου ἀλφίτου ἀκτῆς.
αὐτὴ δ' οἴη ἴσθι· τὰ δ' ἀθρόα πάντα τετύχθω·
ἑσπέριος γὰρ ἐγὼν αἱρήσομαι, ὁππότε κεν δὴ
μήτηρ εἰς ὑπερῷ' ἀναβῇ κοίτου τε μέδηται.
εἶμι γὰρ ἐς Σπάρτην τε καὶ ἐς Πύλον ἠμαθόεντα,
νόστον πευσόμενος πατρὸς φίλου, ἤν που ἀκούσω."
  Ὣς φάτο, κώκυσεν δὲ φίλη τροφὸς Εὐρύκλεια,
καί ῥ' ὀλοφυρομένη ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·
„Τίπτε δέ τοι, φίλε τέκνον, ἐνὶ φρεσὶ τοῦτο νόημα
ἔπλετο; πῇ δ' ἐθέλεις ἰέναι πολλὴν ἐπὶ γαῖαν
μοῦνος ἐὼν ἀγαπητός; ὁ δ' ὤλετο τηλόθι πάτρης
διογενὴς Ὀδυσεὺς ἀλλογνώτῳ ἐνὶ δήμῳ.
οἳ δέ τοι αὐτίκ' ἰόντι κακὰ φράσσονται ὀπίσσω,
ὥς κε δόλῳ φθίῃς, τάδε δ' αὐτοὶ πάντα δάσονται.
ἀλλὰ μέν' αὖθ' ἐπὶ σοῖσι καθήμενος· οὐδέ τί σε χρὴ
πόντον ἐπ' ἀτρύγετον κακὰ πάσχειν οὐδ' ἀλάλησθαι."
  Τὴν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ηὔδα·
„θάρσει, μαῖ', ἐπεὶ οὔ τοι ἄνευ θεοῦ ἥδε γε βουλή.
ἀλλ' ὄμοσον μὴ μητρὶ φίλῃ τάδε μυθήσασθαι,
πρίν γ' ὅτ' ἂν ἑνδεκάτη τε δυωδεκάτη τε γένηται,
ἢ αὐτὴν ποθέσαι καὶ ἀφορμηθέντος ἀκοῦσαι,

355. μέτρα ismeretlen nagyságú mérték folyékony és száraz tárgyak számára. — μέτρα ἀκτῆς μυληφάτου ἀλφίτου *a gabona őrölt lisztjéből.*

356. ἀθρόα τετύχθω *együtt legyen.*

357. ἑσπέριος *este felé.*

363. φίλε τέκνον v. ö. Nyelvt. Bev. § 15, 2.

364. ἔπλετο *támadt.* — πολλὴν ἐπὶ γαῖαν *a nagy világba, messze földre.*

365. μοῦνος ἐὼν ἀγαπητός *egyetlen szerelmünk.*

366. ὁ δ' ὤλετο *hiszen ő meghalt.*

367. οἳ δέ a kérők. — αὐτίκ' ἰόντι *mihelyt elmész.* — ὀπίσσω *a jövendőben..*

368. τάδε *vagyonodat.*

369. αὖθ' (= αὖθι) μένε-hez tartozik. — ἐπὶ σοῖσι (jószágodra) καθήμενος-tól függ.

371. ἐπὶ πόντον nem annyi mint *a tengerre*, hanem *a tengeren.*

372. θάρσει *ne félj!* — βουλή *(terv)* t. i. γίνεται történik.

373. μὴ μυθήσασθαι *hogy nem mondod meg.* Az infinitivus aoristi azért állhat itt inf. futuri helyett, mert a beszélő semmi tekintettel sincsen a cselekvény idejére.

374. πρίν γ' ὅτ' ἄν *elebb mintsem.* — ἑνδ. τε δυωδεκάτη τε t. i. ἡμέρα; hasonló határozatlansággal mondjuk mi, hogy *tíz tizenkét nap mulva.* — πρὶν ὅτ' ἂν γένηται helyett πρὶν γενέσθαι szokásosabb lett volna.

375. αὐτήν *ő maga.* — Az ac-

ὡς ἂν μὴ κλαίουσα κατὰ χρόα καλὸν ἰάπτῃ."
Ὣς ἄρ' ἔφη, γρηῢς δὲ θεῶν μέγαν ὅρκον ἀπώμνυ.
αὐτὰρ ἐπεί ῥ' ὄμοσέν τε τελεύτησέν τε τὸν ὅρκον,
αὐτίκ' ἔπειτά οἱ οἶνον ἐν ἀμφιφορεῦσιν ἄφυσσεν,
ἐν δέ οἱ ἄλφιτ' ἔχευεν ἐϋρραφέεσσι δοροῖσι·
Τηλέμαχος δ' ἐς δώματ' ἰὼν μνηστῆρσιν ὁμίλει.
Ἔνθ' αὖτ' ἄλλ' ἐνόησε θεά, γλαυκῶπις Ἀθήνη·
Τηλεμάχῳ εἰκυῖα κατὰ πτόλιν ᾤχετο πάντῃ,
καί ῥα ἑκάστῳ φωτὶ παρισταμένη φάτο μῦθον,
ἑσπερίους δ' ἐπὶ νῆα θοὴν ἀγέρεσθαι ἀνώγει.
ἡ δ' αὖτε Φρονίοιο Νοήμονα φαίδιμον υἱὸν
ᾔτεε νῆα θοήν· ὁ δέ οἱ πρόφρων ὑπέδεκτο.
Δύσετό τ' ἠέλιος σκιόωντό τε πᾶσαι ἀγυιαί·
καὶ τότε νῆα θοὴν ἅλαδ' εἴρυσε, πάντα δ' ἐν αὐτῇ
ὅπλ' ἐτίθει, τάτε νῆες ἐΰσσελμοι φορέουσι.
στῆσε δ' ἐπ' ἐσχατιῇ λιμένος, περὶ δ' ἐσθλοὶ ἑταῖροι
ἁθρόοι ἠγερέθοντο· θεὰ δ' ὄτρυνεν ἕκαστον.

cusativus cum infinitivo πρίν-től függ. — ποθέσαι *kivánkozik utánnam.* — ἀφορμηθέντος ἀκοῦσαι *meghallja, hogy elutaztam; meghallja eltávozásomat.*

376. ὡς ἂν μή *nehogy.* — κατά ἰάπτῃ-hoz *(elveszítse)* tartozik. — κλαίουσα *sirásával.*

377. θεῶν μέγαν ὅρκον, a legszentebb esküt, melyet rendesen csak az istenek szoktak használni; ugyanis a földre, az égre és a Styx folyóra esküdött. — μέγας *hatalmas.*

378. Gyakori vers. ὄμοσέν τε τελεύτησέν τε τὸν ὅρκον *megesküdött és el is mondotta azt az esküt,* epikus bőbeszédűség.

379. οἱ *számára.*

382—404. *Athene hajót szerez és felszólítja Telemachost, hogy útra keljenek.*

382. ἔνθ' αὖτ' ἄλλ' ἐνόησε gyakori kifejezés, mely az átmenetet közvetíti egyik cselekvényről a másikra.

383. κατὰ πτόλιν ᾤχετο πάντῃ *bejárta az egész várost.*

384. ἑκάστῳ φωτί t. i. azon húsz embernek, kiket hajóslegényeknek kiszemelt volt.

385. ἀγέρεσθαι inf. aoristi ἀγερέσθαι helyett.

387. οἱ ὑπέδεκτο *megigérte neki;* ὑπέδεκτο αὐτόν annyi volna mint *fogadta.*

389. εἴρυσε t. i. Noëmon.

390. ὅπλα *hajószerek,* úgymint evezők, vitorlák és kötelek. — ἐΰσσελμος az elő és hátsó részen fedezettel (ἴκρια, σέλμα) biró.

391. στῆσε *oda állította,* azaz a parthoz kötötte. — περί adverbium.

392. ἠγερέθοντο *összegyülekeztek.*

392. ὄτρυνεν-t plusquamperfectummal kell fordítani, mert a θεὰ δ' ὄτρυνεν ἕκαστον szavakkal az író csak recapitulálja azt a mit a 384—391. sorokban mondott.

Ἔνθ' αὖτ' ἄλλ' ἐνόησε θεά, γλαυκῶπις Ἀθήνη.
βῆ ῥ' ἴμεναι πρὸς δώματ' Ὀδυσσῆος θείοιο·
ἔνθα μνηστήρεσσιν ἐπὶ γλυκὺν ὕπνον ἔχευε,
πλάζε δὲ πίνοντας, χειρῶν δ' ἔκβαλλε κύπελλα.
οἳ δ' εὕδειν ὤρνυντο κατὰ πτόλιν, οὐδ' ἄρ' ἔτι δήν
εἵατ', ἐπεί σφισιν ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτεν.
αὐτὰρ Τηλέμαχον προσέφη γλαυκῶπις Ἀθήνη
ἐκπροκαλεσσαμένη μεγάρων εὖ ναιεταόντων,
Μέντορι εἰδομένη ἠμὲν δέμας ἠδὲ καὶ αὐδήν·
„Τηλέμαχ', ἤδη μέν τοι ἐϋκνήμιδες ἑταῖροι
εἵατ' ἐπήρετμοι, τὴν σὴν ποτιδέγμενοι ὁρμήν·
ἀλλ' ἴομεν, μὴ δηθὰ διατρίβωμεν ὁδοῖο."
Ὣς ἄρα φωνήσασ' ἡγήσατο Παλλὰς Ἀθήνη
καρπαλίμως· ὁ δ' ἔπειτα μετ' ἴχνια βαῖνε θεοῖο.
αὐτὰρ ἐπεί ῥ' ἐπὶ νῆα κατήλυθον ἠδὲ θάλασσαν,
εὗρον ἔπειτ' ἐπὶ θινὶ κάρη κομόωντας ἑταίρους.
τοῖσι δὲ καὶ μετέειφ' ἱερὴ ἲς Τηλεμάχοιο·
„Δεῦτε, φίλοι, ἤϊα φερώμεθα· πάντα γὰρ ἤδη
ἀθρό' ἐνὶ μεγάρῳ· μήτηρ δ' ἐμοὶ οὔ τι πέπυσται,
οὐδ' ἄλλαι δμῳαί, μία δ' οἴη μῦθον ἄκουσεν."
Ὣς ἄρα φωνήσας ἡγήσατο, τοὶ δ' ἅμ' ἕποντο.
οἳ δ' ἄρα πάντα φέροντες ἐϋσσέλμῳ ἐπὶ νηῒ
κάτθεσαν, ὡς ἐκέλευσεν Ὀδυσσῆος φίλος υἱός.
ἂν δ' ἄρα Τηλέμαχος νηὸς βαῖν', ἦρχε δ' Ἀθήνη,
νηῒ δ' ἐνὶ πρυμνῇ κατ' ἄρ' ἕζετο· ἄγχι δ' ἄρ' αὐτῆς

396. πλάζε *elkábította*, πλ. δὲ πίνοντας *elkábultak a bortól*. — ἔκβαλλε *kiverte*; mi azt mondanók, hogy: *kiejtették*.

397. κατὰ πτόλιν εὕδειν-hez tartozik.

398. ἔπιπτεν *nehezedett*.

400. ἐκπροκαλεσσαμένη, nem *miután kihivatta*, hanem *miután (hozzá lépett és) kihívta magával*. — εὖ ναιετάων *jól épitett*.

402. μέν-nek ἀλλά felel meg (v. 404). — τοι = σοί.

403. ἐπήρετμοι *az evezőknél*. Athene túloz, hogy annál nagyobb sietségre buzdítsa Telemachost. — ὁρμή *ösztönzés, parancs*.

409. καὶ μετέειφ' *meg is szólalt* a mint el lehetett várni tőle. — ἱερός eredeti jelentése *hatalmas*.

410. δεῦτε parancsoló többesszáma δεῦρο-nak.

412. ἄλλαι, v. ö. az α 132-hez való jegyzetet. — Telemachos figyelmezteti a legénységet, hogy el ne árulják senkinek sem, hogy elutaznak.

414. πάντα κάτθεσαν-hoz tartozik. — φέροντες *elhoztak és*.

416. ἂν igehatározó. — νηῒ δ' ἐνὶ πρυμνῇ a hajó farán a kormányrúd mellett, hol a legjobb ülés volt.

ἕζετο Τηλέμαχος· τοὶ δὲ πρυμνήσι' ἔλυσαν,
ἂν δὲ καὶ αὐτοὶ βάντες ἐπὶ κληῗσι καθῖζον.
τοῖσιν δ' ἴκμενον οὖρον ἵει γλαυκῶπις Ἀθήνη,
ἀκραῆ Ζέφυρον, κελάδοντ' ἐπὶ οἴνοπα πόντον.
Τηλέμαχος δ' ἑτάροισιν ἐποτρύνας ἐκέλευσεν
ὅπλων ἅπτεσθαι· τοὶ δ' ὀτρύνοντος ἄκουσαν.
ἱστὸν δ' εἰλάτινον κοίλης ἔντοσθε μεσόδμης
στῆσαν ἀείραντες, κατὰ δὲ προτόνοισιν ἔδησαν,
ἕλκον δ' ἱστία λευκὰ ἐϋστρέπτοισι βοεῦσιν.
ἔπρησεν δ' ἄνεμος μέσον ἱστίον, ἀμφὶ δὲ κῦμα
στείρῃ πορφύρεον μεγάλ' ἴαχε νηὸς ἰούσης·
ἡ δ' ἔθεεν κατὰ κῦμα διαπρήσσουσα κέλευθον.
δησάμενοι δ' ἄρα ὅπλα θοὴν ἀνὰ νῆα μέλαιναν
στήσαντο κρητῆρας ἐπιστεφέας οἴνοιο,
λεῖβον δ' ἀθανάτοισι θεοῖς αἰειγενέτῃσιν,
ἐκ πάντων δὲ μάλιστα Διὸς γλαυκώπιδι κούρῃ.
παννυχίη μέν ῥ' ἥ γε καὶ ἠῶ πεῖρε κέλευθον.

418. τοί a legénység.

419. ἐπὶ κληῗσι καθῖζον leültek az evezőkhöz, hogy azokat szíjakkal a hajónak kissé kiálló bordáihoz kötözzék (v. ö. δ 782 ἠρτύναντο δ' ἐρετμὰ τροποῖς ἐν δερματίνοισι). Miután ez megtörtént, ismét felállottak és a 424—426. versekben leírt munkához fogtak.

420. ἴκμενος, v. ö. *secundus.*

422. ἑτάροισιν ἐκέλευσεν-től függ.

423. ἅπτεσθαι *hozzá látni, rendbe hozni.* — ὀτρύνοντος *buzdítására.*

424. μεσόδμη a hajó közepén egy átfúrt gerenda, melybe az árboczfát felállították.

425. ἀείραντες, több embernek kellett a földről az árboczfát felemelni. πρότονοι *az alattság*, az árboczfát a hajó orrával összekapcsoló *árboczkötelek.* — κατά ἔδησαν-hoz tartozik.

426. ἕλκον *felhúzták.* — A ἱστία többesszám tulajdonképen az árboczhoz tartozó minden dolgot jelenti, szűkebb értelemben a vitorlát; a Homeroskorabeli hajónak csak egy vitorlája volt.

427. ἔπρησεν μέσον ἱστίον *bele fujt a vitorla közepébe.* — ἀμφί igehatározó.

428. στείρῃ locativus. — πορφύρεον *sötét.* — μεγάλ' ἴαχε *nagyot zúgott.* — νηὸς ἰούσης genetivi absoluti, *a hajó haladván.*

429. κατὰ κῦμα *a hullámokon végig.*

430. ὅπλα itt a kötelek a vitorla alján és a vitorlarúd végein. Minthogy kedvező szél fújt, felhagyhattak az evezéssel és kiérvén a magas tengerre, hozzáfoghattak a szokásos áldozáshoz.

431. ἐπιστεφέας οἴνοιο-hoz v. ö. az α 148-hoz való jegyzetet.

432. αἰειγενέτῃσιν *örökkévaló.*

434. ἥ γε, a hajó. — μέν-nek megfelel δέ a harmadik ének első sorában. — ἠῶ időthatározó accusativus, mintha παννυχίη helyett πᾶσαν νύκτα előzné meg. — πεῖρε *bejárta.*

ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ Γ.

Τὰ ἐν Πύλῳ.

Ἠέλιος δ' ἀνόρουσε, λιπὼν περικαλλέα λίμνην,
οὐρανὸν ἐς πολύχαλκον, ἵν' ἀθανάτοισι φαείνοι
καὶ θνητοῖσι βροτοῖσιν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν·
οἱ δὲ Πύλον, Νηλῆος ἐϋκτίμενον πτολίεθρον,
ἷξον· τοὶ δ' ἐπὶ θινὶ θαλάσσης ἱερὰ ῥέζον,
ταύρους παμμέλανας, ἐνοσίχθονι κυανοχαίτῃ.
ἐννέα δ' ἕδραι ἔσαν, πεντηκόσιοι δ' ἐν ἑκάστῃ
εἵατο, καὶ προὔχοντο ἑκάστοθι ἐννέα ταύρους.

1—66. *Telemachos és Athene Pylosba érkeznek és Nestor által szívesen fogadtatnak.*

1. λίμνη a csendesen folyó (ἀκαλαρρείτης) Okeanos, «a nagy tó», Helios nyugvó helye, honnan minden reggel keleten fölemelkedik, hogy aztán este nyugaton ismét az Okeanosba szálljon; miképen jön éjjel nyugatról megint keletre, Homeros meg nem mondja; a későbbi monda szerint korán reggel arany csolnakában (χρύσεον δέπας) gyorsan az Okeanoson a föld keleti partjára hajózik.

2. Az οὐρανὸν ἐς helyhatározó ἀνόρουσε-hez tartozik. — πολύχαλκος, másutt χάλκεος és σιδήρεος, mert az égboltozatot érczből valónak képzelték.

3. θνητοῖσι βροτοῖσιν a halandó embereknek; különben θνητός és βροτός rendesen egymás nélkül állanak az *ember* jelentésében. — ἐπὶ ζ. ἄρουραν szorosan véve értelmileg csak θν. βροτοῖσιν-hez tartozik, nem ἀθανάτοισι-hez is.

4. Πύλος Görögországban több volt; Nestor birodalmának fővárosa valószínűleg Messeniában feküdt Sphakteria szigetével átellenben; alapította Nestor atyja Neleus, Poseidon és Tyro fia, kit bátyja Pelias Iolkosból (Thessaliában) elűzött. — Πύλον ἷξον *Pyloshoz, Pylos elé értek,* nem Pylosba, mert csak v. 10 kötnek ki.

5. τοί a Pylosbeliek. — ἱερὰ ῥέζον *épen áldoztak*, nem ῥέξαν, mert a költő csak egész általánosan a helyzetet festi, melyben Telemachos a Pylosbelieket találta.

6. ταύρους παμμέλανας, bikát Poseidonnak mint férfi istennek áldoztak, fekete állatot pedig úgy mint különben az alvilági isteneknek, azért, mert a *sötét* tengernek ura. Ugyanezen tulajdonságára vonatkozik a κυανοχαίτης epitheton is.

7. ἐννέα, valószínűleg azért, mert Nestor kilencz város fölött uralkodott, v. ö. B 591. — ἕδραι nem ülések, hanem *ülő sorok.*— πεντηκόσιοι, a talán túlzott nagy szám feltünteti a buzgóságot, melylyel a Pylosbeliek védistenük áldozatjához tódultak.

8. προὔχοντο «maguk előtt bírtak», πρ. ἑκάστοθι *mindegyik ülősor előtt.. volt.* — ἐννέα, mind-

εὖθ' οἱ σπλάγχνα πάσαντο, θεῷ δ' ἐπὶ μηρί' ἔκαιον,
οἱ δ' ἰθὺς κατάγοντο, ἰδ' ἱστία νηὸς ἐΐσης
στεῖλαν ἀείραντες, τὴν δ' ὥρμισαν, ἐκ δ' ἔβαν αὐτοί·
ἐκ δ' ἄρα Τηλέμαχος νηὸς βαῖν', ἦρχε δ' Ἀθήνη.
τὸν προτέρη προσέειπε θεά, γλαυκῶπις Ἀθήνη·
„Τηλέμαχ', οὐ μέν σε χρὴ ἔτ' αἰδοῦς οὐδ' ἠβαιόν.
τοὔνεκα γὰρ καὶ πόντον ἐπέπλως, ὄφρα πύθηαι
πατρός, ὅπου κύθε γαῖα καὶ ὅντινα πότμον ἐπέσπεν·
ἀλλ' ἄγε νῦν ἰθὺς κίε Νέστορος ἱπποδάμοιο·
εἴδομεν ἥν τινα μῆτιν ἐνὶ στήθεσσι κέκευθε.
λίσσεσθαι δέ μιν αὐτός, ὅπως νημερτέα εἴπῃ·

össze tehát 81 bika; ez a legnagyobb áldozat, melylyel Homerosnál találkozunk.

9. εὖτε *(épen mikor)*-nak az utómondatban itt δέ felel meg (v. 10): másutt δέ helyett τῆμος, τόφρα, δὴ τότε, καὶ τότε δή szokott állani. — σπλάγχνα a nemesebb *belrészek* (szív, tüdő, máj), melyeket még a tulajdonképeni áldozati lakoma előtt áldozás közben megsütöttek és megettek. — μηρία a húsos czombdarabokat, melyeket kettős zsírrétegbe takartak és az istenek számára elégettek.

10. ἰθύς igehatározó, *egyenesen* a kikötőbe vitorláztak (κατάγοντο; ellentéte ἀνάγεσθαι tengerre szállni). — νηῦς ἐΐση egyenletesen épült hajó. — ἱστία στεῖλαν ἀείραντες *bevonták a vitorlákat*, de mivel nem szándékoztak sokáig Pylosban időzni, nem vették le és nem tették le a hajó fenekére, hanem összegöngyölítve fönt a vitorlarúdhoz kötötték (ἀείραντες).

11. ὥρμισαν *kikötötték* a hajót (τήν), a mennyiben a hajó farát kötelekkel (πρυμνήσια) a parthoz kötötték, előrészéről pedig a horgony köveket (εὐναί) a tengerbe eresztették; v. ö. ἐπ' εὐνάων ὁρμίζειν Ξ 77. — αὐτοί *a legénység*, hogy a hajót a parthoz kössék.

12. ἐκ νηός együvé tartozik. — ἦρχε *elül ment.*

14. μέν = μήν. — σε χρή nem: «kell, hogy te», hanem *szükséged van.*

15. καί nem πόντον-hoz, hanem az egész mondathoz tartozik, *hiszen.* — πύθηαι, a czélhatározó mellékmondatban itt azért áll coniunctivus optativus helyett, daczára annak, hogy a főmondat igéje történeti időben áll, mert a főmondat cselekvénye csak az imént történt meg, a mellékmondaté pedig azonnal be fog következni. — ὄφρα πύθηαι πατρός *hogy tudd meg apádról.*

16. ὅπου κύθε γαῖα (t. i. αὐτόν, τὸν πατέρα) *hol van eltemetve;* Athene itt Mentor személyében beszél. — καὶ ὅντινα πότμον ἐπέσπεν (t. i. αὐτός) *és milyen sors érte őt.*

18. εἴδομεν coni. *hadd tudjuk meg* (nem «hadd lássuk», ἴδωμεν). — μῆτις *tanács.* — κέκευθε praesens jelentéssel bír.

19. λίσσεσθαι infinitivus imperativus helyett. — αὐτός *te magad*, nem én. — νημερτέα *az igazat*, azaz ne szépítse a dolgot és

ψεῦδος δ' οὐκ ἐρέει· μάλα γὰρ πεπνυμένος ἐστί."
Τὴν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ηὔδα·
„Μέντορ, πῶς τ' ἄρ' ἴω; πῶς τ' ἂρ προσπτύξομαι αὐτόν;
οὐδέ τί πω μύθοισι πεπείρημαι πυκινοῖσιν·
αἰδὼς δ' αὖ νέον ἄνδρα γεραίτερον ἐξερέεσθαι."
Τὸν δ' αὖτε προσέειπε θεά, γλαυκῶπις Ἀθήνη·
„Τηλέμαχ', ἄλλα μὲν αὐτὸς ἐνὶ φρεσὶ σῇσι νοήσεις,
ἄλλα δὲ καὶ δαίμων ὑποθήσεται. οὐ γὰρ ὀΐω
οὔ σε θεῶν ἀέκητι γενέσθαι τε τραφέμεν τε."
Ὣς ἄρα φωνήσασ' ἡγήσατο Παλλὰς Ἀθήνη
καρπαλίμως· ὁ δ' ἔπειτα μετ' ἴχνια βαῖνε θεοῖο.
ἶξον δ' ἐς Πυλίων ἀνδρῶν ἄγυρίν τε καὶ ἕδρας,
ἔνθ' ἄρα Νέστωρ ἧστο σὺν υἱάσιν, ἀμφὶ δ' ἑταῖροι
δαῖτ' ἐντυνόμενοι κρέατ' ὤπτων ἄλλα τ' ἔπειρον.
οἱ δ' ὡς οὖν ξείνους ἴδον, ἀθρόοι ἦλθον ἅπαντες,
χερσίν τ' ἠσπάζοντο καὶ ἑδριάασθαι ἄνωγον.
πρῶτος Νεστορίδης Πεισίστρατος ἐγγύθεν ἐλθὼν
ἀμφοτέρων ἕλε χεῖρα, καὶ ἵδρυσεν παρὰ δαιτὶ
κώεσιν ἐν μαλακοῖσιν, ἐπὶ ψαμάθοις ἁλίῃσι,

ne hallgasson el semmit. Attól nem tart Athene, hogy Nestor ψεῦδος ἐρέει, koholt dolgokkal akarja őket rászedni.

22. πῶς τ' ἄρα *ugyan hát hogyan;* az ἴω és προσπτύξομαι coniunctivusok Athene két tanácsára vonatkoznak, κίε (v. 17) és λίσσεσθαι (v. 19).

23. πεπείρημαι *járatos vagyok.*

24. αἰδώς (t. i. ἐστίν) *kényes dolog.* — A νέον ἄνδρα.. ἐξερέεσθαι acc. c. inf. αἰδώς-tól függ.

26. αὐτὸς.. νοήσεις *magadnak fog eszedbe jutni.*

27. ὑποθήσεται *suppeditabit.* — οὐ γὰρ ὀΐω οὔ σε, a kettős tagadó particula itt csak fokozza a tagadást.

28. τραφέμεν intransitiv jelentéssel bír.

29. 30. = β 405. 406.

31. ἄγυρις coetus, gyülekezet, ἀγορή contio, népgyülés. — Az ἐς praepositió értelmileg csak ἄγυριν-hez tartozik (de ülő soraihoz).

32. ἔνθ' ἄρα *ott a hol.*

33. κρέατα *húsdarabokat* (azért a többesszám), *húst.* — ἔπειρον t. i. ἀμφ' ὀβελοῖσι (v. ö. γ 462). Minthogy az áldozati lakomán ez alkalommal nagyon sokan részt vettek, a húst nem süthették meg egyszerre, hanem egy része már javában sült (ὤπτων), míg a másikat csak épen akkor húzták nyársra (ἔπειρον).

34. ἦλθον *eléjük jöttek.* — ἀθρόοι és ἅπαντες együvé tartozik.

35. χερσίν τ' ἠσπάζοντο *kezet fogtak.* — ἑδριάασθαι ἄνωγον «székkel megkinálták».

36. Πεισίστρατος Nestor legifjabbik fia. — ἐγγύθεν közelről, *közel.*

πάρ τε κασιγνήτῳ Θρασυμήδεϊ καὶ πατέρι ᾧ·
δῶκε δ' ἄρα σπλάγχνων μοίρας, ἐν δ' οἶνον ἔχευε
χρυσείῳ δέπαϊ· δειδισκόμενος δὲ προσηύδα
Παλλάδ' Ἀθηναίην, κούρην Διὸς αἰγιόχοιο·
„Εὔχεο νῦν, ὦ ξεῖνε, Ποσειδάωνι ἄνακτι·
τοῦ γὰρ καὶ δαίτης ἠντήσατε δεῦρο μολόντες.
αὐτὰρ ἐπὴν σπείσῃς τε καὶ εὔξεαι, ἣ θέμις ἐστί,
δὸς καὶ τούτῳ ἔπειτα δέπας μελιηδέος οἴνου
σπεῖσαι, ἐπεὶ καὶ τοῦτον ὀΐομαι ἀθανάτοισιν
εὔχεσθαι· πάντες δὲ θεῶν χατέουσ' ἄνθρωποι.
ἀλλὰ νεώτερός ἐστιν, ὁμηλικίη δ' ἐμοὶ αὐτῷ·
τοὔνεκα σοὶ προτέρῳ δώσω χρύσειον ἄλεισον.“
Ὣς εἰπὼν ἐν χερσὶ τίθει δέπας ἡδέος οἴνου·
χαῖρε δ' Ἀθηναίη πεπνυμένῳ ἀνδρὶ δικαίῳ,
οὕνεκα οἷ προτέρῃ δῶκε χρύσειον ἄλεισον.
αὐτίκα δ' εὔχετο πολλὰ Ποσειδάωνι ἄνακτι·
„Κλῦθι, Ποσείδαον γαιήοχε, μηδὲ μεγήρῃς
ἡμῖν εὐχομένοισι τελευτῆσαι τάδε ἔργα.
Νέστορι μὲν πρώτιστα καὶ υἱάσι κῦδος ὄπαζε,
αὐτὰρ ἔπειτ' ἄλλοισι δίδου χαρίεσσαν ἀμοιβὴν

39. Az apa és a legidősebb fiú (Θρασυμήδης) közt ülni kitüntetés volt.

40. ἐν . . ἔχευε tmesis.

41. δειδισκόμενος *felköszöntve*, a teli serleggel megkinálva.

44. καί *hiszen*. — τοῦ δαίτης ἠντήσατε δ. μολόντες, «mert hiszen esetleg épen ennek lakomájához jöttetek ide»; mely fordításban az ἠντήσατε szónak az «esetleg» felel meg; v. ö. ἐτύγχανον ὤν «esetleg voltam».

45. εὔξεαι milyen mód? — ἣ θέμις ἐστί a mint illik, «régi jó szokás szerint».

46. τούτῳ Telemachosnak. — δέπας *a* serleget.

47. σπεῖσαι hogy az istennek áldozhasson.

48. εὔχεσθαι *szokott imádkozni*. — δέ = γάρ. — χατέουσι *kivánkoznak*, nem «szükségük van».

49. νεώτερος *fiatalabb* (náladnál). — ὁμηλικίη abstractum pro concreto = ὁμῆλιξ.

51. ἐν χειρὶ τιθέναι «kezébe adni» (serlegről); ἐν χερσὶ τιθέναι «kézbesíteni, átadni» (ajándékokról).

52. πεπνυμένῳ és δικαίῳ megmondja Athene örömének okát. — δίκαιος itt annyi mint *illedelmes*.

53. οἷ megtartotta hanghelyét, mert ellentétben áll: nem Telemachosnak, hanem neki; v. ö. v. 50 τοὔνεκα σοὶ πρ.

54. πολλά *sokat, buzgón*.

55. μεγήρῃς-től függ τελευτῆσαι, ettől ἡμῖν εὐχομένοισι («kérésünkre»). — τάδε a következőre utal.

57. κῦδος dicsőség, v. ö. δ 380 ἀλλά ἄνασσ' ἵληθι, δίδωθι δέ μοι κλέος ἐσθλόν.

σύμπασιν Πυλίοισιν ἀγακλειτῆς ἑκατόμβης.
δὸς δ' ἔτι Τηλέμαχον καὶ ἐμὲ πρήξαντα νέεσθαι,
οὕνεκα δεῦρ' ἱκόμεσθα θοῇ σὺν νηῒ μελαίνῃ."
Ὣς ἄρ' ἔπειτ' ἠρᾶτο καὶ αὐτὴ πάντα τελεύτα·
δῶκε δὲ Τηλεμάχῳ καλὸν δέπας ἀμφικύπελλον.
οἳ δ' ἐπεὶ ὤπτησαν κρέ' ὑπέρτερα καὶ ἐρύσαντο,
μοίρας δασσάμενοι δαίνυντ' ἐρικυδέα δαῖτα.
αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο,
τοῖς ἄρα μύθων ἦρχε Γερήνιος ἱππότα Νέστωρ·
„Νῦν δὴ κάλλιόν ἐστι μεταλλῆσαι καὶ ἐρέσθαι
ξείνους, οἵ τινές εἰσιν, ἐπεὶ τάρπησαν ἐδωδῆς.
ὦ ξεῖνοι, τίνες ἐστέ; πόθεν πλεῖθ' ὑγρὰ κέλευθα;
ἤ τι κατὰ πρῆξιν, ἦ μαψιδίως ἀλάλησθε,

59. ἀγακλειτή *dicső.* — ἑκατόμβη-nek neveztetik minden nagyobb áldozat, ha nem is áll száz darab marhából; a ἑκατόμβης gen. ἀμοιβήν-től függ.

60. ἔτι *még,* azonkívül. — πρήξαντα nyelvtanilag csak a főszemélyre, Τηλέμαχον-ra van vonatkoztatva; helyette πρήξαντε-t is mondhatott volna a költő. — δὸς πρήξαντα νέεσθαι add hogy ne térjünk haza előbb, mintsem elértük, elvégeztük azt, a miért stb.

61. οὕνεκα = οὗ ἕνεκα, *a miért.*

62. ἔπειτα, mint a magyar «aztán» gyakran csak egyszerűen utal egy imént említett dologra; «Pallas következőképen imádkozott...... Hát aztán igy imádkozott és stb.» — αὐτή *ő maga,* nem Poseidon.

63. δέπας ἀμφικύπελλον kettős serleg, mely fönt és lent is nyitva volt, és melynek csak egy feneke volt a közepében.

65. κρέ' ὑπέρτερα a csontokat födő *hús,* ellentéte τὰ σπλάγχνα. — ἐρύσαντο t. i. a nyársról.

67—101. *Nestor felszólitására megmondja Telemachos, hogy mi járatban vannak.*

68. Γερήνιος Messeniának Gerenia nevű városáról, hol Nestor menedéket talált, mikor Herakles Pylost pusztitotta.

69. νῦν δὴ κάλλιόν ἐστι *most már* (ἐπεὶ τάρπησαν ἐδωδῆς) *inkább illik* mint a lakoma előtt. — μεταλλῆσαι gyakran áll tárgy nélkül, de itt ξείνους nemcsak ἐρέσθαι-tól, hanem μεταλλῆσαι-tól is függhet.

70. Az nem föltűnő, hogy Nestor, daczára annak, hogy Athene (v. 60) említette Telemachost, még sem tudja, kik az idegenek; mert feltéve, hogy Athene fenszóval imádkozott is, nem kellett Nestornak épen tudni, hogy az a Telemachos nevű idegen Odysseus fia.

71. ὦ — κέλευθα értelmére nézve csaknem azonos a τίς πόθεν εἰς ἀνδρῶν kérdéssel. — πλεῖν másutt nem egyszerű accusativussal, hanem ἐπί-vel (ἐπὶ πόντον) vagy ἐνί-vel (ἐνὶ πόντῳ) szokott állani.

72. ἦ . . . ἦ két önálló kérdés, nem kettős kérdés. — κατὰ πρῆξιν (t. i. πλεῖτε) *üzlet miatt,* mely akár magánügy, akár állami, nyilvános ügy lehet, v. ö. v. 82. — μαψιδίως vaktában, *találomra.*

οἱά τε ληϊστῆρες, ὑπεὶρ ἅλα; τοίτ' ἀλόωνται
ψυχὰς παρθέμενοι, κακὸν ἀλλοδαποῖσι φέροντες;"
Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ηὔδα
θαρσήσας· αὐτὴ γὰρ ἐνὶ φρεσὶ θάρσος Ἀθήνη
θῆχ', ἵνα μιν περὶ πατρὸς ἀποιχομένοιο ἔροιτο
[ἠδ' ἵνα μιν κλέος ἐσθλὸν ἐν ἀνθρώποισιν ἔχῃσιν]·
„Ὦ Νέστορ Νηληϊάδη, μέγα κῦδος Ἀχαιῶν,
εἴρεαι ὁππόθεν εἰμέν· ἐγὼ δέ κέ τοι καταλέξω.
ἡμεῖς ἐξ Ἰθάκης ὑπονηΐου εἰλήλουθμεν·
πρῆξις δ' ἥδ' ἰδίη, οὐ δήμιος, ἣν ἀγορεύω.
πατρὸς ἐμοῦ κλέος εὐρὺ μετέρχομαι, ἤν που ἀκούσω,
δίου Ὀδυσσῆος ταλασίφρονος, ὅν ποτέ φασι
σὺν σοὶ μαρνάμενον Τρώων πόλιν ἐξαλαπάξαι.
ἄλλους μὲν γὰρ πάντας, ὅσοι Τρωσὶν πολέμιζον,
πευθόμεθ', ἧχι ἕκαστος ἀπώλετο λυγρῷ ὀλέθρῳ,
κείνου δ' αὖ καὶ ὄλεθρον ἀπευθέα θῆκε Κρονίων.

73. A tengeri rablás a homerosi ókorban nem volt valami ritka dolog, bár nem nagy tiszteletben állott kivált azoknál, kik általa megkárosultak; v. ö. ξ 85—88. A lovagias középkorban is nagyban üzték az elökelök a rablás mindenféle nemét. — τοίτε visszahozó névmás.

74. ψυχὰς παρθέμενοι *(életüket koczkáztatva)* közelebbről meghatározza a φέροντες részesülöt, melyet verbum finitummal fordíts.

76. θαρσήσας *neki bátorodva*, nem «bátran».

78. = α 95 és e helyen interpolálva van; a legjobb kéziratokban ugyanis hiányzik és ἵνα-val kezdődő két czélhatározó mellékmondat egymás mellett Homerosnál különben nem fordul elő.

79. κῦδος *dicsősége, büszkesége.*

81. ὑπονηΐου v. ö. ὑπὸ Νηΐῳ α 186.

82. ἥδε *ez* a mely bennünket ide vezet, mely után kérdezösködöl és ἣν ἀγορεύω.

83. κλέος εὐρύ (= ὄσσα, nem κῦδος, *messze elterjedö hír*) tulajdonképen a mellékmondatba való obiectumnak. — μετέρχομαι valami után járok, valaminek nyomába járok.

84. ὅν *a kiröl.* — ποτέ ἐξαλαπάξαι-hoz tartozik.

85. σὺν σοὶ μαρνάμενον hizeleg Nestor hiúságának.

86. ἄλλους πάντας acc. resp. *a többiröl.* — ὅσοι *a hányan csak.*

87. ἧχι csak helyhatározó, a módhatározót (mikép pusztultak el) az olvasónak hozzá kell gondolni; v. ö. γ 16 ὅπου κύθε γαῖα καὶ ὅντινα πότμον ἐπέσπεν.

88. καὶ ὄλεθρον nem csak hogy mi történt vele, mióta Tróját feldúlta, hanem még azt is, hogy hol és mikép halt meg. — ἀπευθέα ellentéte πευθόμεθα-nak (v. 87.); hogy mennyiben ἀπευθής megmondja vv. 90. 91.

οὐ γάρ τις δύναται σάφα εἰπέμεν ὁππόθ' ὄλωλεν,
εἴθ' ὅ γ' ἐπ' ἠπείρου δάμη ἀνδράσι δυσμενέεσσιν,
εἴτε καὶ ἐν πελάγει μετὰ κύμασιν Ἀμφιτρίτης.
τοὔνεκα νῦν τὰ σὰ γούναθ' ἱκάνομαι, αἴ κ' ἐθέλῃσθα
κείνου λυγρὸν ὄλεθρον ἐνισπεῖν, εἴ που ὄπωπας
ὀφθαλμοῖσι τεοῖσιν, ἢ ἄλλου μῦθον ἄκουσας
[πλαζομένου· περὶ γάρ μιν ὀϊζυρὸν τέκε μήτηρ]·
μηδέ τί μ' αἰδόμενος μειλίσσεο μηδ' ἐλεαίρων,
ἀλλ' εὖ μοι κατάλεξον ὅπως ἤντησας ὀπωπῆς.
λίσσομαι, εἴ ποτέ τοί τι πατὴρ ἐμὸς ἐσθλὸς Ὀδυσσεύς,
ἢ ἔπος ἠέ τι ἔργον ὑποστὰς ἐξετέλεσσε
δήμῳ ἔνι Τρώων, ὅθι πάσχετε πήματ' Ἀχαιοί,
τῶν νῦν μοι μνῆσαι, καί μοι νημερτὲς ἐνίσπες."
Τὸν δ' ἠμείβετ' ἔπειτα Γερήνιος ἱππότα Νέστωρ·
„ὦ φίλ', ἐπεί μ' ἔμνησας ὀϊζύος, ἣν ἐν ἐκείνῳ

90. εἴτε — εἴτε καί *akár — akár talán.* — κύμασιν Ἀμφιτρίτης annyi mint κύματα θαλάσσης; Amphitrite Homerosnál a viharos tenger istennője és mintegy személyesítése; a későbbieknél Poseidon neje.

92. τὰ σὰ γούναθ' ἱκάνομαι *térdeidhez borulok* (hogy azokat átkaroljam) itt képileg van véve. — αἴ κε *ha talán, vajjon, nem-e.*

94. ἄλλου nem μῦθον-hoz tartozik, hanem ἄκουσας-tól függ. — μῦθον, hogy t. i. atyám hol és mikor halt meg.

95. E vers interpolálva van; Telemachos itt mindig csak atyja halálát emlegeti, és nem is gondol arra, hogy talán még él. — Abban az összefüggésben a mint e vers most van, πλαζομένου μῦθον-hoz tartozó gen. obi., «hogy ide s tova bolyong». — A περί igehatározó ὀϊζυρόν jelentését fokozza.

96. μ' (με) úgy αἰδόμενος-tól, mint ἐλεαίρων-tól függ. — A τι acc. nem μειλίσσεο-tól függ. — μ' αἰδόμενος irántam való kíméletből, mert sajnálsz engem (ἐλεαίρων). — μειλίσσεο *szépitsd a dolgot.*

97. εὖ-t *(pontosan)* megmagyarázza a ὅπως ἤντ. ὀπ. *(a mint épen láttad)* mellékmondat. — ἤντησας ὀπωπῆς = ὄπωπας v. 93.

98. εἴ ποτε *ha valaha;* v. ö. Verg. Aen. IX 406 „*si* qua tuis *umquam*". — τοι (= σοί) ἐξετέλεσσε-hez tartozik. — τι «bármily tekintetben», egyáltalában.

99. ἔπος és ἔργον (v. ö. β 272) inkább csak ἐξετέλεσσε-től, mint ὑποστάς-tól is függ. — ὑποστάς *igérete szerint.*

101. τῶν a többesszám azért, mert az εἴ ποτέ τι stb. több konkrét esetet foglal magában. — Az első μοι dat. ethicus.

102—120. *Nestor elbeszéli, mi mindent szenvedett a görög sereg Trója előtt és miképen tért vissza hazájába.*

103. Az ἐπεί-vel kezdődő hosszú előmondat, melynek utómondatja nincsen, megmondja

δήμῳ ἀνέτλημεν μένος ἄσχετοι υἷες Ἀχαιῶν,
ἠμὲν ὅσα ξὺν νηυσὶν ἐπ' ἠεροειδέα πόντον
πλαζόμενοι κατὰ ληΐδ', ὅπῃ ἄρξειεν Ἀχιλλεύς,
ἠδ' ὅσα καὶ περὶ ἄστυ μέγα Πριάμοιο ἄνακτος
μαρνάμεθ'· ἔνθα δ' ἔπειτα κατέκταθεν ὅσσοι ἄριστοι·
ἔνθα μὲν Αἴας κεῖται ἀρήϊος, ἔνθα δ' Ἀχιλλεύς,
ἔνθα δὲ Πάτροκλος, θεόφιν μήστωρ ἀτάλαντος,
ἔνθα δ' ἐμὸς φίλος υἱός, ἅμα κρατερὸς καὶ ἀμύμων,
Ἀντίλοχος, περὶ μὲν θείειν ταχὺς ἠδὲ μαχητής.
ἄλλα τε πόλλ' ἐπὶ τοῖς πάθομεν κακά· τίς κεν ἐκεῖνα
πάντα γε μυθήσαιτο καταθνητῶν ἀνθρώπων;
οὐδ' εἰ πεντάετές γε καὶ ἑξάετες παραμίμνων
ἐξερέοις, ὅσα κεῖθι πάθον κακὰ δῖοι Ἀχαιοί·
πρίν κεν ἀνιηθεὶς σὴν πατρίδα γαῖαν ἵκοιο.
εἰνάετες γάρ σφιν κακὰ ῥάπτομεν ἀμφιέποντες

okát, hogy miért ereszkedik Nestor oly mélyen rég elmúlt dolgok elbeszélésébe.

105 ἠμὲν ὅσα — ἠδ' ὅσα specialisálja az általános ὀϊζύος ἣν ἀνέτλημεν mondatot; az első ὅσα accusativus ἀνέτλημεν-től függ.

106. πλαζόμενοι Trója ostroma alatt. — *κατά végett, után.* — Az ἄρξειεν optativus a cselekvés gyakoriságát jelzi. I 328 avval dicsekszik Achilleus, hogy az ilyen portyázások alkalmával tizenkét várost foglalt el hajón, tizenegyet száraz földön.

107. ὅσα μαρνάμεθα-ban a beszéd elhagyja a participialis constructiót, mely ὅσα ἀνέτλημεν μαρνάμενοι-t követelne.

108. ἔνθα mutató határozó. — ὅσσοι ἄριστοι t. i. ἦσαν.

109. ἔνθα μέν — ἔνθα δ' (v. 111) felsorolja azon ἄριστοι-t, kik Trója alatt elestek. — Az Αἴας név egymaga ὁ Ὀϊλέως nélkül, mindig a salamisi Aiast, Telamon fiát jelenti.

110. θεόφιν ἀτάλαντος = θεοῖς ἐναλίγκιος.

112. A περί igehatározó mind ταχύς-hoz, mind μαχητής-hez tartazik. — θείειν = δρόμον (acc. resp.)

113. ἐπὶ τοῖς (t. i. κακοῖς) *ezeken kívül.*

114. Az ἀνθρώπων gen. τίς-től függ.

115. πεντάετές γε καὶ ἑξάετες *öt vagy hat esztendeig.* — παραμίμνων *itt maradnál és.*

116. ἐξερέω itt annyi mint *kérdezni*, nem «kimondani».

117. πρίν (adv.) előtt hozzá kell gondolni az οὐδ' εἰ — Ἀχαιοί utómondatját: még akkor sem mondhatnám meg. — ἀνιηθείς *megunnád a dolgot és* (unalomból) stb. — ἱκνέομαι itt nem annyi mint megérkezni, hanem annyi mint *menni.*

118. ῥάπτομεν az imperfectum a cselekvés tartósságát, az ἐτέλεσσε aoristos annak befejezését jelzi. — ἀμφιέποντες *körülöttük sürögve, forogva.*

παντοίοισι δόλοισι, μόγις δ' ἐτέλεσσε Κρονίων.
ἔνθ' οὔ τίς ποτε μῆτιν ὁμοιωθήμεναι ἄντην
ἤθελ', ἐπεὶ μάλα πολλὸν ἐνίκα δῖος Ὀδυσσεὺς
παντοίοισι δόλοισι, πατὴρ τεός, εἰ ἐτεόν γε
κείνου ἔκγονός ἐσσι· σέβας μ' ἔχει εἰσορόωντα.
ἦ τοι γὰρ μῦθοί γε ἐοικότες, οὐδέ κε φαίης
ἄνδρα νεώτερον ὧδε ἐοικότα μυθήσασθαι.
ἔνθ' ἦ τοι εἵως μὲν ἐγὼ καὶ δῖος Ὀδυσσεὺς
οὔτε ποτ' εἰν ἀγορῇ δίχ' ἐβάζομεν οὔτ' ἐνὶ βουλῇ,
ἀλλ' ἕνα θυμὸν ἔχοντε νόῳ καὶ ἐπίφρονι βουλῇ
φραζόμεθ' Ἀργείοισιν ὅπως ὄχ' ἄριστα γένοιτο.
αὐτὰρ ἐπεὶ Πριάμοιο πόλιν διεπέρσαμεν αἰπήν,
[βῆμεν δ' ἐν νήεσσι, θεὸς δ' ἐκέδασσεν Ἀχαιούς,]
καὶ τότε δὴ Ζεὺς λυγρὸν ἐνὶ φρεσὶ μήδετο νόστον

119. A παντοίοισι δόλοισι dat. κακὰ ῥάπτομεν-hez tartozik. — ἐτέλεσσε t. i. κακά, a vészt, melyet a trójaiak ellen szőttünk.

120. ἔνθα *akkor*, a háború tartama alatt. — μῆτιν acc. resp. — ὁμοιωθήμεναι ἄντην *magát szembe vele* (Odysseussel) *egyenlőnek mondani.*

121. ἤθελε *akart*, *mert*, *gondolt arra, hogy.* — ἐνίκα felülmúlta (a többit), *kivált.*

122. εἰ — ἐσσί csak a πατὴρ τεός kifejezéshez tartozik.

123. σέβας μ' ἔχει εἰσορόωντα, *(ha rád tekintek)* «oly annyira hasonlítasz hozzá» csak a külső hasonlóságra vonatkozik; a következő sorok Nestor csodálkozásának egy újabb okát hozzák fel.

124. ἐοικότες itt és a következő sorban annyi mint illendő, *okos.* — οὐδέ κε φαίης *és nem is hinné az ember.*

125. νεώτερον *oly fiatal;* a comparativus itt csak fokozza a positivus gradus jelentését, a nélkül, hogy itt más emberrel való összehasonlításról szó lehetne. — μυθήσασθαι-t fordítsd praesenssel.

126. εἵως itt igehatározó *(az egész időn át)*, nem kötőszó.

127. ἀγορή a népgyűlés, βουλή a vezérek tanácsa. — δίχ' ἐβάζομεν «egymástól különválva beszéltünk», *ellenkező véleményben voltunk.*

128. ἕνα θυμὸν ἔχοντε *egyetértve, egyértelműleg.* — νόῳ καὶ ἐπίφρ. βουλῇ *(belátással és jó tanácscsal)* φραζόμεθα-hoz (imperf.) tartozik.

129. ἄριστα itt alany; ὅπως — γένοιτο «hogy mindig a legeslegjobb dolgok történjenek».

131. E vers, mely zavarja az összefüggést ν 317-ből van interpolálva. — βῆμεν δ' ἐν νήεσσι nem «hajóra szállottunk», hanem «tova hajóztunk»; v. ö. α 210. — θεός *egy isten* (Zeus vagy Athene).

132. καὶ τότε-val kezdődik az utómondat. — μήδετο *gondolt ki, tervezett.* — Zeust azért említi itt a költő, mert Athene fölszólítására ő pusztította el a görög hajóhadat; v. ö. α 327 és γ 135.

'Αργείοις, ἐπεὶ οὔ τι νοήμονες οὐδὲ δίκαιοι
πάντες ἔσαν· τῷ σφεων πολέες κακὸν οἶτον ἐπέσπον
μήνιος ἐξ ὀλοῆς γλαυκώπιδος ὀβριμοπάτρης,
ἥτ' ἔριν 'Ατρείδῃσι μετ' ἀμφοτέροισιν ἔθηκε.
τὼ δὲ καλεσσαμένω ἀγορὴν ἐς πάντας 'Αχαιούς,
μάψ, ἀτὰρ οὐ κατὰ κόσμον, ἐς ἠέλιον καταδύντα,
— οἳ δ' ἦλθον οἴνῳ βεβαρηότες υἷες 'Αχαιῶν —
μῦθον μυθείσθην, τοῦ εἵνεκα λαὸν ἄγειραν·
ἔνθ' ἦ τοι Μενέλαος ἀνώγει πάντας 'Αχαιοὺς
νόστου μιμνήσκεσθαι ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης,
οὐδ' 'Αγαμέμνονι πάμπαν ἑήνδανε· βούλετο γάρ ῥα
λαὸν ἐρυκακέειν, ῥέξαι δ' ἱερὰς ἑκατόμβας,
ὡς τὸν 'Αθηναίης δεινὸν χόλον ἐξακέσαιτο,
νήπιος, οὐδὲ τὸ ᾔδη, ὃ οὐ πείσεσθαι ἔμελλεν·
οὐ γάρ τ' αἶψα θεῶν τρέπεται νόος αἰὲν ἐόντων.
ὣς τὼ μὲν χαλεποῖσιν ἀμειβομένω ἐπέεσσιν
ἕστασαν· οἳ δ' ἀνόρουσαν ἐϋκνήμιδες 'Αχαιοὶ

133. οὔ τι πάντες-hoz tartozik: «nem mindnyájan voltak igazságosak», nem «mindnyájan igazságtalanak voltak».

134. τῷ *azért.*

135. ἐξ *következtében.* Athene azért haragudott a görögökre, mert Aias, Oileus fia, Kassandrát Athene templomában megbecstelenítette és a többi görög vezérek nem torolták meg e vétkes tettet.

136. 'Ατρείδῃσι μετ' ἀμφοτέροισι, a pluralis itt a dualis helyett áll.

137. Mi a különbség καλεσσαμένω és καλέσαντε közt? — ἀγορὴν ἐς = ἐς ἀγορήν.

138. μάψ, ἀτὰρ (= δέ) οὐ κατὰ κόσμον *oktalanúl, nem rendiben,* a mennyiben estére hítták össze, mikor már a görögök az ünnepi lakomától félig ittas állapotban jöttek a gyűlésbe. Ezen utóbbi körülmény miatt, mely a 139-dik versben a közbevetett mondat által van kiemelve, kárhoztatja Nestor, hogy épen estére hítták egybe a népet.

140. τοῦ (pronom. relat.) ... ἄγειραν függő kérdés. — ἄγειραν = ἀγειράτην.

141. ἀνώγει *azt indítványozta, hogy.*

142. ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης szorosan νόστου-hoz tartozik. — νῶτα = νῶτος (νῶτον).

143. οὐδὲ πάμπαν *korántsem.*

144. A λαόν acc. ἐρυκακέειν-től függ.

145. τόν *azt a.* — ἐξακέσαιτο egészen meggyógyítsa, *kiengesztelje.*

146. νήπιος *a balga,* felkiáltás. — ὃ = ὅτι, *hogy.* — οὐ több nyomatékkal bír πείσεσθαι előtt, («kiengesztelődni») mint ἔμελλεν előtt. — ἔμελλεν, t. i. Athene.

147. αἶψα-n van a fősúly.

148. ἀμειβομένω *váltva.*

149. ἕστασαν ellentéte ἀνόρουσαν (*fölugrottak* és ott hagyták a gyűlést).

ἠχῇ θεσπεσίῃ, δίχα δέ σφισιν ἥνδανε βουλή.
νύκτα μὲν ἀέσαμεν χαλεπὰ φρεσὶν ὁρμαίνοντες
ἀλλήλοις· ἐπὶ γὰρ Ζεὺς ἤρτυε πῆμα κακοῖο·
ἠῶθεν δ' οἳ μὲν νέας ἕλκομεν εἰς ἅλα δῖαν
κτήματά τ' ἐντιθέμεσθα βαθυζώνους τε γυναῖκας·
ἡμίσεες δ' ἄρα λαοὶ ἐρητύοντο μένοντες
αὖθι παρ' Ἀτρεΐδῃ Ἀγαμέμνονι, ποιμένι λαῶν·
ἡμίσεες δ' ἀναβάντες ἐλαύνομεν· αἳ δὲ μάλ' ὦκα
ἔπλεον, ἐστόρεσεν δὲ θεὸς μεγακήτεα πόντον.
ἐς Τένεδον δ' ἐλθόντες ἐρέξαμεν ἱρὰ θεοῖσιν,
οἴκαδε ἱέμενοι· Ζεὺς δ' οὔ πω μήδετο νόστον,
σχέτλιος, ὅς ῥ' ἔριν ὦρσε κακὴν ἔπι δεύτερον αὖτις.
οἳ μὲν ἀποστρέψαντες ἔβαν νέας ἀμφιελίσσας
ἀμφ' Ὀδυσῆα ἄνακτα δαΐφρονα, ποικιλομήτην,
αὖτις ἐπ' Ἀτρεΐδῃ Ἀγαμέμνονι ἦρα φέροντες·
αὐτὰρ ἐγὼ σὺν νηυσὶν ἀολλέσιν, αἵ μοι ἕποντο,

151. νύκτα ἀέσαμεν *az éjet ott töltöttük.* — χαλεπά főnév; χαλεπὰ ὁρμαίνοντες *haragudva.*

152. ἐπὶ ἤρτυε tmesis. — πῆμα κακοῖο, a két hasonló értelmű kifejezés ezen egymás mellé állítása nyomatékosabb, mint az egyszerű πῆμα vagy κακόν; v. ö. πῆμα δύης ξ 338.

153. οἳ μέν *némelyikünk*, t. i. Nestor, Odysseus, Menelaos és Diomedes. — ἅλα δῖαν, a tenger, mint minden, a mi véghetetlen nagy, csodálatra indítja az embert, isteni.

154. κτήματα a zsákmányt, γυναῖκας a női foglyokat. — ἐντιθέμεσθα t. i. a hajókra. — βαθύζωνος vagy βαθύκολπος (εὔζωνος, καλλίζωνος) a homerosi nők azon szokására megy, hogy az övet nem mindjárt keblük alatt, hanem a csipő fölött viselték.

155. ἡμίσεες λαοί *a nép egyik fele.* — ἐρητύοντο μένοντες visszatartóztattak és *visszamaradt.*

156. αὖθι *(ott helyben)* ἐρητύοντο μένοντες-hez tartozik.

157. ἡμίσεες (a οἳ μέν v. 153) *mi többiek.* — ἀναβάντες *hajóra szállván;* ἐλαύνομεν (elhajóztunk) t. i. τὰς νῆας, azért αἳ δέ.

158. ἐστόρεσεν, v. ö. a *sternere aequor* kifejezést Vergiliusnál Aen. V 821, VIII 89. — δέ = γάρ.

159. ἐς Τένεδον, egy mértföldnyire Trójától; ez volt az első napi útjuk.

160. οἴκαδε ἱέμενοι megmondja, hogy mit akartak az áldozattal elérni; t. i. szerencsés hazatérést.

161. σχέτλιος felkiáltás *(a borzasztó)* és egyszersmind Ζεύς appositiója. — ὦρσε .. ἐπί (t. i. ránk) tmesis; az ἐπί praepositio accentusát illetőleg v. ö. Nyelvt. Bev. § 2, 3. — δεύτερον αὖτις *másodszor megint, másodszor is.*

162. οἳ μέν és ἀμφ' Ὀδυσῆα együvé tartozik; *egy részünk, Odysseus és népe.* — A νέας acc. ἀποστρέψαντες-től függ.

164. ἐπὶ .. φέροντες tmesis; ἐπὶ ἦρα φέρειν *kedveskedni.*

165. ἀολλέσιν *összes, valamenynyi.*

φεῦγον, ἐπεὶ γίγνωσκον ὃ δὴ κακὰ μήδετο δαίμων.
φεῦγε δὲ Τυδέος υἱὸς ἀρήϊος, ὦρσε δ' ἑταίρους.
ὀψὲ δὲ δὴ μετὰ νῶϊ κίε ξανθὸς Μενέλαος,
ἐν Λέσβῳ δ' ἔκιχεν δολιχὸν πλόον ὁρμαίνοντας,
ἢ καθύπερθε Χίοιο νεοίμεθα παιπαλοέσσης,
νήσου ἔπι Ψυρίης, αὐτὴν ἐπ' ἀριστέρ' ἔχοντες,
ἢ ὑπένερθε Χίοιο, παρ' ἠνεμόεντα Μίμαντα.
ᾐτέομεν δὲ θεὸν φῆναι τέρας· αὐτὰρ ὅ γ' ἧμιν
δεῖξε, καὶ ἠνώγει πέλαγος μέσον εἰς Εὔβοιαν
τέμνειν, ὄφρα τάχιστα ὑπὲκ κακότητα φύγοιμεν.
ὦρτο δ' ἐπὶ λιγὺς οὖρος ἀήμεναι· αἱ δὲ μάλ' ὦκα

166. φεῦγον *gyorsan tovahajóztam, tova menekültem.* — ὃ = ὅτι. — δή *nyilván.* — δαίμων «valamely isten» vagy «az istenség», Zeus vagy Athene.

167. Τυδέος υἱός Diomedes. — ὦρσε *(késztette)* t. i. φεύγειν. — ἑταίρους, azon embereit, kik vele nem egy hajóban voltak, vagy pedig alvezérei, Sthenelos és Euryalos.

168. ὀψέ *későn* ugyan, mert sokáig nem tudta, mi tevő légyen, de még ugyanaz nap. — δή itt nem annyi mint ἤδη. — μετὰ νῶϊ κίε *utánunk jött;* a dualis Nestorra és Diomedesre vonatkozik.

169. ἐν Λέσβῳ, Lesbos szigete Troastól délre feküdt, közel Kis-Ázsia partjához. — ἔκιχεν *utólért.* — δολιχὸν πλόον, mert Lesbosból Görögországba sokkal nagyobb út volt, mint Trójából Tenedosba és innen Lesbosba.

170. Lesbosból Görögországba két útjuk volt: az egyik Chios szigetétől éjszakra (καθύπερθε) Psyrától jobb kézre egyenesen Euboiának, a másik, a hosszabbik, Chiostól délre (ὑπένερθε) Kis-Ázsia partja mellett az Erythraii félsziget hegyfokáig, Mimasig, és onnan egyik kyklad szigetről a másikra, míg Görögországba jutottak. — παιπαλοέσσης *hegyes völgyes,* vagy «a tengerből kimagasló».

171. ἔπι *felé.* — Ψύρα szigete Chiostól észak-nyugatra feküdt; νήσου Ψυρίης («Psyra szigeté»-nek, a Psyrai szigetnek) νῆσος Ψυρίηnek genetivusa, azaz Ψυρίη melléknév, nem tulajdonnév; v. ö. κ 135 Αἰαίην ἐς νῆσον-t és a latinban a *Sicula tellus* kifejezést. — αὐτήν t. i. Psyra szigetét. — ἔχοντες a magyarban *hagyva.*

173. θεόν, alkalmasint Poseidont, vagy egy más oly istent, ki a trójai háborúban a görögök pártját fogta volt. — τέρας itt talán egy ragadozó madár (saskeselyű vagy sas), mely röptével megjelölje az irányt, melyben legtanácsosabb volt hazatérniök.

174. δεῖξε t. i. τέρας. — ἠνώγει t. i. ezen τέρας által. — πέλαγος μέσον τέμνειν (a tenger közepén át Euboiába tartsunk) tehát az előbbi úton, Chiostól északra.

175. ὑπὲκ φύγοιμεν tmesis. — κακότητα (megmeneküljünk) *minden baj elől.*

ἰχθυόεντα κέλευθα διέδραμον, ἐς δὲ Γεραιστὸν
ἐννύχιαι κατάγοντο· Ποσειδάωνι δὲ ταύρων
πόλλ' ἐπὶ μῆρ' ἔθεμεν, πέλαγος μέγα μετρήσαντες.
τέτρατον ἦμαρ ἔην, ὅτ' ἐν Ἄργεϊ νῆας ἐΐσας
Τυδεΐδεω ἕταροι Διομήδεος ἱπποδάμοιο
ἵστασαν· αὐτὰρ ἐγώ γε Πύλονδ' ἔχον, οὐδέ ποτ' ἔσβη
οὖρος, ἐπεὶ δὴ πρῶτα θεὸς προέηκεν ἀῆναι.
ὣς ἦλθον, φίλε τέκνον, ἀπευθής, οὐδέ τι οἶδα
κείνων οἵ τ' ἐσάωθεν Ἀχαιῶν, οἵ τ' ἀπόλοντο.
ὅσσα δ' ἐνὶ μεγάροισι καθήμενος ἡμετέροισι
πεύθομαι, ἣ θέμις ἐστί, δαήσεαι, οὐδέ σε κεύσω.
εὖ μὲν Μυρμιδόνας φάσ' ἐλθέμεν ἐγχεσιμώρους,
οὓς ἄγ' Ἀχιλλῆος μεγαθύμου φαίδιμος υἱός,
εὖ δὲ Φιλοκτήτην, Ποιάντιον ἀγλαὸν υἱόν.

176. ὦρτο ἐπὶ = ἐπῶρτο; ὦρτο ἐπὶ ἀήμεναι *el kezdett fújni.* — αἱ t. i. a hajók.

177. Γεραιστός Euboia délkeleti hegyfoka volt, hova Trójától való elindulásuk után harmadnap érkeztek.

178. ἐννύχιαι *éjnek idején.* — κατάγοντο v. ö. γ 10.

179. πολλά jelző, nem igehatározó. — ἐπὶ ἔθεμεν (tmesis) az oltárra tettünk, *áldoztunk.* — πέλαγος μέγα μέτρησαντες (v. ö. az *aequor metiri* kifejezést Verg. Georg. IV 389) «mert szerencsésen áthajóztunk a tengeren.»

180. τέτρατον ἦμαρ azóta hogy Tróját elhagyták.

182. νῆας ἵστασαν *kikötöttek.* — Πύλονδ' ἔχον (t. i. νῆας) *Pylos felé vitorláztam.* — οὐδὲ ἔσβη *és nem szűnt meg fújni.*

183. ἐπεὶ δὴ πρῶτα (v. ö. ubi primum) *miután már egyszer.* — θεός, a szelek királya Aiolos volt, de minden egyes istennek is hatalmában állott kedvező szelet támasztani.

184. ἀπευθής itt cselekvő értelemben áll, míg v. 88 szenvedő értelmében állott; mennyiben volt ἀπευθής Nestor, megmondja a következő mondat οὐδέ — ἀπόλοντο.

185. A κείνων gen. οἵ τε-től függ úgy mint Ἀχαιῶν is, de azért még sem ez utóbbinak jelzője: «a görögök közül, kik ezek közül?»; különben κείνων azon görögökre vonatkozik, kik Agamemnonnal Trójában maradtak.

187. πεύθομαι megtudtam (és így most is tudok); v. ö. γ 87. — ἣ θέμις ἐστί nem πεύθομαι-hoz, hanem δαήσεαι-hoz tartozik. — κεύσω tárgya ὅσσα — πεύθομαι.

188. εὖ ἐλθέμεν-hez tartozik. — Μυρμιδόνες, Achilleus népe Thessaliának Phiotis nevű tartományában lakott.

189. ἄγε *hazavezetett.* — Ἀχιλλῆος υἱός Neoptolemos (Pyrrhos).

190. Philoktetes, Poias fia, Thessalia Magnesia nevű tartományának királya; az ő birtokában voltak Herakles nyilai, melyekre a görögöknek Trója elfoglalásánál szükségük volt. — Ποιάντιον υἱόν = Ποίαντος υἱόν.

πάντας δ' Ἰδομενεὺς Κρήτην εἰσήγαγ' ἑταίρους,
οἳ φύγον ἐκ πολέμου, πόντος δέ οἱ οὔ τιν' ἀπηύρα.
Ἀτρεΐδην δὲ καὶ αὐτοὶ ἀκούετε νόσφιν ἐόντες,
ὥς τ' ἦλθ', ὥς τ' Αἴγισθος ἐμήσατο λυγρὸν ὄλεθρον.
ἀλλ' ἦ τοι κεῖνος μὲν ἐπισμυγερῶς ἀπέτισεν·
ὡς ἀγαθὸν καὶ παῖδα καταφθιμένοιο λιπέσθαι
ἀνδρός, ἐπεὶ καὶ κεῖνος ἐτίσατο πατροφονῆα,
Αἴγισθον δολόμητιν, ὅ οἱ πατέρα κλυτὸν ἔκτα.
[καὶ σύ, φίλος — μάλα γάρ σ' ὁρόω καλόν τε μέγαν τε —
ἄλκιμος ἔσσ', ἵνα τίς σε καὶ ὀψιγόνων εὖ εἴπῃ.]"
Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ηὔδα·
„ὦ Νέστορ Νηληϊάδη, μέγα κῦδος Ἀχαιῶν,
καὶ λίην κεῖνος μὲν ἐτίσατο, καί οἱ Ἀχαιοὶ
οἴσουσι κλέος εὐρὺ καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι.
αἲ γὰρ ἐμοὶ τοσσήνδε θεοὶ δύναμιν παραθεῖεν,

192. ἀπηύρα és ἀπουράς különben gyakrabban áll kettős accusativussal.

193. Ἀτρεΐδην Menelaost. — καὶ αὐτοί, νόσφιν ἐόντες *magatok is, bár távol laktok*, úgy hogy nem kell esetét bővebben elbeszélnem.

194. A kettős ὥς τε az ellentét jelölésére szolgál: amint egyrészt szerencsésen hazatért (ἦλθε), másrészt pedig Aigisthos által gyalázatos módon megöletett. — ἐμήσατο (μήδομαι-tól, nem μαίομαι-tól), t. i. αὐτῷ.

195. ἦ τοι és μέν (μήν) mind a kettő erősítő particula. — κεῖνος Aigisthos. — ἐπισμυγερῶς (v. ö. μυγερός) rettenetesen, *borzasztóan*. — ἀπέτισεν *lakolt*.

196. ὡς ἀγαθόν (t. i. ἐστί) *mily jó, ha* (az ember halála után stb.)! — καταφθιμένοιο megholt, nem «megölt». — λιπέσθαι itt passiv értelemmel bír, *hátra marad*.

197. ἐπεὶ καί stb. egy specialis esetet hoz föl az imént kimondott általános igazság bebizonyítására. — κεῖνος Orestes. — ἐτίσατο *meglakoltatta*, *boszút állott*.

198. = α 300.

199. 200. = α 301. 302, és csak zavarják az összefüggést, mint azt már az alexandriaiak is belátták.

201—238. *Nestor és Telemachos Penelope kérőiről és Odysseus hazatérésének lehetőségéről beszélgetnek.*

202. = 79.

203. καὶ λίην v. ö. α 46. — κεῖνος Orestes. — ἐτίσατο tárgy nélkül *boszút állott*. — μέν-nek ugyanazon sorban καί felel meg. — οἱ = αὐτῷ.

204. οἴσουσι κλέος εὐρύ «messze terjedő dicsőséget fognak neki szerezni», azaz «terjeszteni fogják jó hírét, dicsőségét»; más jelentésben fordul elő φέρειν κλέος α 283-ban. — καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι, *úgy hogy még az utókor is meghallja*, Homerosnál gyakran előfordul.

205. ἐμοί-nak ellentéte κεῖνος v. 203. — τοσσήνδε olyat mint Orestesnek. — A δύναμιν παρα-

τίσασθαι μνηστῆρας ὑπερβασίης ἀλεγεινῆς,
οἵτε μοι ὑβρίζοντες ἀτάσθαλα μηχανόωνται.
ἀλλ' οὔ μοι τοιοῦτον ἐπέκλωσαν θεοὶ ὄλβον,
πατρί τ' ἐμῷ καὶ ἐμοί· νῦν δὲ χρὴ τετλάμεν ἔμπης."
Τὸν δ' ἠμείβετ' ἔπειτα Γερήνιος ἱππότα Νέστωρ·
„ὦ φίλ', ἐπεὶ δὴ ταῦτά μ' ἀνέμνησας καὶ ἔειπες,
φασὶ μνηστῆρας σῆς μητέρος εἵνεκα πολλοὺς
ἐν μεγάροις, ἀέκητι σέθεν, κακὰ μηχανάασθαι.
εἰπέ μοι ἠὲ ἑκὼν ὑποδάμνασαι, ἤ σέ γε λαοὶ
ἐχθαίρουσ' ἀνὰ δῆμον, ἐπισπόμενοι θεοῦ ὀμφῇ.
τίς δ' οἶδ', εἴ κέ ποτέ σφι βίας ἀποτίσεται ἐλθών,
ἢ ὅ γε μοῦνος ἐών, ἢ καὶ σύμπαντες Ἀχαιοί;
εἰ γάρ σ' ὣς ἐθέλοι φιλέειν γλαυκῶπις Ἀθήνη,
ὡς τότ' Ὀδυσσῆος περικήδετο κυδαλίμοιο

θεῖεν kifejezéssel v. ö. az ἐπιειμένος ἀλκήν, δύσεαι ἀλκήν, μένος ἀμφιβαλόντες (Homerosnál), περιβαλεῖν ἀνανδρίαν (Euripidesnél), περιέθηκε τὸ κράτος (Herodotosnál) kifejezéseket.

206. τίσασθαι *úgy hogy boszút állhatnék.* — ὑπερβασίης (gen. causae) *féktelenségükért*, melyet οἵ τε — μηχανόωνται részletez.

207. μοι μηχανόωνται-hoz tartozik. — ὑβρίζοντες *gőgösen, gőgjükben.*

208. οὐ nagyobb nyomaték kedvéért áll nem ἐπέκλωσαν előtt, hanem μοι előtt. — ἐπέκλωσαν (rámérték, *adtak*) a parkáktól vett metaphoricus kifejezés. — ὄλβος itt nem gazdagságot, hanem szerencsét jelent

209. νῦν δέ a jelen körülmények közt, úgy a mint a dolgok most állnak. — τετλάμεν praesens jelentéssel bír. — ἔμπης *mégis*, bármennyire szeretnék is boszút állani a kérőkön.

211. ἐπεί stb., v. ö. a γ 103-hoz való jegyzetet. — ἀναμιμνήσκω csak itt áll kettős accusativussal; különben ταῦτα ἔειπες-hez is tartozik.

213. ἐν μεγάροις (t. i. τεοῖς) *házadban.* — ἀέκητι σέθεν *te invito.*

214. ἑκών Telemachos belsejében, jellemében (pl. bátortalanságában) keresi annak okát, hogy a kérők elől meghúzza magát, nem kényszerítő külső körülményekben, mint ἤ σέ . . ὀμφῇ. — ὑποδάμνασαι *veted alá magadat.* — λαοὶ ἀνὰ δῆμον «az emberek a tartományon végig», *néped.*

215. θεοῦ ὀμφή *isteni szózat*, melyet akár jósda, akár valamely jós (μάντις, ὀνειροπόλος vagy οἰωνοπόλος) nyilatkoztat ki.

216. τίς δ' οἶδ', εἴ κε, v. ö. a β 332-höz való jegyzetet; nyelvtanilag σφι ἀποτίσεται-hoz tartozik; σφι βίας *erőszakoskodásaikat.* — ἐλθών *eljön, hazatér* (Odysseus) *és* stb.

217. ἢ καὶ σ. Ἀχαιοί-t módhatározóval fordíthatjuk (görögökkel).

218. εἰ γάρ *bárcsak.*

219. τότε akkor, *egykor.* —

δήμῳ ἔνι Τρώων, ὅθι πάσχομεν ἄλγε' Ἀχαιοί·
οὐ γάρ πω ἴδον ὧδε θεοὺς ἀναφανδὰ φιλεῦντας,
ὡς κείνῳ ἀναφανδὰ παρίστατο Παλλὰς Ἀθήνη·
εἴ σ' οὕτως ἐθέλοι φιλέειν κήδοιτό τε θυμῷ,
τῷ κέν τις κείνων γε καὶ ἐκλελάθοιτο γάμοιο."
Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ηὔδα·
„ὦ γέρον, οὔ πω τοῦτο ἔπος τελέεσθαι ὀΐω·
λίην γὰρ μέγα εἶπας· ἄγη μ' ἔχει. οὐκ ἂν ἐμοί γε
ἐλπομένῳ τὰ γένοιτ', οὐδ' εἰ θεοὶ ὣς ἐθέλοιεν."
Τὸν δ' αὖτε προσέειπε θεά, γλαυκῶπις Ἀθήνη·
„Τηλέμαχε, ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων.
ῥεῖα θεός γ' ἐθέλων καὶ τηλόθεν ἄνδρα σαώσαι.
βουλοίμην δ' ἂν ἐγώ γε καὶ ἄλγεα πολλὰ μογήσας
οἴκαδέ τ' ἐλθέμεναι καὶ νόστιμον ἦμαρ ἰδέσθαι,

περικήδετο az érdeklődés nagyobb fokát fejezi ki, mint κήδετο, mely ige szintén genetivussal áll.

221. οὐ — φιλεῦντας «mert soha sem láttam, hogy az istenek úgy szerettek volna valakit».

222. παρίστατο mellette állott, *pártját fogta, segitette.*

223. κήδοιτο t. i. σοῦ, mely névmást a megelőző σε-ből kell kiegészíteni. — θυμῷ *(szivből)* értelmileg mint φιλέειν-hez, mind κήδοιτο-hoz tartozik.

224. τις κείνων *nem egy közülük.* — καὶ ἐκλελάθοιτο egészen el is felejtené, *elmenne a kedve* (a házasságtól).

226. οὔ πω itt = οὔ πως *sehogy sem.* — τελέεσθαι passiv értelmű futurum.

227. A γε particula kiemeli ἐμοί-t, («nekem elhagyott, erőtelen ifjúnak»). — οὐκ ἂν — γένοιτο «nem történnék reményem szerint», azaz «nem merem reményleni, hogy úgy történik a dolog».

228. τά a v. 223—224 említett eshetőség.

229. σε . . ἕρκος az egésznek és a résznek accusativusa; a magyarban σε-t birtokos raggal fordítjuk. Különben ποῖον . . ὀδόντων gyakran fordul elő Homerosnál az elszörnyűködés és csodálkozás kifejezésére.

231. ἐθέλων *ha akar.* — καὶ τηλόθεν ἄνδρα σαώσαι *akármily messziről is* (megmentheti és) *haza juttathatja az embert.* — Athene látván Telamachos kétségbeesését és csüggedését, fel akarja bátorítani, és utal Odysseus hazatérésének lehetőségére; Nestornak azon gondolatára, hogy Athene segítségével talán maga Telemachos is képes volna a kérőkön boszút állani, Athene nem tartja időszerűnek reflectálni. Athene dorgáló felkiáltása (ποῖον — ὀδόντων) tehát nem vonatkozik Telemachos egész beszédére (226—228), hanem csak az οὐ δ' εἰ θεοὶ ὣς ἐθέλοιεν istent káromló megjegyzésére.

232. βουλοίμην *malim*, jobb szeretnék. — A fősúly nem οἴκαδέ τ' ἐλθέμεναι-n, hanem ἄλγεα πολλὰ μογήσας-on fekszik.

ἢ ἐλθὼν ἀπολέσθαι ἐφέστιος, ὡς Ἀγαμέμνων
ὤλεθ' ὑπ' Αἰγίσθοιο δόλῳ καὶ ἧς ἀλόχοιο.
ἀλλ' ἤ τοι θάνατον μὲν ὁμοίϊον οὐδὲ θεοί περ
καὶ φίλῳ ἀνδρὶ δύνανται ἀλαλκέμεν, ὁππότε κεν δὴ
μοῖρ' ὀλοὴ καθέλῃσι τανηλεγέος θανάτοιο.“
Τὴν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ηὔδα·
„Μέντορ, μηκέτι ταῦτα λεγώμεθα κηδόμενοί περ·
κείνῳ δ' οὐκέτι νόστος ἐτήτυμος, ἀλλά οἱ ἤδη
φράσσαντ' ἀθάνατοι θάνατον καὶ κῆρα μέλαιναν.
νῦν δ' ἐθέλω ἔπος ἄλλο μεταλλῆσαι καὶ ἐρέσθαι
[Νέστορ', ἐπεὶ περίοιδε δίκας ἠδὲ φρόνιν ἄλλων·
τρὶς γὰρ δή μίν φασιν ἀνάξασθαι γένε' ἀνδρῶν,

234. ἐλθών szerencsésen *hazaérve*, anélkül, hogy útközben ἄλγεα πολλά-t szenvedtem volna. — ἐφέστιος *otthon*, igehatározó helyett áll.

235. Mint a caesura is mutatja, ὑπ' Αἰγίσθοιο és δόλῳ nem tartozik együvé, hanem δόλῳ annyi mint *álnok lessel* és ἧς ἀλόχοιο elé ὑπό-t kell hozzágondolni. — ἧς annyi mint *saját* (Agamemnoné), nem *az övé* (Aigisthosé).

236. ἀλλ' ἦ τοι μέν-nel (v. ö. γ 195) az előbbiekkel csak lazán összefüggő általános reflexió kezdődik. — θάνατον μὲν ὁμοίϊον *a közös halált*, mely elől nincs menekvés. — οὐδὲ θεοί περ *még maguk az istenek sem.*

237. καὶ φίλῳ ἀνδρί *(senkitől), bármennyire szeressék is.* — δή = ἤδη.

238. καθέλῃσι t. i. καὶ φίλον ἄνδρα.

239—328. *Telemachos kérésére elbeszéli Nestor Agamemnon meggyilkoltatását.*

240. ταῦτα λεγώμεθα *beszélgessünk ezekről.* — κηδόμενοί περ *bármily közel érint is a dolog.*

241. κείνῳ — ἐτήτυμος «annak nem igaz hazatérése», azaz nem igaz, nem hihető, hogy haza fog jönni.

242. φράσσαντο határoztak, *szabtak, mértek.*

243. ἔπος *dolgot.*

244—246. az összefüggést zavarják és Telemachos kérdéseit vajmi ügyetlenül indokolják; miért is interpolatiónak kell tekintenünk.

244. περίοιδε ἄλλων = περὶ ἄλλων οἶδε a többieknél okosabb δίκας ἠδὲ φρόνιν igazságosságra és belátásra nézve, azaz *mindenek között a legigazságosabb és legbölcsebb.*

245. τρίς — ἀνδρῶν «mert azt mondják, hogy háromszor uralkodott egész emberöltőn át», azaz «hogy már három emberöltőn, nemzedéken át uralkodott»; τρίς helyett a γένε' ἀνδρῶν acc. temporisre vonatkoztatva τρία is állhatna. A görögök egy emberöltőt harmincz évnek számították, Nestor tehát már kilenczven évesnél idősebb volt. Tíz évvel előbbi időből A 250—251 azt mondja róla, hogy Τῷ δ' ἤδη δύο μὲν γενεαὶ μερόπων ἀνθρώπων Ἐφθίαθ' οἵ οἱ πρόσθεν ἅμα τράφεν ἠδ' ἐγένοντο Ἐν Πύλῳ ἠγαθέῃ, μετὰ δὲ τριτάτοισιν ἄνασσε.

ὥς τέ μοι ἀθάνατος ἰνδάλλεται εἰσοράασθαι.]
ὦ Νέστορ Νηληϊάδη, σὺ δ' ἀληθὲς ἐνίσπες·
πῶς ἔθαν' Ἀτρεΐδης εὐρὺ κρείων Ἀγαμέμνων;
ποῦ Μενέλαος ἔην; τίνα δ' αὐτῷ μήσατ' ὄλεθρον
Αἴγισθος δολόμητις, ἐπεὶ κτάνε πολλὸν ἀρείω;
ἦ οὐκ Ἄργεος ἦεν Ἀχαιϊκοῦ, ἀλλά πῃ ἄλλῃ
πλάζετ' ἐπ' ἀνθρώπους, ὁ δὲ θαρσήσας κατέπεφνε;
Τὸν δ' ἠμείβετ' ἔπειτα Γερήνιος ἱππότα Νέστωρ·
„τοιγὰρ ἐγώ τοι, τέκνον, ἀληθέα πάντ' ἀγορεύσω.
ἦ τοι μὲν τάδε καὐτὸς ὀΐεαι, ὥσπερ ἐτύχθη·
εἰ ζωόν γ' Αἴγισθον ἐνὶ μεγάροισιν ἔτετμεν
Ἀτρεΐδης Τροίηθεν ἰών, ξανθὸς Μενέλαος·
τῷ κέ οἱ οὐδὲ θανόντι χυτὴν ἐπὶ γαῖαν ἔχευαν,

246. ὥς τε ἀθάνατος = καὶ ὡς ἀθάνατος. — εἰσοράασθαι *ha rá tekintek.*

248. πῶς ἔθαν' Ἀτρεΐδης *hogyan ölhették meg Agamemnont?* Hogyan volt lehetséges, hogy Agamemnont megölték?

249. 250-ben felhozza Telemachos a két egyedüli okot, mely némileg érthetővé teheti, hogy sikerült Aigisthosnak Agamemnont megölni. Az egyik ok Menelaos távolléte, a másik az, hogy Aigisthos csak csellel merte a nálánál sokkal vitézebb (πολλὸν ἀρείω) Agamemnont megtámadni.

249. τίνα ὄλεθρον ἐμήσατο; milyen halálnemet gondolt ki, mily módon gyilkolta meg? Hogy Telemachos azt hiszi, hogy csellel, bizonyítja a δολόμητις epitheton. — αὐτῷ Agamemnonnak.

251. ἦ *nonne.* Telemachos tehát előbbi feltevését valószínűbbnek tartja. — Ἄργεος localis genetivus, *valahol Argosban.* A Peloponnesosi Argost Ἀχαιϊκόν-nak nevezték, hogy a Thessaliában fekvő Ἄργος Πελασγικόν-tól megkülönböztessék. — ἦεν t. i. Menelaos.

252. πλάζετ' imperfectum. — ὁ δὲ θαρσήσας κατέπεφνε «amaz pedig (Aigisthos) Menelaos távollétében nem tartván semminemű boszútól, neki bátorodott és megölte Agamemnont»; itt is alárendelt mondatszerkezet állana a prózában a mellérendelt helyett: ὥστε αὐτόν . . κατακτεῖναι.

254. τοι = σοί.

255. ὀΐεαι *sejted.* — ὥσπερ ἐτύχθη *hogy mikép történt a dolog*, azaz, hogy csak Menelaos távolléte miatt merte Aigisthos Agamemnont megölni; mert hogy volt oka Aigisthosnak Menelaostól félni, onnan is kitűnik, hogy ez bezzeg irgalmatlanúl megboszulta volna fivérének halálát (vv. 256—261). Hát még hogyan bánt volna Aigisthossal, ha még jókor jött volna Agamemnon meggyilkoltatását meggátolni!

256. εἰ — ἔτετμεν feltételes óhajtó mondat. — ζωόν γε *legalább élve.*

258. τῷ *akkor, az esetben.* —

ἀλλ' ἄρα τόν γε κύνες τε καὶ οἰωνοὶ κατέδαψαν
κείμενον ἐν πεδίῳ ἑκὰς ἄστεος, οὐδέ κέ τίς μιν
κλαῦσεν 'Αχαιϊάδων· μάλα γὰρ μέγα μήσατο ἔργον.
ἡμεῖς μὲν γὰρ κεῖθι πολέας τελέοντες ἀέθλους
ἥμεθ'· ὃ δ' εὔκηλος μυχῷ Ἄργεος ἱπποβότοιο
πόλλ' 'Αγαμεμνονέην ἄλοχον θέλγεσκ' ἐπέεσσιν.
ἡ δ' ἤ τοι τὸ πρὶν μὲν ἀναίνετο ἔργον ἀεικές,
δῖα Κλυταιμνήστρη· φρεσὶ γὰρ κέχρητ' ἀγαθῇσι.
πὰρ δ' ἄρ' ἔην καὶ ἀοιδὸς ἀνήρ, ᾧ πόλλ' ἐπέτελλεν
'Ατρεΐδης Τροίηνδε κιὼν εἴρυσθαι ἄκοιτιν.
ἀλλ' ὅτε δή μιν μοῖρα θεῶν ἐπέδησε δαμῆναι,
δὴ τότε τὸν μὲν ἀοιδὸν ἄγων ἐς νῆσον ἐρήμην

οὐδέ nem θανόντι-hoz, hanem ἔχευαν-hoz tartozik, κε pedig nem csak ἔχευαν-hoz, hanem κατέδαψαν-hoz is. — οἱ θανόντι *holttestére.* — ἐπὶ ἔχευαν tmesis («még csak el sem temették volna»). — ἔχευαν t. i. οἱ 'Αχαιοί (v. ö. 'Αχαιϊάδων v. 261).

259. οἰωνοί a saskeselyűk ; v. ö. a γῦπες ἔδονται kifejezést (Δ 237 stb.) ; mi az ilyenkor a saskeselyűk helyett a varjukat emlegetjük. Halála után el nem temettetni görög felfogás szerint a legnagyobb szerencsétlenség volt.

260. ἐν πεδίῳ *a mezőn.* — ἑκὰς ἄστεος *a városon kivül* ; Aigisthos Agamemnon halála után Klytaimnestrával Mykeneben lakott.

261. 'Αχαιϊάδες itt *praeficae,* kiket felfogadtak hogy a temetésnél sirassák a holtat. — μέγα roppant, *borzasztó.*

262. γάρ *ugyanis.* — κεῖθι Trója előtt.

263. μυχῷ Ἄργεος bent Argosban (a Peloponnesosban).

264. πολλὰ θέλγεσκε *folyvást csábitgatta.* — 'Αγαμεμνονέην = 'Αγαμέμνονος.

265. τὸ πρὶν μέν-nek *(eleinte)* ἀλλ' ὅτε δή felel meg v. 269.

266. δῖα származására és szépségére nézve *dicső.* — φρεσὶ γὰρ κέχρητο ἀγαθῇσι mert jóindulatú és derék gondolkozású asszony volt.

267. πάρ igehatározó, *mellette.* ἀοιδὸς ἀνήρ együvé tartozik. — πολλὰ ἐπέτελλεν *nagyon szivére fektette, hogy.*

268. εἴρυσθαι ἄκοιτιν *vigyázzon feleségére.* Udvari énekesét Agamemnon Mykenében hagyta, mint φύλακα καὶ παραινετῆρά τινα, ὃς πρῶτον μὲν ἀρετὰς γυναικῶν διερχόμενος ἐνέβαλλέ τινα φιλοτιμίαν εἰς καλοκαγαθίαν, εἶτα δὲ διατριβὴν παρέχων ἡδεῖαν ἀπεπλάνα τὴν διάνοιαν φαύλων ἐπινοιῶν mint Athenaios mondja (a harmadik századból Kr. u.).

269. μιν Klytaimnestrát, kinek vétkét a költő az által akarja a valónál kisebbnek feltűntetni, hogy a sors határozatának (μοῖρα θεῶν) tulajdonítja. — ἐπέδησε (πεδάω-tól) δαμῆναι körülhálózta, úgy hogy nem bírt többet ellenállani Aigisthos csábításainak.

270. τόν mutató névmás. — νῆσος ἐρήμη talán Karphe szigete az Argolisi öbölben.

κάλλιπεν οἰωνοῖσιν ἕλωρ καὶ κύρμα γενέσθαι·
τὴν δ' ἐθέλων ἐθέλουσαν ἀνήγαγεν ὅνδε δόμονδε.
πολλὰ δὲ μηρί' ἔκηε θεῶν ἱεροῖς ἐπὶ βωμοῖς,
πολλὰ δ' ἀγάλματ' ἀνῆψεν, ὑφάσματά τε χρυσόν τε,
ἐκτελέσας μέγα ἔργον, ὃ οὔ ποτε ἔλπετο θυμῷ.
ἡμεῖς μὲν γὰρ ἅμα πλέομεν Τροίηθεν ἰόντες,
'Ατρεΐδης καὶ ἐγώ, φίλα εἰδότες ἀλλήλοισιν·
ἀλλ' ὅτε Σούνιον ἱρὸν ἀφικόμεθ', ἄκρον 'Αθηνέων,
ἔνθα κυβερνήτην Μενελάου Φοῖβος 'Απόλλων
οἷς ἀγανοῖς βελέεσσιν ἐποιχόμενος κατέπεφνε,
πηδάλιον μετὰ χερσὶ θεούσης νηὸς ἔχοντα,
Φρόντιν 'Ονητορίδην, ὃς ἐκαίνυτο φῦλ' ἀνθρώπων
νῆα κυβερνῆσαι, ὁπότε σπέρχοιεν ἄελλαι.
ὣς ὁ μὲν ἔνθα κατέσχετ', ἐπειγόμενός περ ὁδοῖο,

271. κάλλιπεν (megölte és) *ott hagyta* (zsákmányul). — οἰωνοῖσιν nem κάλλιπεν-hez, hanem ἕλωρ καὶ κύρμα-hoz tartozik. — ἕλωρ *rapina*, κύρμα *praeda*.

272. ἐθέλων ἐθέλουσαν-ban az utóbbin van a fösúly ἀναίνετο-val szemben (v. 265.).

273. θεῶν βωμοῖς-hoz tartozik.

274. ἀγάλματα nem szobrokat (ez csak későbbi íróknál ἄγαλμα jelentése), hanem *díszműveket*, t. i. ὑφάσματά τε χρυσόν τε, melyeket az istenek szobraira aggattak (ἀνῆψαν) v. ö. Z 302. 303. Ἡ δ' ἄρα πέπλον ἑλοῦσα Θεανὼ καλλιπάρηος θῆκεν 'Αθηναίης ἐπὶ γούνασιν ἠϋκόμοιο. — χρυσός *arany ékszert.*

275. ὃ nem ἐκτελέσας-ra, hanem ἔργον-ra vonatkozik, és egy ἐκτελεῖν igétől függ, melyet ἐκτελέσας-ból ἔλπετο-hoz ki kell egészíteni.

276. ἡμεῖς μὲν γάρ-ral visszatér Nestor elbeszélésének tulajdonképeni tárgyára, és így ugyazon szavakkal folytatja elbeszélését, mint a milyenekkel megkezdette, v. 262. — πλέομεν Τροίηθεν ἰόντες *Trójából haza hajóztunk.* — Τροίηθεν ἰόντες-hez (hazamenvén) tartozik.

277. 'Ατρεΐδης Menelaos. — φίλα εἰδότες *jó barátságban*, míg Odysseussel, ki eleinte szintén követte őket, már Tenedosban összevesztek volt. (v. 161.).

278. Σούνιον Attika déli hegyfoka, (később Athene híres templomával), hol Poseidonnak szerencsés hajózás után áldozni szoktak (azért ἱρόν).

279. ἔνθα időhatározó.

280. ἀγανοῖς, tehát rögtön, minden fájdalom nélkül halt meg. — βελέεσσιν ἐποιχόμενος-hoz tartozik. Apollonnak tulajdonították a görögök a férfiak halálát, Artemisnek a nőkét.

281. πηδάλιον *kormány, timony.* — θεούσης νηός nem gen. abs., hanem πηδάλιον-hoz tartozik.

283. νῆα κυβερνῆσαι *a hajó kormányozásában*, mint kormányos. — ὁπότε optativussal: *valahányszor.* — σπέρχοιεν itt intransitiv értelemmel bír.

284. ὣς *így tehát*, mert Apollon megölte kormányosát. — ὁ

ὄφρ' ἕταρον θάπτοι καὶ ἐπὶ κτέρεα κτερίσειεν·
ἀλλ' ὅτε δὴ καὶ κεῖνος, ἰὼν ἐπὶ οἴνοπα πόντον
ἐν νηυσὶ γλαφυρῇσι, Μαλειάων ὄρος αἰπὺ
ἶξε θέων, τότε δὴ στυγερὴν ὁδὸν εὐρύοπα Ζεὺς
ἐφράσατο, λιγέων δ' ἀνέμων ἐπ' ἀΰτμένα χεῦε,
κύματά τε τροφέοντο πελώρια, ἶσα ὄρεσσιν·
ἔνθα διατμήξας τὰς μὲν Κρήτῃ ἐπέλασσεν,
ἧχι Κύδωνες ἔναιον Ἰαρδάνου ἀμφὶ ῥέεθρα.
ἔστι δέ τις λισσὴ αἰπεῖά τε εἰς ἅλα πέτρη
ἐσχατιῇ Γόρτυνος ἐν ἠεροειδέϊ πόντῳ,
ἔνθα Νότος μέγα κῦμα ποτὶ σκαιὸν ῥίον ὠθεῖ
ἐς Φαιστόν, μικρὸς δὲ λίθος μέγα κῦμ' ἀποέργει.

μέν Menelaos, míg Nestor tovább hajózott. — ἔνθα κατέσχετο medialis értelemben, «visszatartotta magát», *ott maradt.* — ἐπειγ. περ ὁδοῖο, v. ö. α 309.

285. ὄφρα θάπτοι stb. κατέσχετο-hoz tartozik. — κτέρεα κτερίσειεν v. ö. α 291.

286. καὶ κεῖνος Menelaos is, mint az előbb Nestor.

287. Μάλειαι vagy Μάλεια (későbbi Μαλέα) Lakonia délkeleti hegyfoka, melyet nagyon veszélyes volt körülhajózni; v. ö. a Μαλέαν ἐπικάμψας ἐπιλάθου τῶν οἴκαδε közmondást. — ἐν νηυσὶ γλ. nem ἰών-hoz, hanem ἶξε θέων-hoz tartozik.

288. εὐρύοπα, v. ö. β 146.

289. ἐφράσατο *gondolt ki, határozott.* — ἐπὶ ... χεῦε (tmesis) *rá zuditotta* Menelaosra vagy a tengerre.

290. τροφέοντο *feltornyosodtak;* v. ö. κῦμ' ἀνεμοτρεφές O 625. — πελώρια nyelvtanilag κύματα jelzője, értelmileg a mondományhoz tartozik: *roppantúl* (roppantakká) *oly magosan mint a hegy* (feltornyosodtak).

291. ἔνθα *akkor.* — διατμήξας (τὰς νῆας) a hajóhadat két részre szakítván. — τάς t. i. νῆας. — ἐπέλασσεν t. i. Ζεύς.

292. A Κύδωνες Kreta északnyugati partján laktak. — ἔναιον ναίουσι helyett vonatkozással Menelaos bolyongásainak idejére, a multra.

293. ἔστι δέ τις-nek római költőknél helyi leirások kezdeténél *est locus* felel meg. — εἰς ἅλα szorosan αἰπεῖα-hoz tartozik: *meredeken, mélyen a tengerbe nyúló.*

294. Γόρτυν az Idától délre a Lethaios folyó partján, Knosos után Kreta szigetének legjelentékenyebb városa.

295. ποτὶ σκαιὸν ῥίον *a balra, nyugatra fekvő szirthez.* — ὠθεῖ *hömpölygeti.*

296. ἐς Φαιστόν (a szikla Phaistos felé fordúlt) nem ὠθεῖ-tól függ, hanem az ἐσχατιῇ Γόρτυνος helyhatározást határozza meg közelebbről. Phaistos Gortyntól 60 stadionnyira délnyugatra feküdt, 20 stadionnyira a tenger partjától. A μικρὸς λίθος (szikla, szirt) azonos a fönt említett λισσὴ, αἰπεῖά τε πέτρη-vel. — μικρός és μέγα egyik a másikat kiemeli. — ἀποέργει akadályozza, *vissza veri.*

αἳ μὲν ἄρ' ἔνθ' ἦλθον, σπουδῇ δ' ἤλυξαν ὄλεθρον
ἄνδρες, ἀτὰρ νῆάς γε ποτὶ σπιλάδεσσιν ἔαξαν
κύματ'· ἀτὰρ τὰς πέντε νέας κυανοπρωρείους
Αἰγύπτῳ ἐπέλασσε φέρων ἄνεμός τε καὶ ὕδωρ.
ὣς ὁ μὲν ἔνθα πολὺν βίοτον καὶ χρυσὸν ἀγείρων
ἠλᾶτο ξὺν νηυσὶ κατ' ἀλλοθρόους ἀνθρώπους.
τόφρα δὲ ταῦτ' Αἴγισθος ἐμήσατο οἴκοθι λυγρά,
ἑπτάετες δ' ἤνασσε πολυχρύσοιο Μυκήνης,
κτείνας 'Ατρεΐδην, δέδμηντο δὲ λαὸς ὑπ' αὐτῷ.
τῷ δέ οἱ ὀγδοάτῳ κακὸν ἤλυθε δῖος 'Ορέστης
ἂψ ἀπ' 'Αθηνάων, κατὰ δ' ἔκτανε πατροφονῆα,

297. αἳ μέν a 291-ik versben említett hajók. — ἔνθα a sziget nyugati csúcsán körül a déli partra Gortynnel általellenben.— αἳ μὲν ἄρ' ἔνθ' ἦλθον *ezeket tehát ide hajtotta a szél.* — σπουδῇ *ügygyel bajjal, nagy nehezen, alig* (μόγις).

298. A γε particula kiemeli νῆας-t ἄνδρες-szel szemben. — ἔαξαν (a sziklákon) *összezúzták*; semleges nemü főnév többesszámú nominativusa után, mint alany után gyakran áll Homerosnál többesszámban a mondomány; v. ö. β 63 és 156.

299. τὰς πέντε νέας a még hátramaradt öt hajóját, *a többi öt hajóját*, melyeket a szél nem hajtott Kreta felé; ellentéte τὰς μέν v. 291. és αἳ μέν v. 297.

300. Αἴγυπτος itt a tartomány, másutt a Nílus régi neve. — ἐπέλασσε φέρων *sodorta.* — ὕδωρ t. i. ῥόος.

301. ἔνθα Aegyptomban. — βίοτον καὶ χρυσόν alatt az ajándékokat érti, melyekkel vendégeinek szokott kedveskedni az ember; v. ö. δ 90, 125—132, 227—229. — ἠλᾶτο Menelaos bolyongásairól Aegyptomban v. ö. δ 81 sk. 351 sk.

303. ταῦτα λυγρά *azon borzasztó dolgokat*, melyeket Telemachos v. 248—252. említett.

304. πολυχρύσοιο, hogy Mykene, a boiotiai Orchomenoson kívül Görögország leggazdagabb városa a hőskorban, a πολύχρυσος epithetont méltán viselte, újabban Schliemann ásatásai is bizonyították.

305. δέδμηντο λαός az úgynevezett σχῆμα κατὰ τὸ σημαινόμενον vagy φράσις κατὰ σχῆμα. — δέδμηντο *alá volt vetve;* a plusquamperfectum itt azért áll, mert Aigisthosnak előbb alá kellett vetni a népet, és csak aztán uralkodhatott rajta. Külömben Argolis fölött az uralmat nejével, Klytaimnestrával kapta.

306. τῷ ὀγδοάτῳ (t. i. ἔτει) együvé tartozik. — κακόν *szerencsétlenségére*, nem igehatározó, hanem ἤλυθε-hez tartozó mondománynév. A οἱ dat. értelmileg κακόν-hoz tartozik.

307. ἀπ' 'Αθηνάων helyett Zenodotos kiadásában ἀπὸ Φωκήων állott, és alkalmasint ezen olvasásból keletkezett a későbbi monda, mely szerint Orestes apja halála után Pylades atyjának, Strophiosnak házánál tartózko-

Αἴγισθον δολόμητιν, ὅ οἱ πατέρα κλυτὸν ἔκτα.
ἦ τοι ὃ τὸν κτείνας δαίνυ τάφον Ἀργείοισι
μητρός τε στυγερῆς καὶ ἀνάλκιδος Αἰγίσθοιο·
αὐτῆμαρ δέ οἱ ἦλθε βοὴν ἀγαθὸς Μενέλαος,
πολλὰ κτήματ' ἄγων, ὅσα οἱ νέες ἄχθος ἄειραν.
καὶ σύ, φίλος, μὴ δηθὰ δόμων ἄπο τῆλ' ἀλάλησο,
κτήματά τε προλιπὼν ἄνδρας τ' ἐν σοῖσι δόμοισιν
οὕτω ὑπερφιάλους· μή τοι κατὰ πάντα φάγωσι
κτήματα δασσάμενοι, σὺ δὲ τηϋσίην ὁδὸν ἔλθῃς.
ἀλλ' ἐς μὲν Μενέλαον ἐγὼ κέλομαι καὶ ἄνωγα
ἐλθεῖν· κεῖνος γὰρ νέον ἄλλοθεν εἰλήλουθεν,
ἐκ τῶν ἀνθρώπων, ὅθεν οὐκ ἔλποιτό γε θυμῷ
ἐλθέμεν, ὅντινα πρῶτον ἀποσφήλωσιν ἄελλαι
ἐς πέλαγος μέγα τοῖον, ὅθεν τέ περ οὐδ' οἰωνοὶ
αὐτόετες οἰχνεῦσιν, ἐπεὶ μέγα τε δεινόν τε.
ἀλλ' ἴθι νῦν σὺν νηΐ τε σῇ καὶ σοῖς ἑτάροισιν·

dott Krisában, Phokisban. — κατὰ ἔκτανε tmesis.

308. = α 300, γ 198.

309. δαίνυ τάφον *halotti tort ült*. Halotti tort Ψ 29 és Ω 665. 802. is említ a költő; külömben a hőskorban ünnepi játékokat is szoktak rendezni kiváló férfiak mint pl. Patroklos és Achilleus halála alkalmával. — Ἀργείοισι locativus, az Argosbeliek közt, az *Argosbeliekkel*.

310. μητρός, hogy maga Orestes ölte meg Klytaimnestrát, Homeros nem említi. — ἀνάλκιδος, mert orgyilkos volt.

311. βοὴν ἀγαθός a csatakiáltásban kitünő, *a hatalmas hangú*; a hőskorban nem a trombitával adták a harczi jeleket.

312. ὅσα οἱ νέες ἄχθος ἄειραν, a mennyit hajói mint terhet, teherképen felemeltek, *a mennyivel hajóit csak megrakhatta*, *a mennyit hajói csak elbirtak*.

315. μὴ φάγωσι nem ἀλάλησο-hoz tartozó czélthatározó mellékmondat, hanem óvást kifejező főmondat. — κατὰ φάγωσι tmesis; a πάντα κτήματα acc. mind καταφάγωσι-tól, mind δασσάμενοι-tól (*egymás közt fölosszák és stb.*) függ.

316. τηϋσίην-t fordítsd igehatározóval.

317. ἐς Μενέλαον, attikailag εἰς Μενελάου.

318. νέον igehatározó. — ἄλλοθεν *messze földről*, mely kifejezést közelebbről meghatároz ἐκ .. δεινόν τε (v. 322.)

320. ὅντινα πρῶτον *a kit egyszer*.

321. τοῖον fokozza a megelőző igehatározót vagy melléknevet, μέγα τοῖον πέλαγος tehát annyi, mint οὕτω μέγα π.; hogy mily roppant nagy a tenger, megmondja a következő ὅθεν — δεινόν τε. — ὅθεν τέ περ *a honnan bizony* még a madarak sem birják a tengert egy esztendő alatt átrepülni.

322. αὐτόετες igehatározó.

εἰ δ' ἐθέλεις πεζός, πάρα τοι δίφρος τε καὶ ἵπποι,
πὰρ δέ τοι υἷες ἐμοί, οἵ τοι πομπῆες ἔσονται
ἐς Λακεδαίμονα δῖαν, ὅθι ξανθὸς Μενέλαος.
λίσσεσθαι δέ μιν αὐτός, ἵνα νημερτὲς ἐνίσπῃ·
ψεῦδος δ' οὐκ ἐρέει· μάλα γὰρ πεπνυμένος ἐστίν."
Ὣς ἔφατ', ἠέλιος δ' ἄρ' ἔδυ καὶ ἐπὶ κνέφας ἦλθε.
τοῖσι δὲ καὶ μετέειπε θεά, γλαυκῶπις Ἀθήνη·
"Ὦ γέρον, ἦ τοι ταῦτα κατὰ μοῖραν κατέλεξας·
ἀλλ' ἄγε τάμνετε μὲν γλώσσας, κεράασθε δὲ οἶνον,
ὄφρα Ποσειδάωνι καὶ ἄλλοις ἀθανάτοισι
σπείσαντες κοίτοιο μεδώμεθα· τοῖο γὰρ ὥρη.
ἤδη γὰρ φάος οἴχεθ' ὑπὸ ζόφον, οὐδὲ ἔοικε
δηθὰ θεῶν ἐν δαιτὶ θαασσέμεν, ἀλλὰ νέεσθαι."
Ἦ ῥα Διὸς θυγάτηρ, οἱ δ' ἔκλυον αὐδησάσης.
τοῖσι δὲ κήρυκες μὲν ὕδωρ ἐπὶ χεῖρας ἔχευαν,
κοῦροι δὲ κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο,
νώμησαν δ' ἄρα πᾶσιν ἐπαρξάμενοι δεπάεσσι·

324. εἰ δ' ἐθέλεις πεζός nem «vagy ha úgy akarod, szárazon», hanem «vagy ha szárazon akarsz oda utazni» stb. — πάρα = πάρεισι *(rendelkezésedre állanak).* — τοι = σοί. — δίφρος τε καὶ ἵπποι *kocsim és lovaim.*

325. πομπῆες ἔσονται kísérőid lesznek, *el fognak kisérni.*

326. ὅθι t. i. ἐστίν, οἰκεῖ.

327. 328 = γ 19. 20.

329—370. *Lefekvés előtt az isteneknek áldoznak; Nestor meghivásának, hogy töltsék az ejet házában, enged Telemachos, míg Athene különféle ürügyek alatt eltávozik.*

329. ἐπὶ ἦλθε tmesis.

332. ἄγε gyakran áll több személyhez intézett felszólításban is ἄγετε helyett. — τάμνετε μὲν γλώσσας, az áldozat végén kivágták az áldozati állat fejéből a nyelvet és mint az állat legnemesebb részeinek egyikét boráldozat kiséretében az istenek tiszteletére elégettek (v. 341). — κεράασθε, vízzel.

334. τοῖο t. i. τοῦ κοίτου *(mert már ideje van).*

335. φάος másutt teljesebben φάος ἠελίοιο; φάος οἴχεθ' ὑπὸ ζόφον «a fény lement a sötétbe», *a nap leszállt.*

336. δηθὰ θαασσέμεν sokáig ülni és dőzsölni. — ἀλλὰ νέεσθαι t. i. ἔοικε.

337. αὐδησάσης *(szavára)* ἔκλυον-tól függő genetivus.

338. τοῖσι, nem csak a megelőző sorban említett οἱ-nak, hanem Athenének is.

338. 339. = α 146. 148.

340. νώμησαν νέμω gyakorítója (frequentativum), *osztogatták* (t. i. a bort). — πᾶσιν *kinek kinek*, viritim distribuebant omnibus. — ἐπαρξάμενοι *megkezdvén a szent cselekvényt*, a mennyiben minden egyes vendég serlegéből egy keveset az illető vendég nevében a földre öntöttek. — δε-

γλώσσας δ' ἐν πυρὶ βάλλον, ἀνιστάμενοι δ' ἐπέλειβον.
αὐτὰρ ἐπεὶ σπεῖσάν τ' ἔπιόν θ' ὅσον ἤθελε θυμός,
δὴ τότ' Ἀθηναίη καὶ Τηλέμαχος θεοειδὴς
ἄμφω ἱέσθην κοίλην ἐπὶ νῆα νέεσθαι.
Νέστωρ δ' αὖ κατέρυκε καθαπτόμενος ἐπέεσσι·
„Ζεὺς τό γ' ἀλεξήσειε καὶ ἀθάνατοι θεοὶ ἄλλοι,
ὡς ὑμεῖς παρ' ἐμεῖο θοὴν ἐπὶ νῆα κίοιτε
ὥστε τευ ἢ παρὰ πάμπαν ἀνείμονος ἠδὲ πενιχροῦ,
ᾧ οὔ τι χλαῖναι καὶ ῥήγεα πόλλ' ἐνὶ οἴκῳ,
οὔτ' αὐτῷ μαλακῶς οὔτε ξείνοισιν ἐνεύδειν.
αὐτὰρ ἐμοὶ πάρα μὲν χλαῖναι καὶ ῥήγεα καλά.
οὔ θην δὴ τοῦδ' ἀνδρὸς Ὀδυσσῆος φίλος υἱὸς
νηὸς ἐπ' ἰκριόφιν καταλέξεται, ὄφρ' ἂν ἐγώ γε
ζώω, ἔπειτα δὲ παῖδες ἐνὶ μεγάροισι λίπωνται,
ξείνους ξεινίζειν, ὅς τίς κ' ἐμὰ δώμαθ' ἵκηται.“
Τὸν δ' αὖτε προσέειπε θεά, γλαυκῶπις Ἀθήνη·
„εὖ δὴ ταῦτά γ' ἔφησθα, γέρον φίλε· σοὶ δὲ ἔοικε

πάεσσι *a teli serlegekkel* ἐπαρξάμενοι-hoz tartozik: v. ö. σ 418, φ 263. A bort a vegyítő edényből (κρητήρ), kancsóval (πρόχοος) merítették a serlegekbe.

341. ἀνιστάμενοι δ' ἐπέλειβον fölkelvén a tűzhöz léptek és a nyelvekre egy pár csöpp bort ejtettek; ebből állott a libatio (σπεῖσαι).

342. ἔπιον a libatió utárr a serlegben maradt borból.

344. ἱέσθην *késziiltek*.

346. Ζεύς — ἄλλοι mint a magyarban: Isten ments!

347. ὡς — κίοιτε kifejti a τό γε szó értelmét.

348. ὥστε — πενιχροῦ «mint valami nagyon szegény embertől», *mintha bizony valami szegény ember volnék*.

349. ᾧ — οἴκῳ körülírja az ἀνείμων («ágyneműben szűkölködő») szót. — A χλαῖνα vastag bunda, melyet alvásnál *takaróúl* használtak; a ῥήγεα pedig alkalmasint vánkosok.

350. αὐτῷ a gazdának; «hogy a gazda és a vendég is puhán hálhatna (azokban)».

351. πάρα = πάρεισι. — μέν = μήν.

352. οὔ θην δή *bizony nem*. — τοῦδ' ἀνδρός, Nestor úgy beszél, mintha Odysseust szemei előtt látná.

353. νηὸς ἐπ' ἰκριόφιν *a hajó fedélzetén* (a hajón), vagy pontosabban a hajó elő és hátsó részén keresztbe fektetett gerendákon, hol utazás közben ágyat vetni és hálni is lehetett (pl. ν 74.). A kikötőben persze rendesen a partra húzták a hajókat és mellettük háltak.

354. ἔπειτα, t. i. halálom után. — A λίπωνται *(maradnak, lesznek)* coni. ὄφρ' ἄν-tól függ.

355. ξεινίζειν *(kik fogadják)* λίπωνται-hoz tartozik. — ὅστις *bárki*.

357. σοί nem ἔοικε-hez, hanem πείθεσθαι-hoz tartozik.

Τηλέμαχον πείθεσθαι, ἐπεὶ πολὺ κάλλιον οὕτως.
ἀλλ' οὗτος μὲν νῦν σοὶ ἅμ' ἕψεται, ὄφρα κεν εὕδῃ
σοῖσιν ἐνὶ μεγάροισιν· ἐγὼ δ' ἐπὶ νῆα μέλαιναν
εἶμ', ἵνα θαρσύνω θ' ἑτάρους εἴπω τε ἕκαστα.
οἶος γὰρ μετὰ τοῖσι γεραίτερος εὔχομαι εἶναι·
οἱ δ' ἄλλοι φιλότητι νεώτεροι ἄνδρες ἕπονται,
πάντες ὁμηλικίη μεγαθύμου Τηλεμάχοιο.
ἔνθα κε λεξαίμην κοίλῃ παρὰ νηῒ μελαίνῃ
νῦν· ἀτὰρ ἠῶθεν μετὰ Καύκωνας μεγαθύμους
εἶμ', ἔνθα χρεῖός μοι ὀφέλλεται, οὔ τι νέον γε,
οὐδ' ὀλίγον. σὺ δὲ τοῦτον, ἐπεὶ τεὸν ἵκετο δῶμα,
πέμψον σὺν δίφρῳ τε καὶ υἱέϊ· δὸς δέ οἱ ἵππους,
οἵ τοι ἐλαφρότατοι θείειν καὶ κάρτος ἄριστοι."
Ὣς ἄρα φωνήσασ' ἀπέβη γλαυκῶπις Ἀθήνη
φήνῃ εἰδομένη· θάμβος δ' ἕλε πάντας ἰδόντας·
θαύμαζεν δ' ὁ γεραιός, ὅπως ἴδεν ὀφθαλμοῖσι·

359. ἀλλά értelmileg az ἐγὼ δ' ἐπί-vel kezdődő mondathoz tartozik, míg οὗτος — μεγάροισιν nem egyéb mint bővítése, illetőleg ismétlése a vv. 357. 358-ban mondottaknak.— ἅμ' ἕψεται, hogy hová, a következő σοῖσιν ἐνὶ μεγάροισιν-ból sejtheti az ember.

361. θαρσύνω bátorítsam, *megnyugtassam* Telemachos távolléte iránt. — εἴπω ἕκαστα, hogy mi tevők legyenek.

362. μετὰ τοῖσι mind εὔχομαι-hoz, mind εἶναι-hoz tartozik. — εὔχομαι-t illetőleg v. ö. α 180.

363. οἱ δ' ἄλλοι *a többiek pedig* fiatal emberek, kik *barátságból* (φιλότητι) követik Telemachost.

364. ὁμηλικίη, v. ö. a β 158-hoz való jegyzetet.

365. ἔνθα és παρὰ νηΐ együvé tartozik.

366. νῦν *egyelőre*, mint fontos szó a vers élén áll. — μετὰ Καύκωνας a kaukonok közé, *a kaukonokhoz*. A kaukonok eredetileg a Peloponnesos egész nyugati partvidékét lakták Arkadia határától nyugatra, a történeti időkben azonban már csak Elis déli részében, Triphyliában fordultak elő. Il. K 429. Kis-Ázsiában lakó Kaukones is említtetnek, mint a trójaiak szövetségesei.

367. χρεῖός μοι ὀφέλλεται (= ὀφείλεται) *kártérítéssel tartoznak nekem.* — νέον *kis idő óta.*

368. ἐπεί *miután már egyszer* (házadhoz, hozzád jött).

370. τοι dat. ethicus.

371—403. *Athene eltávozásánál ráismer Nestor, áldozatot fogad neki, és övéit házába kiséri.*

372. φήνη εἰδομένη *tengeri sas (falco ossifragus) alakjában.* — ἰδόντας *ennek láttára.*

373. ὁ itt még nem vesztette el egészen mutató jelentését; γεραιός és γέρων-nál Homeros rendesen kiteszi az articulust. — ἐπεί miután, *a mint, mivel.* — ὀφθαλμοῖσι *saját szemével.*

Τηλεμάχου δ' ἕλε χεῖρα, ἔπος τ' ἔφατ' ἔκ τ' ὀνόμαζεν·
„Ὦ φίλος, οὔ σε ἔολπα κακὸν καὶ ἄναλκιν ἔσεσθαι,
εἰ δή τοι νέῳ ὧδε θεοὶ πομπῆες ἕπονται.
οὐ μὲν γάρ τις ὅδ' ἄλλος Ὀλύμπια δώματ' ἐχόντων,
ἀλλὰ Διὸς θυγάτηρ, κυδίστη Τριτογένεια,
ἥ τοι καὶ πατέρ' ἐσθλὸν ἐν Ἀργείοισιν ἐτίμα.
ἀλλά, ἄνασσ', ἴληθι, δίδωθι δέ μοι κλέος ἐσθλόν,
αὐτῷ καὶ παίδεσσι καὶ αἰδοίῃ παρακοίτι·
σοὶ δ' αὖ ἐγὼ ῥέξω βοῦν ἦνιν εὐρυμέτωπον,
ἀδμήτην, ἣν οὔ πω ὑπὸ ζυγὸν ἤγαγεν ἀνήρ·
τήν τοι ἐγὼ ῥέξω χρυσὸν κέρασιν περιχεύας."
Ὣς ἔφατ' εὐχόμενος, τοῦ δ' ἔκλυε Παλλὰς Ἀθήνη.
τοῖσιν δ' ἡγεμόνευε Γερήνιος ἱππότα Νέστωρ,
υἱάσι καὶ γαμβροῖσιν, ἑὰ πρὸς δώματα καλά.
ἀλλ' ὅτε δώμαθ' ἵκοντο ἀγακλυτὰ τοῖο ἄνακτος,
ἑξείης ἕζοντο κατὰ κλισμούς τε θρόνους τε·
τοῖς δ' ὁ γέρων ἐλθοῦσιν ἀνὰ κρητῆρα κέρασσεν

374. v. ö. β 302.

375. οὐ nyomatékkal a mondat élén áll. — ἔολπα-t fordítsd praesenssel. — κακόν *gyáva*, vonatkozással Telemachos beszédjére vv. 205—209, 226—228.

376. εἰ δή ha csakugyan, *minthogy.* — τοι νέῳ neked ifjúnak, ifjú korodban, *fiatal ember létedre.*

377. μέν = μήν. — οὐ ὅδε (t. i. ἐστι) τις ἄλλος *senki más.*

378. Τριτογένεια talán annyi, mint a «Triton szülötte», mert Athene cultusa állítólag Boiotiának a Kopais tavába ömlő Triton nevü hegyi patakja mellett keletkezett; mások talán helyesebben a Τριτογένεια, Ἀμφιτρίτη és Τριτοπάτορες (az attikai helyi mythos szerint a szél istenei) szóknál a Trita nevü vedikus (ó-ind) istenségre gondolnak.

379. ἐν Ἀργείοισιν, a Trója előtt táborozó görögök közt.

380. ἴληθι *propitia sis.* — κλέος annyi mint κῦδος γ 57.

382. ἦνις (ἤνις) *fényes* (v. ö. invencum candentem, Verg. Aen. IX. 627.) vagy *tökéletes* (ἄνω-tól).

383. ἀδμήτην-nek a ἣν — ἀνήρ mellékmondat csak magyarázata, epexegesise; az egyszer már járomba fogott marhát nem tartották alkalmatosnak áldozatra.

384. χρ. κ. περιχεύας szarvait aranynyal befuttatva, *szarvait bearanyoztatva.*

389. = α 145. V. ö. α 132.

390. τοῖς ἐλθοῦσιν dat. commodi. — ἀνὰ κρ. κέρασσεν (tmesis) *vegyittetett* Nestor az apródok (κοῦροι) által. A vegyítés úgy történt, hogy előbb vizet öntöttek a vegyítő edénybe, s csak erre rá a bort, még pedig a régibb időkben rendesen három rész vízre jutott egy rész bor (τρὶς δ' ὕδατος προχέειν, τὸ δὲ τέτρατον ἱέμεν οἴνου mondja Hesiodos), később pedig három ötödrész vízhez két ötödrész bort öntöttek (ἀρίστη δὲ κρᾶσις οἴνου δύο μέρη καὶ ὕδατος τρία

οἴνου ἡδυπότοιο, τὸν ἑνδεκάτῳ ἐνιαυτῷ
ὤϊξεν ταμίη καὶ ἀπὸ κρήδεμνον ἔλυσε.
τοῦ ὁ γέρων κρητῆρα κεράσσατο, πολλὰ δ' Ἀθήνῃ
εὔχετ' ἀποσπένδων, κούρῃ Διὸς αἰγιόχοιο.
  Αὐτὰρ ἐπεὶ σπεῖσάν τ' ἔπιόν θ' ὅσον ἤθελε θυμός,
οἱ μὲν κακκείοντες ἔβαν οἶκόνδε ἕκαστος,
τὸν δ' αὐτοῦ κοίμησε Γερήνιος ἱππότα Νέστωρ,
Τηλέμαχον, φίλον υἱὸν Ὀδυσσῆος θείοιο,
τρητοῖς ἐν λεχέεσσιν, ὑπ' αἰθούσῃ ἐριδούπῳ·
πὰρ δ' ἄρ' ἐϋμμελίην Πεισίστρατον, ὄρχαμον ἀνδρῶν,
ὅς οἱ ἔτ' ἠΐθεος παίδων ἦν ἐν μεγάροισιν.
αὐτὸς δ' αὖτε καθεῦδε μυχῷ δόμου ὑψηλοῖο,
τῷ δ' ἄλοχος δέσποινα λέχος πόρσυνε καὶ εὐνήν.
  Ἦμος δ' ἠριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἠώς,
ὤρνυτ' ἄρ' ἐξ εὐνῆφι Γερήνιος ἱππότα Νέστωρ,
ἐκ δ' ἐλθὼν κατ' ἄρ' ἕζετ' ἐπὶ ξεστοῖσι λίθοισιν,
οἵ οἱ ἔσαν προπάροιθε θυράων ὑψηλάων

mondja Aristophanesnek egy régi magyarázója).

391. οἴνου borral, *bort*. — ἐνιαυτῷ *esztendejében*.

392. ὤϊξεν καὶ . . . ἔλυσε hysteron proteron, melyben a fontosabb fogalom első helyen áll. — κρήδεμνον tulajdonképen fejszalag, fátyol, itt a hordónak (πίθος) födele. — καὶ ἔλυσε főmondat mellékmondat helyett.

393. τοῦ *ebből* a borból. — κεράσσατο a medium azért, mert saját vegyítőedényében vegyítette a bort.

395 = γ 342.

396 = α 424. οἱ μέν a 387-ik versben említett υἱέες és γαμβροί, kiknek a királyi palota udvarában külön θάλαμος-ai voltak; v. ö. γ 413, 441, Z 243 sk.

397. αὐτοῦ *ugyanott*, t. i. magában a házban (nem az udvarban) ὑπ' αἰθούσῃ ἐριδούπῳ.

399. τρητοῖς, v. ö. α 440. — ὑπ' αἰθούσῃ, a vendégek rendesen a bolthajtásos (azért ἐρίδουπος) csarnokban aludtak a férfiterembe (μέγαρον) vezető bejárat mindkét oldalán.

400. πάρ *mellette*.

401. A παίδων gen. ὅς-tól függ. — ἔτι *még* (egyedül).

402. αὐτός Nestor. — μυχῷ δόμου *a ház legbensejében*, azaz a ház hátulsó részében a női lakosztály mögött fekvő hálószobában.

403. ἄλοχος δέσποινα «felesége a háziasszony». — λέχος *ágy*, tulajdonképen az ágyfa, εὐνή *fekhely*, tulajdonképen az ágynemű.

404—463. *Másnap reggel Athenenek felajánlják az igért áldozatot.*

404. = β 1.

406. ἐκ δ' ἐλθών t. i. házából. — A ξεστοὶ λίθοι alkalmasint márvány padok voltak az udvarból a μέγαρον-ba nyíló ajtótól, vagy az utczáról az udvarba nyíló ajtótól (πρόθυρα αὐλῆς) jobbra és balra.

λευκοί, ἀποστίλβοντες ἀλείφατος· οις ἔπι μὲν πρὶν
Νηλεὺς ἵζεσκεν, θεόφιν μήστωρ ἀτάλαντος·
ἀλλ' ὁ μὲν ἤδη κηρὶ δαμεὶς Ἄϊδόσδε βεβήκει,
Νέστωρ αὖ τότ' ἐφῖζε Γερήνιος, οὖρος Ἀχαιῶν,
σκῆπτρον ἔχων· περὶ δ' υἷες ἀολλέες ἠγερέθοντο,
ἐκ θαλάμων ἐλθόντες, Ἐχέφρων τε Στρατίος τε
Περσεύς τ' Ἄρητός τε καὶ ἀντίθεος Θρασυμήδης.
τοῖσι δ' ἔπειθ' ἕκτος Πεισίστρατος ἤλυθεν ἥρως,
πὰρ δ' ἄρα Τηλέμαχον θεοείκελον εἷσαν ἄγοντες.
τοῖσι δὲ μύθων ἦρχε Γερήνιος ἱππότα Νέστωρ·
„Καρπαλίμως μοι, τέκνα φίλα, κρηήνατ' ἐέλδωρ,
ὄφρ' ἤ τοι πρώτιστα θεῶν ἱλάσσομ' Ἀθήνην,
ἥ μοι ἐναργὴς ἦλθε θεοῦ ἐς δαῖτα θάλειαν.
ἀλλ' ἄγ' ὁ μὲν πεδίονδ' ἐπὶ βοῦν ἴτω, ὄφρα τάχιστα
ἔλθῃσιν, ἐλάσῃ δὲ βοῶν ἐπιβουκόλος ἀνήρ·
εἷς δ' ἐπὶ Τηλεμάχου μεγαθύμου νῆα μέλαιναν
πάντας ἰὼν ἑτάρους ἀγέτω, λιπέτω δὲ δύ' οἴους·
εἷς δ' αὖ χρυσοχόον Λαέρκεα δεῦρο κελέσθω
ἐλθεῖν, ὄφρα βοὸς χρυσὸν κέρασιν περιχεύῃ.

408. λευκοί a visszahozó οἵ-ra vonatkozólag, nem λευκοῖς a λίθοις dat.-ra vonatkozólag; a magyarban a λευκοὶ ἀποστ. ἀλ. appositiót a főmondatba vesszük λίθοισιν jelzőjének. — ἀποστίλβοντες ἀλείφατος *olajtól ragyogó*, melylyel a márványt csiszolták, hogy annál fényesebb legyen és a rosz idő behatásának annál jobban ellentálhasson. — μέν-nek ἀλλά felel meg v. 410.

411. ἐφῖζε nem iterativ értelemben, mint ἵζεσκεν. — οὖρος *őre*, védbástyája (v. ö. ἕρκος Ἀχαιῶν), ὁράω-nak gyökétől (ϝορ), vagy egy védést jelentő *var* gyöktől.

413. ἐκ θαλάμων kiki a maga θάλαμος-ából; v. ö. v. 396.

415. τοῖσι nem locativus («közöttük»), hanem dat. commodi; a magyarban *utánuk*.

416. πάρ *melléje*, t. i. Nestor mellé jobb kéz felé.

419. θεῶν πρώτιστα-tól függ.

420. θεοῦ, melyik isten?

421. ὅ *egyiktek*. — ἐπί *(után, ért)* czélt jelöl. — βοῦς *tehén*, v. ö. v. 455.

422. ἔλθῃσιν t. i. βοῦς; v. ö. v. 430. — ἐλάσῃ még mindig ὄφρα-tól függ. — βοῶν ἐπιβουκόλος ἀνήρ pleonasticus kifejezés, melyet különben avval lehet magyarázni, hogy βουκόλος később elvesztette eredeti jelentését és annyit tett mint *pásztor* (v. ö. ἱπποβουκόλος, νέκταρ οἰνοχοεῖν, naves aedificare stb.).

424. δύ' οἴους hogy a hajóra vigyázzanak.

425. χρυσοχόος aranyműves, ki egyszersmind χαλκεύς (v. 432.) érczműves is volt. — δεῦρο ἐλθεῖν-hez tartozik.

οἱ δ' ἄλλοι μένετ' αὐτοῦ ἀολλέες, εἴπατε δ' εἴσω
δμῳῇσιν κατὰ δώματ' ἀγακλυτὰ δαῖτα πένεσθαι,
ἕδρας τε ξύλα τ' ἀμφὶ καὶ ἀγλαὸν οἰσέμεν ὕδωρ."
Ὣς ἔφαθ', οἱ δ' ἄρα πάντες ἐποίπνυον· ἦλθε μὲν ἂρ βοῦς
ἐκ πεδίου, ἦλθον δὲ θοῆς παρὰ νηὸς ἐΐσης
Τηλεμάχου ἕταροι μεγαλήτορος, ἦλθε δὲ χαλκεὺς
ὅπλ' ἐν χερσὶν ἔχων χαλκήϊα, πείρατα τέχνης,
ἄκμονά τε σφῦράν τ' εὐποίητόν τε πυράγρην,
οἷσίντε χρυσὸν εἰργάζετο· ἦλθε δ' Ἀθήνη
ἱρῶν ἀντιόωσα· γέρων δ' ἱππηλάτα Νέστωρ
χρυσὸν ἔδωχ'· ὃ δ' ἔπειτα βοὸς κέρασιν περίχευεν
ἀσκήσας, ἵν' ἄγαλμα θεὰ κεχάροιτο ἰδοῦσα.
βοῦν δ' ἀγέτην κεράων Στρατίος καὶ δῖος Ἐχέφρων·
χέρνιβα δέ σφ' Ἄρητος ἐν ἀνθεμόεντι λέβητι
ἤλυθεν ἐκ θαλάμοιο φέρων, ἑτέρῃ δ' ἔχεν οὐλὰς
ἐν κανέῳ· πέλεκυν δὲ μενεπτόλεμος Θρασυμήδης

427. οἱ δ' ἄλλοι *ti többiek pedig.* — ἀολλέες *együtt.* — εἴπατε δ' εἴσω menjetek be és mondjátok meg.

429. οἰσέμεν-től függ ἕδρας τε ξύλα τε. — ξύλα = σχίζη v. 459. — ἀμφί igehatározó, *köröskörül*, t. i. az udvar közepén álló áldozati oltár körül. — ὕδωρ, hogy áldozás előtt kezüket megmossák; v. ö. v. 440.

433. (ὅπλα) χαλκήϊα *kovácseszközeit* χαλκεύς-től, míg χάλκεος (érczből való) χάλκος-ból származik. — πείρατα τέχνης mesterségének czélját, vagyis *azon* eszközök, *szerek, melyekkel mesterségét* czélhoz vezeti, *végzi.*

435. εἰργάζετο *feldolgozni szokta.* — ἦλθε, láthatatlanúl, nem ἐναργής mint v. 420.

436. ἀντιόωσα, v. ö. α 25.

438. χρυσόν nem kész aranylemezek alakjában, hanem nyers állapotban. — ἀσκήσας miután nagy gonddal, *művésziesen* vékony lemezzé dolgozta fel, melylyel áldozás alkalmával az állat szarvait körülfoglalták: v. ö. Tibull. IV. 1, 15. *semper inaurato taurus cadit hostia cornu.* — ἄγαλμα itt nem ajándék, melyet az istennő templomában elhelyeztek, hanem maga az áldozati barom, *az áldozat.*

439. κεράων *szarvainál fogva.*

440. A mosdóvíz nem közvetlenűl a mosdótálban (λέβης) volt, hanem egy kancsóban (πρόχοος), melyet Aretos, hogy kényelmesebben vihesse, a mosdótálba állított. — ἀνθεμόεις *virágos* (v. ö. «tulipántos»), a mennyiben az érczből való mosdótál vert virágművel volt diszítve.

441. ἤλυθε φέρων *hozott.* — ἑτέρῃ t. i. χειρί. — οὐλαί (vagy οὐλόχυται) kissé megpörkölt árpaszemek, melyeket sóval keverve, az áldozat kezdetén az áldozati barom szarvai közé hintettek, *mola salsa.*

ὀξὺν ἔχων ἐν χειρὶ παρίστατο, βοῦν ἐπικόψων.
Περσεὺς δ' ἀμνίον εἶχε· γέρων δ' ἱππηλάτα Νέστωρ
χέρνιβά τ' οὐλοχύτας τε κατήρχετο, πολλὰ δ' Ἀθήνῃ
εὔχετ' ἀπαρχόμενος κεφαλῆς τρίχας ἐν πυρὶ βάλλων.
Αὐτὰρ ἐπεί ῥ' εὔξαντο καὶ οὐλοχύτας προβάλοντο,
αὐτίκα Νέστορος υἱός, ὑπέρθυμος Θρασυμήδης,
ἤλασεν ἄγχι στάς· πέλεκυς δ' ἀπέκοψε τένοντας
αὐχενίους, λῦσεν δὲ βοὸς μένος· αἱ δ' ὀλόλυξαν
θυγατέρες τε νυοί τε καὶ αἰδοίη παράκοιτις
Νέστορος, Εὐρυδίκη, πρέσβα Κλυμένοιο θυγατρῶν.
οἱ μὲν ἔπειτ' ἀνελόντες ἀπὸ χθονὸς εὐρυοδείης
ἔσχον· ἀτὰρ σφάξεν Πεισίστρατος, ὄρχαμος ἀνδρῶν.
τῆς δ' ἐπεὶ ἐκ μέλαν αἷμα ῥύη, λίπε δ' ὀστέα θυμός,
αἶψ' ἄρα μιν διέχευαν, ἄφαρ δ' ἐκ μηρία τάμνον

443. παρίστατο *oda állott.*
444. ἀμνίον az áldozati csésze, melybe felfogták az állat először kibugyogó vérét, hogy avval aztán behintsék az oltárt.
445. A hőskorban a király egyszersmind népének főpapja volt. — κατήρχετο (v. ö. ἐπάρξασθαι v. 340.) itt a. m. καταχέων ἤρχετο, elkezdette a szent cselekedetet avval, hogy megmosta kezeit és az árpaszemeket a tehén fejére hintette. — πολλά sokat, *buzgón.*
446. A τρίχας acc. ἀπαρχόμενος-hoz is tartozik (v. ö. T 254 κάπρου ἀπὸ τρίχας ἀρξάμενος), föláldozván az áldozati barom fejéről a szőrt azáltal, hogy a tűzbe dobta.
447. εὔξαντο míg Nestor fenszóval imádkozott, a többiek is imádkoztak, de kiki halkan önmagában. — προβάλοντο *oda dobták* az áldozati barom fejére.
449. ἤλασε (t. i. βοῦν) *neki vágott.* — στάς *lépvén.*
450, ὀλολύζειν *ululare, ujongani.* A nők ujongása az áldozati szertartások egy részét képezte. Másutt ὀλολύζειν nem az öröm kifejezésére szolgál, mint e helyen, hanem a fájdalomára.
452. πρέσβα superlativusi jelentéssel bír, azért áll mellette a θυγατρῶν genetivus; v. ö. δῖα γυναικῶν.
453. οἵ a férfiak, valószínűleg Echephron és Stratios. — ἀνελόντες ἔσχον t. i. a tehén nyakát, melyet felvilági isteneknek hozott áldozatoknál fölfelé hátra hajtottak (αὐέρυσαν).
454. σφάξεν *leszúrta,* nyakerét késsel (μάχαιρα) széjjel metszette.
455. ἐκ ῥύη tmesis. — αἷμα, ezt azután Perseus az ἀμνίον-ban felfogta; v. ö. v. 444.
456. μιν a tehenet. — διέχευαν *földarabolták* nagyobb darabokra, melyeket azután μίστυλλον felaprítottak. — ἐκ μηρία τάμνον = μηροὺς ἐξέταμον. A czombokból kivágták a húsos részeket, kettős zsírrétegbe takarták (κνίσῃ ἐκάλυψαν δίπτυχα ποιήσαντες) és erre (ἐπ' αὐτῶν, a μηρία-ra) az állat minden tagjáról lemetélt szeleteket raktak (ὠμοθέτησαν), miáltal symbolicusan azt akar-

πάντα κατὰ μοῖραν, κατά τε κνίσῃ ἐκάλυψαν
δίπτυχα ποιήσαντες, ἐπ' αὐτῶν δ' ὠμοθέτησαν.
καῖε δ' ἐπὶ σχίζῃς ὁ γέρων, ἐπὶ δ' αἴθοπα οἶνον
λεῖβε· νέοι δὲ παρ' αὐτὸν ἔχον πεμπώβολα χερσίν.
αὐτὰρ ἐπεὶ κατὰ μῆρα κάη καὶ σπλάγχνα πάσαντο,
μίστυλλόν τ' ἄρα τἆλλα καὶ ἀμφ' ὀβελοῖσιν ἔπειραν,
ὤπτων δ' ἀκροπόρους ὀβελοὺς ἐν χερσὶν ἔχοντες.
Τόφρα δὲ Τηλέμαχον λοῦσεν καλὴ Πολυκάστη,
Νέστορος ὁπλοτάτη θυγάτηρ Νηληϊάδαο.
αὐτὰρ ἐπεὶ λοῦσέν τε καὶ ἔχρισεν λίπ' ἐλαίῳ,
ἀμφὶ δέ μιν φᾶρος καλὸν βάλεν ἠδὲ χιτῶνα,
ἔκ ῥ' ἀσαμίνθου βῆ δέμας ἀθανάτοισιν ὁμοῖος·
πὰρ δ' ὅ γε Νέστορ' ἰὼν κατ' ἄρ' ἕζετο, ποιμένι λαῶν.
Οἳ δ' ἐπεὶ ὤπτησαν κρέ' ὑπέρτερα καὶ ἐρύσαντο,
δαίνυνθ' ἑζόμενοι· ἐπὶ δ' ἀνέρες ἐσθλοὶ ὄροντο

ták kifejezni, hogy az egész állatot feláldozzák az istennek.

457. κατὰ μοῖραν a szertartásnak előttünk ismeretlen szabályai szerint.

458. δίπτυχα (t. i. τὴν κνίσην) δίπτυχος metaplasticus egyesszámú accusativa a nőnemben; a dolgot magát illetőleg v. ö. δίπλακι δημῷ Ψ 243. — ὠμοθέτησαν-t illetőleg v. ö. ξ 428: ὃ δ' ὠμοθετεῖτο συβώτης πάντων ἀρχόμενος μελέων ἐς πίονα δημόν.

459. καῖε a zsírba takart czombrészeket és a nyers húsdarabokat. — ὁ γέρων Nestor.

460. νέοι fiai. — παρ' αὐτόν *mellette* (állva). — πεμπώβολα öt ágú villákat, melyeken alkalmasint az állat nemesebb belső részeit (σπλάγχνα) megsütötték.

461. κατὰ κάη *elégett.* — σπλάγχνα πάσαντο, a nemesebb belső részeket, mint szív, máj, tüdő, még az áldozat alatt megették.

462. ἀμφί nem ἔπειραν-hoz, hanem ὀβελοῖσιν-hoz tartozik, v. ö. περὶ δουρὶ πεπαρμένη Φ 577.

463. ἀκροπόρος hegyével átszúró, *hegyes.*

464—497. *Az áldozati lakoma után Telemachos és Peisistratos útra kelnek.*

464. τόφρα *időközben, azalatt,* t. i. míg a lakomát elkészítették, mert az áldozásnál Telemachos is jelen volt; v. ö. v. 416. — λοῦσεν *megfürösztötte.* E 905 Hebe füröszti Arest, másutt pedig (δ 49. és ρ 88.) szolgálónők fürösztik a vendégeket.

466. λίπα igehatározó, *fényesen*, a magyarban jelzővel fordíthatjuk.

467. ἀμφί — χιτῶνα még mindig a mellékmondatba tartozik.

468. δέμας — ὁμοῖος a fürdő következtében.

469. παρὰ Νέστορα *Nestor mellé* καθέζετο-hoz tartozik.

470. = γ 65.

471. δαίνυνθ' ἑζόμενοι *leültek* (a v. 429. említett ἕδραι-ra) *és lakomáztak.* — ἐπί igehatározó *a lakománál,* ὄροντο *felügyeltek, szolgáltak.* — ἀνέρες ἐσθλοί másutt κοῦροι-nak neveztetnek.

οἶνον οἰνοχοεῦντες ἐνὶ χρυσέοις δεπάεσσιν.
αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο,
τοῖσι δὲ μύθων ἦρχε Γερήνιος ἱππότα Νέστωρ·
„Παῖδες ἐμοί, ἄγε, Τηλεμάχῳ καλλίτριχας ἵππους
ζεύξαθ' ὑφ' ἅρματ' ἄγοντες, ἵνα πρήσσῃσιν ὁδοῖο."
Ὣς ἔφαθ', οἳ δ' ἄρα τοῦ μάλα μὲν κλύον ἠδὲ πίθοντο,
καρπαλίμως δ' ἔζευξαν ὑφ' ἅρμασιν ὠκέας ἵππους.
ἐν δὲ γυνὴ ταμίη σῖτον καὶ οἶνον ἔθηκεν
ὄψα τε, οἷα ἔδουσι διοτρεφέες βασιλῆες.
ἂν δ' ἄρα Τηλέμαχος περικαλλέα βήσετο δίφρον·
πὰρ δ' ἄρα Νεστορίδης Πεισίστρατος, ὄρχαμος ἀνδρῶν,
ἐς δίφρον τ' ἀνέβαινε καὶ ἡνία λάζετο χερσί,
μάστιξεν δ' ἐλάαν, τὼ δ' οὐκ ἀέκοντε πετέσθην
ἐς πεδίον, λιπέτην δὲ Πύλου αἰπὺ πτολίεθρον.
οἳ δὲ πανημέριοι σεῖον ζυγὸν ἀμφὶς ἔχοντες.
Δύσετό τ' ἠέλιος σκιόωντό τε πᾶσαι ἀγυιαί·
ἐς Φηρὰς δ' ἵκοντο Διοκλῆος ποτὶ δῶμα,
υἱέος Ὀρσιλόχοιο, τὸν Ἀλφειὸς τέκε παῖδα.
ἔνθα δὲ νύκτ' ἄεσαν, ὁ δὲ τοῖς πὰρ ξείνια θῆκεν.

473. = α 150.

475. ἐμοί birtokos névmás.

476. ὑφ' ἅρματα a kocsi alá, illetőleg a járom alá, *a kocsiba*; a többes szám egyes szám helyett áll, v. ö. θύραι (valvae), δόμοι (aedes), δεσμοί (compedes), ἔντερα (exta, viscera, intestina), νῶτα, πρόσωπα, τόξα; latin költőknél is gyakran áll *currus* a többesszámban egyesszám helyett. — πρήσσειν ὁδοῖο «az útból elvégezni», *utazni*.

477. μάλα nagyon is, *szivesen*.

480. ὄψα a mit a kenyérhez ettek: a hőskorban hús; később rendesen a halat nevezték ὄψονnak. — διοτρεφής = διογενής, ki királyi hatalmát Zeustól nyeri és ennek különös oltalmában áll, *fejedelmi*.

481. δίφρος a két kerekü utazókocsinak ülése, mely két embernek volt berendezve és oldalt s hátulról támlával körülvéve.

482. πάρ *mellé* igehatározó.

484. ἐλάαν *hogy hajtsa őket*. — τώ t. i. a két ló; a többesszám és a kettősszám gyakran fordúlnak elő felváltva. — οὐκ ἀέκοντε *örömest*.

486. πανημέριοι-t fordítsd igehatározóval. — A ζυγόν accus. mind σεῖον-tól, mind ἔχοντες-től függ. A két lónak egy közös járma volt, azért az egyesszám. — ἀμφὶς ἔχοντες «a jármot magok körül bírva»(v. ö. ϑ 340.), fordítsd mellékmondattal («melyet...»).

487. = β 388.

488. Φηραί vagy Φηρή (később Φεραί) Lakoniában, nem messze a messeniai tengerből partjától a Nedon bal partján. — Diokles Phere királya Alpheios fiának Orsilochosnak fia; két fiát Krethont és Orsilochost megölte Aineias E 541. sk.

490. νύκτ' ἄεσαν *töltötték az éjet*. — πὰρ θῆκεν tmesis.

Ἦμος δ' ἠριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἠώς,
ἵππους τε ζεύγνυντ' ἀνά θ' ἅρματα ποικίλ' ἔβαινον
[ἐκ δ' ἔλασαν προθύροιο καὶ αἰθούσης ἐριδούπου].
μάστιξεν δ' ἐλάαν, τὼ δ' οὐκ ἀέκοντε πετέσθην.
ἷξον δ' ἐς πεδίον πυρηφόρον, ἔνθα δ' ἔπειτα
ἦνον ὁδόν· τοῖον γὰρ ὑπέκφερον ὠκέες ἵπποι.
δύσετο δ' ἠέλιος σκιόωντό τε πᾶσαι ἀγυιαί.

493. E vers a legjobb kéziratokban hiányzik. — πρόθυρον itt az utczáról az udvarba vezető kapunyílás, melytől jobbra és balra volt az udvar αἴθουσα-ja; a ház αἴθουσα-ja v. 399 fordult elő.

494. μάστιξεν ugyanaz ki v. 484.

495. ἔνθα δ' ἔπειτα *és itt aztán*.

496. τοῖον *úgy, oly gyorsan*. — ὑπέκφερον «a látkör alól elvitték» intransitive, *futottak*.